

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**ORGANIZOVANÝ ZLOČIN
V ČESKÉ REPUBLICĚ
III**

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2004

ISBN 80-7338-027-7

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Řešitel: **PhDr. Martin Cejp, CSc.** (kap. 1, 2, 3, 5, 6, Shrnutí, Závěr)

Spoluřešitelé: **Ing. Vladimír Baloun** (kap. 9, 15)
                                  JUDr. Zdeněk Karabec, CSc. (kap. 8)
                                  PhDr. Alena Marešová (kap. 10)
                                  PhDr. Miroslav Scheinost (kap. 4, 7, 12)
                                  PhDr. Ivana Trávníčková, CSc. (kap. 11, 13)
                                  Ing. Karla Trdlicová (kap.14)

Technická asistence: **Věra Havránková**
                                  Jana Smetanová

Obsah:

Kapitola 1.   Úvod ..... str. 5

Kapitola 2.	Rekapitulace dosavadní výzkumné činnosti v IKSP a východiska výzkumu organizovaného zločinu na léta 2000 - 2003	str. 7
Kapitola 3.	Metodologie, metody a techniky, základní pojmy	str. 11
Kapitola 4.	Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality	str. 15
Kapitola 5.	Skupiny organizovaného zločinu	str. 32
Kapitola 6.	Odhad míry výskytu nejrozšířenějších forem činností	str. 36
Kapitola 7.	Vývoj opatření proti organizovanému zločinu v České republice	str. 50
Kapitola 8.	Shrnutí hlavních opatření proti organizovanému zločinu ze strany světových a evropských společenství a jejich uplatnění	str. 59
Kapitola 9.	Pohyb finančních prostředků uvnitř skupin v rámci světa zločinu, a mezi světem zločinu a ostatním světem. Korupce uplatňovaná organizovaným zločinem	str. 77
Kapitola 10.	Násilí uplatňované organizovaným zločinem	str. 84
Kapitola 11.	Výroba, pašování a distribuce drog	str. 95
Kapitola 12.	Krádeže automobilů	str. 98
Kapitola 13.	Organizovaný zločin a obchod se ženami	str. 108
Kapitola 14.	Ekonomická kriminalita v kontextu organizovaného zločinu	str. 115
Kapitola 15.	Organizovaná finanční kriminalita, projevující se v oblasti bankovníctví, kapitálových trhů, pojišťovnictví, pyramidových her, družstevních záložen ap.	str. 123
Shrnutí.....		str. 130
Summary.....		str. 141
Závěr		str. 153
Použitá literatura		str. 154

1. Úvod

Organizovaný zločin představuje v současném světě jedno z největších bezpečnostních rizik. Od roku 1990 působí v rozvinuté podobě i na území České republiky. Jako téměř všude na světě

má mezinárodní charakter, ale zároveň zde od samého počátku ve značné míře dochází k propojení mezinárodních zločineckých skupin s domácími. Před rokem 1990 existovaly v České republice některé prvky organizovaného zločinu v rámci černé i šedé ekonomiky, a také docházelo k občasnému rozkrádání kulturního dědictví na zakázku, ale v nějaké výraznější podobě se tyto aktivity nerozvinuly. Chtěli-li by organizovaní zločinci dosahovat maximální zisky s minimem rizika, pak k tomu nebyly v totalitním režimu zdaleka vhodné podmínky. Četná represivní opatření, včetně téměř neprodyšně uzavřených hranic, představovala příliš velké překážky. Nesolventní obyvatelstvo, které by mohlo těžko zaplatit za zprostředkování nelegálního zboží či služeb, neslibovalo žádné výrazné zdroje příjmů. Podstupovat riziko kvůli nepatrnému obohacení se nevyplatilo.

Na nebezpečí organizovaného zločinu, které se po roce 1990 vynořilo, reagovali politici, příslušné složky státní správy i obyvatelstvo. Paradoxní bylo, že obyvatelé reagovali dříve než politici. Aktivity organizovaných zločineckých skupin nepředstavují pouze bezprostřední ohrožení bezpečnosti občanů, ale zejména vedou k ochromení celé společnosti a jejích institucí. Pokud není proti nim rozhodně postupováno, posiluje se nedůvěra občanů jak vůči složkám společnosti, které mají organizovanému zločinu čelit, tak vůči celému společenskému systému. Takovéto nálady mohou vést k podpoře populistických nebo extrémních politických řešení, k posilování prvků totalitarismu a policejního státu. Lidé, kteří zastávají významnější politické, rozhodovací či řídicí funkce, mají významné postavení v ekonomice nebo výrazný podnikatelský úspěch, mohou být organizovaným zločinem ohroženi přímo. Mohou probíhat pokusy o jejich uplácení, kompromitování, může jim být vyhrožováno, mohou být vydírání. Aktivity organizovaného zločinu mají značné dopady i na ekonomiku. Společnost musí na boj proti organizovanému zločinu vynakládat nemalé množství finančních prostředků, nebezpečné je však i to, že zavádění zločinných praktik do hospodářského systému vede ke vzniku nestabilního a nedůvěryhodného prostředí, které může znehodnotit snahy o legální podnikání nebo odradit zahraniční investory.

Organizovaný zločin ohrožuje společnost také tím, že se snaží získat spolupracovníky z řad odborníků jak v různých řemeslných profesích, které jsou pro servisní zajištění zločinného podnikání nezbytné, tak v oblasti ekonomiky, informatiky, práva. Snaží se získat policejní specialisty a také ty, kdo mohou ovlivňovat mínění veřejnosti. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin si chce pravidelně zajišťovat obrovské zisky z poskytování nelegálního zboží a služeb, podílí se na vzniku, šíření a růstu řady patologických jevů ve společnosti.

Ohrožení organizovaným zločinem se netýká pouze území České republiky, ale v globálním světě ohrožuje nadnárodní organizovaný zločin v podstatě veškeré lidstvo. Zločinecké skupiny působí na obrovském teritoriu. To jim umožňuje nejen větší zisky, ale také zmenšuje jejich rizika. Na jedné straně představuje tedy nadnárodní organizovaný zločin vnější ohrožení České republiky, na straně druhé se stává i ohrožením vnitřní bezpečnosti. Z hlediska celosvětového může pak i vnitřní situace v oblasti závažné kriminality v České republice být ohrožujícím faktorem pro některé jiné země. Nadnárodní zločinecké skupiny mohou např. naše území používat jako tranzitní, mohou si zde vytvářet předpolí pro expanzi do jiných zemí, mohou se zde pokoušet o legalizaci zisků z trestné činnosti apod.

Všechna tato ohrožení vedou k tomu, že opatření zaměřená proti organizovanému zločinu jsou činěna nejen v národním, ale i v mezinárodním měřítku. Na úrovni mezinárodních organizací, zejména OSN, RE a EU, probíhala konkrétní jednání týkající se problematiky organizovaného zločinu od konce 50. let. Z těchto jednání vzešla řada opatření: utvářely se specializované instituce, které měly zajišťovat mezinárodní spolupráci (např. EUROPOL, Výbor 4), formulovaly se některé zásady (např. Směrnice pro prevenci a kontrolu organizovaného zločinu, návrh Úmluvy OSN),

či mezinárodní dohody (např. Předvstupní pakt k problematice organizovaného zločinu). Realizovaly se některé společné akce (např. projekt OCTOPUS, který se zaměřil na problematiku korupce a organizované trestné činnosti v zemích střední a východní Evropy). Také v České republice se postupně uskutečnila některá opatření. Vznikly specializované útvary policie (např. Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, zahrnující i Národní protidrogovou centrálu, služba policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti, speciální odbor v rámci Úřadu vyšetřování ČR). Postupně by měli začít působit i specializovaní státní zástupci.

Důležité je, že instituce působící proti organizovanému zločinu v ČR byly kontaktovány příslušnými mezinárodními institucemi a v současné době již většinou systematicky spolupracují. Mezinárodní spolupráce probíhá také v oblasti výzkumu. Když jsme se začali na konci roku 1992 problematikou organizovaného zločinu soustavně zabývat, měli jsme k dispozici pouze zprostředkované zkušenosti ze zahraničních šetření. V průběhu 2. poloviny 90. let jsme byli postupně osloveni mezinárodními organizacemi, které se snažily získat výzkumná data pokud možno ze všech zemí. Takto vznikla od roku 1997 soustavná spolupráce s Radou Evropy, probíhající na úrovni Komise pro trestní právo a kriminologické aspekty organizovaného zločinu. V jejím rámci dodáváme pravidelně výsledky týkající se organizovaného zločinu u nás a dostáváme souhrnné zprávy týkající se celkové situace v Evropě. Podíleli jsme se i na formulaci textu Předvstupního paktu k problematice organizovaného zločinu mezi členskými státy EU a některými kandidátskými zeměmi, který byl ratifikován v Bruselu 28.5.1998. Na úrovni EU, a v poslední době i na úrovni OSN, jsou zjišťována kriminologická data. Většinu z nich v našich výzkumech pravidelně sledujeme a můžeme je tedy poskytnout, což je ze strany těchto organizací využíváno.

2. Rekapitulace dosavadní výzkumné činnosti v IKSP a východiska výzkumu organizovaného zločinu na léta 2000-2003

Hned na začátku 90. let se na problematiku organizovaného zločinu zaměřil i kriminologický výzkum. V Institutu pro kriminologii a sociální prevenci jsme nejprve koncem roku 1992 shrnuli poznatky z odborné literatury, zejména pak zahraniční zkušenosti s možným použitím výzkumných metod. Pokusili jsme se o pracovní definici a o vytvoření pravděpodobného modelu aktivit organizovaného zločinu, které by mohly připadat v úvahu. Vstupní poznatky jsme shrnuli v teoreticko metodologické studii (Cejp,1993). V roce 1993 jsme začali se soustavným výzkumem. V letech 1994 - 1996 a 1998 - 1999 probíhala výzkumná činnost za podpory Grantové agentury ČR pod č. 407/94/004, resp. č. 407/98/0057. Sledovali jsme jak obecné charakteristiky o struktuře skupin a o jejich aktivitách, tak specifické otázky. Základní charakteristiky o skupinách a aktivitách jsme zkoumali pravidelně každý rok (Cejp,1996). V rámci specifických témat jsme se zaměřili na podrobný průzkum těch aktivit, které byly nejrozšířenější, či typické pro Českou republiku. Zabývali jsme se působením organizovaného zločinu při výrobě, pašování a distribuci drog (Gawlik,1994), při organizování a provozování prostituce (Trávníčková,1995), při nelegální migraci (Scheinost,1995), při krádežích uměleckých památek (Gawlik,1995), při násilné kriminalitě (Marešová,1996), při vydírání (Cejp,1995).

Postupně jsme se pokusili řešit i specifická témata. Vzhledem k tomu, že se ukázalo, že na území České republiky se na organizovaném zločinu téměř z poloviny podílejí čs. občané, a že zde funguje téměř čtvrtina ryze českých skupin, zabývali jsme se podrobněji organizovanou trestnou činností občanů České republiky (Scheinost,1999). Stejně tak jsme se specificky věnovali podílu cizinců (Scheinost,1996). Soustavně sledujeme působení organizovaného zločinu ve finanční oblasti (Baloun,1999), zabývali jsme se hospodářskou kriminalitou, zejména praním špinavých peněz (Kadeřábková,1999), problematikou úmyslného kráčení daní (Marešová,1999). Pokoušíme se o analýzu toků finančních prostředků uvnitř i vně světa organizovaného zločinu. Po celých deset let posuzujeme účinnost specifických právních prostředků, které byly za účelem boje proti organizovanému zločinu ustaveny a aplikovány (Karabec,1999).

Koncem 90. let jsme analyzovali problematiku organizovaného zločinu v širších společenských souvislostech. V životě společnosti jsme hledali kriminogenní faktory, které by mohly organizovanému zločinu umožňovat realizaci jeho aktivit a získávání spolupracovníků nebo klientů pro nelegální zboží a služby (Cejp,1999). V rámci pokusu o prognózu vybraných druhů kriminality jsme stanovili problémové i rozvojové skutečnosti, které mohou v příštích letech působit v oblasti boje proti organizovanému zločinu (Cejp a kol.,2000, 2001). Kromě dílčích zpráv jsme prezentovali výsledky výzkumu v souhrnných publikacích. V nich jsme shrnuli vždy určitou etapu (Scheinost a kol.,1994, Scheinost a kol.,1997, Cejp a kol.,1999).

Kromě Institutu pro kriminologii a sociální prevenci patří v České republice k významným autorům, kteří se výzkumem organizovaného zločinu soustavně zabývají, pedagog Policejní akademie ČR M. Němec a pracovník Ústavu mezinárodních vztahů M. Nožina. M. Němec se v publikaci vydané v roce 1995 zabýval pojetím organizovaného zločinu, typologií zločineckých organizací, aktivitami organizovaného zločinu. Podrobně zpracoval pojednání o ekonomické kriminalitě a popsal metodiku odhalování a vyšetřování (Němec, 1995). V roce 2003 publikoval Dr. Němec další práci, ve které se zabýval charakteristikou zločineckých skupin (Němec, 2003). M. Nožina se zabývá působením mezinárodních zločineckých organizací na území České republiky. V roce 1997 sestavil sborník, na němž se podílela více než desítka autorů, převážně příslušníků speciálních

policejních útvarů (Nožina, 1997). Stejný autor zpracoval v roce 2003 další publikaci o mezinárodním organizovaném zločinu (Nožina, 2003).

Významnou součástí výzkumu organizovaného zločinu je mezinárodní spolupráce. Ze zahraničních pramenů jsme čerpali poznatky o základních charakteristikách organizovaného zločinu a o možnostech jeho výzkumu (např. Fijnaut, 1999). Vydali jsme několik překladových sborníků, v nichž byly uvedeny dokumenty OSN, RE, EU a překlady zahraničních právních norem. Soustavná zahraniční spolupráce začala v roce 1996, kdy jsme zpracovali podklady pro dotazník Skupiny pro trestní právo a kriminologické otázky organizovaného zločinu při RE. Tato dotazníková šetření se pak organizovala každoročně a na práci skupiny jsme se přímo podíleli. Jednorázově jsme též zpracovali podklad o organizovaném zločinu pro EU, a podíleli jsme se na přípravě Předvstupního paktu k problematice organizovaného zločinu, který byl ratifikován v Bruselu v květnu 1998. Podíleli jsme se rovněž na přípravě Úmluvy OSN o boji proti organizovanému zločinu a na předvýzkumu UNICRI, realizovaném v roce 1997. Institut pro kriminologii a sociální prevenci spolupracoval při pořádání společného semináře s Floridskou univerzitou (1995), a ve spolupráci s Univerzitou v Tilburgu jsme uspořádali mezinárodní konferenci „Cross-border crime in Europe“ (1999).

Vzhledem k tomu, že působení organizovaného zločinu na území České republiky stále trvá, považovali jsme za nezbytné, aby pokračovala i výzkumná činnost věnovaná této oblasti. Nehodlali jsme zůstat na úrovni poznání, kterého jsme dosáhli během 90. let, ale chtěli jsme systematicky sledovat další vývoj: jak v základních charakteristikách skupin a aktivit organizovaného zločinu, tak v celospolečenském rámci. Druhým závažným důvodem k pokračující výzkumné činnosti byla ta skutečnost, že námi zjišťovaná data jsou součástí mezinárodně zakotvených kriminologických výzkumů soustavně provozovaných jak EU, RE, tak OSN.

Výzkumný projekt, stanovený na léta 2000-2003, navázal na výsledky výzkumné činnosti z let 1993-1999 zpracované v souhrnných studiích. Chtěli jsme v něm kontinuálně systematicky sledovat další vývoj organizovaného zločinu na území České republiky. Zaměřili jsme se na analýzu kriminogenních faktorů v životě společnosti, na vývoj, aktuální stav i předpověď týkající se struktury skupin a výskytu forem činností. Podrobněji jsme analyzovali nejfrekventovanější aktivity, průběžně vyhodnocujeme účinnost právních prostředků. Dosavadní - převážně hypotetické modely, vyplývající z dosavadního poznání - jsme chtěli verifikovat na základě konkrétních zaznamenaných a uzavřených případů. Záběr výzkumu jsme oproti devadesátým létům příliš nerozšiřovali. Spíše jsme se zaměřili na sledování změn v základních charakteristikách. Zároveň jsme se chtěli pokusit alespoň o rámcovou prognózu.

Jednotlivá dílčí témata jsme nepojímali příliš široce, snažili jsme se naopak, aby byla pojednána co nejkonkrétněji. Porovnáním detailních konkrétních zjištění s celkovými obecnými modely jsme pak chtěli obecné poznatky potvrdit a zároveň názorně ilustrovat. Výsledky výzkumu by měly být využity v čs. podmínkách při koncipování trestní politiky a v práci speciálních útvarů ministerstva spravedlnosti a ministerstva vnitra. V mezinárodním měřítku budou sloužit k poskytování podkladů za Českou republiku pro příslušné orgány Rady Evropy, Evropské unie a Organizace spojených národů.

Předmětem výzkumu byly:

- kriminogenní faktory v životě společnosti, které mohou být organizovaným zločinem zneužity,
- pojetí a vymezení základních znaků organizovaného zločinu,
- obecná charakteristika skupin a organizačních struktur,
- formy činností organizovaného zločinu,
- finanční prostředky organizovaného zločinu,
- problematika používání násilí,
- stávající a připravované právní normy proti organizovanému zločinu,
- opatření proti organizovanému zločinu.

Cílem výzkumu bylo:

- Shrnutí dosavadních odhadovaných **trendů** (od r.1993) o charakteru skupin a výskytu forem činností, porovnání těchto dat s mezinárodními souhrnnými ukazateli, pokračování v pravidelném (každoročním) sledování **aktuálního stavu** a naznačení možné **předpovědi** dalšího vývoje.
- Analýza způsobů uplatnění **násilí, korupce, praní špinavých peněz** uvnitř světa organizovaného zločinu i tímto světem vůči ostatní společnosti.
- Detailní analýza vybraných **nejfrekventovanějších aktivit** organizovaného zločinu (drogy, prostituce, krádeže motorových vozidel, hospodářská a finanční kriminalita). Shrnutí trendů od roku 1990, určení současného stavu, charakteristika typických způsobů realizace činností, charakteristika specifiky pachatele a oběti, stanovení toho, jaké společenské podmínky mohou být zneužity, a jaká konkrétní opatření by měla být proti té které činnosti využita.
- Shrnutí úpravy **právních prostředků** proti organizovanému zločinu realizovaných po roce 1990 z hlediska jejich účelu, vyhodnocení jejich účinnosti s uvedením konkrétních případů, provedení mezinárodního srovnání a vypracování různých návrhů úprav.
- Shrnutí hlavních **opatření** učiněných proti organizovanému zločinu v rámci České republiky od roku 1990, jakož i opatření mezinárodních společenství a jejich uplatnění v České republice. Formulace návrhů nových možných protioopatření včetně návrhů aktérů, kteří by je měli zajišťovat, i způsobů zajištění.

Předmět a cíl výzkumu jsme podrobněji rozčlenili podle typu a charakteru témat.

- Obecná a shrnující témata
  - Vývoj pojetí organizovaného zločinu a jeho charakteristických znaků (Scheinost)
  - Vymezení organizovaného zločinu vůči jiným typům kriminality (Scheinost)
  - Trendy v hlavních ukazatelích o struktuře skupin organizovaného zločinu na území ČR (Cejp)
  - Trendy v hlavních ukazatelích o formách činností organizovaného zločinu na území ČR. (Cejp)
  - Shrnutí hlavních opatření proti organizovanému zločinu v ČR (Scheinost)
- Shrnutí hlavních opatření proti organizovanému zločinu ze strany světových a evropských společenství a jejich uplatnění v ČR (Karabec)
- Průřezová témata

Pohyb finančních prostředků uvnitř skupin, v rámci světa zločinu a mezi světem zločinu a ostatním světem (Baloun)

Korupce uplatňovaná organizovaným zločinem (oblast politická, ekonomická, využívání toků peněz atd.) (Baloun)

Násilí uplatňované organizovaným zločinem (Marešová)

- Specifické formy činnosti

Výroba, pašování a distribuce drog (Trávníčková)

Krádeže motorových vozidel a obchod s nimi (Scheinost)

Organizování prostituce a obchod se ženami (Trávníčková)

Některé kriminální aktivity hospodářského charakteru (Trdlicová)

Organizovaná finanční kriminalita projevující se v oblasti bankovníctví, kapitálových trhů, pojišťovnictví, pyramidových her, družstevních záložen a pod. (Baloun)

3. Metodologie, metody a techniky, základní pojmy

Proniknout k bezprostředním poznatkům o světě organizovaného zločinu je prakticky téměř nemožné. Prostředí je zahaleno mlhou konspirace, nelegální aktivity jsou dokonale maskovány, konání je promyšleno tak, aby bylo právně nepostižitelné, pro případné zadržení jsou připraveny legendy, je mařeno vyšetřování, jsou zastrašováni svědci, případně je zorganizován útek pachatele. Nemůžeme provést pozorování, dotazování, experimenty a jakákoliv přímá měření. V podmínkách České republiky byly - již tak dosti složité - podmínky komplikovány tím, že do roku 1997 nebyly evidovány žádné případy účasti na zločinném spolčení podle § 163 trestního zákona.

V období do zahájení třetí etapy výzkumu jsme byli odkázáni především na expertní odhady, a k dispozici byly některé případové studie. Při jejich aplikaci jsme zmapovali dosti široký záběr, a prostřednictvím opakovaných šetření jsme mohli zachytit i trendy. Stále jsme se však pohybovali na úrovni odhadů, tj. pouze pravděpodobných modelů organizačních struktur, možné míry výskytu aktivit, možných společenských vlivů. Konkrétní případy nebyly až do roku 1998 k dispozici, a v souvislosti s tím chyběla i statistika. Od roku 1998 se situace změnila, konkrétní údaje již existují a chtěli jsme je pokud možno co nejvíce využít. Měly nám sloužit nejen k dokreslení hypoteticky vyjádřených modelových situací, ale také ke konfrontaci. Díky jim jsme mohli ověřit, zda skutečné případy probíhají tak, jak jsme se domnívali. Byli jsme si však přitom vědomi toho, že konkrétní případy zachycují jen malou část organizovaného zločinu, navíc spíše tu část, která byla „méně úspěšná“ a byla odhalena.

Analýza konkrétních případů je tedy spojena s některými omezeními a nelze z ní sestavit úplný obraz. Proto jsme nadále pokračovali v expertních odhadech - jednak proto, abychom mohli zachytit trendy a aktuální změny, a jednak proto, že mezinárodní organizace tyto údaje požadují, aby mohly provést jejich srovnání. Zároveň usilujeme o co největší konkretizaci. Mezinárodní organizace mají zájem nejen o celková data, ale i o jejich dokreslení na konkrétních příkladech.

Při výzkumu jsme využili následující metody a techniky:

- **Poznatky z odborných publikací a pramenů**

V této oblasti jsme sledovali především zahraniční publikace, sborníky z konferencí, souhrnná data z dotazníkových šetření RE, EU, OSN. (*Referáty z konferencí a souhrnná data světových společenství obsahují často aktuálnější údaje i metodologické přístupy než odborné publikace.*) Užitečné pro nás byly i publikované výsledky čs. výzkumných pracovišť, zabývajících se analýzou společenského vývoje (*například Centrum pro sociální a ekonomické strategie*). Využili jsme rovněž odborné poznatky publikované v odborném tisku (*například Kriminalistika, Kriminalistický sborník, Trestní právo*).

- **Statistika**

Zde jsme využili Statistickou ročenku kriminality Ministerstva spravedlnosti, zejména statistiku stíhaných obviněných a odsouzených za účast na zločinném spolčení (§ 163a tr. zák.). Dále byly použity statistiky Ministerstva vnitra. Z Policejního prezidia ČR jsme získali údaje o některých aktivitách (krádeže aut, hospodářská kriminalita, nelegální migrace atd.). U násilné trestné činnosti byly oficiální resortní statistiky doplněny na základě konkrétního zadání řešitele z nestandardních sestav policie.

- **Analýza dokumentů**

V této oblasti jsme využili dostupné soudní spisy k dokreslení či ke konfrontaci východisek vyplývajících z hypotetických modelů. V oblasti násilné kriminality bylo analyzováno 32 spisů o trestných činech vraždy a vydírání. Kromě soudních spisů jsme analyzovali oficiální dokumenty mezinárodních společenství a dokumenty vlády ČR, případně jednotlivých resortů, zvláště analýzy Ministerstva vnitra, Nejvyššího státního zastupitelství, pokud se týkaly organizovaného zločinu. Cenným zdrojem poznatků jsou rovněž internetové stránky resortu ministerstva vnitra.

- **Analýza informací z denního tisku**

Informace z denního tisku jsme využili jako pomocný pramen poznatků zejména v pasáži o krádežích automobilů. Tisk byl analyzován za období leden 1996-prosinec 2003, a analýza se týkala celkem sedmi denníků: Mladá Fronta Dnes, Právo, Lidové noviny, Večerník Praha, Slovo, Telegraf, Práce. Jeden článek byl použit z internetových novin Neviditelný pes. Celkem bylo za uvedené období analyzováno 217 zpráv.

- **Komparativní studium vybraných právních prostředků**

Při zhodnocení účinnosti právních prostředků jsme využili možnost porovnání podobných institutů v ostatních zemích (zejména EU) a jejich souladu se záměry mezinárodních organizací.

- **Analýza vybraných výsledků výzkumů veřejného mínění**

Výsledky výzkumů veřejného mínění jsme využili zejména při zařazování problematiky organizovaného zločinu do širších společenských souvislostí. Do určité míry jsme je použili jako jedno z východisek při zkoumání postoje k organizovanému zločinu jako celku, i některým jeho aktivitám (např. drogy).

- **Expertní šetření**

Tato technika je nezbytná pro zjišťování údajů, které zůstávají skryty, a které můžeme pouze odhadovat. Šlo jednak o odhady celkových proporcí. V tomto směru jsme pokračovali v každoročním zjišťování základních charakteristik o struktuře organizací a jejich aktivitách, a založili jsme tak dlouhodobé sledování trendů. Tyto odhady probíhaly písemnou formou prostřednictvím dotazníků.

Podobný typ dotazování probíhá i na mezinárodní úrovni. Od roku 1997 začala zjišťovat data o organizovaném zločinu v evropských zemích Komise pro trestní právo a kriminologické otázky organizovaného zločinu při Radě Evropy. V roce 1998 zjišťovala tímto způsobem jednorázově prostřednictvím EUROPOLU takovéto údaje rovněž Evropská unie. Od roku 1999 provádí dotazníková šetření prostřednictvím UNICRI i OSN. Tím, že se zúčastňujeme těchto mezinárodních šetření, přispíváme nejen k mezinárodním analýzám, ale dostáváme i souhrnné výsledky za evropské země.

Expertní odhady mohou být zatíženy subjektivními postoji dotazovaných expertů. Subjektivní zátěž se sice poněkud odbourává tím, že se obracíme na větší množství respondentů, musíme si však být vědomi, že jde pouze o odhady, a takto zjištěné skutečnosti musíme porovnávat s konkrétnějšími údaji. U konkrétních dat je naopak nevýhodou jejich přílišná konkrétnost. Pokud bychom je chtěli zobecnit, musíme brát v úvahu, že ve většině případů vypovídají pouze o malé (většinou nepatrné) části celku.

Nevýhodou expertních šetření, použitých při analýze skupin a aktivit, bylo to, že šetření musela být vzhledem k charakteru útvarů, u kterých probíhala, anonymní. Při anonymním dotazování není možné vrátit se spolu s jednotlivými respondenty k podrobnostem, ke zdůvodnění jejich názorů a pod. Z tohoto důvodu sloužily k získání názorů odborníků o jednotlivých formách činností či o jiných problémech, jimiž se v České republice zabývá jen velice málo odborníků, buď individuální expertizy nebo řízené rozhovory.

Součástí metodologie je definiční vymezení základní zkoumané oblasti. *(Tomu, jak se vyvíjelo a jak se vyvíjí definování organizovaného zločinu, se budeme podrobněji věnovat v následující kapitole. Na tomto místě uvedeme pouze základní východisko).* Pro potřeby výzkumu jsme vycházeli z této pracovní kriminologické **definice** :

Organizovaný zločin je opakující se (soustavné) páchání cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s víceúrovňovou vertikální organizační strukturou), a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách).

K základním **znakům**, které by měly být vždy v celém rozsahu přítomny, patří:

- trvající spolupráce více osob, z nichž každá má pevně stanovené specifické úkoly,
- páchání závažné trestné činnosti s úmyslem získat prospěch nebo moc,
- vysoká profesionalita, tj. stabilita, koncepčnost, důkladná příprava akcí, konspirace, disciplína, přísně stanovené normy chování a kontroly, dokonalé vybavení.

K dalším znakům, z nichž mohou být přítomny jen některé, nebo se nemusí uplatňovat v plném rozsahu, patří:

- naprostá koncentrace moci v rukou nejvyššího šéfa, sice s delegací pravomoci na střední články, ale zároveň s naprostou totalitou a úplným potlačením jakékoliv demokracie,
- používání násilí nebo jiných prostředků zastrašování uvnitř skupin, mezi skupinami i vůči okolnímu světu,
- využívání kontaktů na politiky, veřejnou správu, orgány prosazování práva, orgány výkonu spravedlnosti, ekonomiku, sdělovací prostředky, k prosazování vlastních zájmů prostřednictvím spolupráce, kompromitování, korupce, nátlaku,
- snaha získat potřebné informace a využít je pro zvýšení zisků a snížení rizik, aktivní využívání značného bohatství,
- fungování na mezinárodní úrovni.

Při rozhodování otázky, zda jde nebo nejde o organizovaný zločin, působí největší problémy to, že ne každá organizovaná skupina do této oblasti patří. Téměř všechny zločinecké skupiny jsou tak či onak strukturované, mají určitou dělbu úkolů, většinou jsou hierarchicky uspořádány. Skupiny, které patří do organizovaného zločinu jsou uspořádány na vyšší, většinou třístupňové úrovni. Nejvyšší stupeň je většinou od vlastní trestné činnosti izolován, provádějí ji tzv. „střední články“ prostřednictvím řadových členů za vydatné pomoci externistů. Stanovit, zda jde o organizovaný zločin pouze na základě úrovně organizovanosti by bylo obtížné. V tomto směru je významným ukazatelem charakter trestné činnosti, kterou skupiny provozují. Mělo by jít o činnost soustavnou, opakující se, a hlavně musí jít o závažnou trestnou činnost. *(V poslední době dochází ve světovém i evropském měřítku k posunu v tom smyslu, že do oblasti organizovaného zločinu je zahrnována veškerá*

opakující se závažná trestná činnost, která je organizovaná. Nepřihlíží se příliš k tomu, jaký je charakter skupiny, která tuto činnost nebo činnosti provozuje. O tomto trendu bude ostatně pojednáno v následujících kapitolách a zmíníme se o něm pochopitelně i v závěrečném shrnutí.)

4. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality

Úvahy nad vymezením pojmu organizovaného zločinu se mohou jevit jako záležitost spadající do teoretické diskuse kriminologů či právníků. Byl by však zásadní omyl, kdybychom snahu o vymezení organizovaného zločinu chápali jako akademické teoretizování. Vymezení organizovaného zločinu, vyjádřené posléze v právních normách, má naopak zásadní význam pro praxi orgánů činných v trestním řízení při uplatňování postupů přicházejících v úvahu, resp. přípustných při odhalování, objasňování a stíhání organizovaného zločinu, nemluvě o nutnosti dosažení alespoň základní shody nad pojetím jevu, který je označován za globální hrozbu. Kriminologická diskuse nad pojetím organizovaného zločinu a jeho kriminologický výzkum proto představují jakési informační podhoubí, nutné k následnému stanovení právní definice, která se pak stává závaznou v té míře, v jaké stanovuje rozsah činů, které mohou být jako organizovaný zločin stíhány, a tím také okruh prostředků a nástrojů, které mají orgány činné v trestním řízení vůči němu k dispozici. Je evidentní, že úzké či nejasné pojetí bez zřetelného stanovení znaků použitelných pro důkazní praxi nebo naopak uvádějící jejich příliš detailní výčet neumožňuje účinný postup proti tomuto fenoménu. Naopak příliš široké pojetí neúměrně rozvolňující hranice organizovaného zločinu umožňuje používat výjimečné nástroje a pravomoci uplatňované vůči organizovanému zločinu v šíři, která by již mohla překračovat hranice chráněných občanských práv a svobod.

Příspěvek k pojetí organizovaného zločinu a ke vztahu tohoto fenoménu k příbuzným kategoriím kriminality proto zahájíme porovnáním některých vybraných definic organizovaného zločinu jak z oblasti kriminologické tradice, tak z některých současných přístupů, přičemž se pokusíme také porovnat přístupy americké a evropské kriminologie.

K definici organizovaného zločinu

Cyrille Fijnaut (Fijnaut, 1990) cituje ve svém článku nejprve názor E.H. Sutherlanda na profesionálně páchané krádeže jako na organizovaný zločin. Sutherland vycházel z myšlenky, že v prostředí lidí, kteří páchají tento druh trestné činnosti, můžeme identifikovat jednotu ve smyslu společenství zájmů a reciprocity vzájemnosti a spolupráce. Dále Fijnaut uvádí pojetí obsažené ve zprávě tzv. Katzenbachova výboru v roce 1960. Ze zprávy lze vyvodit, že organizovaný zločin je v zásadě rozsáhlá kriminální korporace zaměřená na dodávání nelegálního zboží a služeb velkému množství občanů a tím zcela obcházející veškeré kontrolní mechanismy státu; nadto zpráva varuje, že prostřednictvím zastrašování, vydírání, daňových úniků, korupce atd. získává organizovaný zločin silné postavení také v legálním obchodu a průmyslu, a proniká do odborových organizací.

Američtí autoři **Kenney a Finckenaer** nejprve uvádějí typické znaky skupin organizovaného zločinu. Tyto skupiny :

- jsou neideologické,
- mají organizovanou hierarchii,
- vykazují kontinuitu v čase,
- používají násilí nebo hrozbu násilím,
- mají limitované členství (etnicky, rasově, kriminální minulostí a pod.),
- dosahují zisku prostřednictvím nelegálního podnikání,
- opatřují nelegální zboží a služby žádané širokou populací,
- užívají korupci pro neutralizování veřejných činitelů a politiků,

- snaží se o monopolní postavení, aby získaly exkluzivní kontrolu nad specifickými druhy zboží a služeb,
- uvnitř skupin existuje specializace úkolů,
- vytvářejí pravidla mlčenlivosti,
- plánují s cílem dosahovat dlouhodobé cíle.

Oba autoři podotýkají, že žádný z těchto znaků nemůže samostatně adekvátně definovat organizovaný zločin, zatímco společně dávají jeho poměrně jasný obraz (Kenney, Finckenauer 1995:3-7). Dále citují **Maltze**, který uvádí šest způsobů jednání, jakými organizovaný zločin dosahuje svých cílů (Maltz, 1976) :

- násilím,
- krádeží,
- korupcí,
- ekonomickým donucením,
- podvodem, oklamáním,
- spoluúčastí obětí (zákazníků, sázkařů, hráčů, dlužníků atd.).

Autoři rovněž citují pojetí **D.R. Cresseyho**: „Organizovaný zločin je jakýkoli zločin, spáchaný osobou, která zaujímá určitou pozici v zavedené dělbě aktivit, určené pro páčání trestné činnosti“ (Task Force Report: Organised Crime, Washington DC, 1967). Je to pojetí zaměřené na osobu pachatele a jeho postavení ve struktuře vztahů. V kontrastu s tím citují systémové pojetí **Ianniových** : „Definujeme organizovaný zločin jako integrální součást amerického společenského systému, která spojuje dohromady :

1. Veřejnost, která požaduje určité zboží a služby, definované jako nelegální.
2. Organizaci osob, která produkuje nebo dodává takové zboží a služby.
3. Zkorumpované veřejné činitele, kteří tyto osoby chrání pro svůj vlastní prospěch či zisk (Ianni&Ruess-Ianni, 1976).

Z novějších definicí autoři uvádějí pojetí **H. Abadinského**, který tvrdí, že organizovaný zločin zahrnuje pouze takové skupiny, které se angažují v pokračující kriminální aktivitě a vyznačují se následujícími znaky :

- neideologičností,
- hierarchií,
- limitovaným nebo exkluzivním členstvím,
- dlouhodobým trváním,
- organizovaností na základě specializace nebo dělby úkolů,
- užití násilí a/nebo korupce k dosahování cílů a udržení disciplíny,
- monopolizací,
- řízením prostřednictvím pravidel a norem.

Abadinsky dále dodává, že organizovaný zločin je neideologickým podnikáním, které zahrnuje více osob v úzké sociální interakci, organizovaných na hierarchickém základě s cílem dosahování zisků nebo moci páčáním nelegálních i legálních aktivit (Abadinsky, 1985).

Autoři se rovněž zabývají etnicky organizovaným zločinem, mezinárodním zločinem, městskými gangy, motocyklovými gangy, vězeňskými gangy, ale také tzv. „hate groups“ jako Aryan Nations, Ku Klux Klan a pod., a jejich vztahem k organizovanému zločinu, přičemž docházejí k názoru, že nejvíce se znakům organizovaného zločinu blíží motocyklové gangy

(organizovaná hierarchická struktura, užívání násilí, korupce, vícečetné kriminální aktivity, infiltrace do legitimního podnikání atd.). Na dalším místě, jako vývojové stadium organizovaného zločinu spatřují městské (pouliční) gangy; u vězeňských gangů to platí v limitované míře. Naopak „hate groups“ podle jejich názoru ze zřejmých důvodů do organizovaného zločinu nepatří (Kenney, Finckenaer, 1995:312).

Pro porovnání s názory amerických autorů lze uvést pojetí, prezentovaná evropskými autory ze zemí bývalého socialistického bloku, kteří vycházejí z odlišné historické a společenské skutečnosti.

Andres Anvelt (Estonsko) vychází při analýze tzv. mafia-systému ze situace bývalého SSSR. Uvádí, že problém organizovaného zločinu zformovaného na tomto území se stal známým po zhroucení SSSR, ale existoval zde po celou dobu totalitního státu; soudobý organizovaný zločin, pocházející z tohoto teritoria, navazuje na tradice vzniklé v období neexistence trhu a absence normálních ekonomických vztahů, rozvinuté stínové ekonomiky a rozšířené vězeňské subkultury mezi nesmírně početnou vězeňskou populací.

Anvelt na základě toho dochází k závěru, že organizovaný zločin se úspěšně rozvíjí v oblastech, kde efektivně nepůsobí legislativa a veřejná moc. Neregulované nebo nedostatečně uspokojované sociální potřeby, vztahy a konflikty, vytvářejí poptávku po nelegální nabídce jejich uspokojování. Poskytovatelé těchto služeb se potřebují organizovat, vytvořit svá pravidla chování a sankce, dodržovat konspiraci, udržovat styky s představiteli veřejné moci prostřednictvím korupce i dalšími způsoby, což lze považovat za znaky organizovaného zločinu (Anvelt, 2001).

Arpád Eördögh (Maďarsko) analyzuje pojem „organizovaný zločin“ z hlediska organizovanosti činnosti (způsobu páchaní trestného činu) i organizovanosti subjektu (pachatelů). Ve své analýze vychází především z charakteru pachatelů. Pachatelé, kteří spáchali neúmyslné nebo nedbalostní trestné činy, stejně jako prvopachatelé a ti, kteří jednali v silném rozrušení apod., by neměli být považováni za zločince. Zbývající pachatelé, jichž je výrazně menší část, představují kategorii skutečných zločinců, kterou Eördögh nazývá **profesionálním a mezinárodním zločinem**. Ke znakům této kategorie patří to, že :

- pachatelé jsou pravidelnými (opakovanými) zločinci,
- často se dopouštějí závažné trestné činnosti,
- životní prostředky si opatřují trestnou činností,
- dosahují specifické kvalifikace a specializace v určitých druzích trestné činnosti,
- zakrývají stopy své činnosti a kriminální původ zisků,
- jsou schopni vytvářet kriminální skupiny, v nichž dochází k dělbě úkolů a je užíváno násilí a vyhrožování uvnitř i vně skupiny; aktivity mají často mezinárodní charakter.

Eördögh uvádí, že toto je druh trestné činnosti, s nímž se aktuálně ve světě setkáváme, a který je často zaměňován za organizovaný zločin, přestože nejvyšší formou organizace je organizovaná skupina, a výsledkem tohoto druhu činnosti (páchaného tímto druhem zločinců) je stále jen „prostý a obyčejný“ zločin.

Kritéria, která odlišují skutečný organizovaný zločin od „profesionálního a (někdy) mezinárodního“, spatřuje Eördögh v následujících znacích :

- spojená organizace nebo společné podnikání profesionálních zločinců a ne-kriminálních členů,

- generování zisku bez investování práce či kapitálu,
- trvalé kombinování legálních, pololegálních a nelegálních aktivit,
- páchaní „vedlejších“ trestných činů k usnadnění nebo zakrytí hlavní trestné činnosti,
- preference trestné činnosti typu „victimless“ (bez obětí),
- najímání a používání nečlenů organizace a „dovezených“ zahraničních pachatelů (specialistů) jako námezdných sil,
- okamžité investování likvidního kapitálu pocházejícího z trestné činnosti do legální sféry,
- dlouhodobé zneužívání legislativních mezer ke generování pololegálního zisku,
- využívání rozdílů v právních systémech různých států,
- velká flexibilita a schopnost adaptace na změny v legislativním a ekonomickém prostředí,
- používání profesionálů k hledání možností zisku využíváním právních, ekonomických a administrativních systémů,
- infiltrace do sféry orgánů činných v trestním řízení a justičního systému k získání ochrany,
- používání korupce a určitých druhů politického lobbingu k získání legality pro členy organizace,
- konspirace a vysoká latence trestné činnosti,
- časté využívání nelegálních prostředků k dosahování i legálních cílů (dosažení nebo zabezpečení zisků).

Souhrnně definuje Eördögh mezinárodní organizovaný zločin jako trestnou činnost kriminálních organizací a kriminálních podniků tvořených profesionálními zločinci i nezločinci, kteří jsou členy takové organizace či podniku vytvořené společně s profesionálními zločinci, rozvíjenou v mezinárodním rozsahu (Eördögh, 2001).

Jakov Gilinskij (Rusko) nabízí poměrně zřetelnou a stručnou definici organizovaného zločinu: Organizovaný zločin je fungování stabilních hierarchizovaných seskupení (asociací), zabývajících se trestnou činností jako podnikáním, a vytvářejících systém ochrany před veřejnou kontrolou prostředky korupce (Gilinskij, 1999) .

V počátcích výzkumu organizovaného zločinu v ČR formuloval **Otakar Osmančík** pracovní operativní definici organizovaného zločinu jako systematické trestné činnosti, organizované páchané za účelem zisku s oddělením řízení od výkonu (Osmančík, 1993).

Pro úplnost je nezbytné připomenout, že pro **třetí etapu tohoto výzkumu realizovaného v IKSP** byl organizovaný zločin operativně definován jako opakující se (soustavné) páchaní cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s vícestupňovou vertikální organizační strukturou), a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách). Podrobně pak byly vymezeny jeho znaky. (Viz 3. Kapitola) (Cejp, 2000).

Pro srovnání lze rovněž uvést vymezení organizovaného zločinu obsažené v dokumentech mezinárodních organizací, z toho na prvním místě vymezení organizovaného zločinu obsažené v článku 2 **Úmluvy OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu**. Pro účely této Úmluvy :

- a) skupina organizovaného zločinu znamená strukturovanou skupinu tří či více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů či trestných činů stanovených v souladu s touto Úmluvou za účelem získání přímého či nepřímého finančního či jiného hmotného prospěchu;

- b) Závažný trestný čin znamená jednání představující trestný čin postihnutelný trestem odnětí svobody v délce nejméně čtyři roky nebo závažnějším trestem;
- c) Strukturovaná skupina znamená skupinu, která není náhodně utvořena za účelem bezprostředního páchaní trestného činu, a která nemusí mít formálním způsobem definované funkce svých členů, nepřetržitost svého členství ani rozvinutou strukturu.

Tzv. **Společný postup** (Joint Action) Rady Evropské Unie z 21.12.1998 o trestnosti účasti ve zločinecké organizaci v členských státech Evropské Unie v článku 1 stanoví, že zločineckou organizací se míní uspořádaná společnost, založená na určité časové období, nebo více než dvě osoby, působící v souladu s tím, aby páchaly zločiny, které jsou trestné odnětím svobody nebo příkazem k zadržení na minimálně čtyři roky nebo závažnějšími tresty, ať jsou takové zločiny výsledkem jejich samotných nebo prostředkem k získání materiálního prospěchu případně k nekalému působení na činnost veřejných úřadů.

Na závěr srovnání lze uvést právní definici obsaženou v **trestním zákoně ČR**, který v § 89, odstavci 17 stanoví, že zločinné spolčení je společenstvím více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činnosti, které je zaměřeno na */dosahování zisku - vypuštěno novelou platnou od 1.1.2002/* soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.

Rozbor - diskuse :

Při pohledu na jednotlivé definice zjišťujeme řadu společných znaků i některé odlišnosti. Sutherland zdůrazňuje vzájemnou spolupráci pachatelů probíhající v kriminálním prostředí. Lze tedy vyvodit, že organizovaný zločin v Sutherlandově pojetí představuje kooperaci profesionálních zločinců. Definice Katzenbachova výboru klade více důraz na ekonomické znaky: kriminální korporace (již v tomto termínu nalézáme odkaz na ekonomické prostředí) dodává nelegální zboží a služby mimo kontrolní mechanismy státu. Soudobé definice Finckenauera s Kenneym a Abadinského mají shodné pojetí : k definování kriminální aktivity jako organizovaného zločinu je třeba souběhu více kritérií. Kritéria navržená uvedenými autory lze v zásadě rozdělit do tří úrovní : a) *obecné znaky* (neideologičnost a zaměření na zisk poskytováním nelegálního zboží a služeb); b) *znaky „podnikatelské činnosti“* (dělba práce, kontinuita činnosti, plánování, hierarchie, disciplína, snaha o monopolizaci); c) *doprovodné znaky vyplývající z nelegálního charakteru činnosti* (utajení, korupce, násilí). Maltz doplňuje jeden z velmi významných znaků, který se obvykle v definicích organizovaného zločinu neobjevuje, a tím je specifické postavení oběti organizovaného zločinu, vyplývající z její funkce v procesu páchaní trestné činnosti (oběť obvykle vystupuje v úloze zákazníka - odběratele zboží či uživatele služeb, čímž se trestné činnosti spoluúčastní a de facto ji umožňuje). Pohled Cresseyho je jiný - autor vychází od jednotlivce, a od něj postupuje k začlenění pachatele do organizované struktury, kterou již blíže nevymezuje. Ianniovi se naproti tomu zaměřují na širší společensko-ekonomické začlenění organizovaného zločinu a nekompromisním způsobem vymezují *trojúhelník podmínek jeho fungování* daný třemi spolupůsobícími faktory: dodavatelem nelegálního zboží a služeb (kriminální subjekt - organizace), veřejností (vystupující v úloze zákazníka) a částí veřejného aparátu, která tyto vztahy toleruje a kryje (z důvodu vlastního prospěchu).

V uvedených vymezeních amerických autorů lze zjevně vysledovat pojetí organizovaného zločinu jako aktivity rozvíjené na racionálním ekonomickém základě a fungující jako doplněk trhu, který uspokojuje poptávku veřejnosti po nelegálním zboží a službách. Řada znaků organizovaného zločinu je proto principiálně shodná se znaky

legálních korporací, resp. podniků; znaky kriminální vyplývají z toho, že aktivity organizovaného zločinu se pohybují v nelegálním sektoru trhu.

Američtí kriminologové vycházejí z dlouhodobé zkušenosti společnosti s fungujícími tržními vztahy. Kriminologové ze zemí bývalého socialistického tábora přispívají k tomu pojetí upozorněním, že organizovaný zločin se může vyvinout nejen jako **doplňk fungujícího trhu** zaměřený na poskytování zboží a služeb v nelegálním sektoru poptávky, ale i **v podmínkách nefungujícího trhu**, potlačení normálních tržních vztahů a stínové ekonomiky jako **náhražky trhu** zajišťující distribuci zboží a služeb běžných (legálních), ale dostupných jen obtížně (*viz Anvelt, který dále upozorňuje - stejně jako Ianniovi - na úlohu zkorumpovaného státního aparátu a katalyzační efekt rozšířené kriminální subkultury ve společnosti*).

Zajímavé pojetí A. Eördögha představuje komplexnější pokus o vymezení místa organizovaného zločinu v žebříčku kriminálních aktivit. Eördögh postupuje od jednotlivce (profesionálního zločince schopného vytvořit organizovanou skupinu) k organizované skupině, která však musí naplňovat určité znaky, aby mohla být považována za organizovaný zločin. Tyto znaky mají, obdobně jako u Abadinského, Finckenuera a Kenneyho, charakter rysů podnikatelské činnosti a jejího krytí, ale kromě toho Eördögh doplňuje jako typický znak propojení profesionálních zločinců s neprofesionálními spolupachateli a upozorňuje, že u organizovaného zločinu je preferován tzv. „victimless crime“, tedy zločiny bez obětí, což můžeme považovat za obdobu Maltzova tvrzení o spoluúčasti „obětí“ (jako zákazníků a uživatelů; obdobně Ianniovi).

Gilinskij vymezuje organizovaný zločin jednoznačně jako systematickou ziskovou (tedy podnikatelskou) činnost organizovaných subjektů, vytvářejících ochranné systémy. Osmančik přidává kritérium rozvinuté vnitřní hierarchické organizace, t.j. odlišení řízení od vlastního výkonu trestné činnosti.

U citovaných neamerických autorů tedy nacházíme vymezení organizovaného zločinu, které není zásadně odlišné od pojetí většiny autorů amerických; nacházíme však poukaz na možnost vzniku a existence organizovaného zločinu i v podmínkách netržního systému, kde organizovaný zločin nefungující trh alespoň zčásti supluje, a doplnění o některé další znaky, např. zapojení neprofesionálních pachatelů, preferenci „victimless crime“ a vertikální diferenciaci vnitřních organizačních struktur zločineckých organizací. Operativní definice vypracovaná pro výzkum IKSP shrnuje většinu znaků obsažených ve výše uvedených pojetích a v základním vymezení akcentuje jak činnost (zisková plánovitá soustavná závažná trestná činnost se snahou o minimalizaci rizika), tak subjekt této činnosti (vnitřně strukturovaná a hierarchizovaná skupina či organizace); toto základní vymezení je doplněno o některé další charakteristické znaky limitující rozsah jevů, které mohou být pod pojem organizovaného zločinu zahrnuty.

Obecně lze říci, že kriminologická pojetí organizovaného zločinu, jejichž některými příklady jsme se zde zabývali, jsou vedena snahou charakterizovat organizovaný zločin jako **specifickou kategorii kriminální činnosti**, a okruh jevů, které lze takto označit, **zřetelně ohraničit** s použitím více či méně charakteristických znaků - kritérií.

Naproti tomu mezinárodní právní dokumenty, kterými jsou Úmluva OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu a Joint Action Evropské Unie z roku 1998 na vymezení organizovaného zločinu jako takového víceméně rezignují a snaží se definovat

pouze subjekt, t.j. zločineckou skupinu, resp. organizaci s tím, že účast v této skupině, resp. podíl na jejích aktivitách je trestným činem.

Je zřejmé, že kriminologické vymezení charakterizované řadou pojmových znaků se nehodí pro účely instrumentální aplikace trestního práva, zvláště pokud právní vymezení daného jevu (kategorie) musí být přijatelné i v mezinárodním kontextu. Na druhou stranu tím, že z definice, na níž nakonec došlo pro účely daných mezinárodních dokumentů ke shodě, bylo vyřazeno bližší vymezení jevu jako takového ve smyslu jeho zřetelnějšího ohraničení a včlenění do určitého společenského kontextu, je možné tuto definici vztáhnout na poměrně široké spektrum kriminálních aktivit. Podle definice OSN a EU lze za organizovaný zločin považovat všechny závažné trestné činy páchané s cílem hmotného prospěchu skupinou (postačí i tři osoby), která by z dalších znaků měla pouze vykazovat určité trvání v čase a vnitřní blíže nediferencovanou strukturu.

Toto mezinárodní právní vymezení, které se nepochybně stane vodítkem jak při tvorbě národních právních norem, tak hranice organizovaného zločinu, se poměrně rozvolňuje. Pod organizovaný zločin ve smyslu Úmluvy OSN či Joint Action lze např. zahrnout značnou část ekonomické kriminality včetně tzv. kriminality bílých límečků, pokud při ní dochází k dlouhodobější trestné činnosti několika pachatelů jednajících ve shodě, na druhé straně lze zahrnout i aktivity členů motocyklových gangů, pokud jsou zapleteni např. do prodeje drog a pod. Toto pojetí by zřejmě mělo vést k větší účinnosti potírání rozsáhlejšího spektra závažných forem trestné činnosti, protože umožňuje širší nasazení mimořádných prostředků a efektivnější mezinárodní spolupráci při jejich odhalování a stíhání. Zdá se, že závažnost některých forem mezinárodní trestné činnosti a současně nutnost široké shody na takovém vymezení jevu, které by umožnilo jeho praktickou aplikovatelnost (viz definice zločinného spolčení v trestním zákoně ČR, kde výčet znaků vyvolává značné důkazní obtíže), si takové pojetí vyžádaly. Nicméně to neznamená, že by se kriminologie měla vzdát snahy o vlastní obsahové vymezení pojmu organizovaného zločinu jako specifické kategorie kriminality i při respektování praktických potřeb práva a s vědomím, že kriminologické pojetí bude zřejmě užší, než vymezení organizovaného zločinu v mezinárodních a národních právních normách.

Pojetí organizovaného zločinu - souhrn

V lidské společnosti odedávna lidé spolupracují ve vzájemných vazbách, resp. ve skupině, aby získali prostředky k životu. Zájem o maximální návratnost vložené práce/investic s vynaložením co možná nejmenšího úsilí/nákladů je přirozený a spolupráce s ostatními v rámci určité dělby práce (na jejímž základě dochází k funkční diferenciaci) je nejjednodušší cesta, jak tohoto cíle dosáhnout. Ve společnosti dodržující zákony je tato snaha základním důvodem pro organizaci podnikání a koordinaci specifických činností k dosažení co největší úrovně produkce, uplatnění produktů atd. Stejně pohnutky (nejúčinnější cesta k dosažení účelu a největší návratnost vynaloženého úsilí) jsou klíčem i k porozumění organizaci na poli zločinu (viz Vold, Bernard, 1986). Také zločin se organizuje (ve smyslu kooperace pachatelů, návaznosti a organizování jednotlivých aktivit) k dosažení co nejvyšší návratnosti vynaloženého úsilí; k tomu pak přistupuje i organizace aktivit, které nejsou u činnosti respektující zákony potřebné, t.j. krycích aktivit sloužících k ochraně před odhalením a potrestáním. Vyšší náklady (úsilí) vynaložené na tyto krycí aktivity jsou bohatě vykompenzovány podstatně vyšší ziskovostí základních výdělečných aktivit (vyšší ziskovost plyne z obvykle větší výnosnosti nelegálního zboží a služeb a z neodvádění části zisku ve formě daní a poplatků, kterými je zatíženo legální podnikání). Organizovaný zločin podléhá zvýšenému riziku odhalení a postihu, ale dosahuje vyšších zisků; využívání nelegálních

prostředků poskytuje organizovanému zločinu velké komparativní výhody proti podnikání legálnímu, které zákony dodržuje.

Typickým znakem organizovaného zločinu proto je, že z důvodu finalizace trestného činu, majícího klíčový význam z hlediska výsledného zisku nebo účinku, je páčán celý řetězec trestné činnosti (organizovaný sled kriminálních a doprovodných akcí). To činí organizovaný zločin těžko odhalitelným a stíhatelným. Proto u organizovaného zločinu selhává tradiční schéma odhalování a stíhání trestné činnosti, které postupuje od zjištěného jednotlivého trestného činu a jeho oběti k pachateli a tohoto pachatele postihuje jako individualitu. Tento tradiční přístup obvykle neumožňuje zjistit komplex trestné činnosti a organizaci v pozadí, proto snaha o potírání organizovaného zločinu vyžaduje mimořádné zjišťovací postupy a prostředky, často dlouhodobé sledování, aktivní vyhledávání a propojování širokého spektra různých informací (nikoli reaktivní, ale tzv. proaktivní přístup).

Konkrétní trestné činy (vraždy, loupeže, vydírání, překupnictví, výroba a distribuce drog, pašování, podplácení, nezákonné finanční operace, nelegální překračování hranic atd.) jsou u organizovaného zločinu pouze jevovými formami komplexní činnosti, jejíž podstatou a smyslem je záměrné, cílevědomé, dlouhodobé a systematické dosahování maximálního zisku bez ohledu na použité prostředky a s volbou těch sfér aktivity, které slibují tento maximální zisk přinášet. Protože jejím cílem je maximalizace zisku, zaměřuje se tam, kde se příležitost k zisku objevuje. Řídí se tedy "společenskou objednávkou" sui generis. Organizovaný zločin lze z tohoto pohledu charakterizovat jako specifickou podobu podnikání založeného na nelegálních aktivitách (Scheinost, M. et al., 1997) nebo také jako vyšší formu kriminality, založenou na pokročilejší dělbě práce, funkční diferenciaci a rozvinutější organizaci s kombinací nelegálních a legálních aktivit.

Zločinecké organizace s legálními (nadnárodními) korporacemi spojují podobné rysy ve struktuře, síle, velikosti, geografickém záběru činnosti. Zločinecká organizace provádí aktivity na nezákonném trhu podobným způsobem jako legitimní podnik na legálním trhu - řídí se stejnými ekonomickými pravidly (podnikat, investovat, snižovat náklady, maximalizovat zisk, zvyšovat efektivitu, expandovat aktivity...). Odlišuje ji fakt, že provozuje nedovolené formy podnikání, které zahrnují produkci a distribuci protizákonných produktů a služeb, protizákonné obchodování se zákonem povolenými produkty nebo loupež zákonem povolených produktů nebo všechny tyto tři druhy aktivit současně (Problems and dangers, 1994).

Podnikání organizovaného zločinu se stalo součástí struktury poptávky a nabídky ve společnosti. Organizovaný zločin uspokojuje nelegální poptávku nebo poptávku po sice legálním zboží a službách, ale poskytovaných a opatřovaných nelegálním způsobem. Stává se tak doplňkem legálního trhu, protože legální trh vylučuje zájemce o určitý druh zboží a služeb (nebo může také být jeho náhražkou, pokud organizace legálního trhu není uspokojivá) a těží ze symbiózy s odběrateli nabízeného zboží a služeb. Společenské zakotvení (a obtížnost boje s organizovaným zločinem) proto neplyne jen z (nevybíravých) krycích a zabezpečovacích aktivit organizovaného zločinu, resp. z jeho pronikání do legálních struktur a jejich ovlivňování, aby si zajistil bezpečnost, beztrestnost a legalizaci zisku, ale také z akceptace nabízeného zboží a služeb částí veřejnosti, která je využívá.

Z toho plyne také další významný znak organizovaného zločinu, který uvádějí někteří výše citovaní autoři: jeho snaha o „victimless crime“, tedy zločin bez oběti. U převažujícího

množství ziskových aktivit organizovaného zločinu je cílový objekt skutečně spíše v postavení „zákazníka“, resp. klienta než oběti (ať už se jedná o kupce pašovaného, padělaného či odcizeného zboží, nelegálně přepravovaného migranta, konzumenta drog, nelegálního sázkaře, návštěvníka erotického podniku a pod.). Ačkoli samozřejmě organizovaný zločin často zneužívá tísně či jiné situace „zákazníka“, kterého obvykle dostává do závislého a nevýhodného postavení, případně tuto tíseň záměrně vytváří, zůstává podstatným znakem tohoto vztahu osobní zájem „zákazníka“ na získání dané služby či zboží poskytované organizovaným zločinem, tedy aktivita vyvíjená ze strany tohoto zákazníka, což je zcela odlišná situace od postavení klasické oběti trestné činnosti. Klient - zákazník se tím stává aktivním „spoluhráčem“ organizovaného zločinu; ne sice v míře, abychom jej mohli podle trestního práva označit za spolupachatele, nicméně v míře, která významně snižuje riziko pro organizovaný zločin, protože zákazník nemá zájem na odhalení svého dodavatele a tím znemožnění přístupu k poskytovanému zboží a službám. Charakter tohoto vzájemného vztahu „organizovaný zločin - klient“ bychom mohli označit za konsensuální (viz Albanese, 1995:55).

V obdobné situaci jsou někdy i ti, kteří stojí na opačném pólu řetězce aktivit, t.j. dodavatelé výchozích produktů pro organizovaný zločin, kteří nemají zájem odhalit, a tím likvidovat zdroj svých, byť i minimálních výdělků - např. drobní pěstitelé koky či konopí, kterým zapojení do řetězce aktivit organizovaného zločinu přináší obživu; obdobně aktéři pornografických snímků a pod. Snaha organizovaného zločinu o preferenci „victimless crime“ je proto zcela racionální: fungování na bázi dodavatel - odběratel snižuje riziko odhalení, zajišťuje odbyt nabízených produktů a tím trvalý zisk, vytváří podhoubí organizovaného zločinu v nekriminální společnosti, jejíž příslušníci jsou v podobě klientů nebo i dodavatelů zatahováni do sítí aktivit organizovaného zločinu.

Zjednodušeně by se také dalo říci, že u tradiční kriminality - majetkové, násilné, mravnostní, do určité míry i hospodářské - je cílovým objektem bezprostředně poškozená oběť, které se nic neposkytuje, zatímco organizovaný zločin má jako cílový objekt klienta, kterému vždy něco nabízí - zboží či službu, na které je obvykle „zákazník“ z nějakého důvodu zainteresován. Je ovšem zřejmé, že tuto charakteristiku je třeba chápat ve specifickém kontextu: zákazník/klient není v rovnoprávném postavení, protože organizovaný zločin ve své nabídce využívá tísně, nevýhodné situace či závislosti svých potenciálních klientů, případně takové závislé a znevýhodněné postavení stimuluje; kromě toho může nabízet a uplatňovat „služby“, o které by za normálních okolností zájem nebyl - typickým příkladem takové umělé a vnučené služby je racketeering (vymáhání poplatků od podnikatelů za tzv. ochranu). Nicméně existence nabídky a aktivní role „zákazníka“ zůstává jedním z podstatných rysů organizovaného zločinu.

Preference „victimless crime“ neznamená, že organizovaný zločin neprodukuje také typické oběti. Oběti ale vznikají obvykle jako určitý „by-product“ a organizovaný zločin je vytváří - kromě násilného vybírání, či spíše vydírání poplatků, za něž není poskytována protihodnota (viz racketeering nebo jiné formy vysávání ovládaných legálních podniků - tuto formu bychom mohli přirovnat k další dani, kterou podnikatel odvádí vedle poplatků, které směřují státu) - především ve třech oblastech: **při nezákonném získávání zboží** (loupeží, krádeží, podvodem atd.; někdy může být sama oběť zbožím, např. při obchodování s lidmi při organizaci otrocké práce), **v rámci doprovodných aktivit** (jednak aktivity krycí a zabezpečovací, směřující k neutralizaci veřejné moci, případných svědků a pod., jednak aktivity v rámci zločineckého prostředí při vyřizování sporů, získávání a obhajování sektoru trhu/teritoria, udržování disciplíny - v těchto případech oběti pocházejí z kriminálního

prostředí), a konečně **ve vztahu ke státu** (neodvádění daní, poplatků, porušování imigračních zákonů, předpisů o určitých druzích zboží atd.) - obětí, či lépe řečeno poškozeným je zde stát.

Pokud jde o subjekt organizované trestné činnosti, t.j. kriminální organizaci, lze říci, že jejich uspořádání představuje kontinuum od malých po velké organizace a od "fluidních" organizací po byrokratické struktury. Je důležité vzít v úvahu i fáze obměňování a postupného vývoje, který je charakteristický pro skupiny organizovaného zločinu. Kromě toho některé skupiny mohou v sobě kombinovat prvky formální hierarchické struktury na určitých úrovních s amorfnější pružnou sítí na nižších úrovních atd.

Klíčovým faktorem pro rozvoj moderního organizovaného zločinu se stala globalizace světových trhů včetně finančních, globalizace komunikací, technologický rozvoj, vznik nových příležitostí pro zisk. Organizovaný zločin se tak přizpůsoboval spíše nadnárodním než národním změnám (Adamoli et al., 1998).

Manažeři organizovaného zločinu musí být schopni v těchto nových podmínkách kombinovat tradiční zločinecké postupy (násilí, bezohlednost) s komplexními schopnostmi, kdy jde o hledání nejlepší rovnováhy mezi možnostmi zisku a rizikem postihu ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Tyto snahy o modernizaci organizovaného zločinu vyústily ve dva důsledky. Jednak v diverzifikaci aktivit do nových oblastí, jednak v modifikaci tradičních struktur zločineckých organizací. Velké monolitní a rigidní hierarchické struktury zločineckých organizací byly do značné míry identifikovány a ukázaly se být snazším cílem represe. Experti se ve značné míře shodují na tom, že podniky organizovaného zločinu přecházejí na pružnější, více decentralizované struktury. Menší organizační jednotky a sítě postavené na vzájemné spolupráci a dohodách jsou efektivnější, bezpečnější, slibují vyšší zisk a rychlejší reorganizaci aktivit podle potřeby, staví na větším využívání specialistů a externistů. Snaha rozvinutých a kvalifikovaných zločineckých organizací o expanzi aktivit do nových oblastí (geograficky i obsahově - na nové trhy) je spojena s potřebou nových speciálních znalostí, což vede ke zvýšenému najímání profesionálů pro práci ve službách organizovaného zločinu (např. při expanzi do oblasti ekonomické a finanční kriminality).

Tím se také zvětšuje odstup (hierarchická vzdálenost) mezi vůdci zločineckého podniku a řadovými členy menších buněk. Strategické centrum je vzdálené, zajišťuje strategické řízení - „politiku podniku“ - a koordinaci; činnost provádějí malé skupiny - buňky a další menší skupiny fungující jako servis a subdodavatelé nebo distributoři zboží a služeb, které mají jen malé povědomí o celku organizace. Tomu např. nasvědčují i poznatky o činnosti českých skupin organizovaného zločinu a jejich zapojení do mezinárodních sítí (Scheinost, 1999). Fungují účinná taktická i strategická spojení a dohody mezi zločineckými organizacemi (joint ventures, „koncesní“ dohody, subdodávky, specifické služby atd.).

Na základě výše uvedených znaků by tedy organizovaný zločin bylo možné vymezit kombinací dvou přístupů :

1. prostřednictvím kvalitativních znaků páchané trestné činnosti,
2. prostřednictvím kvalitativních znaků subjektu trestné činnosti (skupiny, organizace).

Ad 1. U páchané trestné činnosti lze stanovit následující znaky a základní druhy aktivit:

- Veškeré aktivity jsou *skupinové*, t.j. probíhají v součinnosti více osob, a *organizované*, t.j. jde o cílevědomý a plánovitý řetězec trestné činnosti a dalších doprovodných aktivit, založený na dělbě funkcí a úkolů s cílem dosahování maximální efektivity.

Aktivity lze rozdělit na:

- **základní - ziskové**, které slouží k *vytváření zisku* (páchaná trestná činnost je primárně zaměřena na dosahování zisku, dochází k pružné volbě aktivit podle situace na „trhu“, tj. podle poptávky po nabízeném zboží a službách, u rozvinutých organizací se obvykle projevuje snaha o diverzifikaci a internacionalizaci aktivit a monopolizaci trhu či teritoria). Ziskové aktivity navozují "podnikatelské" rysy organizovaného zločinu, neboť zásadním způsobem určují jeho chování a utváření organizačních struktur. Tyto aktivity jsou v principu postaveny na vztahu dodavatel - odběratel s preferencí „victimless crime“ a aktivní rolí zákazníka/klienta. Jsou včleněny do struktury poptávky a nabídky ve společnosti nabídkou nelegálního zboží a služeb nebo legálního zboží a služeb, ale poskytovaných a opatřovaných nelegálním způsobem.
- **zabezpečovací a krycí**, které slouží k *zajištění nerušeného průběhu ziskových operací, bezpečnosti a beztrestnosti organizace a jejích členů a k získávání potřebných informací*, tj. zahrnují veškeré činnosti směřující ke krytí nezákonných aktivit, k ovlivňování a paralyzování řídicích, kontrolních a represivních mechanismů společnosti a k získání, rozšíření či udržení sektoru trhu v konkurenčním boji uvnitř kriminálního prostředí (korupce, kompromitování a diskreditace, potlačování důkazů, ovlivňování a zastrašování svědků, účelové užívání násilí, akce namířené proti zákonnému průběhu trestního řízení). Na vyšší vývojové úrovni dochází k infiltraci do oficiálních společenských, politických a ekonomických struktur, jejich ovlivňování a manipulaci.
- **legalizaci výtěžků ze zločinu** (tyto aktivity spočívají v tzv. *praní špinavých peněz*, t.j. v činnosti, směřující k zastření původu zisku pocházejícího z trestné činnosti a posléze k jeho legalizaci, případně investování do legální ekonomiky; tyto aktivity lze považovat za znak vyšší vývojové fáze organizovaného zločinu).

Ad 2. U subjektu trestné činnosti lze vytipovat následující charakteristické znaky :

- subjektem je *skupina* (sdružení, organizace) *vzniklá, resp. založená za účelem páchaní trestné činnosti*, případně skupina, u níž došlo k tomu, že ziskové trestné činnosti se postupně jednoznačně podřídily veškeré ostatní aktivity,
- struktura skupiny/organizace je postavena na *obdobných principech jako struktura legálního podniku* (s doplněním specifických funkcí zajišťujících krycí a zabezpečovací aktivity) a řídí se stejnými ekonomickými pravidly,
- konkrétní uspořádání může mít *řadu forem* od monolitní organizace po pružné síť spočívající na vzájemně výhodné spolupráci relativně nezávislých menších skupin a buněk s využíváním externistů a specialistů,
- ve skupině existuje *hierarchie* vůdců a podřízených a *dělba úkolů* (v rozvinuté organizaci jsou vůdci více odděleni od výkonu),
- *charakter vazeb* (osobních, pokrevních, formálně funkčních atd.) ve skupině umožňuje *účelnou a účinnou komunikaci* mezi členy, dělbu práce a spolupráci při plnění úkolů,
- skupina/organizace vyvíjí *soustavnou* (dlouhodobou) *činnost*, rozvinuté organizace mají schopnost *sebeobnovování* (i při výměně/obměně členů organizace trvá),
- existuje *kodeks chování*, podléhající systému *sankcí*,
- *autoritativní charakter řízení*.

Sám termín „organizovaný zločin“ je dost nepřesný. Nicméně za organizovaný zločin ve smyslu výše uvedených znaků bychom mohli považovat (v kriminologickém smyslu) :

- vyvíjení skupinové organizované trestné a další doprovodné činnosti v podobě primárně ziskových aktivit zapojených do struktury poptávky a nabídky ve společnosti a dále krycích a zabezpečovacích aktivit,
- subjektem těchto aktivit je strukturovaná a hierarchizovaná skupina (organizace) vzniklá za účelem ziskové trestné činnosti, která funguje na základě dělby funkcí a úkolů.

Znakem **vyššího vývojového stupně organizovaného zločinu (rozvinutého organizovaného zločinu)** je oddělení a izolace vůdců organizací od výkonu trestné činnosti, internacionalizace činnosti, diverzifikace ziskových aktivit, monopolizace trhů a teritorií, legalizace příjmů z trestné činnosti, schopnost sebeobnovování organizace a infiltrace do oficiálních společenských struktur.

Odlišení organizovaného zločinu od jiných druhů trestné činnosti

Považujeme za potřebné pojmově i obsahově rozlišit organizovaný zločin od jiných typů trestné činnosti, které bývají do oblasti organizovaného zločinu také někdy zahrnovány.

V praxi je obvykle důležité rozlišit, kdy jde o **obyčejnou skupinu pachatelů** (ve smyslu trestního zákona ČR o organizovanou skupinu, ve smyslu pojetí V. Balouna o organizovanou kriminalitu – (Baloun, 2000), byť třeba trestná činnost, kterou vyvíjí, vykazuje rysy organizovanosti v podobě koordinace akcí a kooperace pachatelů, a kdy tyto skupiny již lze řadit do oblasti **organizovaného zločinu**. U obyčejných skupin nemá vyvíjená trestná činnost „podnikatelský“ charakter, bezprostředně poškozuje oběti z řad jednotlivců i institucí, neprodukuje systematicky nabídku zboží či služeb. Nenalzáme u nich rozvinuté doprovodné krycí a zabezpečovací činnosti. Struktura těchto skupin je méně diferencovaná, působnost teritoriálně omezená, hierarchie je jednoduchá, maximálně dvoustupňová, řízení nebývá odděleno od výkonu. Takové skupiny sice mohou páchat trestnou činnost organizovaným způsobem (ve spolupráci členů), ale neměly by být do oblasti organizovaného zločinu zařazovány. Typickým případem takových skupin mohou být např. skupiny kapsářů (viz Cejp, 1997:51, Baloun, 2000:218).

Je také vhodné provést rozlišení mezi organizovaným zločinem a **gangem**. Přestože gangy (zvláště motocyklové, případně gangy vězeňské), bývají k organizovanému zločinu často přiřazovány (zejména ve skandinávských zemích a v USA; tam i na základě terminologické tradice z doby rozmachu organizovaného zločinu ve dvacátých letech 20. století, kdy byli členové zločineckých organizací označeni jako gangsteři), lze u nich shledat některé významné odlišnosti. Gangy bývají obvykle vázány na specifické prostředí či lokalitu (gangy pouliční, motocyklové, vězeňské), bývají charakteristické věkovým (pouliční gangy) či etnickým složením svých členů (gangy vězeňské, gangy velkoměstské v etnicky promíseném prostředí). Obvykle vykazují nižší stupeň organizovanosti a hierarchizace, vyznačují se menší stabilitou. Motiv dosahování stálého vysokého zisku nebývá při založení a v následné činnosti jednoznačně primární; naopak může převažovat motiv autority či dominance v určitém prostředí spojený s motivem vnitřní solidarity, ochrany a jistoty, kterou gang svým členům poskytuje. Zejména u pouličních a motocyklových gangů může být hodnotou příslušnost ke gangu sama o sobě, což souvisí i s poměrně charakteristickým znakem gangu a sice tím, že příslušnost k určitému gangu bývá v daném prostředí veřejně přiznávána, nezřídka prostřednictvím různých symbolů přímo

manifestována, na rozdíl od přísné konspirace organizovaného zločinu. Kriminální aktivity vyvíjené na principu nabídky a poptávky sice mohou existovat, např. při zapojení gangů do obchodování s drogami nebo zbraněmi, ale existují spíše jako jedna z činností a také více v podobě drobnějšího dealerství, než „podnikání ve velkém“. Případná trestná činnost bývá méně sofistikovaná, méně zakonspirovaná a kvalifikovaná, s větším příklonem k přímočařejšímu jednání s použitím násilí, než je tomu u organizovaného zločinu. Doprovodné (krycí a zabezpečovací) činnosti včetně korupce nejsou pro činnost gangů charakteristické, naopak konflikt gangu s veřejnou mocí bývá otevřený. Organizovaný zločin nicméně může pro své účely a výkon určitých činností (dealerství, násilné akce a pod.) některé gangy využívat; ani vývoj některých gangů směrem ke kriminálním organizacím v podobě organizovaného zločinu není vyloučen. Gangy by bylo možné do určité míry označit jako jednodušší vývojovou formu, případně jeden ze zdrojů organizovaného zločinu (viz Kenney, Finckenauer 1995).

Vymezení organizovaného zločinu vůči **ekonomické kriminalitě** a vztahu mezi těmito dvěma kategoriemi je složitější. Ani ekonomická kriminalita zatím nebyla jednoznačně definována obecně akceptovaným způsobem. Například v dokumentu RE *Doporučení č. R(81) k ekonomické kriminalitě*, přijatém výborem ministrů RE 25.6.1981, je ekonomická kriminalita vymezena nikoli obecně, ale výčtem (seznamem) trestných činů. Tím obtížněji se pak vymezuje hranice mezi organizovanou a ekonomickou kriminalitou.

Pracovně lze ekonomickou kriminalitu vymezit jako trestnou činnost namířenou proti hospodářskému mechanismu, systému ekonomických vztahů a majetku (probíhající „ze sféry hospodářství do sféry hospodářství“ - Němec, 1995).

V projektu výzkumu ekonomické kriminality byl tento jev pracovně definován jako *protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu (stát, obchodní společnost, fond, fyzická osoba, apod.), které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat konkrétních trestných činů*. Ekonomické jednání je jednání, které je realizováno v ekonomickém prostředí s využitím ekonomických nástrojů, a jeho realizátory jsou lidé znalí tohoto prostředí a znalí způsobů využívání těchto nástrojů (Výzkum ekonomické kriminality - projekt, 2001).

Je nesporné, že organizovaný zločin má ekonomický charakter. Je začleněn do struktury trhu, struktury nabídky a poptávky, často funguje v konsensu se zákazníkem - odběratelem zboží a služeb, a proniká hluboko do legální ekonomiky. Nejde zdaleka jen o praní špinavých peněz a investování zisků z trestné činnosti do legální ekonomiky, jde především o vyplňování poptávky na trhu po zboží a službách, která není kryta nebo je nedostatečně kryta legálně. Z tohoto úhlu pohledu lze stanovit jako jeden z odlišujících znaků mezi organizovaným zločinem a ekonomickou kriminalitou to, že **organizovaný zločin legální ekonomiku doplňuje, obrací se primárně na zákazníka, zatímco ekonomická kriminalita ekonomiku napadá a poškozuje přímo, zaměřuje se (útočí) na subjekty trhu, obvykle nemá „zákazníka“, kterému by cokoli nabízela; typickou formou chování pachatele ekonomické kriminality vůči objektu akce je podvod, příp. zpronevěra a pod.** (na rozdíl od organizovaného zločinu, který klientovi přece jen cosi poskytuje na základě jeho zájmu). Také by se dalo říci, že organizovaný zločin *doplňuje* legální ekonomiku „zvenčí“, zatímco ekonomická kriminalita *útočí* „zevnitř“ legální ekonomiky. V. Baloun uvádí, že organizovaný zločin se obrací na jednotlivce, ekonomická kriminalita napadá ekonomické instituce (Baloun, 2000). Také organizovaný zločin poškozují legální ekonomiku, ale obvykle nepřímou: k poškození zájmů legálních ekonomických subjektů dochází spíše „nekalou

soutěží“, uplatňováním komparativních výhod plynoucích z dodávání atraktivního zboží, z používání nelegálních metod nabídky a dodávky, z neplacení daní a poplatků, z kumulace nelegálně získaného a snadno disponibilního kapitálu, který může být (po zastření původu) legálně investován. Ekonomické subjekty dodržující zákony jsou pak v soutěži s organizovaným zločinem, i když nejsou napadeny přímo, znevýhodněny právě proto, že dodržují zákonem stanovená pravidla podnikání.

Další rozdíl lze spatřovat v tom, že páčání ekonomické kriminality, resp. také finanční kriminality jako její zvláštní podskupiny **nevyžaduje nutně existenci subjektu** - strukturované a hierarchizované skupiny založené za účelem páčání trestné činnosti. I když ekonomická kriminalita působí velmi vysoké škody a jedná se o činnost zpravidla kvalifikovanou a dobře organizovanou, je organizovaná spíše ve smyslu promyšlené a funkční návaznosti a uspořádání jednotlivých kroků a úkonů směřujících k cíli kriminální aktivity, nikoli v tom smyslu, že by páčání tohoto druhu kriminality nutně vyžadovalo existenci kriminální organizace. Pachatelé mohou jednat jednotlivě, mohou pro svoji nelegální činnost zneužívat existující legální organizace a instituce, a to jak zvenčí, tak zevnitř, mohou spolupracovat na základě „vzájemné prospěšnosti“, či korupce, aniž by nutně museli vytvářet stabilní organizované kriminální skupiny či zločinecké organizace.

Typickými pachateli ekonomické kriminality jsou zpravidla osoby z okruhu tzv. „bílých límečků“, disponující potřebnými znalostmi z ekonomického prostředí, a často i formálním funkčním postavením umožňujícím ovlivňovat, resp. přijímat rozhodnutí ve vztahu k ekonomickým operacím (viz Baloun, Scheinost, 2003). Vzhledem k jejich funkčnímu postavení nemusejí tyto osoby vytvářet pro výkon svých rozhodnutí nižší (výkonně) články charakteristické pro zločinecké organizace; buď svá rozhodnutí realizují sami, nebo prostřednictvím výkonného aparátu legálních organizací, který je víceméně povinen jejich pokyny respektovat.

Průnik organizovaného zločinu a **legální ekonomiky** lze najít především v obecné rovině: jde o již výše zmíněné obdobné principy chování, když kriminální organizace lze přirovnat k podnikatelským korporacím. Smyslem obojích je integrovat, koordinovat a účinněji využívat existující příležitosti dané trhem, vykonávané činnosti a lidské zdroje do hladce fungujícího organismu s cílem dosažení maximálně možného zisku pro organizaci. Lze říci, že organizovaný zločin funguje na racionálních ekonomických principech i s částečným uplatněním „podnikatelské etiky“, když respektuje, že zákazníkovi/klientovi je třeba dodat zboží a službu, o kterou stojí. V tomto smyslu je organizovaný zločin obchodní/podnikatelská organizace fungující na principu zisku a profitující jen tehdy, když nabízí zákazníkovi to, co on požaduje za cenu, kterou je ochoten zaplatit. Cena může být velmi vysoká, ale tak se chovají i legální podnikatelské subjekty (viz Vold, Bernard, 1986: 325).

Podobnost končí ve vztahu ke stanoveným normám chování ekonomických subjektů: prosperitu organizovaného zločinu umožňuje právě to, že stanovené normy nerespektuje, zatímco rozhodující část ekonomiky (ekonomických subjektů), zákon a pravidla dodržuje.

Značná část aktivit organizovaného zločinu je vlastně „výrůstkem“ či vývojovým doplňkem obecného systému ziskové tržní ekonomiky (Vold, Bernard, 1986: 327) - pohybuje se a těží ze sektoru přirozené poptávky po zboží a službách nedovolených, limitovaných či nedostatkových. To sice nevysvětluje všechny aktivity organizovaného zločinu, ale ukazuje na jeho hluboké strukturálně-ekonomické kořeny a na podstatně hlubší průnik do oblasti ekonomiky, než jen prostřednictvím jednotlivých kriminálních aktivit.

Pokud jde o konkrétní způsoby, může organizovaný zločin do legální ekonomiky pronikat více cestami :

- užitím legitimního podniku jako krycí firmy pro primárně nelegální aktivity,
- vysáváním nebo kontrolou legálního podnikání - donucením, lichvou, převzetím podniku, snahou o monopolizaci určitého odvětví podnikání,
- parazitováním na šedé ekonomice (organizace nelegálního zaměstnávání apod.),
- investováním nezákonných zisků,
- užitím korupce (peníze, výhody, protislužby, ochrana) např. k zajištění kontraktů, subvencí, zakázek, zisku, výhradních zastoupení, licencí atd. pro legální podnikání, odvětví, zóny a regiony kontrolované organizovaným zločinem,
- přerůstáním ekonomické kriminality a kriminality bílých límečků do organizovaného zločinu (nárůst doprovodných aktivit, hledání ochrany, řešení konfliktů, organizace skupiny atd.).

Kriminalita bílých límečků (white collar crime) v původním pojetí znamenala porušování trestního práva osobami z vyšších sociálních tříd v průběhu jejich profesionálních aktivit (Sutherland 1949). Sutherland tvrdil, že zločinci z řad „bílých límečků“ jsou relativně více chráněni před trestním stíháním díky svému společenskému postavení, protože při vnímání trestné činnosti příslušníků vyšších tříd dochází ze strany represivních orgánů ke „class bias“ vedoucí ke zvýšené toleranci. Dnes bychom mohli chápat white collar crime jako *ekonomickou trestnou činnost páchanou při výkonu profese představitelem legálního podnikání, t.j. obcházení pravidel a porušování zákonů v rámci výkonu profese na místě, které to umožňuje, s cílem získat vyšší profit a bez ohledu na škodu způsobenou veřejnosti/státu.*

V tomto smyslu ji také můžeme odlišovat od organizovaného zločinu. Jde zpravidla o páchání různých trestných činů ekonomického charakteru, a to lidmi nacházejícími se v postavení spojeném s určitou mírou rozhodovací pravomoci v legálních organizacích, kteří zneužívají svoji oficiální funkci nebo postavení k páchání trestné činnosti. Nezřídka se jedná o rozsáhlou ekonomickou trestnou činnost, páchanou složitým a vysoce kvalifikovaným způsobem, při které aktéři využívají mezer v zákonech a jiných okolnostech, a dosahují často obrovské zisky. V tom lze nalézt shodné rysy s organizovaným zločinem. Trestné činy tohoto druhu ale mohou, alespoň v počátečních fázích, probíhat bez účasti kriminálního prostředí a bez účasti či zakládání hierarchizovaných, strukturovaných a stabilních zločineckých organizací; jejich základním modem operandi je podvod vůči nedobrovolné oběti bez poskytování protihodnoty; trestná činnost je páchána „zevnitř“ zneužíváním legálního systému (v důsledku toho pachatelé white collar crime narušují důvěru veřejnosti v tento systém - Chambliss, 2003).

Průnik s organizovaným zločinem je možný, i když organizovaný zločin většinou nestojí u počátku páchání těchto podvodů či dalších trestných činů tohoto typu. Může však v určité fázi využít toho, že aktéři se obohatili nelegálním nebo ne zcela legálním způsobem a dosáhli enormních zisků, a pokusit se o jejich vydírání. V jiném případě může někdo z účastníků začít sám vyhledávat kontakt se světem zločinu, aby získal jeho podporu proti ostatním partnerům. Činnost takovýchto podnikatelů se v každém případě začne dříve nebo později stále více kriminalizovat. Akce se musí utajit, jsou podnikány kroky k odstranění svědků, stále se rozšiřuje okruh těch, které je nutné uplatit. Někdy si i sami aktéři začnou mezi sebou vyřizovat účty, vytvářet své ochranky a tím způsobem vlastně začít budovat kriminální organizace (nebo se na ně napojovat). Tak může dojít k postupnému prorůstání a přetváření této formy kriminality v kriminalitu organizovanou (Cejp, 1997).

Kriminalita bílých límečků se do určité míry překrývá s tzv. **kriminalitou organizací (organisational/corporate crime)**, to jest organizací legálních, které částí svojí činnosti mohou porušovat platné právní předpisy, obvykle s cílem získat neoprávněné výhody (např. prostřednictvím korupce, nedodržováním norem k ochraně životního prostředí, vědomým dodáváním nekvalitního zboží, účetními a finančními manipulacemi, deformováním ekonomického/tržního prostředí atd.). Rozdíl je v tom, že kriminalitu bílých límečků můžeme považovat spíše za projevy individuálních pachatelů, zatímco u kriminality organizací jde obvykle o vědomá, konsensuální a koncepční rozhodnutí řídicích orgánů firem. To je specifická problematika, která z právního hlediska souvisí se složitou, a v poslední době stále častěji diskutovanou otázkou trestní odpovědnosti právnických osob. Nicméně stále jde o legální organizace pohybující se v legálním sektoru trhu, produkující a dodávající legální zboží a služby; nelegální jsou v tomto případě metody zvyšování zisku. Je pravda, že zisky, které tyto organizace tímto způsobem dosahují, a škody, které způsobují, mohou být zejména u velkých nadnárodních korporací přinejmenším srovnatelné s důsledky, které vyvolává organizovaný zločin. I to je důvodem, proč je kriminalita organizací považována za velmi blízkou projevům organizovaného zločinu. Přesto rozlišení považují za potřebné: shoda kriminality organizací s organizovaným zločinem spočívá v podobnosti organizačního uspořádání subjektů a v motivaci ziskem bez ohledu na volené prostředky, nicméně rozdíl je v základním postavení subjektu (legální - nelegální) a v sektoru trhu, který obhospodařují. Kriminalitu organizací je také třeba odlišovat od tzv. *krycích firem* vytvářených účelově zločineckými organizacemi s cílem zastířit skutečné aktivity organizovaného zločinu.

Od organizovaného zločinu je rovněž třeba kvalitativně odlišit **terorismus**. Přes mnoho styčných ploch, podobných rysů, vzájemně prolnutých oblastí aktivity a nejednou prokázanou spoluprací mezi teroristickými a ostatními zločineckými organizacemi, spočívá podstatný rozdíl mezi terorismem a organizovaným zločinem v oblasti motivace. Aktivity organizovaného zločinu jsou neideologické a jejich motivem je primárně dosahování zisku. Primárním motivem teroristických aktivit jsou ideologické či politické pohnutky. Vztah mezi vykonávanými aktivitami a ziskem je u terorismu v porovnání s organizovaným zločinem obrácený : zatímco aktivity organizovaného zločinu jsou vyvíjeny s hlavním cílem dosahovat zisk, snaží se terorismus o dosažení zisku (příjmu) proto, aby z něj mohl financovat své hlavní (materiálně neziskové) aktivity. Rozdílný je také poměr k veřejné (státní) moci. U organizovaného zločinu existuje snaha po pronikání do mocenských struktur a jejich ovlivňování jako instrumentální aktivita s cílem zabezpečit dosahování, udržování a užívání zisku a zabránění postihu. V tomto smyslu je snahou organizovaného zločinu existující mocenské struktury účelově využívat a ovlivňovat, až případně podřizovat, nikoli odstraňovat, zatímco u terorismu je boj proti stávajícím mocenským strukturám a jejich představitelům rozhodující aktivitou mající za cíl tyto mocenské struktury narušovat a rozbít s perspektivou jejich konečného nahrazení jinými, které jsou chápány jako spravedlivější (kritérium spravedlnosti, které je u terorismu veřejně deklarováno, bychom u organizovaného zločinu těžko hledali). Obdobný rozdíl je ve vztahu k užívání násilí. Užití násilí je u organizovaného zločinu přísně instrumentální, obvykle jako prostředek ultima ratio, zaměřený na konkrétní zájmové osoby či objekty v konkrétním prostředí; dokonce by bylo možné říci, že čím rozvinutější organizovaný zločin, tím spíše se uchyluje k násilí až jako k poslednímu prostředku řešení. U terorismu je naopak násilná forma akce obvyklá a násilí se často stává manifestním samoúčelem směřujícím proti náhodně vybraným nebo symbolickým cílům se záměrem narušit a znejistit společenský (řídicí, mocenský) systém a vyvolat strach a nejistotu v celé společnosti.

5. Skupiny organizovaného zločinu

V rámci výzkumu organizovaného zločinu realizujeme od roku 1993 každoročně expertní šetření zaměřená na základní data o skupinách operujících na území České republiky a o jejich aktivitách.

Jako experti jsou dotazováni vedoucí pracovníci speciálních útvarů Policie ČR, kteří jsou zaměřeni na boj proti organizovanému zločinu. Počet dotazovaných expertů se pohybuje mezi 12 - 31. V roce 2002 bylo dotázáno 21 respondentů. Vzhledem k tomu, že optimální počet je mezi 15 - 25, je toto množství dostačující. Dotazníky byly distribuovány prostřednictvím Policejního prezidia ČR. V průběhu let 1993 - 2002 byly některé otázky pokládány každoročně, některé s delší periodicitou. Kromě toho jsme zjišťovali i některá aktuální témata. Na konci roku 2001 jsme se např. zabývali možností propojení organizovaného zločinu s terorismem. V roce 2002 jsme se pokusili zjistit, které problémy mohou být překážkou úspěšného boje proti organizovanému zločinu.

Podobný typ dotazování probíhá i na mezinárodní úrovni. Od roku 1997 začala zjišťovat data o organizovaném zločinu v evropských zemích Komise pro trestní právo a kriminologické otázky organizovaného zločinu při Radě Evropy. V roce 1998 zjišťovala tímto způsobem jednorázově prostřednictvím EUROPOLU takovéto údaje rovněž Evropská unie. Od roku 1999 provádí dotazníková šetření prostřednictvím UNICRI i OSN. Tím, že se zúčastňujeme těchto mezinárodních šetření, přispíváme nejen k mezinárodním analýzám, ale dostáváme i souhrnné výsledky za evropské země.

Podle odhadů Policejního prezidia operuje na území České republiky asi **50-70** skupin. Ty mají asi **2000** členů. Oficiální údaje zaznamenávají pouze zjištěnou, respektive prokázanou organizovanou kriminalitu. Dle statistiky státního zastupitelství jsou podle § 163a trestního zákona, který se týká účasti na zločinném spolčení, počty zatčených, obžalovaných a odsouzených nepoměrně nižší. Počet stíhaných odpovídá počtu těch, které předala policie státnímu zastupitelství ke stíhání.

Tabulka 1

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§ 163a tr.z.) – počty stíhaných

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
0	0	0	0	0	16	36	42	75	97

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2002, MSp, s.172

Tabulka 2

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§ 163a tr.z.) – počty obžalovaných

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
0	0	0	0	0	16	36	40	59	94

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2002, MSp, s.172

Tabulka 3

Organizovaný zločin, účast na zločinném spolčení (§ 163a tr.z.) – počty odsouzených

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
0	0	0	0	0	0	1	0	2	0

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2002, MSp, s.180

Mezi organizovanými zločineckými skupinami lze rozlišit dva typy. První typ je organizován na nižší úrovni. Vyznačuje se sice dělbou úkolů, ale struktura je spíše horizontální, není zde patrná existence vyšších řídicích článků. Za **plně rozvinuté skupiny**

považujeme ty, ve kterých je vícestupňové hierarchické členění. Na vrcholu je nejvyšší vedení, které řídí několik relativně samostatně operujících skupin. V nich pak jsou na nejnižší úrovni řadoví členové a externisté. Nejvyšší vedení je od bezprostředního páčání trestné činnosti většinou izolováno. Provádějí ji skupiny tzv. středního článku. Vedení však disponuje veškerými finančními prostředky a má k dispozici dokonalý odborný servis - právníky, ekonomy, informatiky, ochranku. Podíl takto organizovaných skupin činil v České republice v letech 1995 - 1997 a také v roce 1999 asi jednu třetinu. V roce 1998 jsme v odhadech zaznamenali nárůst na 40 %, v roce 2000 na 38 %. V šetření z roku 2001 se nárůst ještě mírně zvětšil na 43 %. V roce 2002 odhadli experti, že plně rozvinutých skupin je 37 %. Mírné zvýšení z jedné třetiny na cca 40 % je tedy zřejmě trvalé. V příštích letech by mohl být podíl třístupňově organizovaných skupin ještě vyšší. Dokonaleji organizované skupiny mají větší šanci obstát v konkurenčním boji, mohou dosahovat vyšších zisků, mohou si i lépe zabezpečit beztrestnost.

Přibližně polovinu členů tvoří **externisté**. Externí spolupracovníci se ve skupinách organizovaného zločinu uplatňují v dosti velké míře. Buď zajišťují nejrůznější služby (automechanici, zbrojaři, chemici, výrobci falešných dokladů, ubytovatelé, přepravci, prodejci, řidiči), nebo zjišťují informace, realizují kontakty a speciální úkony (tipaři, informatici, vyjednavací a vymahači výpalného nebo dluhů, osoby nastrčené na provádění nelegálních finančních operací, specialisté na překonávání zabezpečovacích a poplašných zařízení). Jako externisté jsou též najímáni lidé, kteří zajišťují kontakty s úřady. V nejnáročnější podobě pak působí jako právní či ekonomičtí poradci nebo jako osoby, které mohou zajistit kontakty s politickými nebo ekonomickými špičkami či se sdělovacími prostředky. Využití externích spolupracovníků je pro organizovaný zločin výhodné. Jsou najímáni často i na jednorázové provedení příslušného specifického úkonu. Nevědí nic o struktuře skupiny a o jejím zaměření. Téměř nikoho neznají a většinou neznají ani účel jimi prováděné operace. Při případném zadržení nemohou nikoho a nic prozradit. Kromě toho je ze strany vedení skupin zneužíváno, že jsou s organizovaným zločinem zapleteni a je s nimi bezohledně zacházeno.

V roce 2000 jsme odhadem expertů zaznamenali přibližně **15 % účast žen**. Ženy se podle expertů nejčastěji podílejí na: obchodování se ženami a kuplířství, obchodování s omamnými a psychotropními látkami, nejčastěji jako dealerky, nelegální migraci, korupci. Ojedinele se pak podílejí na celé řadě dalších aktivit: zakládání fiktivních firem, obchodování s lidmi, praní špinavých peněz, organizaci krádeží, krádeží uměleckých předmětů, celních podvodech, finančních podvodech. Angažují se rovněž při servisních službách: při zajišťování ubytování, při zprostředkování kontaktů, při styku s orgány státní správy, při obstarávání dokladů. V příštích letech se účast žen v organizovaném zločinu může zvyšovat.

V šetřeních mezinárodních organizací je zjišťována i míra **zapojení dětí** do organizovaného zločinu. V řadě zemí existují v tomto směru určité zkušenosti. Děti jsou většinou zneužívány k provádění riskantních drobnějších úkonů, za které by dospělému hrozilo potrestání a u dítěte je využita jeho beztrestnost. V roce 2000 odhadlo **43%** expertů, že děti mladší 15 let v organizovaném zločinu nějakým způsobem zapojeny jsou. Nejčastěji je účast dětí spojena s dětskou pornografií a dětskou prostitucí. Podobná je i účast na organizovaných krádežích a na distribuci drog.

S výjimkou roku 1996 zaznamenáváme od roku 1993 do současnosti pravidelně mírnou převahu **mezinárodního prvku** nad domácím. Výsledky i tendence jsou patrné z tabulky 4. Celkově je mezinárodního prvku mírně přes polovinu a domácího mírně pod ni. Kolem jedné

čtvrtiny je ryze českých skupin. Přibližně polovinu tvoří skupiny smíšené. V nich pak je poměr mezinárodního prvku stabilně poněkud vyšší než prvku domácího.

Tabulka 4

Odhad poměru mezinárodních a domácích skupin organizovaného zločinu v ČR

	1993	1994	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	N=12	N=17	N=18	N=31	N=20	N=27	N=27	N=31	N=21
Mezinárodní (Součet mezinár.)	- (53)	30 (61)	20 (47)	25 (53)	27 (55)	31 (60)	28 (55)	24 (53)	28 (54)
Smíšené s převahou mez.	-	31	27	28	28	29	27	29	26
Smíšenés převahou dom. (Součet domácího)	- (47)	21 (39)	20 (53)	24 (47)	20 (45)	20 (40)	21 (45)	20 (47)	23 (46)
Domácí		18	33	23	25	20	24	27	23
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Poznámka: Číslo v závorce je součtem za mezinárodní, resp. domácí skupiny

Míru **zastoupení cizích národností** v organizovaném zločinu na území České republiky jsme odvodili z výpovědí expertů tak, že jsme vypočetli souhrnný index odstupňovaný podle váhy jednotlivých pořadí, která experti uvedli. Získali jsme celkové pořadí, které je uvedeno v tabulce 5.

Tabulka 5

Míra zastoupení cizích národností v organizovaném zločinu na území České republiky v roce 2002

Národnost	Index
Ukrajinci	99
Rusové	87
Vietnamci	66
Číňané	50
Kosovští Albánci, Albánci	45
Arabové	29
Bulhaři	12
Bělorusové	10
Jugoslávci	7
Izraelci	5
Chorvati	5
Afgánci	4
Němci	3
Italové	3
Poláci	2
Dagestánci	1
Srbové	1
Turci	1

Poznámka: Souhrnný index jsme stanovili tak, že počet respondentů, kteří uvedli příslušnou národnost na prvním místě, byl násoben 6 x, na druhém místě 5 x, atd. až na šestém místě 1 x. Celkový index je pak součtem těchto násobků.

Z tabulky je patrné, že co do kvantity patřili v roce 2002 stále do první skupiny - stejně jako v roce 2000 a 2001 - Ukrajinci a Rusové. Do roku 1999 patřili do nejpočetnější skupiny

i občané z bývalé Jugoslávie. V letech 1999 a 2000 se pomalu začali propadat níže, v roce 2001 a 2002 pak už byli kolem sedmého místa. Do roku 1997 náleželi do nejsilnější skupiny rovněž Číňané. I jejich podíl po roce 1998 poněkud poklesl, zůstali však hned za Ukrajinci, Rusy a Vietnamci ve druhé skupině.

V roce 2002 tvořili druhou skupinu Vietnamci a již zmiňovaní Číňané. U Vietnamců došlo v posledních třech letech ke značnému vzestupu, možná že relativnímu, protože ostatních ubylo. Patří sem rovněž Albánci a Kosovští Albánci. *(Zde nemáme dosti spolehlivé indikátory toho, zda a jak dotázaní tyto skupiny přesně rozlišovali, budeme je tedy brát v úvahu jako jednu kategorii.)* Do prostoru mezi druhou a třetí skupinou se v roce 2002 dostali Arabové. Celkově jsou sice trvale na šestém místě, ale míra jejich výskytu (podle indexu) je výraznější než u ostatních národností, které patří do třetí skupiny. Opačný trend je u Bulharů. Ti byli ještě v roce 2000 poměrně silně zastoupeni ve druhé skupině. V roce 2001 klesli do skupiny třetí. V ní jsou spolu s Bělorusy a Jugoslávci.

Následují národnosti uváděné velmi málo. Zde se v roce 2002 nově objevili Izraelci a Chorvati. Trvale jsou zde Rumuni, Němci, Afghánci. Ojediněle pak byli uvedeni Poláci (kteří ještě do roku 1997 náleželi do druhé skupiny), Rakušané, Italové, Turci, Srbové, Dagestánci.

Nejvýznamnějším zjištěním je nárůst počtu Vietnamců, pozastavení poklesu a opětné zvýšení počtu Číňanů. Naopak u Albánců, jejichž počty se kolem roku 2000 výrazně zvýšily, začíná pravděpodobně pokles. Pokud se týká výrazných poklesů, pak po ubývajících Polácích a Jugoslávci, začali ubývat také Bulhaři. Nově se - ale velice ojediněle - objevili Izraelci (zřejmě ruského původu), Chorvati, Srbové (místo Jugoslávie), Dagestánci.

6. Odhad míry výskytu nejrozšířenějších forem činností

Od roku 1993 provádíme pravidelně odhad nejrozšířenějších aktivit organizovaného zločinu na území České republiky. (*Experti vycházejí ze seznamu cca 35 aktivit*). U každé z nich se vyjadřují, zda se v příslušném roce vyskytuje na území České republiky v rozvinuté či zárodečné formě, či zda se nevyskytuje vůbec. Míru výskytu nejrozšířenějších činností stanovujeme podle toho, kolik respondentů uvedlo příslušnou činnost jako rozšířenou. Seznam je doplňován o nové aktivity. Takto bylo např. doplněno padělání CD a videokazet, převody akcií bez vědomí majitelů, vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení, obchod s radioaktivním materiálem, nelegální vývoz a dovoz nebezpečných odpadů. Zároveň jsou z něj vyřazovány ty aktivity, které se opakovaně ukazují jako méně významné, nebo byly charakteristické pouze pro určité omezené období. Vyřazena byla např. lichva, podvody související s procesem privatizace, podvody související se soukromým podnikáním. Pokud by některá z vyřazených aktivit znovu nabyla na významu, lze ji do seznamu kdykoliv zařadit.) Pořadí zjištěné v roce 2002 ukazuje tabulka 6.

Tabulka 6

Odhad výskytu nejrozšířenějších forem činností organizovaného zločinu na území České republiky v roce 2002

		N=21	%
1.-2.	Krádeže motorových vozidel	20	95
	Organizování prostituce a obchod se ženami	20	95
3.-5.	Výroba, pašování a distribuce drog	19	90
	Organizování nelegální migrace	19	90
	Překupnictví odcizených předmětů	19	90
6.	Daňové, úvěrové, pojišťovací a směnečné podvody	18	86
7.-10.	Padělání CD a nelegální kopie videokazet	16	76
	Vydírání a vybírání poplatků „za ochranu“	16	76
	Zakládání podvodných a fiktivních firem	16	76
	Celní podvody	16	76
11.-13.	Krádeže uměleckých předmětů a jejich vývoz	15	71
	Vymáhání dluhů na objednávku	15	71
	Krádeže vloupáním do bytů, chat, obchodů a skladů	15	71
14.-15.	Krádeže z nákladních aut a kamionů	14	67
	Bankovní podvody	14	67
16.-17.	Praní špinavých peněz	13	62
	Vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení	13	62
18.	Vraždy	11	52
19.	Podplácení a korupce	10	48
20.-21.	Padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí	9	43
	Bankovní loupeže	9	43
22.	Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami	8	38
23.-25.	Ostatní násilí	7	33
	Hazardní hry	7	33
	Počítačová kriminalita	7	33

Vzhledem k tomu, že jde o odhad, uveďme si pro porovnání statistiku, kterou za rok 2002 vykázal Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. Podle vnitřní evidence vedené

Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu byla struktura trestné činnosti, realizovaná tímto útvarem v roce 2002 bez součinnosti s ostatními složkami policie, následující:

- § 163a tr.z.- účast na zločinném spolčení (212 pachatelů),
- § 171a tr.z.- nedovolené překročení státní hranice (184 pachatelů),
- § 250a tr.z.- pojistný podvod (103 pachatelů),
- § 187 tr.z. - nedovolená výroba a prodej OPL a jedů (98 pachatelů),
- § 93 tr.z.- nedovolené ozbrojování (93 pachatelů),
- § 140 tr.z. - padělání a pozměňování peněz (63 pachatelů),
- § 158 tr.z.- zneužívání pravomoci veřejného činitele (58 pachatelů),
- § 204 tr.z. - kuplířství (55 pachatelů) ,
- § 235 tr.z.- vydírání (52 pachatelů),
- § 246 tr.z. obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku (41),
- § 219 tr.z.- vražda (30 pachatelů)
- § 234 tr.z.- loupež (22 pachatelů)
- § 179 tr.z.- obecné ohrožení (21 pachatelů)

Pramen: Vnitřní evidence Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu

Pravidelné zjišťování nejrozšířenějších aktivit prováděné od roku 1993 umožňuje porovnat **vývoj v letech 1993-2002**. Přehledný výskyt aktivit, které jako rozšířené uvedla více než polovina expertů, je zobrazen ve schématu č. 1. V něm jsou jednotlivé aktivity uvedeny ve zkratkách. Plné znění je v tabulce č. 6. Při posouzení tendencí za deset let vyjdeme z pořadí, ve kterém se aktivity umístily v roce 2002.

Zatímco v roce 2001 jsme mohli mezi aktivitami, které uvedla více než polovina expertů jako rozšířené, rozlišit čtyři skupiny, v roce 2002 došlo k drobným přesunům, takže lze hovořit pouze o třech skupinách.

I. Skupina nejrozšířenějších

Po celých deset let, kdy situaci sledujeme, patří mezi nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu na území České republiky **krádeže automobilů a organizování prostitutek**. V roce 1995 se do této skupiny zařadila i **výroba, pašování a distribuce drog**, a od té doby patří mezi absolutně nejrozšířenější. V roce 1998 došlo k prudkému vzestupu **organizování nelegální migrace**. Tato aktivita se posledních pět let umísťuje rovněž mezi nejrozšířenějšími. V roce 2002 se do této skupiny dostalo i **překupnictví odcizených předmětů**, které se dříve umísťovalo kolem 10. - 15. místa. K vzestupu na 5. - 6. místo došlo v roce 2000 i v roce 2001. V roce 2002 se umístilo na 3. - 6. místě. Překupnictví patří spíše k těm formám činností, jimiž si skupiny zajišťují realizaci zisku z jiných aktivit. Nemusí vždy souviset s organizovaným zločinem, mohou tak postupovat i skupiny, které do oblasti organizovaného zločinu nepatří. V roce 2002 se opět dostaly mezi nejrozšířenější aktivity **daňové podvody**. U nich jsme dosud zaznamenávali značné výkyvy. V letech 1993 a 1994 se mezi nejrozšířenějšími aktivitami vůbec nevyskytovaly. V roce 1995 se objevily až na konci druhé desítky. V letech 1996 a 1997 vystoupaly na čtvrté až páté místo. Mezi lety 1998 - 2000 opět klesaly do druhé desítky.

II. Skupina silně rozšířených

V této skupině se v posledních dvou letech vyskytuje **padělání CD a nelegální kopírování videokazet**. Tato aktivita se mezi rozšířenými zcela nově objevila až v roce 1998 na úrovni desátého místa. Tam setrvala i v dalších letech. V roce 2002 se v této skupině objevilo i **vydírání a vybírání poplatků za ochranu**. To patřilo až do roku 1999 do první

desítky. (Většinou je provozováno ukrajinskými a ruskými skupinami.) V roce 2000 došlo k poklesu až na osmnácté místo. V roce 2001 byl znovu zaznamenán určitý vzestup na začátek druhé desítky. V roce 2002 se tato aktivita dostala opět na významnou pozici v první desítce - konkrétně na 7. - 10. místo. Podobný vzestup jsme v roce 2002 zaznamenali u **celních podvodů**. Ty se v letech 1993, 1996 a 1999 umísťovaly kolem pátého až šestého místa, a v roce 1995 byly také v první desítce. V letech 1994, 1997 se pohybovaly na začátku druhé desítky, a v letech 1998, 2000 a 2001 klesly dokonce až na její konec. Rok 2002 naznačuje tedy určité zesílení této aktivity. **Zakládání fiktivních firem** se objevuje mezi rozšířenými aktivitami s určitými výkyvy. Poprvé bylo zaznamenáno v roce 1995. Pokud se mezi rozšířenými aktivitami vyskytlo, tak se pohybovalo na konci druhé desítky. Rok 2002 znamená tedy silný vzestup na 7. - 10. místo. **Krádeže uměleckých předmětů** patřily v letech 1993 a 1994 spolu s krádežemi aut v České republice k nejrozšířenějším. Od roku 1995 opouští tato aktivita skupinu nejrozšířenějších, stále se však pohybuje na konci první desítky nebo na začátku desítky druhé. Jde tedy o aktivity, jejíž výskyt je možné označit za nadprůměrný. **Nezákonné vymáhání dluhů** bylo experty označeno za velmi rozšířenou aktivitu v roce 1994, kdy se umístilo na 3. - 5. Místě, a v roce 1999, kdy bylo na místě pátém. V ostatních letech se tato aktivita pohybovala celkem stabilně na konci první desítky. V roce 2002 jsme ji zaznamenali na 11. - 13. místě, čili na začátku druhé desítky. To není nějaká výraznější změna.

Krádeže vloupáním do bytů, chat, obchodů a skladů klesaly postupně v letech 1993 - 1998 ze čtvrtého až na páté místo a posléze až do třetí desítky. V letech 2000 - 2001 se opět vrátily na začátek druhé desítky. V roce 2002 se toto umístění potvrdilo. **Krádeže z nákladních aut a kamionů** se mezi 20 nejrozšířenějších aktivit dostaly až v roce 1998. V letech 1999 - 2002 se umístily na začátku druhé desítky. **Bankovní podvody** se objevují mezi rozšířenými činnostmi pouze v některých obdobích. Vyskytnou-li se, pak dosti výrazně. V roce 1996 byly na konci první desítky, v roce 1997 na 6.- 9. místě. V letech 1998, 2000 a v roce 2002 se objevily na konci druhé desítky, ale třeba v roce 1999 se mezi rozšířenými vůbec nevyskytovaly. Značné výkyvy jsme zaznamenali u **praní peněz**. Tato aktivita se pohybovala většinou na začátku druhé desítky, v roce 1996 poklesla dokonce až na 16. - 19. místo. Vzápětí se v roce 1997 prudce vyšvihla na páté místo, ale v roce 1998 opět klesla na konec první desítky. Tam byla i v letech 1999, 2000, 2001. V roce 2002 jsme opět zaznamenali pokles na 16. - 17. místo. V roce 1999 se vůbec poprvé objevilo na konci druhé desítky **vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení**. Tuto pozici si udrželo i v letech 2000, 2001 a 2002.

III. Skupina průměrně rozšířených aktivit

Do skupiny průměrně rozšířených aktivit jsme zařadili ty, které uvedlo mezi 50 - 60 % dotázaných expertů. Sem patří **vraždy a ostatní násilné aktivity**. (Odděleně rozlišujeme od roku 2001.) Jde o významnou „podpurnou“ aktivitu organizovaného zločinu. Pod společnou kategorií „násilí“ se tento typ aktivity pohyboval těsně nad hranicí 50 % většinou na konci druhé desítky. Výjimkou byl pouze rok 1999, kdy jsme zaznamenali vzestup na konec první desítky. V letech 2000 - 2002 jsou opět ve své stabilní pozici na konci desítky druhé.

Také výskyt jedné z nejcharakterističtějších „podpurných“ aktivit - **korupce** - prošel mezi léty 1993 - 2002 značnými výkyvy. V letech 1995, 1997, 1998 jsme korupci zaznamenali do 10. místa. Naopak v roce 1996 poklesla až na dvacátou příčku, a v roce 1999 došlo k poklesu do první poloviny druhé desítky. Tento pokles byl však spíše výjimkou, protože v následujícím roce 2000 jsme zaznamenali 4. - 6. místo a v roce 2001 7. - 8. místo.

Devatenácté místo z roku 2002 znamená tedy opět silný pokles. **Padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí** , které lze většinou považovat rovněž za „podpůrnou“ aktivitu, se buď mezi rozvinutými vůbec neobjevilo, nebo bylo (v letech 1996, 1998, 1999, 2000, 2002) na konci druhé desítky. **Obchodování se zbraněmi a výbušninami** se pohybovalo - včetně roku 2002- na konci druhé desítky. Výjimkou byl pouze rok 1998, kdy se dostalo na její začátek. **Bankovní loupeže** se nad průměrem objevily pouze v letech 2000 - na konci druhé desítky, a v roce 2002 na začátku druhé desítky. Rovněž **hazardní hry** se v čs. podmínkách objevují nad průměrem pouze výjimečně. V roce 1993 byly na konci první desítky, pak se osm let neobjevily, a až v roce 2002 byly na začátku třetí desítky.

Schéma č. 1 (První část)

Porovnání odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu na území České republiky v letech 1993 - 2002

%	1993 N=12	1994 N=17	1995 N=19	1996 N=18	1997 N=31
100	auta(12) umění (12)	auta(17) umění (16)	drogy (19) prostituce(19) auta(18)	drogy(17) auta (17)	drogy (30) auta (30) prostituce(30)
90	prostituce(10)	prostituce(15) dluhy(15) drogy (15)		prostituce(16) umění (16)	
80	celní (9) vloupání(9)	vloupání (14) překupnictví(14)	korupce(15) podnikání (15) umění (15)	daně (14)	daně (25)
70	pronikání(8) migrace(8)	migrace(13) vydírání (13)	migrace(14) dluhy (13) fikt. firmy(13) celní (13)	migrace (13) celní (13)	praní(24) korupce(23) bank. (23) umění (23) překupnictví (23) vl.aut. (22) privatizace(22)
60	korupce (7) překup. (7) hazard(7)	korupce(11) podnikání(11) praní(10) zbraně (10) vraždy (10)	vydírání (13) praní(12) privatiz. (12) překup. (12)	překup. (12) bank. (12) podnikání(12) privatiz. (12) dluhy (12) vydírání(12)	dluhy(22) fiktivní(21) podnikání(21) celní (21) migrace(20) vydírání(20) vraždy (19) vloupání(18)
50	praní(6) vydírání(6) drogy(6)	celní(8)	vloupání (11) vraždy (11) daně (10) zbraně (10)	fikt. firmy (11) pedelání (11) praní(10) vraždy (10) vloupání(10) zbraně (10)	korupce(9) zbraně (16)

Poznámka: Plné znění jednotlivých aktivit je uvedeno v tabulce (pokračování)

Schéma č. 1 (Druhá část)

Porovnání odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu na území České republiky v letech 1993 - 2002

	1998	1999	2000	2001	2002
--	------	------	------	------	------

%	N=20	N=27	N=27	N=31	N=21
100	drogy(20) auta(20) prostituce(20)	drogy(27) auta(27) prostituce(26) migrace(26)	drogy(27) auta(25) migrace(25) prostituce(24) korupce(24)	drogy(31) migrace(31) auta(30) prostituce(30)	auta(20) prostituce(20)
90	migrace(19) umění(18)				drogy(19) migrace(19) překupnictví(19)
80		dluhy(22) celní(21)	překupnictví(23) praní(23) video/CD(23) vraždy(23) kamiony(22) umění(22) vloupání(22)	video/CD(25)	daně(18)
70	korupce(15) vydírání(14) dluhy(14)	umění(20) praní(20) vydírání(19) video/CD(19) kamiony(18)	dluhy(21) daně(21) bank.loup.(19) padělání(19) bank.pod.(19) vydírání(18)	překupnic.(22) korupce(21) praní(21) umění(20) kamiony(20) dluhy(20) vloupání(19) vydírání(19)	video/CD(16) vydírání(16) fikt.firmy(16) celní(16) umění(15) dluhy(15) vloupání(15) kamiony(14) bank.podvody(14)
60	praní(13) video/CD(13) zbraně(12) fikt.firmy(12)	korupce(17) vloupání(17) vraždy(17)	celní(17) fikt.firmy(17) vylákání(16)		praní(13) vylákání(13)
50	banky(11) daně(11) kamiony(11) privatizace(11) padělání(11) celní(10) překupnictví(10) vraždy(10)	privatizace(15) padělání(15) překupnictví(15) zbraně(14) vylákání(14)	zbraně(15)	vraždy(17) násilí(16) daně(16)	vraždy(11)
			haz.hry(12)	fikt.firmy(15) celní(15) zbraně(15) padělání(14) bank.pod.(14) vylákání(14)	korupce(10) padělání(9) bank.loupeže(9)

U nejméně frekventovaných aktivit si ukážeme vývoj poněkud podrobněji.

Poznámka: V tabulkách číslo 7-20 je uvedeno procento expertů, kteří v příslušném roce jmenovali příslušnou aktivitu jako rozvinutou.

Krádeže aut a obchod s nimi patří trvale mezi nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu na našem území. Přestože již v roce 1994 se vyslovovali experti o poklesu, reálně

k němu stále nedochází. Tato oblast zůstává pro organizovaný zločin velice atraktivním oborem podnikání, a to nejen v ČR, ale prakticky v celé Evropě.

Tabulka 7

Krádeže aut

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100	100	95	95	97	100	100	93	97	95

Organizování prostituce a obchod se ženami patří trvale k nejrozšířenějším aktivitám organizovaného zločinu nejen u nás, ale i v Evropě a na celém světě.

Tabulka 8

Prostituce

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
84	89	100	89	97	100	96	89	97	95

Výroba, pašování a distribuce drog patří v celém světě k nejvýznamnějším aktivitám organizovaného zločinu. Na počátku 90. let nebyla ještě na čs. území tak výrazně zastoupena. V prvním roce výzkumu (1993) byly činnosti související s drogami zařazeny až na počátek druhé desítky aktivit organizovaného zločinu. Jako rozšířené je uvedla pouze polovina dotázaných. O rok později jsme však již zaznamenali výrazný vzestup. V roce 1994 se aktivity související s drogami posunuly na 3.-5. místo a od roku 1995 patří trvale mezi nejrozšířenější. Na této pozici se obchodování s drogami o prvenství dělilo s krádežemi aut nebo s prostitucí. V roce 2000 a 2001 byly drogy na prvním místě zcela jednoznačně.

Tabulka 9

Drogy

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
50	89	100	95	97	100	100	100	100	90

V roce 1998 se mezi naprosto nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu dostalo **organizování nelegální migrace**. Výsledky z let následujících toto postavení potvrdily. Předtím se tato aktivita pohybovala mezi 6.-9. místem v letech 1993 - 1996 a v roce 1997 dokonce poklesla na 16.-17. místo. Zvýšený výskyt v odpovědích expertů v letech 1998-2001 2000 zřejmě reaguje na reálnou situaci, kdy nelegální migrace se stává jedním ze závažných problémů souvisejících s bezpečnostní situací.

Tabulka 10

Nelegální migrace

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
67	78	73	73	65	95	96	93	100	90

Za silnou čtyřkou, která má před ostatními určitý náskok, následují aktivity s celkem pravidelnými odstupy.

Kromě vzestupu korupce jsme v roce 2000 zaznamenali absolutně největší nárůst u **překupnictví odcizených předmětů**. V roce 1993 byla tato aktivita na 8.-10. místě, v roce 1994 dokonce na 6.-7. místě, v roce 1995 na 12.-14., v roce 1996 na 8.-13. V roce 1997

se dostala opět na 6.-9. místo. V roce 1999 se opět vrátila na konec druhé desítky a byla uvedena na 13.-17. místě. V roce 2000 byla na 4.-6. místě, v roce 2001 na pátém.

Tabulka 11

Překupnictví

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
58	82	63	66	74	50	55	89	71	90

U **daňových podvodů** lze hovořit o značných výkyvech. V letech 1993 a 1994 jsme je mezi rozšířenými aktivitami vůbec nezaznamenali. V roce 1995 byly na konci první dvacítky. V letech 1996 a 1997 byly dosti vysoko - na 5., resp. 4. místě. V roce 1998 byly na 13.-17. místě, v roce 1999 se mezi nejrozšířenějšími opět neobjevily, a v roce 2000 se dostaly na 13.-14. místo. V roce 2001 byly na místě 15.-16, v roce 2002 dokonce na místě šestém.

Tabulka 12

Daňové podvody

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
-	-	53	78	81	55	-	78	53	85

V roce 1998 se na úrovni kolem 10. místa zcela nově objevilo **padělání CD a nelegální kopírování videokazet**. V roce 1999 již na stejné pozici setrvalo a v roce 2000 se dostalo do skupiny na 7.-9. místě.

Tabulka 13

Padělání CD a kopírování videokazet

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
-	-	-	-	-	-	70	85	81	76

U **vydírání a vybírání poplatků za ochranu** zůstala z hlediska míry výskytu tato aktivita celkem stabilně pod hranicí 70%.

Tabulka 14

Vydírání

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
50	76	68	67	64	70	70	67	61	76

Čas od času se objevuje i **zakládání podvodných a fiktivních firem**. Poprvé bylo zaznamenáno v roce 1995 na 8.-11. místě. V roce 1996 a 1997 bylo 14.-15. místě, v roce 1998 na místě 11.-12. V roce 1999 se mezi rozšířenými aktivitami nevyskytlo, v roce 2000 bylo opět na 18.-19. místě, v roce 2001 na 17.-19. místě. V roce 2002 nabyla tato aktivita opět na významu a ocitla se na konci první desítky, konkrétně na 7.-10. místě.

V roce 2002 se na konci první desítky objevily **celní podvody**. Také tato aktivita se vyznačuje značnými výkyvy. V roce 1993 byly na významné 4.-5. pozici, v roce 1994 klesly až na 15. místo, v roce 1995 stouply na 8.-11. místo. Vzestup pak plynule pokračoval, takže v roce 1996 byly na 6.-7. místě, ale v roce 1997 opět klesly na 13.-15. místo a v roce 1998 ještě hlouběji, na místo 18.-19. V roce 1999 jsme zaznamenali výrazný skok směrem vzhůru. Celní podvody se objevily na 6. místě, tedy na přibližně stejné úrovni jako v roce

1993 a 1996. V roce 2000 jsme opět zaznamenali silný pokles až na 20. místo. Pokles se v roce 2001 potvrdil umístěním na konci druhé desítky.

Tabulka 15

Celní podvody

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
75	50	68	72	68	50	78	63	48	76

Určitými výkyvy se spíše klesajícím významem procházejí **krádeže uměleckých předmětů**. Tato činnost patřila v roce 1993 a 1994 spolu s krádežemi aut u nás k nejrozšířenějším, v roce 1995 u ní začalo docházet k mírnému poklesu na 4.-6. místo. V roce 1996 došlo opět k mírnému vzestupu na 3.-4. místo, v roce 1997 k poklesu zpět na 6.-9. místo. V roce 1998 jsme zaznamenali 5. místo, v roce 1999 7.-8. místo a v roce 2000 10.-12. místo, v roce 2001 9.-11.místo. Tato aktivita, která byla v roce 1993 jednou z nejrozšířenějších, z čelních pozic postupně mizí. Pozice, kterou si zachovává, je však stále dosti významná.

Tabulka 16

Krádeže uměleckých předmětů

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100	94	79	89	74	90	74	81	65	71

O méně rozšířených aktivitách se zmíníme pouze verbální formou. Tabulky uvedeme jen u některých. *(Podrobnější údaje jsou uvedeny v publikaci „Kriminalita v roce 2001“ /Marešová a kol.,2002:38-70/)*. **Nezákonné vymáhání dluhů** se pohybuje celkem stabilně na konci první desítky. Výjimkou byl rok 1994, kdy byla dosti vysoko, na 3.-5. místě a rok 1999, kdy byla na místě 5.V roce 2002 byla na začátku druhé desítky. Výskyt **krádeží vloupáním do bytů, chat, obchodů, skladů** ztrácel v průběhu let 1993-1998 postupně na významu. V roce 1993 byla tato aktivita na 4.-5. místě, v roce 1994 na 6.-7., v roce 1995 na 15.-16., v roce 1996 na 16.-19., v roce 1997 na 19., v roce 1998 na 22.-24. místě. Tuto sestupnou tendenci přerušil až rok 1999, kdy se krádeže vloupáním ocitly na 12.-14. místě. V letech 2000-2001 se krádeže vloupáním se dostaly na začátek druhé desítky. Zde setrvaly i v roce 2002. K určitému zvýšení došlo v posledních letech u **krádeží z nákladních aut a kamionů**. Tato aktivita se dostala v roce 1998 poprvé mezi 20 nejrozšířenějších na 13.-17. místo. Od roku 1999 se pohybuje na začátku druhé desítky. Obdobné výkyvy mají **bankovní podvody**. Ty se mezi významnějšími aktivitami objevily poprvé v roce 1996 na konci první desítky. V roce 1997 byly na 6.-9. místě, v roce 1998 na 13.-17. místě.V roce 1999 se mezi nejrozšířenějšími neobjevily, v roce 2000 se opět vynořily na 15.-17. místě, v roce 2001 se pohybovaly kolem 20.místa, v roce 2002 kolem 15. místa.

Podobné výkyvy jsme zaznamenali u **praní peněz**. V letech 1993-1995 se tato aktivita umisťovala na začátku druhé desítky. V roce 1993 byla na 11.-13. místě, v roce 1994 na 12.-14. místě, v roce 1995 rovněž na 12.-14. místě. V roce 1996 poklesla na 16.-19. místo, ale v roce 1997 se prudce vyšvihla na místo 5. V roce 1998 opět klesla na konec první desítky a v roce 1999 došlo znovu k velice mírnému zvýšení na 7.-8. místo. V roce 2000 byla na 7.-9. místě, v roce 2001 na 7.- 8. místě, v roce 2002 pak až na 16.-17.místě.

Tabulka 17

Praní peněz

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
50	59	63	55	77	65	74	85	68	62

V roce 1999 se objevilo vůbec poprvé až na konci první dvacítky **vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení**. V roce 2000-2002 se jeho výskyt ve stejné pozici potvrdil.

Násilné aktivity se pohybovaly v období 1993-1998 těsně nad hranicí průměru. V roce 1994 byly na 12.-14. místě, v roce 1995 na 15.-16. místě, v roce 1996 na 16.-19. místě, v roce 1997 na 18. místě, v roce 1998 na 18.-20. místě. Rok 1999 znamenal dosti výrazný vzestup na 12.-14. místo. V roce 2000 byl pak vzestup ještě větší - na 7.-9. místo. V roce 2001 jsme použili vraždy a ostatní násilí odděleně. Vraždy se umístily na 14.místě, násilí na místě 15. V roce 2002 jsme u vražd zaznamenali 18. místo, u ostatního násilí 23.-25. místo.

Tabulka 18

Násilí a vraždy

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
-	59	58	55	62	50	63	85	55	52

Korupce patří k nejcharakterističtějším podpurným aktivitám organizovaného zločinu. Pomocí úplatků jsou zjišťovány potřebné informace, ovlivňována strategická rozhodnutí, zajišťována bezpečnost a beztrestnost. Z hlediska míry výskytu docházelo zatím u této aktivity k dosti velkým výkyvům. V letech 1993 - 1994 se vyskytovala kolem 10. místa, v roce 1995 stoupla na 4.-6. místo, v roce 1996 poklesla až na 20. příčku. V roce 1997 se opět vrátila na 6.-9. místo, v roce 1998 setrvala na místě 6. V roce 1999 došlo opět k poklesu, a to až na 12.-14. místo. Zařazení na 4.-6. místo - hned za nejrozšířenější aktivity, které bylo zaznamenáno v roce 2000, i 7.-8. místo z roku 2001 znamená dosud největší výskyt za posledních osm let. O to zajímavější by bylo znát příčiny mohutného poklesu na 19. místo, který jsme zaznamenali v roce 2002.

Tabulka 19

Korupce

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
58	65	79	50	74	75	63	89	68	48

Mezi nejrozšířenějšími činnostmi se občas objevuje **padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí**. V roce 1996 byla tato aktivita na 14.-15. místě, v roce 1998 na 13.-17. místě, a v roce 1999 a 2000 shodně na 15.-17. místě. V roce 2001 byla na 15. místě, v roce 2002 na 20.-21. místě. V letech 1993 - 1995 a v roce 1997 se mezi rozvinutými aktivitami neobjevovala. Podobně se v roce 2000 umístily i **bankovní loupeže**, které zatím mezi rozšířenými aktivitami nefigurovaly. V roce 2002 byly na 20.-21. místě.

Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami byl v roce 1994 zaznamenán na 12.-14. místě. Pak se pohyboval na konci druhé desítky. V roce 1998 došlo k určitému vzestupu - na 11.-12. místo. V roce 1999 nastal opět pokles na konec druhé desítky aktivit, v roce 2000 dokonce až na 22. místo. I v roce 2002 byla tato aktivita na 20. místě.

Tabulka 20

Obchod se zbraněmi

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

-	59	53	55	52	60	52	56	48	38
---	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Nejčastější aktivity zahraničních skupin

Kromě zjišťování pořadí aktivit organizovaného zločinu jako celku jsme v letech 1993 - 2002 zjišťovali čas od času i to, jakými aktivitami se na území České republiky zabývají jednotlivé národnostní skupiny. Soustavně jsme tuto oblast začali zaznamenávat od roku 1999. Výsledky z roku 2002 tedy můžeme porovnat se třemi lety předcházejícími.

Nejfrekventovanější aktivity **ukrajinských skupin** v letech 1999-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 1999 a 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

1999

vydírání (23), násilná kriminalita (15), loupeže (10), krádeže aut (8), zbraně a radioaktivní materiál (5), finanční kriminalita (5), prostituce (4), drogy (4)

2000

násilná kriminalita (24), vydírání (20), loupeže (13), drogy (13), prostituce (10), krádeže aut (7), nelegální migrace (7), zbraně a radioaktivní materiál (5), praní peněz (3), bankovní podvody (2), vymáhání dluhů (2)

2001

vydírání (21), drogy (14), prostituce (13), násilná kriminalita (12), zbraně a radioaktivní materiál (10), loupeže (8), vymáhání dluhů (8), krádeže aut (6), nelegální migrace (5)

2002

vydírání (17), prostituce (8), ozbrojené loupeže (8), krádeže vozidel (5), vraždy (5), drogy (5), praní peněz (4), zbraně (4), násilí (4), převaděčství (3), korupce (2), nelegální zaměstnávání (1), únosy (1)

Nejfrekventovanější aktivity **ruských skupin** v letech 1999-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 1999 a 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

1999

vydírání (21), násilná kriminalita (12), ekonomická kriminalita (9), prostituce (8), zbraně a radioaktivní materiál (7), krádeže aut (6), praní peněz (5), drogy (4), těžké kovy a ropa (4)

2000

násilná kriminalita (17), vydírání (16), drogy (9), loupeže (8), prostituce (7), zbraně a radioaktivní materiál (4), nelegální migrace (4), krádeže aut (2), praní peněz (2), bankovní podvody (2), vymáhání dluhů (1)

2001

násilná kriminalita (13), vydírání (12), drogy (11), prostituce (11), praní peněz (9), zbraně a radioaktivní materiál (8), vymáhání dluhů (7), krádeže aut (7), loupeže (6), bankovní loupeže (3), padělání peněz (2)

2002

vydírání (16), prostituce (8), loupeže (7), vraždy (6), drogy (6), praní peněz (6), krádeže aut (5), zbraně (3), bankovní podvody (2), násilí (2), nelegální migrace (2), radioaktivní materiál (1), hospodářská trestná činnost (1), fiktivní firmy (1), korupce (1), vymáhání dluhů (1), pašování (1), padělání peněz (1)

Nejfrekventovanější aktivity **vietnamských skupin** v letech 1999-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 1999 a 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

1999

padělání (5), podvodné podnikání (5), ochranná známka (4), pašování (4), pirátské nosiče (3), drogy (3), praní peněz (2), násilná kriminalita (2)

2000

nelegální migrace (5), prostituce (4), padělání zboží a CD (4), drogy (3), celní podvody (3), násilná kriminalita (2), daňové podvody (2), pašování (1), vydírání (1), překupnictví (1), vymáhání dluhů (1)

2001

celní podvody (14), padělání (10), nelegální migrace (8), daňové podvody (8), drogy (6), obchod s lidmi (2), pašování (2), prostituce (2), vydírání (2), praní peněz (2), násilná kriminalita (1)

2002

nelegální migrace (8), praní peněz (7), porušování ochranné známky a autorských práv (6), pašování zboží (6), drogy (6), padělání zboží (5), padělání dokumentů (3), korupce (3), vraždy (2), vydírání (2), prostituce (1), loupeže (1), hazardní hry (1), krádeže aut (1), daňové podvody (1), ostatní násilná trestná činnost (1)

Nejfrekventovanější aktivity **čínských skupin** v letech 1999-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 1999 a 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

1999

praní peněz (6), nelegální migrace (3), drogy (3), daně (3), obchod s lidmi (3)

2000

nelegální migrace (4), praní peněz (4), prostituce (4), násilná kriminalita (4), drogy (2)

2001

nelegální migrace (8), praní peněz (5), celní podvody (5), drogy (5), padělání dokumentů (4), obchod s lidmi (3)

2002

praní peněz (11), nelegální migrace (9), pašování zboží (6), vydírání (5), drogy (4), porušování ochranné známky (3), padělání zboží (2), celní podvody (2), prostituce (2), vraždy (2), ostatní násilí (2), fiktivní firmy (1), korupce (1), zbraně (1), hazardní hry (1), padělání dokladů (1), únosy (1), loupeže (1), vydírání (1)

Nejfrekventovanější aktivity **albánských skupin** v letech 2000 - 2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

2000

drogy (5), prostituce (3), obchod se zbraněmi (2), krádeže aut (1), násilná kriminalita (1)

2001

drogy (12), obchod se zbraněmi (7), prostituce (3), krádeže aut (2)

2002

drogy (14), prostituce (5), zbraně (3), krádeže aut (3), vydírání (2), loupeže (2), praní peněz (2), ostatní násilí (2), finanční podvody (1), celní podvody (1), majetková trestná činnost (1)

Nejfrekventovanější aktivity **Kosovských Albánců** v letech 2000-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

2000

drogy (6), zbraně (2), praní peněz (2), násilná kriminalita (1)

2001

drogy (5), praní peněz (3), prostituce (1)

2002

drogy (5), zbraně (2), krádeže aut (2), korupce (2), prostituce (2), loupeže (1), praní peněz (1), nelegální migrace (1), padělání dokladů (1), ostatní násilná trestná činnost (1)

Nejčastější aktivity **arabských skupin** v letech 2000-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

2000

drogy (3), nelegální migrace (2), korupce (2), praní peněz (1)

2001

drogy (3), nelegální migrace (2), pašování zbraní (1), fiktivní firmy (1)

2002

drogy (7), nelegální migrace (5), praní peněz (3), padělání dokladů (2), prostituce (1), nelegální směna peněz (1), padělání peněz (1), korupce (1), podvody (1)

Nejfrekventovanější aktivity **bulharských skupin** v roce 2000-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

2000

prostituce (6), krádeže aut (3), násilná kriminalita (2), drogy (1)

2001

prostituce (3), krádeže aut (2), padělání (1)

2002

prostituce (5), krádeže aut (3), drogy (1), nelegální migrace (1), násilí (1), krádeže (1), padělání dokladů (1)

Nejfrekventovanější aktivity **Bělorusů** v letech 2001 - 2002

2001

vymáhání dluhů (2), násilná kriminalita (2), vydírání (1), loupeže (1), praní peněz (1), drogy (1)

2002

vydírání (2), krádeže aut (1), drogy (1), nelegální migrace (1), zbraně (1), radioaktivní materiál (1), padělání peněz (1), vraždy (1), loupeže (1)

Nejfrekventovanější aktivity **skupin z Jugoslávie** v letech 2000-2002

Poznámka: V závorce je počet expertů, kteří činnost uvedli na 1.-8. místě (z celkového počtu 27 v roce 2000, 31 v roce 2001 a 21 v roce 2002)

2000

drogy (14), prostituce (7), násilná kriminalita (5), zbraně(4), vydírání (3), fiktivní firmy (2), krádeže aut(2)

2001

drogy (5), prostituce (4), praní peněz (2), násilná kriminalita (2), vydírání (1)

2002

drogy (1), krádeže (1), podvody (1)

U méně zastoupených skupin se v letech 2001 - 2002 vyskytovaly nepříliš četné aktivity.

U Afghánců:

2001

nelegální migrace (2), vydírání (1), obchod se zbraněmi (1), prostituce (1), praní peněz (1)

2002

vydírání (1), vymáhání dluhů (1), násilná trestná činnost (1)

U Turků:

2001

drogy (1), hospodářská kriminalita (1)

2002

drogy (2), pašování (1)

U Poláků:

2001

organizovaný obchod s alkoholem (1)

2002

drogy (1), krádeže aut (1), padělání peněz (1)

U **Izraelců** (původně ruské národnosti) se v roce **2002** vyskytla závažná hospodářská kriminalita (1), praní peněz (1) a korupce (1).

V roce **2002** se samostatně objevili **Chorvati**. U nich byly zaznamenány tyto aktivity: korupce (2), pašování zbraní (1), drogy (1), krádeže aut (1), praní peněz (1), vraždy (1).

U **Slováků** byly v roce **2002** zaznamenány trestné činy související s nelegální migrací (1), krádeže (1), podvody (1).

U **Dagestánců** byly v roce **2002** zaznamenány drogy (1), násilí (1) a vydírání (1).

U **Italů** jsme v roce **2002** zaznamenali praní špinavých peněz (1).

7. Vývoj opatření proti organizovanému zločinu v České republice

Vývoj politiky vůči organizovanému zločinu

Před rokem 1989 nebyl problém organizovaného zločinu v České Republice pocíťován jako příliš naléhavý. Organizovaný zločin byl vnímán jako vzdálený fenomén, cizí našim podmínkám a situaci, a v tomto pohledu se v podstatě shodovalo jak veřejné mínění, tak oficiální politická místa a bezpečnostní orgány.

Samozřejmě zde existovaly určité domácí formy kriminality, které nesly znaky organizovaného zločinu (nelegální směna valut - tzv. veksláctví, prostituce, dovoz některých nedostatkových a luxusních druhů zboží a pod.) včetně kontaktů s oficiální mocenskou sférou; nicméně tyto formy existovaly relativně izolovaně bez mezinárodního elementu, a vytvořily se na sociální a ekonomické základně, která se podstatně lišila od společností v západních zemích; skupiny jejich pachatelů se nerozvíjely do rozsáhlých kriminálních organizací. Neexistoval zde tedy tlak objektivní potřeby a tím méně politické vůle k formování jakékoli systematické politiky zaměřené na potírání organizovaného zločinu.

Situace se výrazně změnila po roce 1989 vzhledem k zásadní strukturální transformaci politického a ekonomického systému spojenému s otevřením hranic i ekonomiky a hlubokou přeměnou vlastnických vztahů. Česká republika se stala atraktivním územím pro pronikání mezinárodního zločinu a organizovaných skupin ze zahraničí. Proces transformace také vytvořil příhodné podmínky pro potenciální vznik domácích forem organizovaného zločinu na pozadí všeobecného vzestupu registrované kriminality (Scheinost, 2001:36). Nicméně přesto, že politické bariéry padly, trvalo určitou dobu, než byla závažnost hrozby organizovaného zločinu plně pochopena a než začala být přijímána první opatření, jak čelit tomuto nebezpečí.

Je snad možné říci, že k pochopení a uvědomění si hrozby, kterou organizovaný zločin představuje, přispěl i systematický kriminologický výzkum, který byl zahájen v roce 1993 v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. IKSP dodnes zůstává jedinou výzkumnou institucí, která se této problematice v ČR soustavně výzkumně věnuje. Kromě výzkumů IKSP byly realizovány i některé další výzkumné projekty, týkající se zejména drogové problematiky, ale tyto projekty se nezaměřovaly na organizovaný kriminální trh a organizované obchodování s drogami, ale spíše na šíření drog mezi mládeží, problematiku drogově závislých konzumentů, drogovou legislativu atd. Kromě toho si řada výzkumů veřejného mínění všimla také obav veřejnosti z organizovaného zločinu v rámci výzkumů strachu ze zločinu obecně.

Deskripce stavu organizovaného zločinu v ČR, některých jeho vybraných forem a vývojových trendů a analýza možností jeho postihu, zpracovaná na základě výzkumných prací a prezentovaná v řadě studií, odborných článků, na seminářích a na konferencích, přispěla k hlubšímu poznání tohoto jevu a posléze i k formulaci některých přijatých legislativních a organizačních opatření, např. v rámci vládní Koncepce boje proti organizovanému zločinu (Aktualizovaná Koncepce 1997). Přesto však, zejména počátkem devadesátých let, nebyl organizovaný zločin vnímán státně politickou sférou jako reálné nebezpečí. K jeho uvědomění přispěl vedle výzkumné činnosti a samozřejmě poznatků policejních orgánů, které se od počátku devadesátých let jako první dostávaly do přímého styku s projevy organizovaného zločinu, také tlak sdělovacích prostředků, které od počátku devadesátých let publikovaly řadu zpráv a článků o organizovaném zločinu; velmi často sice prezentovaly pod senzačními titulky i méně spolehlivé informace, nicméně jejich dopad na veřejné mínění byl nezanedbatelný. Konečně k uvědomění si rizik a nebezpečí organizovaného zločinu rovněž přispěl vliv mezinárodního společenství; úsilí mezinárodního společenství čelit organizovanému zločinu u nás postupně vcházelo ve známost, a po určité době bylo také nezbytné plnit závazky, které vyplynuly z mezinárodních dokumentů smluvního charakteru podepsaných Českou republikou.

Za rozhodující impuls k tomu, aby státní orgány ČR začaly pojímat organizovaný zločin jako reálný a nebezpečný fenomén, je možné považovat Světovou meziministerskou

konferenci o organizovaném mezinárodním zločinu, která se konala v Neapoli v roce 1994. Jednání této konference a přijaté dokumenty (Neapolská politická deklarace a Globální akční plán proti organizovanému mezinárodnímu zločinu) byly zřetelným důkazem velkého významu, který mezinárodní společenství tomuto jevu přikládá, a současně se stalo zřejmé, že ani v rámci ČR jej nelze dále podceňovat. Rok 1994 lze tedy také považovat za začátek seriózní diskuse o nebezpečí organizovaného zločinu a o možnostech boje s ním.

Tato debata probíhala především mezi profesionály - mezi pracovníky orgánů činných v trestním řízení, zejména policisty na jedné straně, kteří požadovali účinnější prostředky odhalování a vyšetřování organizovaného zločinu, a mezi příslušníky právnické obce obecně, kteří spíše poukazovali na limity trestního a policejního práva a na nutné záruky občanských práv a svobod.

Debata byla umocňována médii, která často prezentovala informace o atraktivních případech, jako byly např. přestřelky na parkovištích mezi zneprátelenými gangy (obvykle gangy, resp. organizovanými skupinami pocházejícími ze zahraničí), nebo policejní akce vedoucí k zabavení velkých množství drog a pod. Veřejné mínění bylo znepokojeno takovými zprávami a strach ze zločinu, dokonce z organizovaného zločinu, se dostal na přední místa ve výsledcích výzkumů veřejného mínění sledujících míru a charakter obav občanů. Tento určitý tlak veřejného mínění ovšem nebyl jednoznačný. Na jedné straně způsob informování o organizovaném zločinu v médiích a následný strach z organizovaného zločinu vyústil ve volání po přísnější trestní a imigrační politice, a v širším smyslu ve zostřování punitivních postojů obecně, na druhé straně policie trpěla špatnou pověstí a malou důvěrou občanů v důsledku její role za předchozího režimu, a proto lidé nebyli příliš nakloněni rozšiřování policejních pravomocí a oprávnění.

V první polovině devadesátých let byl organizovaný zločin nazírán především jako importovaný fenomén. Bylo to pochopitelné, pokud se týká veřejného mínění, protože organizovaný zločin byl v médiích prezentován obvykle jako záležitost cizích „mafii“ - ruských, italských, čínských triád a jako činnost cizinců - pašeráků drog, raketýrů, nájemných střelců a pod. Ale tento pohled na organizovaný zločin jako na původem cizí fenomén páchaný u nás převážně cizinci, převažoval i v profesionálním prostředí. Policejní zprávy, popisující stav organizovaného zločinu v naší zemi (viz například pravidelné zprávy o bezpečnostní situaci v ČR), obvykle hovořily o aktivitách skupin pocházejících ze zahraničí, a malá pozornost byla věnována možným kořenům a projevům organizovaného zločinu českého původu. Lze také zčásti přičíst na vrub výzkumné práce, že se otázce zapojení českých občanů do organizovaných kriminálních aktivit začala věnovat větší pozornost.

Je přirozené, že tento obraz organizovaného zločinu jako importovaného jevu, který nemá kořeny v českém prostředí, ovlivnil úvahy o možné politice vůči tomuto jevu. Převažující pozornost byla věnována vedle postupné implementace některých nových právních institutů v rámci trestního a policejního práva opatřením proti „importu“ organizovaných kriminálních aktivit ve smyslu přísnější kontroly osob, vstupujících do ČR, a jejich aktivit vyvíjených zde. Tento obraz organizovaného zločinu může být také jedním z důvodů, proč některé velké kriminální případy z první poloviny devadesátých let, jejichž pachatelé byli především čeští občané a které byly relativně široce publikovány a komentovány, nebyly prezentovány jako organizovaný zločin, ačkoli vykazovaly některé jeho signifikantní znaky. Charakteristickým příkladem mohou být tzv. případy lehkých topných olejů (které nebyly jen specifikou České Republiky), které se jevily jako typická hospodářská kriminalita tzv. bílých límečků (daňové úniky a podvody). Některé znaky organizovaného

zločinu však byly evidentní – existence organizovaných skupin s vnitřní dělbou úkolů, sítě dodavatelů, zprostředkovatelů a odběratelů, organizovaná a plánovitá aktivita, mezinárodní spojení, korupční chování, konkurenční a vnitřní konflikty a jejich řešení násilnou cestou. Objem daňových úniků, resp. škoda způsobená státu, byl odhadován na 3,7 mld. Kč. Tisk informoval o 176 vyšetřovaných firmách, 13 vraždách a 17 pohřešovaných osobách v souvislosti s touto trestnou činností v letech 1993 a 1994. Přesto byly tyto případy prezentovány spíše jako ekonomická, nikoli jako organizovaná kriminalita (Baloun, Scheinost 2002:48-51).

Mezinárodní organizace a mezinárodní dokumenty (kromě svrhu zmíněné neapolské konference) začaly tuto debatu o politice vůči organizovanému zločinu výrazněji ovlivňovat od poloviny devadesátých let. Byl to především Předvstupní pakt o organizovaném zločinu mezi členskými státy EU a kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy a Kyprem, založený na Akčním plánu EU o boji s organizovaným zločinem z roku 1997 a podepsaný Českou republikou v roce 1998, a dále Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a zabavování zisků ze zločinu podepsaná ČR v roce 1995. Česká republika se rovněž připojila k projektu Rady Evropy OCTOPUS (od r. 1996), a v roce 1997 začala participovat na práci PC-CO (Výbor expertů RE pro trestní právo a kriminologické aspekty organizovaného zločinu). Závazky vyplývající z přijatých mezinárodních dokumentů a z mezinárodní spolupráce musely být brány v úvahu při tvorbě politiky a následně při legislativních úpravách a správních rozhodnutích.

Rostoucí význam, který státní orgány ČR začaly přikládat problému organizovaného zločinu, byl vyjádřen v roce 1966, kdy nutnost jeho potírání byla výslovně včleněna do programového prohlášení vlády ČR. Vláda ČR zde proklamovala, že bude přijata a pravidelně vyhodnocována strategie boje s organizovaným zločinem a budou připravena účinnější opatření k odhalování a stíhání organizovaného zločinu, proti obchodování s drogami, praní peněz atd.

První vládní koncepce boje s organizovaným zločinem byla přijata v roce 1996 a aktualizována v letech 1997 a 2000. Zahrnovala široký soubor legislativních a správních opatření, a opakovaně také zmiňovala význam kriminologického výzkumu. Poslední aktualizované znění této koncepce, kterou lze považovat za klíčový a strategický dokument pro formulaci politiky boje s organizovaným zločinem, zdůrazňuje, že státní politika boje s organizovaným zločinem musí být komplexní a koordinovaná, neboť úspěšnost boje s organizovaným zločinem nezávisí jen na orgánech činných v trestním řízení, ale na mnoha orgánech státní správy. Proto byla pověřena Bezpečnostní rada ČR, jako nejvyšší orgán odpovědný za bezpečnost státu, plněním koordinační role vůči všem oblastem boje s organizovaným zločinem. Konstatuje se, že pro přípravu příslušných opatření je třeba mít k dispozici komplexní analýzu stavu a trendů organizovaného zločinu. K tomu byly v gesci Ministerstva vnitra ČR ustaveny pracovní skupiny, jejichž úkolem je analyzovat vývoj organizovaného zločinu a zaměřit se na specifické aspekty boje proti němu. Tato aktualizovaná Koncepce také bere v úvahu vyhodnocení situace v ČR, zpracované v rámci projektu OCTOPUS II., závazky vyplývající z Předvstupního paktu a opatření, obsažená v Úmluvě proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. Koncepce byla harmonizována s příslušnou kapitolou Národního programu přípravy ČR na členství v EU. Posiluje se důraz na přijetí příslušných legislativních a organizačních opatření k účinnějšímu zabavování zisků ze zločinu jako jednoho z klíčových nástrojů boje s organizovaným zločinem. Koncepce se také zaměřuje na některé specifické problémové oblasti a zdůrazňuje potřebu přijetí opatření, která by plnila preventivní roli vůči zneužívání podnikatelských aktivit ke krytí a legalizaci

aktivit kriminálních, opatření bránících nelegálnímu zaměstnávání cizinců, proti legalizaci ukradených vozidel, k lepší ochraně kulturního dědictví a k účinnějšímu postihu kriminálních aktivit, které zneužívají informační technologie.

Obecně řečeno, politika boje s organizovaným zločinem se původně (v polovině devadesátých let) primárně zaměřila na přijetí nezbytných instrumentů v trestním a policejním právu a na účinnější kontrolu pronikání skupin organizovaného zločinu zvenčí. Byly ustaveny některé speciální útvary v rámci Policie ČR, a byla přijata opatření ke zlepšení výcviku a vybavenosti policie s využitím možností mezinárodní spolupráce a pomoci (např. FBI organizovala semináře pro pracovníky Policie ČR). V současné době je patrné úsilí o komplexnější přístup, kdy kromě zlepšování represivních nástrojů je snaha zapojit i další možnosti, které má státní správa k dispozici. Stává se zřejmým, že pouze represivní prostředky či prostředky trestní politiky nepostačují ke kontrole či dokonce k potlačení organizovaného zločinu.

Samozřejmě diskuse mezi profesionály (legislativci, pracovníky justice a dalšími členy právnické obce, policisty, politiky, atd.) o vztahu mezi požadavky na vysokou účinnost nástrojů navrhovaných či přijatých pro prevenci, odhalování, vyšetřování a stíhání organizovaného zločinu, a mezi ochranou základních lidských práv a svobod včetně ochrany soukromí a stability právních záruk, má trvalý charakter. Tato diskuse nabyla na živosti v souvislosti se situací po 11. září, kdy se široce diskutovalo o oprávněnosti požadavků na mimořádné a naléhavé pravomoci státních orgánů a orgánů činných v trestním řízení, přirozeně nejen v České Republice. Zdá se, že v mínění o této otázce existují u nás znatelné rozdíly – zatímco se veřejné mínění jižjevilo jako více nakloněné rozšíření státních a policejních pravomocí v zájmu větší všeobecné bezpečnosti, profesionálové (kromě policistů a pracovníků speciálních služeb) a většina médií sejevila být spíše konzervativnějšími a opatrnými, pokud jde o střežení limitů státní moci ve vztahu k oblasti ochrany lidských práv a soukromí.

Legislativní opatření vůči organizovanému zločinu

V první polovině devadesátých let byl trestní zákon ČR opakovaně novelizován v reakci na hrozbu organizovaného zločinu. Nejprve byly zpřísněny trestní sankce za trestné činy spáchané v organizované skupině u vybraných skutkových podstat, a také byly zformulovány některé nové skutkové podstaty (např. napomáhání k nelegálnímu překročení státní hranice, nelegální výroba a držení radioaktivních materiálů, kuplířství, obchodování s dětmi atd.).

Významné změny v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o Policii ČR pak byly přijaty v roce 1995 zákonem č. 152/1995 Sb. Trestní zákon byl doplněn o některé nové instituty, např. o účast na zločinném spolčení, ustanovení o účinné lítosti, beztrestnosti skrytého agenta, možnosti uložit trest pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení, a zejména o definici zločinného spolčení. Trestní řád byl doplněn v zájmu zlepšení ochrany osob zapojených do trestního řízení proti organizovanému zločinu (institut anonymního svědka, umožňující skrýt jeho skutečnou identitu, ale bez speciálních programů na ochranu těchto svědků), a o některé možnosti usnadňující trestní stíhání organizovaného zločinu (dočasné odložení zahájení trestního stíhání, záměna zásilky, možnost požádat pro účely trestního řízení o údaje, které jsou obvykle předmětem bankovního tajemství, předběžné zajištění majetku nebo jeho konfiskace na žádost zahraničního soudu, o právní pomoc). Možnost odposlechu byla zavedena do trestního řádu již v roce 1990; v roce 1995 byl tento institut částečně upraven.

Novela zákona o policii ČR rozšířila rozsah speciálních policejních pátracích prostředků o možnost použití skrytého agenta a předstíraný převod věci.

V roce 1995 podepsala vláda ČR Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a zabavování zisků ze zločinu. Následně byl přijat zákon č. 61/1996 Sb. o opatřeních proti legalizaci výtěžků ze zločinu. V souvislosti s tímto zákonem je třeba zmínit dva související instrumenty trestního práva: zastření původu věci podle trestního zákona a možnost zablokování prostředků na bankovním účtu podle trestního řádu (pokud důkazy nasvědčují tomu, že prostředky na účtu mají sloužit spáchání trestného činu, nebo byly k jeho spáchání použity, nebo představují zisk z trestné činnosti).

Tyto změny přijaté v roce 1995 a 1996 vytvořily odpovídající právní bázi pro odhalování, vyšetřování a stíhání organizovaného zločinu, srovnatelnou s legislativními standardy většiny ostatních evropských zemí. Proběhla určitá diskuse o možnosti vypracování a přijetí speciálního zákona o boji s organizovaným zločinem (jako je tomu v některých jiných zemích, např. USA, Itálii aj.), nicméně bylo rozhodnuto řešit potřebné přizpůsobení české legislativy cestou částečných novelizací stávajících právních norem (Musil, 1997:114).

Aplikace uvedených právních ustanovení v policejní a justiční praxi nicméně ukázala na některé praktické problémy. Definice zločinného spolčení se ukázala být příliš komplikovanou, a bylo velmi obtížné prokázat všechny konstitutivní znaky požadované zákonem, aby bylo možné stíhat kriminální organizaci jako zločinné spolčení. Z toho důvodu počet úspěšně stíhaných případů zločinného spolčení nebyl příliš vysoký a většina případů vykazujících znaky organizovaného zločinu byla stíhána spíše jako organizované skupiny. Bylo rovněž kritizováno, že český trestní zákon neobsahuje speciální ustanovení o praní peněz, protože existující institut napomáhání k zakrytí původu věci získané trestnou činností se jevil jako nedostačující. Určitým způsobem byla jako nedostatečná kritizována úprava možnosti konfiskovat zisky z trestné činnosti, nicméně v tomto ohledu se zdá, že justiční praxe nedokázala využívat ani stávající možnosti. Ve vztahu k trestnímu řádu a zákonu o Policii ČR bylo požadováno zpřesnění možností použití skrytého agenta a rozsahu jeho oprávnění. Ustanovení, že skrytý agent musí být českým občanem a policistou, činí jeho použití ve skupinách cizího, především mimoevropského původu velmi problematickým. Praktici také kritizovali, že vymezení beztrestnosti agenta neposkytuje dostatečný prostor pro jeho aktivity v kriminálním prostředí, a jeho ochrana po vyvedení z tohoto prostředí není uspokojivá. Zejména byla kritizována nedostatečná možnost použití informací získaných policejními operativními prostředky (nejčastěji odposlechem) jako důkazů v trestním řízení. Také institut anonymního svědka se ukázal z hlediska jeho ochrany jako nedostatečný.

Bylo zřejmé, že řada kritizovaných nedostatků omezuje efektivitu přijatých zákonných norem. Proto byly některé instituty novelizovány nebo nově zavedeny po roce 2001. Především byl přijat speciální zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědků, který zakotvuje její základní principy. Zavádí nejen ochranu svědků samotných, ale také ochranu dalších osob ohrožených v důsledku jejich role v trestním řízení (znalci, tlumočníci, obhájci) a jejich blízkých osob. Ochrana může zahrnout opatření pro osobní ochranu, přestěhování, usnadnění integrace v novém prostředí, změnu identity. Tato opatření jsou realizována Policií ČR, případně Vězeňskou službou.

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. vtělila do této normy některá ustanovení, která usnadňují použití informací získaných policejními operativními prostředky jako důkazů v trestním řízení (za stanovených podmínek). Novela trestního zákona č. 134/2002 Sb. zavedla

specifickou skutkovou podstatu trestného činu praní peněz, t.j. trestný čin legalizace výtěžků pocházejících z trestné činnosti, který definuje tento trestný čin jako činnost zaměřenou na zakrytí původu věci nebo zisku získaného trestnou činností, nebo činí jeho identifikaci nesnadnou či nemožnou s cílem vytvořit zdání, že tato věc či profit byl nabyt legálně. Definice zločinného spolčení byla částečně modifikována vypuštěním znaku dosahování zisku.

Je zřejmé, že proces přizpůsobování příslušných českých zákonných norem nebyl uzavřen těmito posledními novelami. Připravovaná rekonstrukce trestního zákona nepochybně přinese další úpravy už i s ohledem na Úmluvu o boji s mezinárodním organizovaným zločinem, kterou ČR podepsala a velmi pravděpodobně také ratifikuje. Účinnost právních prostředků při potírání organizovaného zločinu bude nepochybně nadále diskutována a budou hledány cesty k jejímu dalšímu zvýšení. Stále zde ovšem zůstává klíčová otázka - problém rovnováhy mezi mimořádnými pravomocemi a prostředky nezbytnými k účinnému boji s organizovanou kriminalitou na jedné straně, a omezeními právního státu, požadavky na ochranu osobního soukromí a občanských svobod a také požadavky na demokratickou kontrolu nad těmito mimořádnými prostředky na straně druhé.

Organizační opatření

Za zásadní organizační opatření v boji s organizovaným zločinem lze považovat vytvoření Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) v rámci Kriminální policie, k němuž došlo od 1.1.1995. Jako jeden z odborů tohoto útvaru do něj byla začleněna i Národní protidrogová centrála. Významným opatřením organizačního charakteru bylo rovněž zřízení Služby policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti (SPOK) od 1.1.1994. Od 1.1. 1995 byl v rámci Úřadu vyšetřování ČR vytvořen speciální odbor zaměřený na vyšetřování organizované trestné činnosti. S problematikou organizovaného zločinu částečně souvisí i činnost Meziresortní protidrogové komise, která působila v letech 1993-1994 v gesci Ministerstva vnitra ČR, a od 1.1.1996 pracuje přímo jako poradní orgán vlády. Na základě zákona č. 61/1996 Sb. o opatřeních proti legalizaci výtěžků ze zločinu byl ustaven Finančně analytický útvar Ministerstva financí, zabývající se neobvyklými finančními operacemi, které zakládají podezření na praní špinavých peněz.

Do organizace policejních útvarů významně zasáhla novela zákona o Policii ČR z roku 2001, která mimo jiné zrušila dosavadní autonomní úřady vyšetřování a spojila jejich práci s činností Kriminální policie v rámci nově vytvořené Služby kriminální policie a vyšetřování. Do této služby byly začleněny i dosavadní speciální útvary policie, zaměřené na boj s organizovaným zločinem (ÚOOZ a SPOK); byla sem zařazena také Národní protidrogová centrála, která byla opět vyčleněna z ÚOOZ jako samostatný útvar již v roce 2001. Součástí služby se také stal Úřad finanční kriminality a ochrany státu, který byl v roce 2003 sloučen se Službou pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti do nově vytvořeného Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, který spojuje vyšetřování s policejní operativní činností a má se zaměřovat na závažné případy uvedených trestných činností.

V rámci státního zastupitelství byly po roce 2000 na úrovni Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchních státních zastupitelství vytvořeny specializované odbory pro závažnou hospodářskou kriminalitu.

Za boj s organizovaným zločinem nesou odpovědnost především orgány policie a justice. Orgány místní správy a samosprávy v tomto smyslu plní spíše dílčí úkoly s výjimkou

některých agend, jako např. evidence vozidel, evidence a výdej cestovních dokladů a živnostenských oprávnění. Mimo struktury policie neexistují žádné další organizace či instituce, které by prováděly odhalování a vyšetřování aktivit organizovaného zločinu. Bezpečnostní informační služba se může projevy a strukturami organizovaného zločinu zabývat, činí tak však především z hlediska bezpečnostních zájmů státu. Nicméně v rámci některých resortů existují specifické útvary, jejichž činnost napomáhá ke kontrole a potírání organizované kriminality. Je to především výše zmíněný Finančně analytický útvar Ministerstva financí ČR, který shromažďuje a analyzuje údaje o neobvyklých finančních operacích zjištěných a ohlášených finančními institucemi (banky, spořitelny, atd.), a v případě potřeby podniká další kroky směřující k zamezení legalizace zisků z trestné činnosti, přičemž podezření na spáchání trestného činu jsou oznamována Policii ČR. Obdobné útvary zabývající se neobvyklými finančními transakcemi vznikly na základě zákona 61/1996 Sb. především ve větších bankách.

V roce 2001 vznikla v rámci Policie ČR pracovní skupina VÝNOSY, v níž byli zapojeni i experti Ministerstva financí a správy daní. Jejím úkolem bylo zjišťovat výnosy pocházející z trestné činnosti. Do konce roku 2001 řešila tato skupina 16 takových případů a navrhla zabavit majetek v hodnotě cca 100 mil. Kč. V roce 2002 byla tato skupina začleněna do Služby pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti.

Důležitou roli hraje i spolupráce mezi Policií ČR a Celní správou v boji proti různým formám pašování včetně obchodování s drogami. V rámci Ministerstva práce a sociálních věcí pracuje komise zabývající se nelegálním zaměstnáváním cizích státních příslušníků.

V gesci Ministerstva vnitra ČR byly zřízeny odborné pracovní skupiny zabývající se analýzou vývoje různých forem organizovaného zločinu a složené kromě pracovníků Policie ČR i ze státních zástupců a pracovníků dalších ústředních orgánů státní správy. Zprávy o činnosti těchto skupin jsou pravidelně předkládány Bezpečnostní radě státu.

Mezinárodní vztahy z pohledu České republiky

Za mezinárodní dokumenty, které nejvýznamněji přispěly k formování koncepce boje s organizovaným zločinem v ČR, lze považovat Předvstupní pakt o organizovaném zločinu mezi členskými státy EU a kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy a Kypru, podepsaný Českou Republikou v roce 1998, a dále Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a zabavování zisků ze zločinu podepsanou ČR v roce 1995. Důležitý rámec mezinárodní spolupráce byl vytvořen projekty Rady Evropy a EU OCTOPUS a OCTOPUS II (od r. 1996). Kromě toho Česká Republika spolupracuje v justiční oblasti při vyšetřování a stíhání pachatelů organizovaného zločinu s dalšími zeměmi na základě dvoustranných dohod i mnohostranných mezinárodních dokumentů (Evropská úmluva o extradici a vzájemné pomoci v trestních věcech, Evropská úmluva o předávání trestního řízení a Úmluva o předávání odsouzených osob, podepsané ČR v roce 1992). Agenda mezinárodní justiční spolupráce je obvykle řešena příslušným odborem Nejvyššího státního zastupitelství.

Další vývoj mezinárodní spolupráce při potírání organizovaného zločinu je do značné míry determinován vstupem ČR do Evropské Unie. Národní program přípravy ČR na vstup do EU obsahuje zvláštní kapitolu, stanovující priority boje s organizovaným zločinem. Tyto priority mimo jiné obsahují opatření pro efektivnější spolupráci státních orgánů, k účinnější konfiskaci zisků ze zločinu, efektivnějšímu zasahování proti některým formám organizované trestné činnosti, jako je např. obchodování s lidmi, krádeže aut, počítačová a ekologická

kriminalita a kriminalita vůči kulturnímu dědictví, pro komplexní ochranu svědků atd. Předpokládá se vytvoření centrálního pracoviště pro evidenci padělků s ohledem na padělání evropské měny, zřízení pracoviště centrální analýzy dat z Internetu a pod. Rozvíjí se bilaterální spolupráce s EUROPOLEM, kde byla v roce 2002 podepsána dohoda o spolupráci v boji se závažným mezinárodním zločinem mezi MV ČR a Europol. Na základě této dohody byla v rámci Policie ČR ustavena skupina EUROPOL a pověřena pravidelnou komunikací s orgány Europolu. Předpokládá se, že tato skupina bude základem české jednotky Europolu. Obdobně byla ustavena skupina SIRENE jako základ budoucího národního střediska pro koordinaci úkolů české policie, vyplývajících ze Schengenské dohody.

Významný krok byl učiněn podpisem Úmluvy OSN o boji s mezinárodním organizovaným zločinem v Palermu 2000. Doprovodné protokoly byly podepsány v roce 2001 a 2002. Očekává se, že tyto protokoly budou ratifikovány spolu s Úmluvou OSN. S ohledem na Úmluvu a také s ohledem na legislativní projekt Corpus Iuris je opět v souvislosti s připravovanou rekonstrukcí trestního zákona diskutována otázka trestní odpovědnosti právnických osob, ovšem ratifikace Úmluvy OSN zřejmě ovlivní úpravy české trestní legislativy i v dalších aspektech.

Závěrečná poznámka

Přehled vývoje opatření vůči organizovanému zločinu v ČR ukazuje, že tento fenomén začal být vážným problémem od počátku devadesátých let. O koncepční politice vůči organizovanému zločinu můžeme hovořit zhruba od poloviny devadesátých let. Tato politika přinesla podstatné změny zejména v rámci trestního práva, policejního práva a částečně i v právních normách upravujících další oblasti zájmu (viz problematiku zisků z trestné činnosti). Byla přijata některá organizační opatření a byly vytvořeny specializované útvary v rámci Policie ČR, Státního zastupitelství a finančních institucí. Veřejná diskuse nad touto koncepcí probíhala především mezi profesionály na pozadí znepokojení veřejnosti projevy organizovaného zločinu, často dramaticky prezentovanými v médiích. Vliv mezinárodního úsilí čelit organizovanému zločinu a mezinárodních dokumentů na vývoj opatření přijímaných v ČR byl rovněž významný.

Současný stav opatření a nástrojů boje s organizovaným zločinem v ČR dosáhl úrovně, především s ohledem na legislativu, která je srovnatelná s ostatními evropskými zeměmi. Další opatření jsou připravována s ohledem na předpokládaný vstup do EU. Podstatné změny v zaměření koncepce boje s organizovaným zločinem však asi nelze předpokládat; současný stav v podstatě odpovídá evropským standardům. Je skutečností, že až dosud byla koncepce boje s organizovaným zločinem v ČR zaměřena především na represivní opatření, zejména na vypracování a přijetí nezbytných institutů v trestním zákoně, v trestním řádu a v policejní práci. Bude zřejmě třeba se v dalším období více zaměřit na rozšíření spektra těchto nástrojů a opatření, protože trestní právo a represe samy o sobě jsou jen jednou z cest boje s organizovaným zločinem. Budoucí opatření by proto měla mít více preventivní a kontrolní charakter, a zaměřit se do ekonomické a administrativní sféry (obchodní právo, pravidla podnikání, regulace finančních operací, finanční a daňová kontrola, možnost propojovat a analyzovat různé registry atd.). Poslední novelizovaná koncepce boje s organizovaným zločinem už více zdůrazňuje tyto aspekty, ovšem vývoj tímto směrem bude zřejmě pomalý vzhledem ke složitosti zmíněných oblastí.

Určité změny lze očekávat u opatření proti legalizaci zisků z trestné činnosti. Očekává se rozšíření spektra institucí, které budou povinny hlásit neobvyklé finanční operace a omezení objemu finančních operací prováděných v hotovosti.

V legislativní oblasti bude zřejmě řešena otázka trestní odpovědnosti právnických osob, a úpravy by se měly dotknout také definice zločinného spolčení s ohledem na vymezení uvedené v Úmluvě OSN a v dokumentu EU „Společný postup k zavedení trestnosti účasti v kriminální organizaci“, přijatém v roce 1998. Důležitou iniciativu vyvinulo Ministerstvo vnitra, když připravilo návrh zákona o tzv. korunním svědkovi, který navrhuje podstatné zvýhodnění osob, které budou schopny a ochotny přinést svědectví významná pro odhalování a stíhání závažných trestných činů, spáchaných kriminálními organizacemi. Návrh ovšem vzbudil živou diskusi mezi legislativci pro svůj přístup, který se z hlediska tradic českého trestního práva jeví jako radikální.

Shrňeme-li potřeby dalšího vývoje opatření vůči organizovanému zločinu, zdá se, že by se měla více zaměřit do netrestní oblasti, kde je řada možností, jak zlepšit nejen postih, ale zejména prevenci organizovaných kriminálních aktivit. Jakékoli další změny v trestním a policejním právu za rámec současného stavu budou nepochybně předmětem velmi kritické diskuse z hlediska tradic českého (a nejen českého, ale obecně kontinentálního) trestního práva a z hlediska respektování občanských práv a limitů státní moci.

8. Shrnutí hlavních opatření proti organizovanému zločinu ze strany světových a evropských společenství a jejich uplatnění

Cesta k Úmluvě OSN

Ve 2. polovině 20. století se aktivity organizovaného zločinu staly reálnou hrozbou pro většinu zemí. Organizace Spojených národů jako institucionální reprezentant světového společenství proto postupně iniciovala mnohostranné negociace za účelem hledání univerzálních opatření, která by bylo možno efektivně uplatňovat proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

Poznatky policejních orgánů, praktické zkušenosti orgánů justice i orgánů zákonodárných, a rovněž i výsledky kriminologických výzkumů postupně vyústily v premisy, které by bylo možno formulovat takto:

- Trestné činy, jako je praní špinavých peněz, korupce, obchod s lidmi, pašování zbraní a obchodování s drogami, představují vážné problémy narůstajících rozměrů.
- Globalizace a moderní technologie poskytují nové možnosti, které urychlují dynamiku jak legálních, tak i nelegálních aktivit, a zvětšují prostor pro jejich uplatnění.
- Organizované zločinecké skupiny se rozrůstají, mají více členů, jednají ve větší míře transnacionálně, často v rámci sítí, přičemž narůstá i rozsah jejich kriminálních aktivit.
- Transnacionální povaha těchto problémů vyžaduje nadnárodní řešení.

Tyto premisy je možno rozpoznat v řadě konkrétních iniciativ zaměřených proti organizovanému zločinu, které se v rámci OSN začaly rozvíjet zhruba od počátku 90. let minulého století.

Již v roce 1991 ve Versailles na Ministerské schůzce k vytvoření programu OSN pro prevenci zločinu a trestní justici byla akcentována potřeba účinně čelit mezinárodnímu organizovanému zločinu. Institucionální platformou pro koncipování a uplatnění těchto aktivit se stala Komise OSN pro prevenci zločinu a trestní justici, která byla zřízena v roce 1992 Hospodářskou a sociální radou OSN jako její specializovaný orgán.

OSN se tak přihlásila ke své odpovědnosti efektivně reagovat na sociální a bezpečnostní problémy a hrozby, které zasahují světové společnosti, a které v podobě nadnárodního organizovaného zločinu dostaly novou aktuální podobu a dimenzi. OSN přitom mohla navazovat na své víceméně úspěšné aktivity, které v předchozích obdobích vyvinula např. k potlačování obchodu s drogami, proti šíření pornografie, proti leteckému pirátství, na úseku mnohostranných extradičních opatření apod.

Tyto aktivity OSN měly především povahu právních dokumentů, zakládajících mezinárodně právní závazky signatářů (mnohostranné dohody, úmluvy aj.). I tyto dokumenty postupně prošly určitým vývojem. Starší mezinárodní úmluvy v oblasti trestního práva v podstatě nezasahovaly do výlučné svrchovanosti signatářských států při úpravě své jurisdikce v oblastech, kterých se tyto úmluvy týkaly, tzn., že jednotlivé státy si definovaly trestné jednání a jejich postih podle vlastní úpravy. Novější generace mezinárodních úmluv již vychází z principu harmonizace, tedy dochází k převzetí institutů a úprav obsažených v mezinárodních úmluvách a k jejich implementaci do národních právních řádů (Šturma et al., 2003: 5).

Lze dodat, že rovněž známý princip mezinárodních smluv v oblasti trestního práva „aut dedere aut judicare“ („buď vydat nebo soudit“) nabývá v současné době poněkud jiného praktického významu. Ještě např. v 80. letech minulého století se tohoto principu široce dovolávaly zejména tzv. socialistické státy a další totalitní společnosti, které se jen velmi neochotně podřizovaly mezinárodním závazkům vyplývajících ze smluv, k jejichž podpisu byly mnohdy víceméně donuceny pod tlakem mezinárodního veřejného mínění. Zásadně odmítaly vydávat pachatele, např. únosu letadel, do jiné země, a závazek soudit a potrestat pachatele, vyplývající z uvedeného principu pak mnohdy tyto státy respektovaly jen formálně, a často v rozporu s duchem mezinárodní úmluvy posuzovaly konkrétní případy zejména z ideologických hledisek. V současné době by zřejmě nic nemělo bránit tomu, aby převažovalo „aut dedere“, tedy vydávání pachatelů k trestnímu stíhání do jiného státu, ve

kterém je k dispozici více důkazních prostředků, popřípadě jsou zde lepší vyšetřovací, procesní aj. možnosti k postihu nadnárodního organizovaného zločinu.

Postupné prosazování harmonizačního principu při implementaci mezinárodních mnohostranných úmluv připravilo vhodnou půdu pro realizaci tak ambiciózního projektu, jako bylo přijetí a podpis Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Hlavní úskalí tohoto projektu a podstata obtíží spočívaly v tom, že fenomén organizovaného zločinu byl legislativně obtížně uchopitelný a jeho právní vymezení si vyžádalo značné úsilí a zdlouhavé vyjednávání. Tato počáteční nevyjasněnost pojmu „organizovaný zločin“ vedla k tomu, že první iniciativní kroky k vypracování Úmluvy byly přijímány s určitými rozpaky.

To byla zřetelně jiná situace, než při přijímání jiných mezinárodních úmluv OSN, např. v oblasti potlačování nelegálního obchodu s drogami a s psychotropními látkami (Vídeňská úmluva z roku 1988), v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí aj., kdy definování předmětného fenoménu, vyžadujícího reakci ze strany světového společenství, nečinilo právní problémy. Obdobné obtíže a ještě složitější negociační situace provázely již řadu let snahy přijmout na půdě OSN univerzální mezinárodní smlouvy proti agresí a úmluvy proti terorismu, kde vymezení předmětu úpravy naráží nejen na právní, ale zejména na ideologické rozpory mezi jednotlivými státy nebo skupinami států.

++

Realita života a evidentní expanze nadnárodního organizovaného zločinu, růst jeho zisků a průvodních kriminálních efektů (korupce, riziko, ochromení státního aparátu, vazby organizovaného zločinu na politiku aj.), zneklidnění veřejnosti i zájem a tlak médií, si v polovině 90. let v krátkém časovém sledu vynutily přijetí rozhodných kroků od orgánů OSN. Tento energičtější přístup byl usnadněn i tím, že po vytvoření zmíněné Komise OSN pro prevenci zločinu a trestní justici zde byl již odborný a administrativní aparát schopný vytvořit platformu OSN pro jednání o efektivním postupu proti organizovanému zločinu. Komise připravila na dny 21. - 23.11.1994 jednání první světové ministerské konference o organizovaném transnacionálním zločinu, které se konalo v Neapoli. Na této konferenci byly přijaty dokumenty, od kterých se následně odvíjely další celosvětové aktivity zaměřené na boj proti organizovanému zločinu. Jednalo se zejména o Neapolskou politickou deklaraci a o Celosvětový akční plán boje proti organizovanému zločinu (Šturma, 1995: 493).

V Neapolské politické deklaraci byly explicitně vyjádřeny představy účastníků konference o prostředcích, kterými by bylo možno účinně posílit postup jednotlivých států i celého mezinárodního společenství proti transnacionálnímu organizovanému zločinu. Těžiště těchto opatření bylo spatřováno nejen v obligátním požadavku na posílení mezinárodní spolupráce v oblasti policejních a justičních činností, ale bylo požadováno i konkrétní sblížení právních úprav v oblasti vymezení a postihu organizovaného zločinu. Rovněž byl v této politické deklaraci vyjádřen požadavek rozšířit rejstřík mezinárodních dohod, které by umožnily účinnější postup proti organizovanému zločinu na mnohostranném smluvním základu. Byla zdůrazněna potřeba vypracovat strategické koncepce k prevenci praní špinavých peněz a k odnímání výnosů ze zločineckých aktivit.

Postuláty této deklarace se přímo promítly do Celosvětového akčního plánu proti organizovanému transnacionálnímu zločinu. Jde o poměrně obsáhlý dokument systematicky rozdělený do několika částí, které pojednávají např. o problémech a nebezpečích spojených s organizovaným nadnárodním zločinem, o problematice národních zákonodárství v této oblasti, o možnostech posílení mezinárodní právní spolupráce a o využívání smluv usnadňujících extradici aj.

Požadavek na vypracování vhodné mezinárodní úmluvy proti nadnárodnímu organizovanému zločinu byl vyjádřen formou doporučení, aby Komise pro prevenci zločinu a trestní justici podnikla potřebné kroky ke zjištění názorů jednotlivých vlád na obsah a rozsah takové úmluvy a na otázky, které je třeba v souvislosti s přípravou takové úmluvy prioritně řešit.

Neapolská konference se tak stala prvním skutečně reprezentativním setkáním účastníků s náležitým politickým mandátem, takže závěry z této konference předznamenaly poměrně rychlý postup orgánů OSN i jednotlivých členských států v oblasti boje proti organizovanému zločinu. Implementaci neapolských dokumentů byla pověřena Komise pro prevenci zločinu a trestní justici, která se na řadě svých zasedání zabývala konkrétními otázkami dalšího postupu. Souběžně probíhaly i regionální akce, mezi kterými je třeba upozornit na význam regionálního ministerského semináře v Buenos Aires v listopadu 1995, na kterém byl vyjádřen zájem na vypracování mezinárodní úmluvy proti organizovanému zločinu a byla navržena struktura takového dokumentu (doc E/CN. 15/1996/2/Add.1). Na podnět Hospodářské a sociální rady bylo generálnímu tajemníkovi OSN uloženo analyzovat stávající mezinárodní dokumenty vztahující se k aktivitám organizovaného zločinu a zjistit aktuální názory vlád členských států na vypracování mezinárodní Úmluvy proti organizovanému transnacionálnímu zločinu. Valné shromáždění OSN pak ve své rezoluci č. 51/120 ze dne 12.12.1996 vyzvalo Komisi pro prevenci zločinu a trestní justici k zajištění prací na přípravě Úmluvy. Již v roce 1996 byl předložen polský návrh Úmluvy, později návrh Úmluvy předložený delegací USA a následovaly závěry a doporučení z řady expertních setkání k těmto otázkám.

Valné shromáždění OSN totiž rozhodlo ve své rezoluci č. 52/85 ze dne 12.12.1997 zřídit mezivládní skupinu expertů, která by připravila předběžný návrh Úmluvy, a později Valné shromáždění svou rezolucí 53/111 ze dne 9.12.1998 zřídilo Ad hoc výbor pro přípravu Úmluvy proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Úkolem tohoto výboru bylo vypracovat konečný text Úmluvy i texty dodatkových protokolů, které by se týkaly obchodování se ženami a dětmi, nelegální výroby a obchodu se střelnými zbraněmi a nelegální přepravy migrantů. Ad hoc výbor dostal těmto úkolům na pravidelných zasedáních, která se konala ve Vídni, a v červenci roku 2000 byl návrh Úmluvy na jednání výboru schválen. V následujících měsících byla dokončena příprava dvou dodatkových protokolů (o obchodu s lidmi a o nelegální přepravě migrantů), návrh protokolu proti nedovolenému obchodu se střelnými zbraněmi však dokončen nebyl (tento protokol byl dokončen až v březnu 2001). Na návrh Komise pro prevenci zločinu a trestní justici pak Hospodářská a sociální rada předložila Valnému shromáždění ke schválení text Úmluvy a návrh na svolání mezinárodní konference ke slavnostnímu podpisu Úmluvy na podzim roku 2000. Valné shromáždění OSN schválilo Úmluvu 15. listopadu 2000. Na pozvání italské vlády byla ve dnech 12.-15. prosince 2000 svolána do Palerma mezinárodní konference k podpisu Úmluvy a dvou dodatkových protokolů, které byly do té doby dokončeny. Slavnostní podpis Úmluvy v sicilském Palermu měl symbolický význam a byl zamýšlen jako podpora obyvatel Sicílie, kteří po historicky dlouhou dobu museli snášet břímě aktivit mafiánských organizací Cosa Nostra. Podpis Úmluvy byl také chápán jako symbolické zadostiučinění obětem z řad soudců a policistů, kteří v boji proti mafii přišli o život.

Na konferenci v Palermu podepsalo Úmluvu v první vlně signatářů 120 členských států OSN. Úmluva byla otevřena k podpisu do 12.12.2002 v sídle OSN v New Yorku, a do tohoto data ji podepsalo celkem 147 států. Podle článku 38 Úmluvy vstupuje Úmluva v platnost

devadesátého dne od data, kdy byla uložena čtyřicátá ratifikační listina (nebo listina o přijetí, schválení nebo přistoupení). Koncem roku 2002 byla tato podmínka splněna a Úmluva vstoupila v platnost. Dodatkové protokoly k Úmluvě však dosud neratifikoval předepsaný počet států. Je tedy možno konstatovat určitý rozpor mezi počátečním nadšením většiny států nezůstat stranou a svým podpisem vyjádřit rozhodnutí přistoupit k Úmluvě a skutečností, že ratifikační proces probíhá velmi pomalu, a že byt' minimálního počtu ratifikací bylo dosaženo téměř až za 2 roky od slavnostního podpisu.

Česká republika podepsala Úmluvu a dva Protokoly již při slavnostní příležitosti v Palermu; k ratifikaci těchto dokumentů však dosud nedošlo.

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu stanovila minimální požadavky, které by signatářské státy měly respektovat v rámci svých právních řádů, a pokud stávající úprava těmto požadavkům nevyhovuje, signatářské státy by měly provést potřebné legislativní změny a zajistit harmonizaci s Úmluvou. Z textu Úmluvy lze dovodit tyto minimální požadavky:

- Prohlásit za trestné činy (tedy kriminalizovat):
  - činnosti vedoucí k ustavení organizované zločinecké skupiny nebo účast na aktivitách takovéto skupiny (čl.5.1. a),
  - organizování, řízení, napomáhání, podněcování, usnadňování nebo poskytnutí rady ke spáchání závažných trestných činů páchaných organizovanou skupinou (čl.5.1. b),
  - praní peněz pocházejících z jakýchkoliv kriminálních zdrojů (čl. 6),
    - korupční jednání(čl. 8),
    - bránění výkonu spravedlnosti (čl. 23).
- Přijmout opatření:
  - ke zřízení vnitrostátního regulačního a kontrolního režimu pro banky a další finanční instituce (čl. 7.1.a),
  - k zavedení mechanismu zajišťujícího získávání informací a monitorování možného praní špinavých peněz i na mezinárodní úrovni (čl. 7.2.),
  - přijmout legislativní nebo správní opatření podporující bezúhonnost veřejných činitelů a umožňující předcházet, odhalovat a trestat korupční jednání (čl. 9. 1.),
  - k zajištění efektivního postupu úřadů odpovědných za stíhání korupce (čl.9.2),
  - ke stanovení odpovědnosti právnických osob za účast na závažných trestných činech (čl.10),
  - k umožnění konfiskace výnosů z organizované trestné činnosti (čl.12),
  - k umožnění zajistit bankovní, finanční nebo obchodní záznamy pro účely trestního řízení (čl. 12.6.),
  - k postupu při extradičním řízení v souladu s článkem 16,
  - k zavedení účinné ochrany obětí a svědků (čl. 24,25),
  - k zajištění přiměřené kompenzace a restituce pro oběti organizované trestné činnosti (čl.25.2),
  - k povzbuzování osob, aby spolupracovaly s příslušnými orgány při odhalování organizované trestné činnosti (čl. 26),
  - ke zlepšení školicích programů a technické pomoci mezi státy ke sdílení odborných znalostí i k usnadnění vzájemné právní asistence (čl.29).

Minimální požadavky na signatářské státy obsahují rovněž Dodatkové protokoly k Úmluvě.

Důležitou částí Úmluvy OSN jsou úvodní ustanovení, ve kterých jsou vyloženy základní pojmy, se kterými Úmluva pracuje. Protože Úmluva má zavést terminologické standardy, je třeba, aby v národních právních úpravách byly definice a výklad těchto pojmů respektovány.

Mezi klíčová ustanovení patří zejména čl. 2 a/ definující subjekt organizované trestné činnosti takto: „Organizovaná zločinecká skupina znamená strukturovanou skupinu tří nebo více osob, existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě s cílem spáchat jeden či více závažných trestných činů nebo trestných činů stanovených v souladu s touto Úmluvou, aby získala, přímo či nepřímo, finanční nebo jiný hmotný prospěch“. Toto vymezení do určité míry překonává známé spory o definování organizovaného zločinu, kdy na jedné straně je požadována vyčerpávající charakteristika organizovaného zločinu (téměř taxativní výčet znaků), která by jej jednoznačně odlišovala od jiných skupinových forem závažné trestné činnosti. Na straně druhé pak je argumentováno tím, že příliš složitá definice organizovaného zločinu (zejména popis vnitřní struktury zločineckých skupin) fakticky ztěžuje jeho trestní stíhání, neboť některé znaky se obtížně dokazují, a že je tedy na místě přiklonit se k definici obecnějšího charakteru. Je patrně možno konstatovat, že vymezení uvedené v Úmluvě je dostatečně zobecňující, takže by nemělo činit potíže převzetí této definice do národní legislativy u širokého okruhu signatářských států.

Obdobně byly řešeny další terminologické problémy, tzn. příklonem ke spíše obecnějšímu vymezení. V čl. 2 c/ je vymezení pojmu strukturovaná skupina provedeno takto: „Strukturovaná skupina znamená skupinu, která není náhodně utvořena za účelem bezprostředního spáchání trestného činu, a která nemusí mít formálně vymezené role pro své členy, trvalost členství nebo rozvinutou strukturu“. Jde tedy o vymezení, které umožňuje, aby Úmluva dopadala i na taková seskupení, která nepředstavují zločinecké organizace „historicky tradičního“ mafiánského typu, ale která mají povahu volnějšího seskupení řízeného spíše manažerskými metodami.

Poměrně složitou otázkou bylo, zda definovat nadnárodní organizovaný zločin pomocí výčtu obecnějších znaků, případně jinou formou, taxativně uvádějící typické projevy organizovaného zločinu. Pojmové vymezení nadnárodního organizovaného zločinu má samozřejmě význam pro stanovení rozsahu aplikace Úmluvy. V čl. 3 Úmluvy je uvedeno, že se vztahuje na prevenci, vyšetřování a stíhání jednak trestných činů vymezených v souladu s články 5, 6, 8 a 23 Úmluvy, jednak závažných trestných činů definovaných v čl. 2 Úmluvy, a to v případech, kdy je trestný čin nadnárodní povahy a zahrnuje organizovanou zločineckou skupinu. V čl. 2 je pak podána tato definice: „Závažný trestný čin znamená jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu, za který je stanoven trest odnětí svobody, jehož hranice je nejméně čtyři roky nebo trest přísnější“.

Důležitou podmínkou postupu podle Úmluvy tedy je, aby se jednalo o trestný čin nadnárodní povahy. Za takový čin se považuje úmyslné jednání, je-li spácháno ve více než v jednom státě, nebo v jednom státě, avšak podstatná část příprav na něj, jeho plánování, řízení či kontroly se odehrává v jiném státě. Čin je nadnárodní povahy také tehdy, je-li spáchán v jednom státě, avšak zahrnuje účast organizované zločinecké skupiny, která se zabývá trestnou činností ve více než jednom státě, nebo je-li spáchán v jednom státě, avšak jeho podstatné dopady se projevují v jiném státě (čl. 3 odst. 2 Úmluvy).

Klíčovou otázkou Úmluvy, kterou se bylo třeba seriózně zabývat v průběhu negociačních jednání, je problematika vymezení soudní pravomoci jednotlivých států v trestních věcech nadnárodního organizovaného zločinu. V zásadě platí, že každý stát bude uplatňovat svou jurisdikci u trestných činů, na které se vztahuje Úmluva, a to v případech, kdy trestný čin byl spáchán na jeho území, nebo trestný čin byl spáchán na palubě plavidla nebo na palubě letadla označeného a registrovaného podle zákonů tohoto státu v době spáchání trestného činu (čl. 15 odst.1). Primární povinností signatářských států je uplatnění obligatorní jurisdikce na základě principu teritoriality. Úmluva umožňuje rovněž i fakultativní jurisdikci na základě principu aktivní personality, tj. v případech, kdy pachatel je občanem signatářského státu, popřípadě má na jeho území trvalý pobyt, a na základě pasivní personality (oběť je občan státu). Úmluva v čl. 15 odst. 3 zavazuje signatářské státy, aby uplatnily subsidiální jurisdikci na základě principu aut dedere aut judicare, jestliže odmítnou vydat svého občana - pachatele nadnárodního organizovaného zločinu k trestnímu stíhání do jiného státu (Šturma et al., 2003:92). Lze poznamenat, že Úmluva jako mezinárodní mnohostranná smlouva nové generace preferuje překonání tradičního pojetí státní suverenity, jejíž nedílnou součástí je monopol výkonu trestní justice nad vlastními občany, a vytváří prostor pro vydávání občanů k výkonu spravedlnosti jiným státům.

Na otázky jurisdikce navazuje úprava problematiky vydávání (čl.16). Úmluva se stává univerzálním základem pro extradiční řízení v případech nadnárodního organizovaného zločinu. Protože vydávání občanů je citlivým problémem pro řadu států, Úmluva v čl. 16 odst. 5 umožňuje, aby signatářské státy, které podmiňují vydávání pachatelů existencí zvláštní smlouvy, informovaly generálního tajemníka OSN, zda budou pokládat Úmluvu za právní základ pro vydávání pachatelů s jinými signatářskými státy. Pokud stát netrvá na existenci zvláštních extradičních smluv, má se za to, že bude uznávat trestné činy, na které se vztahuje Úmluva, za činy, jejichž pachatelé podléhají vydání.

Implementace Úmluvy

Po přijetí Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a poté, co ji ratifikoval potřebný počet států a Úmluva vstoupila v platnost, se stává hlavním úkolem náležitá implementace závazných ustanovení Úmluvy do právních řádů signatářských států. Již při různých negociačních schůzkách expertního i politického charakteru v průběhu přípravy Úmluvy vznikaly pochybnosti, zda se Úmluvu podaří uvést v život, zejména její klíčová ustanovení, a zda převzaté záruky nezůstanou jen formální deklarací států, které Úmluvu slavnostně podepsaly.

V čl. 32 Úmluvy se proto stanoví, že generální tajemník OSN svolá konferenci smluvních stran nejpozději jeden rok po nabytí účinnosti Úmluvy, na které každý signatářský stát poskytne podrobné informace o svých programech, plánech a praxi, i o legislativních a administrativních opatřeních, přijatých za účelem uplatnění této Úmluvy na základě požadavků účastníků konference (čl. 32 odst. 2,5).

První taková hodnotící konference se bude konat v roce 2004 a Česká republika bude muset podat podrobný výčet přijatých legislativních opatření i dalších záměrů (administrativní i organizační povahy k implementaci Úmluvy).

Česká republika postupnou novelizací trestněprávních předpisů i některými organizačními opatřeními na úseku vyšetřování a jiných činností policejních orgánů, úpravou přípravného řízení, úpravou ochrany svědka aj. v zásadě reagovala na všechna hlavní

ustanovení Úmluvy a lze proto konstatovat zásadní harmonizaci českého práva s požadavky Úmluvy. V souvislosti s probíhající rekodifikací trestního zákona a trestního řádu ČR je vhodné upozornit na některé implementační problémy či postupy.

V návrhu nového trestního zákona, který byl připraven v rámci rekodifikačních prací, byl opuštěn termín „zločinné spolčení“ a byl nahrazen termínem „skupina organizovaného zločinu“ (§ 114, § 344, § 346 odst.2,3, § 342-343, § 349, § 421 návrhu nového trestního zákona a důvodová zpráva k těmto ustanovením). Tento termín zřejmě vychází z původního podkladového materiálu pro vládu ČR z roku 2000 (viz materiál MV čj. MST - 1468 /SMS-2000), který se týká podpisu Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a postupu české delegace. V tomto materiálu (v předkládací zprávě) je užíván termín „skupina organizovaného zločinu“ a tento termín se také objevuje v prvním českém překladu uvedené Úmluvy OSN, připojenému k tomuto materiálu pro vládu.

V autentickém anglickém znění této Úmluvy, vydaném sekretariátem OSN, je však užíván termín „*organized criminal group*“ (srov.čl. 2, písm. a) Úmluvy OSN), proto správný český překlad má znít „*organizovaná zločinecká skupina*“. Vídeňské centrum OSN pro prevenci mezinárodního zločinu (CICP) uvádí, že Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu má mj. zavést terminologické standardy v této oblasti, a je proto třeba vycházet z autentického textu Úmluvy.

Je třeba doporučit, aby v textu návrhu nového trestního zákona byl důsledně užíván termín „organizovaná zločinecká skupina“, a takto byla upravena i důvodová zpráva k příslušným ustanovením tr. zákona.

V čl. 2 písm. a) Úmluvy OSN o nadnárodním organizovaném zločinu je podáno vymezení pojmu organizované zločinecké skupiny. Je tedy třeba doporučit, aby i znění § 241 návrhu nového trestního zákona odpovídalo Úmluvě, a organizovaná zločinecká skupina byla definována takto: „*organizovaná zločinecká skupina je strukturovanou skupinou 3 nebo více osob, existující po určité časové období a jednající ve vzájemné shodě s cílem spáchat jeden nebo více závažných trestných činů, aby získala, přímo či nepřímo, finanční nebo jiný hmotný prospěch*“.

V důvodové zprávě k tomuto ustanovení tr. zákona uvést: závažným trestným činem ve smyslu uvedené Úmluvy OSN je úmyslné jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu, za který je stanoven trest odnětí svobody, jehož horní hranice je nejméně 4 roky nebo trest přísnější. Strukturovanou skupinou se rozumí skupina, která není náhodně utvořena za účelem bezprostředního spáchání trestného činu, a která nemusí mít formálně vymezené role pro své členy, trvalost členství nebo rozvinutou strukturu. Zda skupina existuje po určité časové období, bude posuzováno podle okolností konkrétních případů; v zásadě půjde o časové období dostatečně dlouhé k tomu, aby se rozvinula aktivita skupiny směřující k dosažení zločinného cíle.

Česká republika reaguje na požadavek Úmluvy přijmout opatření ke zkvalitnění spolupráce s orgány činnými v trestním řízení též tím, že signatářské státy vhodným způsobem podpoří osoby, které působí, nebo které působily v organizovaných zločineckých skupinách, aby poskytly informace užitečné pro příslušné orgány pro účely vyšetřování a důkazního řízení, jež se týkají totožnosti, povahy, složení, struktury, místa nebo činnosti organizovaných zločineckých skupin, jejich spojení s jinými organizovanými zločineckými skupinami a činů, které tyto skupiny spáchaly nebo mohou spáchat (čl. 26). Každý stát má

zvážit možnost ve vhodných případech snížení trestu obžalované osobě, která poskytne podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo trestním stíhání organizovaného zločinu. Rovněž má být zvážena možnost udělit imunitu proti trestnímu stíhání osobám, které podstatným způsobem spolupracují při vyšetřování nebo trestním stíhání organizované trestné činnosti.

Ministerstvo vnitra ČR připravilo návrh na doplnění trestního řádu o ustanovení, která by umožnila zastavit trestní stíhání těch členů organizovaných zločineckých skupin, kteří budou spolupracovat s orgány policie a justice a účinně napomohou k odhalení a usvědčení dalších členů zločinecké organizace. Tyto spolupracující osoby by získaly postavení „korunního svědka“, a byla by jim zaručena určitá beztrestnost nebo podstatné snížení trestu.

Návrh vychází také z Rezoluce Rady EU č. 497Y0111(01) z 20. prosince 1996 o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu. Tato rezoluce vyzývá členské státy, aby přijaly vhodná opatření, kterými by povzbuzovaly jednotlivce, jež byli nebo jsou členy zločineckých společenství nebo jiných zločinných organizací jakéhokoliv druhu, nebo jež se podíleli na trestných činech takovýchto společenství či organizací, aby spolupracovali při soudním řízení.

Boj proti organizovanému zločinu si postupně vyžádal vytvoření institutu tzv. korunního svědka v právních řádech řady zemí, např. v Německu, Itálii, Maďarsku, a v roce 1997 byl přijat zákon o korunním svědkovi také v Polsku.

Navrhovaná právní úprava rozlišuje dvě fáze procesního postupu při udělování beztrestnosti, a to fázi dočasného (tedy podmíněného) přerušení trestního stíhání, a zastavení trestního stíhání. Tato konstrukce zajišťuje, že obviněnému bude dobrodíní beztrestnosti poskytnuto teprve tehdy, až splní všechny stanovené podmínky, a zároveň mu poskytuje jistou záruku, že se tak při splnění těchto podmínek opravdu stane. Rozhodnutím o dočasném přerušení trestního stíhání bude obviněný motivován k tomu, aby skutečně sdělil veškeré skutečnosti, které se zavázal sdělit, a eventuálně plnil i další povinnosti stanovené v rozhodnutí o dočasném přerušení trestního stíhání, neboť v opačném případě bude jeho trestní stíhání obnoveno.

Rozhodovat o dočasném přerušení trestního stíhání bude státní zástupce, neboť k přerušení trestního stíhání bude moci dojít pouze v průběhu přípravného řízení. Dočasným přerušením trestního stíhání se změní postavení obviněného na procesní postavení svědka. Pokud však dojde k tomu, že obviněný nabídne poskytnout důležité informace až ve stádiu řízení před soudem, a tyto informace budou státním zástupcem a soudem uznány za významné, bude možno tuto spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení vzít v úvahu při ukládání trestu odnětí svobody, a uložit trest pod dolní hranici zákonné sazby.

Uvedená navrhovaná úprava byla promítnuta do ustanovení § 306 b) - 306 d)) trestního řádu (zák.č. 141/61 Sb. o trestním řízení soudním), který se navrhuje novelizovat v souvislosti s rekodifikací trestního zákona. Důležité je ustanovení např. odst. 2 § 306 b), které stanoví, že trestní stíhání nelze podmíněně přerušit, jestliže obviněný spáchal závažnější trestný čin než je ten, k jehož objasnění se zavázal, nebo jestliže se podílel na spáchání zvláště závažného zločinu, k jehož objasnění se zavázal, jako organizátor nebo návodce, nebo jestliže následkem takového trestného činu byla smrt nebo těžká újma na zdraví.

Navrhovaná úprava trestního řádu nepoužívá pojem „korunní svědek“ a tyto osoby označuje jako „spolupracující obviněný“. I těm může být poskytnuta zvláštní ochrana jako jiným důležitým svědkům (např. pomoc při přestěhování v ČR nebo do zahraničí, sociální pomoc, nebo i pomoc při zastírání totožnosti), a to podle zákona č. 137/201 Sb., který nabyl účinnosti již 1. července 2001.

Zakotvením institutu spolupracujícího obviněného („korunního svědka“) sice dojde k určitému prolomení zásad legality a oficiality trestního řízení ve prospěch zásady oportunity, předkládaný návrh však vychází z myšlenky, že zájem státu na rozbití zločineckých struktur, do nichž je obtížné proniknout, převyšuje zájem státu na postihu jednotlivce, který se přímo nebo nepřímo na trestné činnosti podílel, a který umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů a spolupodílníků závažné trestné činnosti.

Bylo by však možné poznamenat, že k zavedení institutu korunního svědka se uplatňují zejména mezi teoretickými pracovníky v oblasti právních věd i kritická stanoviska, poukazující na zásadní nevhodnost právně zaručovat pachatelům trestné činnosti faktickou beztrestnost. Je uznáváno, že je třeba provést určité zásahy do trestního práva, aby bylo možno čelit závažným formám kriminality, zejména organizovanému zločinu. Přitom je ovšem třeba setrvat na základních principech trestního práva.

Výslovně je upozorňováno na riziko, že nové instituty trestního práva zamýšlené k potlačování organizovaného zločinu mohou mít nepředvídané konsekvence. Pokud jde o sankční politiku, je připomínán princip osobní odpovědnosti. Je-li považováno za nezbytné poskytovat určité výhody osobám, které se přestaly podílet na činnosti kriminálních organizací a začaly spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, mělo by se jednat pouze o beztrestnost členství ve zločinecké organizaci, a to za předpokladu, že pachatel dobrovolně opustil tuto organizaci dříve, než došlo k policejnímu vyšetřování jeho osoby. V ostatních případech je možné uložit mírnější trest podle zákona. Za žádných okolností nemá docházet k beztrestnosti de facto (viz např. závěry z XVI. Kongresu Mezinárodní společnosti pro trestní právo - AIDP, který se konal v Budapešti ve dnech 5.- 11.9. 1999).

V posledních desetiletích se v odborných právnických kruzích diskutuje o potřebě efektivněji postihovat právníky osoby za jednání, kterým způsobují mnohdy značné škody např. na životním prostředí, nebo jejich podnikatelská činnost je v rozporu s veřejným zájmem. I když takovou nežádoucí činnost právníků osob je možno postihovat administrativními prostředky (např. pokutami, odnětím licence apod.), ukazuje se, že vyvození trestní odpovědnosti a sankcionování právníků osob v rámci trestního procesu může být efektivnější.

Z jiného hlediska je možno argumentovat ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právníků osob tím, že takovýto postup by vlastně zajistil právníků osobám „spravedlivý proces“, protože lze oprávněně pochybovat, zda ve správním řízení jsou vždy plně respektovány hmotně právní a procesně právní požadavky při ukládání sankcí, které mnohdy mohou být velmi citelné (např. milionové pokuty).

Tyto otázky nabyly na aktuálnosti v souvislosti s potlačováním organizovaného zločinu, protože z řady projednávaných trestních věcí, které se týkaly činnosti organizovaných zločineckých skupin, vyplynulo, že tyto zločinecké organizace vykonávaly i legální podnikatelskou činnost, která sloužila mnohdy jako krytí pro jejich zločinecké aktivity.

V řadě mezinárodních dokumentů se proto objevuje požadavek na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, neboť právní řád musí umožnit účinné sankcionování protiprávního jednání podnikatelských subjektů (korporací aj.), které často mají nadnárodní působnost a kontrolují většinu oblastí života společnosti. Rovněž Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu vychází z uvedené argumentace a v čl. 10 požaduje, aby každý stát, který přistoupil k Úmluvě, „přijal opatření slučitelná s jeho právními zásadami, aby byla stanovena odpovědnost právnických osob za účast na závažných trestných činech, na nichž se podílí organizovaná zločinecká skupina“. Výslovně je zde uvedeno, že tato odpovědnost právnických osob může být trestní, civilní nebo správní. Vyvozením trestní odpovědnosti právnické osoby nemá být dotčena trestní odpovědnost fyzických osob, které trestné činy spáchaly. Sankce, které budou právnickým osobám po vyvození trestní odpovědnosti ukládány, mají být přiměřené a odrazující.

Česká republika při implementaci Úmluvy OSN se přiklonila k tomu, že bude zavedena trestní odpovědnost právnických osob ve smyslu požadavku čl. 10, i když v odborné diskusi bylo argumentováno, že již existující správní (administrativní) odpovědnost právnických osob podle českého právního řádu je v podstatě vyhovující. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob znamená průlom do dosavadního pojetí zavinění založeného na individuální trestní odpovědnosti.

Z hlediska legislativně technického byla zvolena možnost upravit problematiku trestní odpovědnosti právnických osob v samostatném zákoně. Stalo se tak v souvislosti s rekodifikací trestního zákona, kdy byl souběžně připraven návrh samostatného *zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami, a o změně zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů*.

V odborné diskusi, např. na půdě komise ministerstva spravedlnosti pro rekodifikaci trestního zákona a trestního řádu, byla řešena řada souvisejících otázek, např. vyjasnění vztahu trestního a správního práva, a bylo upozorněno, že méně závažné případy protiprávní činnosti právnických osob by měly zůstat v oblasti správního práva, že je třeba respektovat zásadu „ne bis in idem“ ve vztahu trestního a správního postihu deliktů právnických osob, že klíčovým problémem je vymezení okruhu trestných činů, na které se má zákon vztahovat, aj.

Návrh uvedeného zákona v § 4 ve dvou variantách uvádí obsáhlý taxativní výčet trestných činů (zločinů a přečinů podle trestního zákona), za které mají právnické osoby podle tohoto zákona trestně odpovídat. Trestným činem spáchaným právnickou osobou je čin (uvedený v taxativním výčtu § 4), spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu, nebo na úkor či v zájmu jiného, pokud tak jednal statutární orgán nebo člen statutárního orgánu nebo ten, kdo je oprávněn činit jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony, nebo ten, kdo v rámci této právnické osoby vykonává řídicí či kontrolní činnost (§ 5).

Důležité ustanovení je obsaženo v § 8, které řeší trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby tak, že tato odpovědnost za určitých podmínek přechází na právního nástupce, a že tato odpovědnost nezaniká prohlášením konkurzu, vstupem do likvidace nebo zavedením nucené správy.

Těžiště navrhovaného zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami je ve vymezení sankcí. Návrh vychází, též v souladu s Úmluvou, ze zásady přiměřenosti trestu vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, k vnitřním a vnějším poměrům právnické osoby včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů, dále i vzhledem

k jejímu působení po činu, zejména ke snaze nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu. Má být také přihlédnuto k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby (§ 10).

Návrh zákona uvádí v § 11, že za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty: a) zrušení právnické osoby, b) propadnutí majetku, c) peněžitý trest, d) propadnutí věci, e) zákaz činnosti, f) zákaz účasti ve veřejné soutěži, g) zákaz nebo omezení přijímat veřejné dotace nebo subvence, h) zveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku ve sdělovacích prostředcích.

Nejčastěji ukládaným trestem právnické osobě by měl být trest peněžitý, který by měl být ukládán v denních sazbách, které mají činit nejméně 1000 Kč a nejvíce 500 tisíc Kč.

Účinnost zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami je stanovena v souladu s předpokládanou účinností nového trestního zákona, tj. od 1. ledna 2005.

Dodatkové protokoly

Již od počátku přípravy Úmluvy bylo zřejmé, že problematika nadnárodního organizovaného zločinu je natolik složitá a zločinecké aktivity jsou tak různorodé, že v textu jedné úmluvy nemůže být pamatováno na všechny varianty otázek a problémů, které je třeba řešit. Proto bylo počítáno s tím, že část specifických problémů bude zahrnuta do dodatkových protokolů, které budou tvořit víceméně organickou součást Úmluvy. Stalo se tak Protokolem o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi (UN Doc.A/55/383, 2.11.2000), Protokolem proti pašování přistěhovalců po zemi, moři a letecky (UN Doc.A/55/383, 2.11.2000) a Protokolem proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich částí, komponentů a munice a obchodu s nimi (UN Doc.A/RES/55/255, 8.6.2001). Předpokládá se, že dodatkové protokoly, i když jsou podepisovány a ratifikovány signatářskými státy jako samostatné mezinárodní dokumenty, tvoří součást Úmluvy, a musí být proto vykládány v souladu s ní. Základní ustanovení Úmluvy se tedy vztahují i na Dodatkové protokoly, pokud není stanoveno jinak.

Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi je považován za nejdůležitější z dodatků rozšiřujících Úmluvu. Je tomu tak proto, že účinné potlačování a prevence obchodu s lidmi vyžaduje jednotný přístup v zemích původu, tranzitu i v zemích cílových, což může nejlépe zajistit smluvní závazek velkého počtu států, které se stanou signatáři tohoto mezinárodního dokumentu. Význam tohoto dodatkového Protokolu podtrhuje také skutečnost, že předmětem jeho úpravy je ochrana základních lidských práv. Oběti organizovaného zločinu při obchodování s lidmi jsou mnohdy zcela bezbranné a jsou vystaveny rozsáhlému zneužívání.

Mezinárodní organizace pro migraci IOM odhaduje, že na celém světě se každoročně stane obětí obchodování s lidmi 700 tisíc až 2 miliony žen a dětí, přičemž 300 tisíc až 500 tisíc žen a dětí je obchodováno v rámci Evropy a do Evropy. Obchodování s lidmi se stalo třetím nejvýnosnějším typem organizované trestné činnosti vedle obchodování s drogami a nelegálního obchodování se zbraněmi.

Protokol definuje v čl. 3 a/ obchodování s lidmi jako „najímání, přepravu, transfer, přechovávání nebo přijetí osob dosažené hrozbou, použitím síly nebo jiných forem donucení, únosem, podvodem, uvedením v omyl nebo zneužitím moci nebo pozice bezbrannosti nebo

předáním nebo přijetím plateb nebo výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou uskutečněné s cílem zneužívat takové osoby.

Zneužívání zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního zneužívání, nucenou práci nebo nucené služby, otroctví nebo praktiky podobné otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů“.

Souhlas oběti obchodování se shora uvedeným zneužíváním nebude brán v úvahu, jestliže byla použita jakákoliv shora definovaná forma obchodování.

Zvláštní ochrana je poskytována dětem (tím se rozumí osoba mladší 18ti let), neboť jakékoliv najímání, přeprava, transfer nebo přechovávání či přijetí dítěte za účelem zneužívání je považováno za „obchod s lidmi“, i když nezahrnuje shora definované formy obchodování (čl. 3 odst. c/).

Signatářské státy přejímají závazek kriminalizovat všechny formy obchodování s lidmi, které jsou vymezeny v Protokolu, jejich organizování i účastenství na nich. Podle tohoto Protokolu se postupuje při prevenci, vyšetřování a soudním stíhání v případech, kdy obchodování s lidmi má nadnárodní povahu a zahrnuje organizovanou zločineckou skupinu, jakož i v případech, kdy je třeba poskytnout ochranu obětem mezinárodního obchodování s lidmi.

České trestní právo zatím reagovalo tím, že novelou trestního zákona č. 134/2002 Sb. byl s účinností od 1.7.2002 nahrazen dosavadní § 246 tr. z. o obchodování se ženami novou skutkovou podstatou o obchodování s lidmi; rozsah ochrany však nepokrývá obchodování s lidmi za účelem všech forem zneužívání, které jsou uvedeny v Protokolu.

Lze proto uvítat novou formulaci trestného činu obchodování s lidmi tak, jak je provedena v návrhu rekodifikace trestního zákona (§ 146 tr.z.), kde se za zneužívání považuje za stanovených podmínek

- a/ pohlavní styk nebo jiné formy sexuálního zneužívání nebo obtěžování,
- b/ odběr tkáně nebo orgánu z těla obchodované osoby,
- c/ otroctví nebo nevolnictví,
- d/ nucené práce nebo jiné formy vykořisťování.

Protokol vybízí signatářské státy k rozsáhlým preventivním opatřením i k pomoci obětem obchodování s lidmi. Jde např. o preventivní opatření v oblasti působnosti cizinecké policie při kontrole cestovních dokladů na mezinárodních hranicích, při zjišťování a dokumentování metod používaných organizovanými zločineckými skupinami při obchodování s lidmi včetně přepravy obětí, tras a spojení mezi jednotlivci a skupinami zabývajícími se obchodováním s lidmi aj.

Pomoc obětem obchodování s lidmi má být směřována tak, aby jim byla všemožně ulehčena jejich situace zcela praktickými kroky, např. zajištěním poradenství a poskytováním informací ohledně zákonných práv obětí obchodování, zajištěním vhodného ubytování pro ně, provedením opatření k fyzickému, psychickému a sociálnímu zotavení obětí obchodu s lidmi, a to ve vhodných případech i ve spolupráci s nevládními organizacemi aj. (čl. 6).

Velmi důležitá jsou opatření k usnadnění repatriace obětí obchodování s lidmi do domovské země, nebo při přihlédnutí k humanitárním důvodům i usnadnění možnosti

získat oprávnění k dočasnému nebo trvalému pobytu v zemi, do které se oběť obchodování dostala.

V duchu těchto pasáží Protokolu již připravilo ministerstvo vnitra ČR návrh modelu komplexní pomoci a ochrany obětem obchodování s lidmi za účelem jejich sexuálního vykořisťování, a tento návrh byl přijat Usnesením vlády číslo 849/2003. V tomto materiálu MV ČR uvádí, že v praxi se v zásadě vyskytují tři typy obětí obchodování s lidmi: a/ oběti, které vědomě a dobrovolně vstoupily do světa sex-businessu, ale setkaly se zde s otrockými podmínkami, b/ oběti, které byly oklamány a podvodně - např. pod záminkou legální práce v zábavním průmyslu - byly prodány za účelem provozování prostituce, c/ oběti, které byly uneseny a poté prodány do sexuálního otroctví.

V rámci navrhovaného modelu pomoci a ochrany obětem obchodování s lidmi by ve zjištěných případech měl být ženám zajištěn nejprve měsíční rekonvalescenční pobyt zaměřený na krizovou intervenci. V komplikovaných případech - fyzické nebo psychické problémy - bude možné délku krizové intervence prodloužit. Rekonvalescence by měla probíhat v azylovém zařízení nevládní organizace, a v této době by se měla oběť dobrovolně rozhodnout, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení na vyšetřování nelegálního obchodování. Pobyt oběti v azylovém zařízení by měl být v každém případě formálně legalizován cizineckou policií. Pokud oběť nemá v pořádku doklady, měla by cizinecká policie povolit pobyt na dobu 40 dnů. V žádném případě by nemělo docházet k tomu, aby osoba bez dokladů, u které je podezření na to, že se stala obětí obchodování s lidmi, byla vzata do vazby.

V této souvislosti je vhodné poukázat i na stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu v ČR (sp.zn. Tpjn 310/2001 ze dne 17.4. 2003), které se týká otázky, zda zahájení řízení o udělení azylu má vliv na rozhodování o vyhošťovací vazbě.

V souvislosti s problematikou, kterou upravuje Protokol o prevenci obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, je třeba poznamenat, že aktivity organizovaného zločinu se ve značné míře zaměřují i na účast na nelegální migraci. Jde o fenomén, který citelně zasahuje řadu států, a který přináší organizovanému zločinu velké zisky. Zásadní rozdíl mezi účastí (organizování, provádění, financování, usnadňování apod.) na nelegální migraci a účastí na obchodování s lidmi ve smyslu Protokolu spočívá v tom, že k nelegální migraci dochází v souladu se zájmem obou stran, tedy osob které migrují i osob, které jim v tom pomáhají nelegálními prostředky. Nelegální migrující osoby jsou tedy „oběťmi“ v jiném smyslu, než oběti obchodování a to tehdy, když jsou např. podvedeny převaděči, když jsou vystaveny krutým podmínkám ohrožujícím jejich zdraví nebo život při nelegálním transferu, když jsou vydírány a pod. Ochrana obětí nelegální migrace i opatření proti tomuto fenoménu jsou dosud zajišťovány především readmisními dohodami mezi jednotlivými státy.

Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky proto orientuje celé mezinárodní společenství na problematiku nelegální migrace.

Pašováním migrantů podle tohoto Protokolu (čl. 3) se rozumí „zprostředkování nedovoleného vstupu osoby do státu, smluvní strany, jehož není osoba občanem, ani tam nemá trvalý pobyt, za účelem přímého nebo nepřímého získání finančního nebo jiného hmotného prospěchu.

Nedovolený vstup znamená překročení hranic bez splnění nezbytných požadavků pro zákonný vstup do přijímacího státu.

Rovněž tento Protokol pouze věcně doplňuje základní Úmluvu proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, a proto se v čl. 4 uvádí, že ustanovení Protokolu se použijí na trestné činy nadnárodní povahy zahrnující organizovanou zločineckou skupinu.

Protokol v čl. 5 výslovně stanoví, že nelegální přistěhovalci nebudou trestně stíháni z důvodu, že se stali předmětem pašování přistěhovalců ve shora uvedeném vymezení. Na druhé straně signatářským státům se ukládá trestně stíhat úmyslná jednání spáchaná za účelem získání finanční nebo jiné materiální výhody pašováním přistěhovalců. Rovněž musí být trestně stíháno umožňování pašování, např. vyrobením falešného cestovního dokladu nebo dokladu totožnosti, nebo jakékoliv nezákonné postupy vedoucí k tomu, že osoby, které nejsou občany dotčeného státu nebo v něm nemají trvalý pobyt, v tomto státu zůstávají.

Specifická opatření technického a bezpečnostního charakteru se týkají pašování migrantů na lodích (čl. 7-9), a při kontrole na letištích, např. oprávnění či povinnost přepravních společností předem ověřovat, zda všichni cestující mají cestovní doklady (viza aj.) požadované pro vstup do cílového státu (čl.11 odst.4), povinnost zajistit bezpečnost a pravost cestovních dokladů a dokladů totožnosti (čl. 12-13) aj..

Protokol proti nedovolené výrobě a obchodu se zbraněmi, jejich částí a komponentů a munice reaguje na rostoucí účast organizovaného zločinu na nelegálním obchodování se zbraněmi, který ohrožuje stabilitu jednotlivých států i celých oblastí tím, že mezi zločinecké skupiny i mezi ostatní populaci se dostává stále více zbraní získaných a držaných nelegálně.

Protokol vymezuje zbraň jako jakoukoliv přenosnou zbraň opatřenou hlavní a schopnou výbuchem vypudit střelu; text uvedené definice je ovšem širší (čl.3) a obsahuje řadu technických parametrů. Rozhodující jsou však slova „přenosná zbraň“, která vymezují předmět úpravy tak, že Protokol se nevztahuje na obchodování s těžšími zbraněmi a municí majícími převážně vojenský charakter. Cílem Protokolu je tedy spíše zamezit vyzbrojování zločineckých struktur, i když samozřejmě pašování i „přenosných zbraní“, např. do zemí zapojených do vojenského konfliktu v případě, že na dodávky zbraní bylo uvaleno mezinárodní embargo, by bylo trestně postižitelné ve smyslu tohoto Protokolu.

Protokol ukládá signatářským státům řadu povinností při konfiskaci a likvidování nelegálně vyrobených nebo obchodovaných zbraní, jejich komponentů a munice, a zejména ukládá zcela konkrétní povinnosti při označování, evidenci a identifikaci zbraní a munice (např. nejméně 10 let uchovávat základní informace o nelegálně vyrobené nebo obchodované zbraně).

Signatářské státy musí vytvořit a udržovat účinný systém udělování vývozních a dovozních licencí nebo povolení, vztahujících se k mezinárodní přepravě zbraní, jejich částí, komponentů a munice (čl. 10).

Další dokumenty OSN

Účast organizovaného zločinu se samozřejmě projevuje i na mnoha dalších kriminálních aktivitách, mezi kterými zaujímají citlivé místo zejména nelegální výroba a

obchodování s drogami a různé formy korupčního jednání, usnadňujícího organizovaným zločineckým skupinám jejich činnost. OSN připravila a předložila k podpisu několik dalších mezinárodních smluv, které je vhodné v souvislosti s postupem proti organizovanému zločinu zvláště zmínit. Jde o *Úmluvu OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (1988)*, *Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (1990)* a *Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (1997)*. Uvedené Úmluvy OSN Česká republika podepsala a již ratifikovala.

Postupnými novelami trestního zákona byly jednotlivé požadavky vyplývající pro signatářské státy ze shora uvedených Úmluv postupně promítnuty do českého právního řádu, takže lze konstatovat, že současný stav trestního zákonodárství svědčí o náležité implementaci uvedených mezinárodních závazků. (Šturma et al., 2003: 118 a násl.)

Nepochybně důležitým dokumentem OSN je *Úmluva OSN proti korupci*, která byla v roce 2003 schválena a očekává se, že k ní ČR v nejbližší době přistoupí. Úmluva pokrývá následující okruhy problémů: základní definice korupčního jednání, rozsah použití Úmluvy, ochranu suverenity státu, otázky kriminalizace a sankcionování korupčního jednání (včetně důrazu na konfiskaci výnosu), otázky jurisdikce, odpovědnosti právnických osob, ochrany svědků a obětí. Dokument by měl také přispět k posílení mezinárodní spolupráce a k rozvoji výměny informací a technické pomoci mezi signatářskými státy. (Šturma et al., 2003: 115)

Dokumenty evropských společenství

Evropské země sdružené v institucích, jako je Rada Evropy, Evropská unie a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), se plnohodnotně podílejí nejen na přípravě různých dokumentů OSN zaměřených proti organizovanému zločinu, ale vyvíjejí i vlastní aktivity, které nejen vhodně doplňují opatření přijímaná na půdě OSN, ale někdy i předjímají a stimulují celosvětové přístupy.

Již v roce 1986 ministři spravedlnosti členských zemí Rady Evropy iniciovali prosazování společných přístupů při vyhledávání a konfiskaci výnosů z trestné činnosti. Tato iniciativa posléze vyústila v přijetí *Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu* ze dne 18.11.1990 (Úmluva vstoupila v platnost pro Českou republiku dnem 1. března 1997). Podle článku 1 Úmluvy se považují za výnos ze zločinu „všechny ekonomické výhody pocházející z trestných činů. Tato výhoda může spočívat ve veškerém majetku jakéhokoliv charakteru hmotném nebo nehmotném, movitém nebo nemovitém, a rovněž právní dokumenty nebo nástroje prokazující oprávnění nebo zájem na takovém majetku“.

Každý stát, který přistoupí k Úmluvě, je povinen přijmout legislativní opatření, která označí za trestný čin úmyslná jednání v případech „přeměny nebo převodu majetku, o němž ten, kdo se ho dopouští, ví, že tento majetek tvoří výnos, a to za účelem zatajení nebo zakrývání nedovoleného původu majetku nebo pomoci jakékoliv osobě, která je zapojena do spáchání předmětného trestného činu, aby unikla právním důsledkům svých činů“ (čl.6 a). Podle tohoto článku budou trestně stíhána i úmyslná jednání spočívající v nabývání, držení nebo užívání majetku, který tvoří výnos z trestné činnosti. Signatářské státy také mohou přijmout další opatření k trestnosti obdobných jednání, kdy pachatel měl předpokládat, že jde o výnos z trestné činnosti, nebo jednal za účelem dosažení zisku nebo za účelem pokračování v další kriminální činnosti (čl.6 odst3).

Řada ustanovení Úmluvy se týká mezinárodní spolupráce při vyšetřování a zjišťování výnosů z trestné činnosti a vzájemné pomoci při jeho konfiskaci.

I když se Úmluva výslovně nezmiňuje o organizovaném zločinu a v preambuli se hovoří o „boji proti závažné kriminalitě, která je čím dále více nadnárodním problémem“, z charakteru jednotlivých opatření, která Úmluva zavádí je zřejmé, že cílem Úmluvy je postihovat výnosy i ze zločinů, na kterých se podílejí mezinárodní zločinecké organizace, jako je např. obchodování s drogami.

Úmluva byla vypracována a přijata na půdě Rady Evropy, jde tedy o evropský dokument; podle čl. 36 však byla Úmluva otevřena k podpisu i státům, které nejsou členy Rady Evropy a účastnily se jejího vypracování. Výbor ministrů RE může po konzultaci se signatářskými státy pozvat k podpisu Úmluvy též každý stát, který není členem RE (čl. 37).

Na **21. konferenci evropských ministrů spravedlnosti**, která se konala v Praze v roce 1997, bylo mj. doporučeno, aby byla vypracována mezinárodní úmluva proti korupci. Již v lednu 1999 byl Výboru ministrů RE předložen návrh *Trestněprávní úmluvy proti korupci*, která po schválení byla otevřena k podpisu i pro nečlenské státy. Pro ČR vstoupila Úmluva v platnost 1. července 2002.

V preambuli se Úmluva odvolává na dosavadní aktivity evropských orgánů proti korupci, jako je např. Akční program týkající se boje proti korupci, a vytvoření „Skupiny států zaměřenou na boj proti korupci - GRECO“ (Group of States Against Corruption). Státy GRECO mají rozvíjet doporučené aktivity proti korupci a důsledně plnit své závazky v této oblasti.

Úmluva zavazuje signatářské státy, aby stíhaly jako trestné činy úmyslná jednání spočívající v aktivním i pasivním úplatkářství tuzemských i zahraničních veřejných činitelů i obě tyto formy úplatkářství spáchané členy tuzemských i zahraničních parlamentních shromáždění. Ve stejném rozsahu má být trestně postihováno i aktivní a pasivní úplatkářství v soukromém sektoru, úplatkářství veřejných činitelů mezinárodních organizací, úplatkářství členů mezinárodních parlamentních shromáždění, úplatkářství soudců a úředníků mezinárodních soudních orgánů. V čl. 12 Úmluvy se za trestný čin prohlašuje i „obchodování s vlivem“, čímž se rozumí úmyslné jednání spočívající v přímo nebo nepřímo daném příslibu, v nabídce nebo poskytnutí nepatřičné výhody komukoliv, kdo tvrdí, že je schopen mít nepatřičný vliv na rozhodovací pravomoc veřejných činitelů.

Úmluva předpokládá rozvinutí široké mezinárodní spolupráce v trestních věcech týkajících se korupčních jednání, včetně usnadnění extradičního řízení.

Protože různé formy podplácení jsou běžným nástrojem organizovaného zločinu k usnadnění jeho kriminálních aktivit nebo k zajištění bezpečnosti, Trestněprávní úmluva proti korupci může být účinným nástrojem k potlačování organizovaného zločinu v národních i nadnárodních dimenzích.

Obdobný význam může mít i *Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích*, přijatá z iniciativy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) v prosinci 1997 v Paříži. Pro Českou republiku Úmluva vstoupila v platnost 21. března 2000. Podle čl. 1 se státy, které přistoupily k Úmluvě, zavazují přijmout opatření, která umožní stanovit, že podle práva signatářského státu se jedná

o trestný čin „kterékoliv osoby, která úmyslně nabídne, slíbí nebo dá nedovolený peněžitý nebo jiný prospěch, ať již přímo, nebo zprostředkovaně, zahraničnímu veřejnému činiteli, a to pro tohoto činitele nebo pro třetí stranu za tím účelem, aby tento činitel jednal nebo se zdržel jednání v souvislosti s výkonem veřejných povinností, za účelem získání nebo udržení podnikatelské aktivity nebo jiné nepatřičné výhody v mezinárodních podnikatelských transakcích“.

Evropská unie v některých vlastních dokumentech zavázala své členy k aktivnímu postupu proti organizovanému zločinu.

Jde zejména o *Společný postup (Joint Action) z 21.12.1998, přijatý Radou na základě článku K 3 Smlouvy o Evropské unii o tom, že trestným činem je účast ve zločinecké organizaci v členských státech Evropské unie*. V preambuli tohoto dokumentu se zdůrazňuje jeho přijetí, protože Rada EU si uvědomuje, že „vážnost a vývoj určitých forem organizovaného zločinu vyžaduje upevnění spolupráce mezi členskými státy EU, především s ohledem na následující zločiny: nekalé obchodování s drogami, nekalé obchodování s lidmi, terorismus, nekalé obchodování s uměleckými díly, praní peněz, vážné hospodářské zločiny, vydírání a ostatní násilné činy proti životu, fyzické integritě nebo svobodě osoby, nebo vytváření kolektivního nebezpečí pro osoby“.

V čl. 1 je podána tato definice organizovaného zločinu: „zločineckou organizací se míní uspořádaná společnost, založená na určité časové období, nebo více než 2 osoby, působící v souladu s tím, aby páchaly zločiny, za které je možno uložit trest odnětí svobody s horní hranicí 4 roky nebo těžší trest, jestliže takové trestné činy spočívají v získání hmotného prospěchu, nebo jsou prostředkem k jeho získání a vzhledem k okolnostem nepřipustně ovlivňují činnost veřejných orgánů“.

Jde tedy o vymezení, které se blížilo kriminologickým charakteristikám organizovaného zločinu, a které reflektovalo odbornou diskusi v souvislosti s přípravou Úmluvy OSN v nadnárodním organizovaném zločinu (Karabec, 2000:9).

Evropská unie v samostatném dokumentu podpořila vznik této Úmluvy OSN. Jednalo se o *Společné stanovisko ze dne 29. března 1999, definované Radou na základě článku 3 Smlouvy o EU, k návrhu Konvence Spojených národů proti organizovanému zločinu*.

V čl. 1 se uvádí, že členské státy EU podpoří vypracování návrhu Úmluvy OSN proti organizovanému zločinu a všechny případné protokoly. Členské státy se zasadí o začlenění takových ustanovení do návrhu Úmluvy, které usnadní v maximálně možném rozsahu efektivní prevenci, stíhání a vyšetřování organizovaného zločinu.

Ve Společném stanovisku je výslovně uvedeno, že definice zločineckých organizací by neměla příliš akcentovat jejich hierarchickou strukturu nebo trvalý charakter, jako jsou organizace typu mafie, přičemž tyto organizace nemusí mít formálně definované role pro své členy nebo trvalost členství (čl. 1 odst. 3). Byla tedy dáována přednost volnějšímu vymezení, což se posléze odrazilo i v příslušných pasážích Úmluvy OSN.

Pro Českou republiku vyplývá řada mezinárodních závazků v oblasti boje proti organizovanému zločinu z dokumentů souvisejících s procesem přijímání naší republiky do Evropské unie. Jde zejména o **Předvstupní ujednání mezi členskými státy EU a státy střední a východní Evropy, ucházejícími se o členství, o potírání organizovaného zločinu**

(Pre-accession Pact on Organized Crime Between the Member States of the European Union and the Applicant Countries of Central and Eastern Europe and Cyprus), schválený orgány EU 28. května 1998, (č. dokumentu 98/C 220/01).

Dokument je koncipován ve formě 15 principů, které vysvětlují přístup členských zemí EU k problematice organizovaného zločinu a zároveň vyjadřují očekávání, že kandidátské země budou tyto principy sdílet. Dohoda navazuje na doporučení vyplývající z Akčního plánu EU boje proti organizovanému zločinu, schváleného na Amsterodamské konferenci v roce 1997 (č. dokumentu OJC 251 ze dne 15.8.1997), a odvolává se i na další relevantní úmluvy EU. V jednotlivých principech (zásadách) jsou pak vyjádřeny představy a požadavky EU, pokud jde o úzkou spolupráci členských i kandidátských zemí v boji proti organizovanému zločinu, zejména v souvislosti s rychlou a účinnou výměnou informací v rámci vyšetřování i při vzájemné právní pomoci včetně operativní spolupráce policejních orgánů. Byl zdůrazněn význam Europolu a různých programů specificky zaměřených pro oblast spravedlnosti a vnitra na podporu vzdělávání a zvyšování odborných znalostí pracovníků těchto resortů.

Uvedený dokument obsahuje řadu dalších zcela konkrétních požadavků na kandidátské země a současně jim nabízí pestrou škálu pomoci a spolupráce s členskými zeměmi EU; byl podepsán ministry vnitra a spravedlnosti členských států EU a kandidátských zemí střední a východní Evropy, včetně České republiky, dne 28.5.1998 v Bruselu. Předvstupní ujednání o potírání organizovaného zločinu sehrálo pozitivní úlohu při přípravě České republiky na vstup do EU.

9. Pohyb finančních prostředků uvnitř skupin v rámci světa zločinu, a mezi světem zločinu a ostatním světem.

Korupce uplatňovaná organizovaným zločinem

Pojednání o pohybu finančních prostředků a o uplatnění korupce ze strany organizovaného zločinu spolu poměrně úzce souvisí, neboť jeden z toků finančních prostředků mezi světem zločinu a ostatním světem (a možná ten nejdůležitější, kromě toku finančních výnosů) je bezpochyby ten, který slouží k uplácení zejména decizní sféry a sféry trestního řízení.

U tohoto tématu je především potřeba rozlišit, jaký zločin vlastně máme na mysli: zcela jistě organizovaný zločin, jenomže kterou jeho odnož, část? Zjevně jakékoli finanční prostředky či přímo výnosy z této činnosti budou „putovat“ jinak v organizacích, zabývajících se převaděčstvím (*v této souvislosti se domnívám, že terminus technicus převaděčství nevystihuje plně současnou skutečnost; dnes se již jedná o téměř regulérní obchod s lidmi (srovnatelný s obchodem s otroky)*), kuplířstvím a prostitucí, dovozem, výrobou a distribucí drog apod., a zcela jiný pohyb budou mít finanční prostředky, získané v procesu organizované ekonomické kriminality (*která je navíc - oproti „klasickému“ organizovanému zločinu - víceméně krátkodobá; nevytváří tedy nějaké stálé organizační struktury, a z toho plyne i jistá*

anomálnost v koloběhu finančních prostředků). Lze se proto domnívat, že pohyb finančních prostředků uvnitř takto rozlišených skupin bude odlišný, současně lze s jistotou předpokládat, že v této rané fázi (*tedy aktivitami organizovaného zločinu v jeho prapůvodním pojetí*) budou jiné cesty „uplatnění“ výnosů ze zločinu.

Nazíráme-li totiž na organizovaný zločin úhlem podnikatelských aktivit (a to je nutno dělat, neboť aktivity organizovaného zločinu jsou podnikáním, byť i zločinným), pak můžeme konstatovat, že finanční toky se ani nemohou nějak výrazněji odlišovat od běžných finančních toků podnikání legálního. Zcela jistě proti podnikání legálnímu budou určité „účetní položky“ zvýrazněny nebo naopak potlačeny, zcela jistě toto podnikání zaznamená položky, které by v legálním podnikání být neměly (např. úplatky); jistě budou jiné cesty, kterými se finanční prostředky dostávají k adresátům, ale základní forma, která vychází z uplatnění ekonomiky provozu či prodeje, musí být zachována. Pokud je tomu tak, a není důvod tomu nevěřit (koneckonců jedna z předešlých definic organizovaného zločinu používala terminologii, která jakoby „opisovala“ ustanovení o podnikání ze živnostenského zákona), pak můžeme na podnikání organizovaného zločinu použít kriteria, používaná na podnikání legální. Jde především o soubor ukazatelů, které obsahují běžné účetní výkazy, především tzv. výsledovka, a předvést, nakolik se obsah jednotlivých ukazatelů odlišuje.

Při pohledu na strukturu výsledovky

1. Prodej výrobků a služeb (+)
2. Nákup materiálu (-)
3. Mzdy a ostatní osobní náklady (-)
4. Nakupované služby (-)
5. Spotřeba energií (-)
6. Odpisy (-)
- A. Zisk, ztráta (+-)
- B. Daň z příjmů (-)
- C. Zisk netto

je patrné, že libovolná organizace, zabývající se podnikáním, a to včetně zločinných organizací (aniž by si třeba uvědomovala, že jde o účetnictví), si podobnou ekonomickou úvahu sestavovat musí.

Ekonomika zločinných organizací je ovšem na druhou stranu přece jenom odlišná od běžného podnikání: jejich produkty, ev. služby jsou takového druhu, že poptávka po nich je daná: vychází totiž z určité, do značné míry patologické, potřeby (drogy, prostituce, hazard), anebo z potřeby, vycházející z nouze (lichva), popř. z krajní nouze (převaděčství). Organizovaná ekonomická kriminalita nezapadá do tohoto schématu potřeb: zde se ovšem projevuje další negativní lidská vlastnost: ziskuchtivost, a v některých případech - domnívám se - i potřeba vyniknout nad okolím, byť i nezákonně získaným bohatstvím.

Při rozboru jednotlivých položek účetního schématu můžeme současně najít odlišnosti co do váhy jednotlivých položek (podle typu zločinného „podnikání“). Vezmeme-li si jako příklad lichvu: ta zcela jistě nebude vykazovat nákupy materiálu, naopak lze s velkou mírou pravděpodobnosti soudit, že vykáže mzdy (odměny zprostředkovatelům či vymahačům; pokud lichvář nezvolí tzv. outsourcing, což by se projevilo ve výsledovce jako nakupovaná „služba“). Co však bude evidentně absentovat u všech typů tohoto podnikání, bude tzv. parafiskál, tedy platby za zaměstnance - pojistné zdravotní a sociální a daň z příjmu ze závislé činnosti.

Další položkou, ve které se liší (či alespoň lišit mělo) legální a ilegální podnikání, a se kterou se u zločineckých organizací setkáváme, je částka věnovaná na korupci (*bohužel, v ekonomických podmínkách ČR je částka věnovaná na úplatky mnohdy položkou i legálního podnikání, byť i nabývá poněkud „jemnějších“ podob např. palmáre advokátovi za urychlení zápisu do OR či provize agentuře za zajištění zakázky ap.*); tu je nutno zařadit do režijních nákladů. Korupce v tomto případě může pochopitelně nabývat různých forem - přímé předání peněz, poskytnutí výrobků, služeb, dovolené apod. I když se korupce velice těžko prokazuje, není nejmenší důvod se domnívat, že v ČR jsou orgány činné na úseku boje s organizovaným zločinem proti tomuto pokušení imunní. A navíc - nejde tak dalece pouze o přímý organizovaný zločin, i ekonomická kriminalita evidentně používá tuto možnost - i když to v jejím případě může nabývat poněkud sofistikovanějších forem: provize, fakturace za neprovedené služby, fakturace za služby zjevně nadhodnocené, různé druhy „školení“ v přímořských letoviscích apod.

Ekonomie zná termín **nabídka tažená poptávkou** a lze se domnívat, že tento termín má - a možná zejména - i u zločinných organizací své opodstatnění: kdyby např. nebyla poptávka po erotických službách, jistě by příhraniční obce či hlavní město Praha neměly starosti s tím, jak dostat prostituci pod kontrolu - nabídka tohoto typu služeb by prostě nebyla. Totéž platí o distribuci a prodeji omamných látek (*vzato kol a kolem, je-li nikotin návyková látka s vlastnostmi, které poškozují zdraví, pak by i jeho výroba, distribuce a prodej měly být zločinné. Přesto nejsou a naopak jejich zdanění formou všech typů daní je vítanou položkou státních rozpočtů; totéž platí u alkoholu*), v podstatě i u lichvy, hazardu apod. Převaděčství má trochu jiný charakter - jistě je protizákonné, nicméně tato potřeba (a nyní nerozlišuji, zda vyvěrá ze stavu nouze či zda jde o ekonomickou migraci - a i u té jde mnohdy o zachování života), resp. její zabraňování je politická zbraň vyspělých a bohatých států v zájmu zachování životní úrovně, zaměstnanosti apod. „svého“ domácího obyvatelstva a naopak - vyspělé státy mnohdy do určité míry podporují účelovou migraci, ať z ekonomických (SRN - turecké obyvatelstvo po II. světové válce, programátoři dnes) nebo politických (Izrael - podpora migrace Židů z bývalého SSSR) důvodů.

U organizované ekonomické kriminality (kriminalita bílých límečků) však nic podobného neexistuje, není zde žádná *nabídka tažená poptávkou*; není možné její existenci svalovat na systém, který preferuje úspěch a bohatství - této formy kriminality se dopouštějí z velké většiny lidé, jejichž hmotné zabezpečení je v každém případě minimálně nadprůměrné. Odpověď by měli nalézat psychologové: je totiž možné, že jde o jistý druh psychické úchytky potřeby seberealizace, byť i v patologickém pojetí.

Z těchto letmo načrtnutých možných zdrojů organizovaného zločinu současně vyplývá i rozdílný přístup k finančním prostředkům, získaných těmito formami kriminality. Zde bych mohl uvést další rozlišení mezi organizovaným zločinem a ekonomickou organizovanou kriminalitou: zatímco organizovaný zločin „prodává“ své služby a produkty, a jde o nabídku od počátku ilegální a protizákonnou, ekonomická organizovaná kriminalita pochází víceméně z legálního podnikatelského prostředí a po určitou dobu se v tomto prostředí pohybuje - do doby, než se začne realizovat zločinný záměr. Jinak řečeno: taktéž nabízí své služby a produkty a jde o nabídku zcela legální. Vzhledem k tomu, že mám konkrétně na mysli tzv. tunelování peněžních ústavů či institucí kapitálového trhu, jejichž specifikem je, že suma obhospodařovaných finančních prostředků několikanásobně převyšuje sumu vlastního vloženého kapitálu, pak je evidentní, že do doby uskutečnění zločinného záměru poskytuje tytéž služby - a možná ještě v lepším provedení - než ostatní instituce v tomto segmentu ekonomiky.

Organizovaný zločin své výnosy tají, a pokud je nepoužije přímo k další expanzi (např. nenakoupí další drogy ap.), musí provádět jejich legalizaci (tedy proces legalizace výnosů ze zločinu, „praní špinavých peněz“). Toto téma bylo v odborné literatuře popsáno mnohokrát a je i součástí této zprávy. Pouze poznámka mimochodem: domnívám se, že dvě záležitosti, ze kterých je v ČR výrazné politikum, by k boji se snahou legalizovat výnosy ze zločinu výrazně napomohly (tedy majetková přiznání, resp. prokázání původu finančních prostředků a výrazné omezení plateb v hotovosti, resp. posílení možností bezhotovostních plateb). Je logické, že obojí opatření by se dala zneužít, to nicméně platí o každém regulačním opatření.

U **výnosů z prodeje výrobků a služeb** existuje další omezení, které se projevuje i v legální ekonomice: to je cena, resp. její výše. Je znám termín cenová válka mezi podnikatelskými subjekty, státy či nadnárodními uskupeními. Obecně se tohoto způsobu konkurenčního boje používá k získání nových odbytových možností, a lze se domnívat, že tomu není jinak ani u organizovaného zločinu. Zde ovšem hrozí nebezpečí, že cenová válka přeroste ve válku „horkou“ (mám na mysli vraždy konkurentů, násilné činy a různé další podoby delikventního jednání, např. žhářství). Koneckonců již zmíněné slučování ruskojazyčných skupin může svědčit o dohodě, resp. o vymezení sfér vlivů, a jistě součástí těchto dohod jsou i dohody o cenách. Jinak řečeno, ceny za určitou komoditu či službu se nebudou nějak výrazně lišit, ať je jejich poskytovatelem kdokoli; odpadá tedy nutnost v „podnikatelském“ uvažování sestavovat kalkulaci ceny. Je-li tedy např. známo, že cena dávky heroinu se pohybuje v rozpětí 300-500 Kč, pak lze soudit, že jde o cenu, resp. cenové rozpětí, používané na celém teritoriu (v tomto případě ČR). Ev. odchylky od této „uznané“ ceny (české zákonodárství zná termín *cena v místě obvyklá*) lze přičíst na vrub kvalitě daného narkotika. Totéž v zásadě platí i u ceny poskytovaných služeb (ať jde o prostituci - jakkoli není trestným činem, tak pokud jde o výši lichvářských úroků či jiných „služeb“ poskytovaných organizovaným zločinem).

Položka **nakupovaný materiál** se bude pochopitelně lišit podle toho, o jakou činnost se jedná: u prodeje exportovaných drog bude patrně patřit k nejvyšším, u přímé výroby (výroba pervitinu či jiných chemických drog) nebude patrně vybočovat z ostatních položek výsledovky, a u přímého pěstitelství (marihuana) bude minimální. U dalších aktivit organizovaného zločinu bude zanedbatelná vzhledem k tomu, že jde víceméně o - ekonomickou terminologií řečeno - poskytování služeb (převaděčství, krádeže automobilů na objednávku, krádeže starožitností, prostituce apod.). Rovněž u ekonomické organizované kriminality o této položce nemusíme uvažovat.

Položka **mzdové a ostatní osobní náklady** je z hlediska tématu nepoměrně zajímavější: je tomu tak proto, že bezpochyby odráží míru organizovanosti skupiny. Lze se domnívat, že organizace již zmíněných ruskojazyčných skupin je taková, že své členy (alespoň ve výše postavených patrech hierarchické struktury) mají tak řečeno „na výplatní listině“. Jiná organizační struktura může využívat outsourcing (tedy nakupované externí služby), další může své členy vyplácet ad hoc apod. V případě organizované ekonomické kriminality toto rozčlenění neplatí, pachatelé jsou placeni ze zdrojů organizace, proti které směřuje jejich delikventní jednání (domnívám se, že to platí obecně), nebo do momentu uskutečnění záměru nejsou „placeni“ vůbec.

Položka **Nakupované služby** patří k těm, které se evidentně budou odlišovat od legálního podnikání a současně je to hlavní důvod, pro který jsem obě subkapitoly spojil. Zde se totiž jedná o prvotní průnik „světa organizovaného zločinu“ do světa legálních

institucí - jde o položku, za kterou se skrývá **korupce** v libovolné podobě. Jakkoli se domnívám, že libovolné korupční indexy, které vypracovávají různé instituce, ČR křivdí, pokud jde o legální podnikatelskou sféru (jde podle mého názoru spíše o korupční očekávání či korupční prostředí dané nevyhovujícím právním rámcem - tedy např. likvidace kontrolních mechanismů v devadesátých letech min. století, nekontrolovatelná regulace podnikatelského prostředí apod.); pokud však jde o ilegální sféru (tedy organizovaný zločin), pak korupce bezpochyby existuje a bude značná. Je zde ovšem opětovný problém definic: co je vlastně korupce a jaké jednání do ní patří. Částečně jsem se pokusil svůj náhled na tuto problematiku vysvětlit v článku „K ekonomickým příčinám korupce“ (Baloun, 1999:273). Podle mého názoru je korupce uplácení **státních, veřejných a volených orgánů** za účelem získání libovolné výhody (přičemž ovšem nemusí nezbytně jít o uplácení penězi); v případě organizovaného zločinu může být touto výhodou i získání informace o chystaném zásahu policie či jiných orgánů (např. celních). Výhodou může být i rychlost provedení daného legálního úkonu - např. zapsání do obchodního rejstříku (tedy oblast ekonomické kriminality). Novináři se často ohání tím, že jim jde o informovanost a hájení zájmů veřejnosti), ovšem zejména v souvislosti s „rozjezdem“ spořitelních a úvěrových družstev bylo patrné, že pozvání na různé „tiskové“ konference a rauty sloužila k vytváření příznivého obrazu těchto staronových finančních institucí v očích veřejnosti (mediální kampaň v souvislosti se zahájením činnosti 1. Družstevní záložny za účasti tzv. celebrit ze světa showbyznysu, politiky a sportu byla značně napovídající). Problém korupce je očividně podstatně hlubší, než se na první pohled jeví - finanční podpora politické strany může být vyjádřením sympatií k jejímu programu nebo také může být poskytnuta s očekáváním pozdějších výhod. Zde je ohnisko, kde se skutečně prolíná svět zločinu se světem byznysu a systémem demokratických institucí (politiky) natolik, že toto prolnutí nelze jednoduše posoudit jako a priori zločinné. Navíc je obecně velice těžko prokazatelné, určité náznaky lze odvodit jen z určitého typu smluv, které jsou nápadně nevýhodné pro stát, resp. státem řízené organizace (jako příklad může sloužit aktuální kontrolní zpráva NKÚ pro akci ministerstva školství Internet do škol). Pokud by bylo prokázáno, že šlo o korupci (a v tomto případě by - bez ohledu na definice - o korupci šlo, neboť ekonomickou výhodu získala soukromá společnost na úkor veřejných rozpočtů), pak by se nepochybně jednalo o organizovanou ekonomickou kriminalitu. Jenomže i nejslavnější korupční aféra éry privatizace - případ Lízner - se ve světle aktuálních informací (zejména změna výpovědi korunní svědkyně) jeví jako provokace policie; jinak řečeno, boj s korupcí bez obou výše zmíněných institutů - tedy zamezení plateb v hotovosti a prokazování původu majetku - bude i nadále bezzubý. Podle mého názoru i diskutovaný institut provokatérů (jinak také test morální integrity) pokud bude vůbec schválen, nepovede k zamezení korupce, resp. zamezí korupci pouze na nejnižších stupních státní správy, neboť tam, kde se dělají skutečně strategická rozhodnutí, mají tyto záležitosti již zcela jinou, sofistikovanější podobu.

Další položky výsledovky nemá smysl rozebírat, neboť - jakkoli jsou z hlediska legálního podnikání důležité zejména pro legální ovlivnění daňového základu - organizovaný zločin toto nepotřebuje uvažovat.

Zisk brutto se v případě organizovaného zločinu rovná **zisku netto**, což je elementární rozdíl od legálního podnikání a nejdůležitější znak pro rozlišení tzv. čistých a špinavých peněz. Zisky organizovaného zločinu jsou zjevně enormní (asi nikdo nedokáže přesně určit, jak velké jsou), můžeme je pouze odhadovat dílem z cen zadržovaných zásilek (podle zpráv se ceny zásilek zadržovaných např. drog pohybují v řádech milionů Kč, pokud by byly rozprodány v dávkách) anebo z ekonomické oblasti z cen zabaveného zboží na tržnicích (rovněž v řádu milionů).

U ekonomické organizované kriminality (tedy delikty proti finančním institucím a institucím kapitálového trhu) jsou **jednorázové** zisky z této formy ještě vyšší a v souhrnu se pohybují v řádu miliard (např. jen u vytunelovaných CCS fondů jde o miliardu). Jde však o jednorázové zisky, a aniž bych zpochybňoval společenskou nebezpečnost těchto deliktů (koneckonců přispěly svou měrou k propadům veřejných financí), domnívám se, že jejich boom již pominul; byly to prostě zločiny určité vývojové etapy, a s překonáním této etapy budou překonány i ony. Navíc z hlediska tématu se jeví nanejvýš pravděpodobné, že tyto „zisky“ opustily území ČR a jsou tezaurovány v některé ze zemí, kterým se souhrnně říká daňové ráje; nejspíše tedy nejsou předmětem průniku mezi tuzemským světem zločinu a tuzemským „ostatním“ světem.

Kam tedy alokuje organizovaný zločin své zisky? Zcela nepochybně - alespoň zpočátku - do nákupů luxusního spotřebního zboží (navíc jde o platby v hotovosti). Je nicméně sporné, nakolik jsou tyto výdaje luxusem (tzv. luxusní automobily mají nezanedbatelné přednosti v míře pasivních bezpečnostních prvků a v rychlosti, čímž se z nich stávají i „výrobní“ a „provozní“ prostředky). Nákupy nemovitostí lze rovněž označit za svého druhu prostředek, sloužícím k podnikání (pokud jde o soukromá obydlí), už z hlediska aktivní bezpečnosti a ochrany, zejména špiček organizovaného zločinu; nákupy např. starožitností jako vybavení těchto nemovitostí netřeba obzvláště zmiňovat. Nákupy dalších nemovitostí typu restaurací a hotelů již mají dvojitý charakter - jednak slouží k prvotní očištění prostředků (nemovitosti se hradí téměř výhradně hotovostně), jednak je lze používat k dalšímu podnikání, ať už za účelem další očištění nelegálních prostředků nebo - a to je závažnější - k etablování v legálním byznysu (opuštění „zločinné“ kariéry - koneckonců z historie známe případy, kdy se např. piráti stávali váženými členy společnosti) (Van Duyne, Petrus C.).

Tyto způsoby použití výnosů ze zločinu jsou poměrně logické, nicméně označil bych je za pasivní, k tomu lze přidat i tezauraci volných prostředků v bankách, i když banky patří z hlediska výnosnosti mezi méně atraktivní, a navíc z hlediska bezpečnosti - v případě organizovaného zločinu - mezi značně rizikové; zabavení majetku v případě trestního stíhání začíná obstavením bankovních účtů. Druhý, řekl bych aktivní způsob použití těchto výnosů - a je třeba dodat, že současný ekonomický systém k tomu dává veškeré předpoklady, zejména rychlostí přesunu finančních prostředků, akciovou formou vlastnictví, a z těchto základů vycházející globalizace - je prorůstání světa zločinu a světa velkého byznysu se světem politiky. Je třeba říci, že organizovaný zločin se řídí příkladem světa byznysu: to, čemu se v ČR říká ekonomické mafie a je pokládáno z hlediska morálky za neetické, v té či oné formě je již skutečností na mnohem vyšší úrovni, než si umíme představit (případ společnosti ENRON v USA byl jen špičkou ledovce). Propojování světa byznysu a světa politiky můžeme zaznamenávat v zásadě již od počátků existence kapitalismu: kromě jiného i tím, že se z byznysmenů stávali politici a naopak. Určitá regulační opatření, která lze zaznamenat v průběhu dvacátého století (zejména snahy po vyloučení konfliktu ze střetu zájmů), plynula spíše ze snahy o zamezení zneužívání veřejných zdrojů (zejména v období Velké krize a uplatňování ekonomických opatření typu New Deal). Koneckonců i současný prezident USA je ekonomicky spojen s ropnými společnostmi, aniž by někdo zpochybňoval demokratičnost politického systému. Těžko totiž lze oddělit kohokoli od jeho minulosti a je faktem, že volební kampaň speciálně v USA je - řečeno moderní češtinou - o penězích: ať soukromých (vlastní kampaň), či veřejných (volební program). Jestliže tedy propojování světa politiky a ekonomiky lze v té či oné míře pozorovat v legální podobě - a lákání investorů různými formami tzv. investičních pobídek vládami i rozvinutějších zemí, než-li je ČR, lze i takto chápat - pak organizovaný zločin se svými neomezenými možnostmi zákonitě bude

tento trend následovat. Akciová forma vlastnictví - resp. z ní vycházející možnost spekulací na světových burzách - mu k tomu dává nebývalé možnosti, vycházející z dalšího fenoménu doby: elektronické převody peněžních prostředků v reálném čase. Akciová forma vlastnictví totiž je v její současné podobě dokonale netransparentní - koneckonců i v našich podmínkách je mnohdy problém zjistit, kdo danou společnost ani ne tak vlastní, ale ovládá (aktuální vývoj situace ohledně TV NOVA je toho dokladem a předchozí vývoj uvalení konkurzu na CK Fischer také něco naznačuje - a to jsou jen malé ryby). Možnosti spekulací s akciemi (tedy nákupů a prodejů) od počítače kdekoli a kdykoli jsou tak rozsáhlé, že je lze vysledovat až ex post, a tím i z hlediska zjištění jejich „čistoty“ pozdě. Organizovaný zločin ve svém původním pojetí škodí dané ekonomice tím, že odčerpává prostředky z jejího vnitřního trhu (čímž snižuje koupěschopnost poptávky). Tím ale na druhé straně vzniká volná nabídka investičních prostředků (pokud se oprostíme od představy „špinavých“ peněz, a již římský císař Vespasián pronesl - pravda, v poněkud jiné souvislosti okřídlenou větou: Pecunia non olet - peníze nepáchnou).

Jakmile totiž organizovaný zločin své prostředky zlegalizuje alespoň z části, a v textu jsem se pokusil osvětlit, proč k tomu v ČR nejsou kladeny závažné překážky, pak může legálně koupit a prodat cokoli, aniž by byly vznášeny pochybnosti; údajná koupě řetězce hotelů v ČR libyjskou vládou, na kterou upozornila americká strana, je poměrně signifikantní. Různé nákupy světových fotbalových klubů ze strany ruských milionářů (přičemž o „čistotě“ prostředků použitých na tyto nákupy lze mít oprávněné pochybnosti) jsou ze stejného ranku. Světová ekonomika na jedné straně zažívá nebývalý rozmach, tažený informatikou, na druhé straně - a to platí obecně - nemá dostatek volných investičních prostředků, aby tento rozmach mohla financovat, navíc moderní technika vede k likvidaci tradičních odvětví, resp. k jejich přesunům do jiných oblastí světa s levnou pracovní silou, což zase vytváří nezaměstnanost ve vyspělých zemích (v zásadě se to týká jak těžkého průmyslu, např. hutnictví, tak spotřebního průmyslu, např. textil, a koneckonců i vlastního průmyslu informatiky - výroba komponent). To vede k tomu, že se vlády národních států vysloveně předhánají v nabídkách (koneckonců snahy po neustálém snižování daně z příjmů právnických osob jsou toho dokladem), a současně vede, či v blízké budoucnosti povede, k tomu, že se nebude nějak úzkostlivě zkoumat původ investičních prostředků. Jestliže totiž libovolná vláda bude mít na výběr odmítnout investora, o jehož legalitě má pochybnosti, a tímto krokem přispěje ke zvýšení nezaměstnanosti v dané zemi, a přijetím těchto prostředků, v důsledku čehož se bude jevit jako nadmíru úspěšná v boji s nezaměstnaností, jakou variantu asi zvolí? Obecně řečeno: **organizovaný zločin vytváří nadbytek volných finančních prostředků, pro které již nemá (či v blízké budoucnosti mít nebude) smysluplné použití, na druhé straně v legálních ekonomických strukturách tyto prostředky chybí.** Do světa zločinu již nebude moci expandovat, vždyť okruh potenciálních zákazníků je omezen (a navíc i tam existující konkurenční boj vymezil sféry vlivů), bude tedy muset své prostředky investovat jinam. Koneckonců údajné aktuální propojování organizovaného zločinu s mezinárodním terorismem je možná vnějškovou formou této tendence; až se i tato možnost vyčerpá, nutně bude hledat, kam své zdroje investovat - a nebude mít jinou možnost, než-li je legální ekonomika. Obávám se, že tato do určité míry zákonitost bude to, s čím se budou muset v tomto století demokratické struktury vyrovnávat.

Tento trend se nám může líbit či nelíbit, nicméně to je to jediné, co proti tomu můžeme dělat. Státní instituce jsou v tomto ohledu (tedy ve střetnutí s ekonomickými zákonitostmi) příliš slabé (koneckonců i tzv. plánovitě sovětské hospodářství fungovalo do značné míry na spolupráci s ilegálními strukturami) a úplně zlikvidovat mafii se nepodařilo ani fašistickému režimu v Itálii. Demokratické instituce jsou pak náchylné měřit úspěšnost svého

vládnutí prismatem vítězství ve volbách, a snížení nezaměstnanosti a růst životní úrovně je silná motivace ... a základem fungujících demokracií je koneckonců fungující ekonomika. Jde jen o to, zda tento, po mém soudu objektivní, vývoj budou schopny zastavit, obrátit, či zda rezignují.

10. Násilí uplatňované organizovaným zločinem

Tato část výzkumu organizovaného zločinu na léta 200-2003 volně navazuje na studii vydanou Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 1995 pod názvem „Etiologie násilných projevů organizované kriminality,, (Marešová,1995). Jmenovaná studie byla též dílčím úkolem výzkumu organizovaného zločinu v České republice.

Obsahem Studie z roku 1995 byl výzkum vražd, spáchaných na území ČR v období od 1.1.1993 do 31.12.1994. Základním kritériím (stanoveným po konzultacích s kriminalisty a vyšetřovateli) pro zařazení do zkoumaného souboru vražd vyhověly takové vraždy, kde

- a) jako pachatel vraždy byl stíhán podnikatel,*
- b) obětí vraždy byl podnikatel,*
tj. vraždy, u kterých bylo možno očekávat, že jejich spáchání nějakým způsobem mohlo souviset s podnikáním pachatele nebo oběti,
- c) vraždy, které byly označeny jako vraždy spáchané na objednávku.*

Zkoumány však byly jen takové vraždy, které byly v době výzkumu známy a Úřadem vyšetřování pro ČR šetřeny (proto tam např. chybí kauzy tzv. orlických vražd, jejichž oběti byly nalezeny ve vodách Orlické přehrady až po publikování výzkumu).

Výzkum násilí uplatňovaného organizovaným zločinem byl pro potřeby současného zadání zaměřen především na analýzu některých násilných projevů organizované kriminality projednaných soudy v 90. letech minulého století.

Do vzorku násilných projevů byly zahrnuty, pro organizovanou kriminalitu značně typičtější a spojením s ní prokazatelnější a mnohem častěji se vyskytující, trestné činy vydírání a vyhrožování (včetně vyhrožování vraždou), doprovázené často úmyslným ublížením na zdraví. To, že studie z roku 1995 tyto trestné činy spojené s organizovaným zločinem pominula a soustředila se jen na zkoumání vražd, nebylo způsobeno tím, že v tu dobu neexistovaly, ale proto, že žádná z existujících statistik a evidencí nedávala možnost získat reprezentativní přehled o tom, kolik a které násilné trestné činy (s výjimkou vražd) jsou páchany členy organizovaných skupin, natož členy organizovaného spolčení, a ani neumožňovala větší výběr případů. Podrobnější informace o vydírání ve statistických sestavách chybějí dosud, avšak do současné studie jsme zahrnuli alespoň ty případy vydírání, u kterých byla dostupná soudní rozhodnutí.

Předmět, cíl a metodika

Výzkum násilí uplatňovaného organizovaným zločinem, v souladu s výzkumným úkolem věnovaným organizovanému zločinu v České republice, byl v této fázi zaměřen především do následujících oblastí projevů násilné kriminality:

- d) na vraždy, které jsou dávány do souvislosti s organizovaným zločinem či podnikatelskými aktivitami zúčastněných (vrahů, obětí), nebo jsou označovány jako tzv. nájemní (objednané) vraždy,
- e) na vydírání a zastrašování prováděné u příležitosti vymáhání dluhů, nátlaku na svědky atd.

Jako pracovní hypotézu jsem si stanovila očekávání, že **vyšetřované kauzy jsou projevem zločinného jednání dobře organizovaných skupin, přičemž jak vraždy, tak i další násilné trestné činy nejsou cílem organizace (vzniku) takových skupin, ale jen jedním z prostředků k dosažení zisku nebo ochrany skupiny před zákonem, či vyústěním jiných zločinných aktivit zločinného spolčení (podvodů, zpronevěr, odstranění nepohodlných účastníků či svědků apod.).**

Problémem, k jehož řešení měla dílčí studie směřovat, byla nutnost prokázat (z pohledu trestního práva) odlišnost skupinové násilné trestné činnosti označované v trestním zákoně (u určitých trestných činů) jako podmínka pro zpřísnění trestní sankce, od násilné trestné činnosti páchané zločinným spolčením. Na příkladu zkoumaných kauz bylo nutno specifikovat znaky, které lze označit jako projev organizovaného zločinu v ČR a znaky, podle kterých lze pachatele šetřených kriminálních skutků označit jako členy zločinného spolčení definovaného v předchozích výstupech našeho výzkumu organizovaného zločinu.

Právní vymezení trestného činu vraždy

V současné právní úpravě trestního zákona České republiky dva trestné činy užívají ve svém názvu označení vražda. Jsou zařazeny v hlavě VII. tr.z. (Trestné činy proti životu a zdraví).

Uplatnit pro případy organizovaného zločinu lze jen znění § 219 tr.z., a to především odst. 2), písm. h).

„§ 219 Vražda

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.*
- (2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*

- a) na dvou nebo více osobách,
- b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,
- c) opětovně,
- d) na těhotné ženě,
- e) na osobě mladší než patnáct let,
- f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,
- g) na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo
- h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.

Statistické údaje o vraždách v ČR

Pro vytvoření určité představy o prostředí, ve kterém se pohybuje organizovaný zločin svými násilnými aktivitami, uvádím přehled o počtu všech vražd evidovaných na území ČR a pokusů o ně, a to od roku 1991.

Tabulka 21

Přehled o počtu vražd a pokusů o ně na území ČR od roku 1991

(ze statistik Policie ČR zpracovala A.Marešová)

ROK	CELKOVÝ POČET	OBJASNĚNÉ TR. ČINY	Z TOHO POKUSY O VRAŽDU
1991	194	174	61
1992	258	219	78
1993	278	229	83
1994	286	237	82
1995	277	239	96
1996	267	226	91
1997	291	252	101
1998	313	272	135
1999	265	236	89
2000	279	228	101
2001	234	208	84
2002	234	210	92

Jaký podíl na prezentovaném počtu vražd mají vraždy organizované zločinným spolením je dosti složité i odvodit. Většinou se při odhadování tohoto podílu vychází v našich studiích z expertních odhadů míry výskytu příslušných aktivit organizovaného zločinu na území ČR (včetně vražd), přičemž čísla zpracovávaná do tabulek a grafů obvykle vyjadřují procenta expertů, kteří uvedli sledovanou aktivitu v určitém roce jako rozšířenou.

Pokud jde o vraždy, tak ty se umísťují v pořadí aktivit nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu v ČR vždy až v druhé desítce (v roce 2002 to bylo 18. místo mezi

všemi aktivitami) – srov. Cejp, M.: „Organizovaný zločin v České republice v letech 1993-2002,, in Marešová a kol.: „Kriminalita v roce 2002,, IKSP 2003 .

Pokud jde o tzv. nájemné vraždy, tak podle údajů publikovaných Ministerstvem vnitra ČR ve zprávách o bezpečnostní situaci je tak označeno každoročně jen několik vražd.

V posledních letech, co jsou zvláště sledovány a vykazovány nájemné vraždy, to bylo nejvíce 5 vražd ročně.

Právní vymezení trestného činu vydírání

Skutkovou podstatu trestného činu vydírání obsahuje § 235 tr.z.:

„§ 235

Vydírání

- (1) *Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.*
- (2) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,*
  - b) *spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,*
  - c) *spáchá-li takový čin se zbraní,*
  - d) *způsobí-li takovým činem, těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu,*
  - e) *spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo*
  - f) *spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.*
- (3) *Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt nebo škodu velkého rozsahu.,,*

V případech uplatnění tohoto znění vůči pachatelů z řad organizovaného zločinu, připadá v úvahu odstavec 2), písm. a), příp. b), c), d), e), a odstavec 3).

Statistické údaje o vydírání v ČR

Statistické údaje o počtech vydírání jsem na rozdíl od údajů o vraždách zpracovala ze statistik trestní justice (konkrétně Statistických ročenek kriminality MS ČR), protože tak jsem snad eliminovala méně závažné případy vydírání, jejichž pachatelé nebyli za tento svůj čin odsouzeni. (Tj. případy vydírání mezi známými, vydírání uplatňované při řešení různých sporů a konfliktů atd.) Bohužel, níže uvedené odsouzené osoby a jejich skutky vydírání nelze již dále členit podle písmen § 235 tr.zákona a rozlišit tak, kolik z nich by případně mohlo být spojeno s organizovaným zločinem, či alespoň s trestnou činností organizované skupiny. Vzhledem k celkově nízkému počtu trestných činů označovaných jako trestné činy spáchané organizovaným zločinem, by počty prokázaných jim spáchaných vydírání byly též velmi nízké - každoročně jen několik případů (stejně jako u vražd). Proto zde uvedená tabulka, obdobně jako u vražd, vymezuje jen rámcově prostor, do kterého lze orgány činnými v trestním řízení **zjištěnou** trestnou činností organizovaného zločinu zařadit a kde ji lze hledat, výjimečně pak analýzou konkrétních případů nalézt.

Tabulka 22

Přehled o počtu odsouzených pachatelů trestných činů vydírání na území ČR od roku 1991

(ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR zpracovala A.Marešová)

ROK	Odsouzeno pachatelů (počty osob)	Za spáchané trestné činy (počty trestných činů)
1991	225	535

1992	200	487
1993	242	346
1994	516	701
1995	642	851
1996	622	864
1997	713	944
1998	1021	1372
1999	966	1289
2000	801	1050
2001	786	1081
2002	839	1093

Vydírání je v odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu v ČR uváděno experty výrazně častěji než vraždy. V roce 2002 se dokonce dostává na 7.-10. místo.

Ze statistik a resortních analýz nelze zjistit o podílu vydírání prováděného organizovaným zločinem na celkovém počtu evidovaných trestných činů vydírání nic bližšího.

Výsledky analýzy vybraných případů vražd a vydírání

Výběr případů vražd a vydírání byl výsledkem spolupráce s JUDr. Prskavcovou – státní zástupkyní na Vrchním státním zastupitelství v Praze. Díky jí byl pak zkoumaný soubor vražd rozšířen z plánovaných cca 10 případů na 32 případů.

Tabulka 23

Zkoumané případy členěné podle území, kde byly provedeny

Územní celek	Počet zkoumaných případů vražd a vydírání
Praha a okolí	10
Střední Čechy	5
Severní Čechy	4
Západní Čechy	2
Jižní Čechy	2
Východní Čechy	3
Severní Morava	1
Cizina (Polsko, SRN, Bulharsko, Itálie)	5
Celkem	32

Tabulka 24

Rok spáchání zkoumaných trestných činů (jednotlivých útoků)

1991	2
1992	5
1993	9
1994	5
1995	4

1996	4
1997	9
1998	6
1999	2
2000	4

Poznámka: Některé případy zahrnovaly období několika let (např. Orlické případy).

Tabulka 25

Podrobnější členění zkoumaných trestných činů vraždy a vydírání

Vraždy - celkem počet případů / počet vražedných útoků	27 / 45
Z toho: dokonané vraždy (usmrceno oběti)	26
Pokusy / příprava (oběti útok přežili)	11 / 1
Vražedné útoky předem připravené	27
Vražedné útoky na objednávku	17
Vraždy spojené s vydíráním	2
Ostatní (nepřipravené a neobjednané, kde pachatelem nebo obětí byl podnikatel)	4
Vydírání – celkem případů	5

Tabulka 26

Zjištěné důvody spáchání zkoumaných trestných činů (motivace)

Zmocnění se peněz, nemovitého majetku (auta, šperků apod.)	10
Vymáhání dluhů	5
Zabití partnera pro podnikat.neshody	4
Snaha vyhnout se zaplacení dluhu	4
Likvidace „bílého koně,, (jako svědka)	3
Vražda matky z cílem dědit po ní nebo ji okrást – viz pozn.	3
Vražda manžela z cílem dědit po něm	3
Vydírání s cílem se majetkově obohatit	2
Likvidace osobních nepřátel	2
Konflikt zneprátených skupin (mafii)	1
Náhodný konflikt	1

Poznámka: V několika případech se vyskytlo i více důvodů. V jednom případě se jednalo o vlastní matku, ve dvou dalších o nevlastní.

Tabulka 27

Pachatelé zkoumaných trestných činů

Pachatelé obžalovaní muži celkem	– Z toho podnikatelé (kde bylo uvedeno) / nezaměstnaní	Pachatelky obžalované ženy celkem	– Najatí pachatelé (jen muži)/ organizátoři
78	13/ 16	4	18

Tabulka 28

Oběti zkoumaných trestných činů

Oběti – muži	Z toho: oběti	Oběti - ženy	Z toho: oběti
---------------------	---------------	---------------------	---------------

celkem/z toho cizinci	nájemných vražd	(podnikatelky)	nájemných vražd
37/7	19	8	7

Poznámka: U obětí mužů z celkového počtu 37 osob 2 oběti byly označeny jako bílí koně. U obětí žen všechny ženy byly současně i podnikatelkami. U obětí cizinců (celkem 7 osob) byla následující skladba státní příslušnosti: 1 Ital, 1 Vietnamec, 2 Čečenci, 1 Jugoslávec, 1 Bulhar, 1 Němec

Podrobnější údaje získané studiem spisů a komentáře k nim jsou publikovány v samostatné studii IKSP s názvem „Násilí uplatňované organizovaným zločinem (analýza vybraných případů vražd a vydírání)“.

Vyhodnocení dotazníku pro experty

Otázky v dotazníku expertů byly kladeny expertům z řad vyšetřovatelů a státních zástupců. Celkem na celý dotazník odpovědělo **7 expertů**, z toho 2 ze Severomoravského kraje, 1 z Jihomoravského kraje, 2 ze Středočeského kraje a 2 z Prahy. Dotazovaní byli vyzváni, aby odpovědi na dotazník chápali jako prostor k vyjádření vlastního mínění na problematiku, podloženého především osobními postoji a zkušenostmi.

1. První otázka zjišťovala, co podle názoru respondenta odlišuje organizovanou kriminalitu (též označovanou jako **organizovaný zločin** nebo zločinné spolčení od organizované skupiny – ve smyslu vymezeném tr. zákonem). Z odpovědí vyplynul vcelku jednotný závěr, že to je **míra propojenosti členů společenství (nejméně 3) spolu s mírou plánovitosti (přípravenosti) kriminálního konání ve prospěch zločinného společenství (včetně dělby práce mezi jednotlivými členy) a se schopností splnit plánovaný cíl.**

Zločinné spolčení zahrnuje organizovanou skupinu, která je navíc vnitřně, stabilně, trvale organizována s rozdělením funkce, dělbou činnosti, utajeností akcí, soustavností, pravidelností, opakováním páchaní trestné činnosti s cílem dosažení zisku, politických cílů (teroristé) apod. Jde o vyšší formu účasti na závažné kriminalitě.

2. Na otázku: Myslíte, že v ČR existují zločinné organizace, propojené s organizovaným zločinem v zahraničí? – všichni respondenti odpověděli souhlasně.

Na podotázky, zda za spojením se zahraničím jsou, podle mínění dotazovaných, především osobní vztahy jednotlivých vlivných členů skupin organizovaného zločinu, nebo se jedná zejména o spolupráci vyhledávanou s cílem rozšíření zahraničních zločineckých organizací v dalších teritoriích (ČR), většina respondentů jednoznačně preferovala názor, že spolupráce českého organizovaného zločinu s cizinou je motivována především teritoriální rozpínavostí organizovaného zločinu.

3. K otázce směřující k převažující národnosti členů zločinných organizací v ČR někteří experti zaujímali stanovisko, že těžko lze vyjádřit procentní zastoupení Čechů a jiných národností, vzhledem k velkým výkyvům v zastoupení cizinců na našem území a značným pohybům organizovaného zločinu po celé Evropě.

Ostatní odpověděli relativně shodně:

Ze 70% převažují v organizovaném zločinu cizinci, kteří vytvářejí organizace složené z osob shodné národnosti, 15 % činí skupiny složené jen z Čechů a 15 % skupiny s členy různých národností. Jedna odpověď zněla zhruba stejně zastoupení všech zadaných možností.

4. To, že obdobně jako zahraniční zločinecké organizace působí v ČR, působí české zločinecké organizace v cizině, si z dotazovaných myslí jen jeden expert. Ten vymezil oblasti takového podnikání v Západní Evropě: drogy, kuplířství, pedofilní prostituce, neoprávněné zaměstnávání osob v USA, Anglii a Itálii. Ostatní si myslí, že český organizovaný zločin působí v zahraničí jen výjimečně, především v oblasti prostituce a v kriminálních aktivitách spojených s přeshraničním pohybem aut.
5. Pokud jde o charakteristické prostředky užívané organizovanou kriminalitou (u nás a ve světě), byly uváděny: metody zastrašování, vydírání, uplácení, vysoký stupeň utajení, konspirace činnosti, výborné technické vybavení a dostatek financí. Zneužívání drog a prostituce k dosažení vlastních cílů.
6. Na otázku: „Jaký druh násilí je t.č. nejčastěji užíván organizovanou kriminalitou (organizovanými skupinami) v ČR?“, dotazovaní experti odpověděli: různé formy vydírání, psychické a fyzické násilí ve všech formách (újmou na zdraví, smrt, únosy, vydírání), vydírání osob dříve zapojených do trestné činnosti, vraždy na objednávku, výpalné, únosy, omezování osobní svobody, použití léků – uspávačky.
7. Tyto druhy násilí jsou prováděny zastrašováním, útokem proti osobě, event. členům její rodiny, mechanickým poškozením tělesné integrity, střelnou zbraní. Také únosem osob s následným vydíráním a posléze usmrcením. Převažuje násilí za použití střelné zbraně i zbraně hromadně účinné (samopaly, semtex apod. Dále je prováděno poškození majetku – požáry, fyzické napadání, výhrůžné dopisy.
8. Organizovaný zločin se v ČR projevuje dle mínění všech expertů též vraždami. Často se tak děje v případě strachu z prozrazení, mnohé souvisejí s podnikatelskou činností, konkurenčním bojem o teritorium k provozování trestné činnosti. Vraždy na objednávku jsou jen zřídka spojeny s organizovaným zločinem. Spíše se jedná o řešení privátních problémů a potřeb. Tyto vraždy jsou prováděny za předem dojednanou peněžní odměnu, mohou mít charakter vyřizování účtů, odstranění bílého koně, vymáhání dlužných částek.

Všichni dotazovaní experti znali několik takto policií nebo soudem hodnocených konkrétních případů a osobně se setkali s případy vražd, o kterých byli přesvědčeni, že byly projevem organizovaného zločinu. V pozdějším trestně právním procesu však byly tyto vraždy označeny jako projev organizovaného zločinu jen ojediněle.

9. Na otázku, zda se liší vraždy spáchané organizovaným zločinem od vražd spáchaných organizovanou skupinou, byly sice odpovědi kladné, ale v případě vysvětlení, v čem se odpovědi různily od : nezkoumal jsem až po větší plánovitost, promyšlenost při zahlazování stop, kalkulaci na vnější efekt...

Pouze dva experti osobně řešili případy, které bylo možno označit jako vraždy spáchané zločinným společením. Pachatelé vražd až na jednu výjimku byli vždy muži (1 žena) ve věku do 30 let, Češi, ale i cizinci. Oběťmi byli Češi, Ukrajinci, Čečenci, Dagestánci, Vietnamci a Číňané. Vražedného útoku se dopustilo více vykonavatelů. U všech případů byl zjištěn též organizátor. Motivem dokonání vražd byl majetkový prospěch, strach z prozrazení jiné trestné činnosti a odstranění spolupachatelů a svědků. Oběťmi tak byli: jiný člen stejného zločinného společením, podnikatel a další nepohodlné osoby spojené s podnikáním zločinného společením – tzv. bílí koně.

S vraždami spáchanými organizovanou skupinou se opakovaně setkali všichni dotazovaní experti. Z toho 1 vyšetřoval 5 takových případů, další více než 5 případů. Pachatelé těchto vražd byli vždy muži ve věku od 20 do 30 let (ženy se jich účastnily jen jako spolupachatelky, okrajově i jako návodce), Češi i cizinci. Vražedné útoky byly často spáchány skupinou pachatelů (skupiny byly 3-5 členné). Vrahové byli členy organizovaných kriminálních skupin zapojených do milionových zisků. Ve všech případech byl zjištěn organizátor, návodce, nájemce apod. Motiv vražd byl vždy majetkový, dále v pořadí následoval strach z prozrazení jiné trestné činnosti, ziskuchtivost, odstranění spolupachatelů (poprava), odstranění svědků. Oběťmi byli: další členové stejné kriminální skupiny, kvazi-podnikatelé, nepohodlné osoby spojené s podnikáním – tzv. bílí koně, podnikatelé. Většina z těchto případů byla již soudně ukončena. Dva nikoliv. Je potěšitelné, že experti byli přesvědčeni, že vrahové, případně organizátoři nebo návodci byli nebo budou podle jejich měřítek spravedlivě potrestáni.

10. Na otázku, zda by v případech vražd spáchaných organizovaným zločinem či nájemných vražd bylo vhodné ukládat trest smrti, odpověděli jen dva experti kladně. Platilo to však nejen pro vykonavatele vraždy, ale i jeho návodce.
11. Další otázky směřovaly k tzv. nájemným vraždám. Pod názvem „**vražda na objednávku**„ si většina expertů představuje likvidaci určené oběti za úplatu či výhodu. Odstranění jedince (příp.několika jedinců) jako nepohodlného pro jiného, který ale sám k provedení jeho fyzické likvidace nemá odvalu. Nejčastěji jde, dle mínění expertů, spíše o rozhodování jedince bez vztahu k organizované skupině, či zločinnému spolčení. Jedná se o předem dohodnutou vraždu konkrétní oběti za úplatu, příp. protislužbu. Často vykonavatel vraždy ani nezná osobně objednavatele – návodce, jako kontaktní osoba mezi nimi figuruje prostředník, který má kontakty na podsvětí. Vykonavatelem vraždy je totiž zpravidla muž s kriminální minulostí.

Z expertů 5 dotazovaných řešilo případy s nájemnými vrahy. Dva nikoliv. Vrahové z jimi řešených případů byli mimo Čechů též Ukrajinci, Čečenci a Arméni.

12. Na otázku, zda vraždy patří jako možná součást nebo jako možný doprovodný jev k některým nelegálním činnostem nebo trestným činům, páchaným organizovaným zločinem, odpověděli všichni souhlasně. Zdůraznili závislost užití takového druhu trestné činnosti i na schopnosti a předpokladech vůdčího jedince řídit činnost skupiny uplatňováním především agresivního jednání jak uvnitř skupiny, tak i navenek. Pokud jde o vztah k základním činnostem organizovaného zločinu, jimž dosahuje své největší zisky, tak vraždy bývají doprovodným jevem nelegálního obchodu s drogami, s prostitucí, zřídka s „praním špinavých peněz,, a s podnikatelskou činností.

Vraždy jsou občasným následným jevem při zastírání předcházející trestné činnosti majetkové (podvodu, korupce, padělání peněz apod.), velmi často souvisejí s dalšími násilnými aktivitami organizovaného zločinu, jako jsou vydírání, únosy, které ve vraždy někdy vyúsťují.

13. Všichni dotazovaní experti byli názoru, že se od roku 1990 charakter vražd, se kterými se ve své pracovní činnosti blíže seznamovali, změnil, a tyto změny stále pokračují.

Zjištěné změny se týkají např. změnou převažující motivace vražedného útoku : výrazně převažuje zjištěnost a malicherné důvody, jako jsou závist a pomsta.

Z pohledu osoby pachatele došlo k mnohonásobnému počtu zvýšení počtu pachatelů – cizinců. Pachatelé vražd jsou ve srovnání s minulostí často osoby s vysokým IQ, s vyšším vzděláním (středoškolským i vysokoškolským), podnikatelé i nezaměstnaní, bez rodinných vazeb a s osobností bez emočních vazeb vůbec. Častěji než dříve jsou některé útoky vedeny skupinou.

Výjimkou nejsou svědci, kteří vraždu ani neohlásí, ani později nechtějí svědčit. Řada svědků není pro neoznámení trestného činu dle § 168 odst.1 tr.z. stíhána s ohledem na ustanovení § 168 odst. 2 tr. z., (výjimečně) nebo proto, že jde o korunní svědky, bez nichž by nebyl pachatel usvědčen! Převážná většina svědků se bojí svědčit. Svědci vypovídají ochotně, pokud nejsou stíháni podle § 168 tr.z. pro neoznámení trestného činu dle § 167 odst. 1 tr.z. o nepřekážení nebo § 166 o nadřzování. Svědci se domáhají častěji slyšení jako tajní svědci dle § 55 odst. 2 trestního řádu. (Jde o hraniční případ k jejich stíhání!).

Liší se též charakter obětí – napadeno je mnoho cizinců, ale i kvazi-podnikatelů. Z pohledu způsobu provedení vražd - stoupá brutalita útoků, často se vyskytuje kombinace více vražedných útoků, výrazně častěji jsou užívány střelné zbraně, ale i zbraně hromadného účinku – samopaly, výbušniny. Zahlazování stop je promyšlené, vraždy připravené, včetně způsobu ukrytí těla obětí nebo utajení činu svedením na falešnou stopu. Agrese vůči oběti se zvyšuje – někdy je cílem, aby oběť trpěla co nejvíce. Často dochází ke kombinaci násilí, např. zastřelení + utopení. Pomsta je prováděna i na majetku zavražděného – zakládáním požárů, pomstou na rodinných příslušnících apod.

V poslední době jsou pachatelé vražd i činní pracovníci bezpečnostních služeb, kteří jsou legálními držiteli střelných zbraní, bývalí vojáci z povolání, bývalí policisté apod.

14. Všichni experti byli jednotní v názoru, že existují latentní vraždy (tj. vraždy policií neevidované). Nejvíce obětí takových vražd se skrývá pod počtem pohřešovaných osob. Nezjištěné vraždy jsou nejčastěji maskovány, dle mínění expertů, např. autonehodami, sebevraždami, zmizením obětí, nešťastnou náhodou, ale i např. prohlášením za mrtvé – dříve utonulé, kdy zemřelé nelze identifikovat, prohlášením, že oběť žije v cizině – v Jižní Americe, Arábii apod.

15. Pořadí jevů, jimiž jsou latentní vraždy nejčastěji maskovány:

- 1) zmizení
- 2) sebevraždy
- 3) nezvěstné osoby
- 4) nešťastné náhody.

Souhrn a závěry

Ve srovnání se závěry minulé studie je zjevné, že v České republice je fenomén vražd na objednávku a násilí páchané organizovaným zločinem již dostatečně známé, a to jak v řadách policie, tak i trestní justice. Část státních zástupců i soudců má již i osobní zkušenosti z vyšetřování a souzení takových případů. Ke zkušeným patřili i naši spolupracovníci – experti. Z jimi prezentovaných názorů vyplývá, že násilí uplatňované organizovaným zločinem je sice důležitou součástí aktivit organizovaného zločinu, ale nepatří mezi jeho hlavní aktivity. Je užíváno především jako prostředek zefektivňující jeho

činnost, tj. obecně je uplatňováno především formou zastrašování, konkrétně pak k fyzické likvidaci svědků trestného jednání, členů vlastních či konkurenčních skupin.

Pachateli, příp. návodci u nájemných vražd, jsou v převážné míře Češi, ale častěji než u jiné trestné činnosti i cizinci. Totéž platí pro oběti. Pro oba případy platí i zjištění, že se téměř výlučně jedná o mladší muže, výjimkou není útok vedený více než jedním pachatelem proti více než jedné oběti. Pokud jsou oběťmi podnikatelé, tak jsou velmi často osobami s určitými vazbami na jednotlivce, či skupiny zapojené do organizovaných kriminálních skupin snad i organizovaného zločinu, či tzv. bílí koně.

Pokud jde o zkoumané vraždy, tak vždy se jednalo o připravené vraždy (byť ne vždy dokonané) s častým užitím střelných zbraní. Vzhledem k tomu, že mezi zkoumanými případy převažovaly vraždy na objednávku, tak výrazně převažovala i ziskuchtivá motivace provedení činu, následovalo řešení problémů s nesplácením dluhů, likvidace bílých koní a nepohodlných osob. Potvrdila se zvyšující se brutalita vražedných útoků, užití kombinace prostředků a druhů útoku a snaha zvýšit utrpení napadeného po dobu umírání. Pachatelé byli pozoruhodní svým nedostatkem citu a soucítění s obětí a to přesto, že se převážně jednalo o pachatele s normálním či vyšším IQ, a vyšším než základním vzděláním. Pokud vraždám byli přítomni svědci, snažili se následně vyhnout svědeckým výpovědím, a to nejen z obavy o své bezpečí, ale i proto, že jejich úloha při útoku byla občas nejasná.

V případech vydírání se vždy jednalo o miliónové částky: zisky či dluhy. I zde bylo uplatňováno násilí, které mohlo vyústit ve vraždu, a v jednom případě i vyústilo. Oběti byly fyzicky týrány. Způsoby provedení, charakter pachatelů i obětí ukazuje, že vydírání a vraždy prováděné organizovanými skupinami či organizovaným zločinem se navzájem neliší.

11. Výroba, pašování a distribuce drog

Organizovaná trestná činnost zaměřená na omamné a psychotropní látky (OPL) - drogy, je stále jednou z priorit mezinárodních zločineckých skupin ve světě i v České republice. Vývoj organizované trestné činnosti spojené s nedovolenou výrobou a distribucí drog v České republice nejlépe charakterizují změny naší drogové scény, které lze na základě informací získaných z epidemiologických studií a Národní protidrogovou centrálou za poslední rok shrnout takto :

- celkově dochází k nárůstu užívání téměř všech druhů OPL - zejména syntetických drog spojených s hudební a taneční scénou (XTC a tzv.tekuté extáze“- Gaby)
- rozšiřuje se distribuce a sortiment OPL do menších měst - hlavně další šíření heroinu mimo primárně zasažené oblasti,
- jednotlivé regiony se odlišují v preferenci specifických druhů drog a zvyrazňují se rozdíly v kvalitě jednotlivých OPL podle úrovně distribuční sítě
- s tím souvisí i časté snižování koncentrace účinných látek (např. Heroin - je u nás ředěn paracetamolem a následně lisován zpět do přepravních cihel)
- narůstají případy experimentování s těžkými látkami a nitridy (prodávány v sexshopech - obchodní název přípravku - Poppers).
- výraznější je i diferenciací pachatelů, neboť jednotlivé druhy drog jsou obvykle dlouhodobou doménou trestné činnosti různých etnických skupin pachatelů
- v důsledku novelizace trestního zákona (v r. 2001) došlo k snižování množství OPL jak při distribuci přes státní hranice, tak zvláště u dealerů při pouličním prodeji
- potvrdila se výrazná snaha zapojit do obchodování s OPL více osob pod hranicí trestní odpovědnosti(tj. pod věkovou hranici 15 let)
- se snižováním věkového průměru uživatelů OPL narůstá opatřovací kriminalita, neboť je to často jediný způsob jak sehnat peníze na dávku.
- k prodeji OPL se téměř zásadně používá předplacených karet a mobilních telefonů, které jsou velmi často měněny
- stále častěji jsou k přepravě a prodeji OPL využívána vozidla z půjčoven

- ke kontaktu i k distribuci OPL pokračuje využívání internetu, hojně je využíváno internetových kaváren.

V České republice lze pachatele organizované trestné činnosti zabývající se nedovolenou manipulací s OPL rozdělit do dvou základních skupin:

- a) Pachatelé specializující se na výrobu a distribuci metamfetaminu v podobě české speciality - pervitinu.
- b) Pachatelé zabývající se výrobou a distribucí ostatních OPL.

Ad a) Jak vyplývá z údajů epidemiologických studií, je pervitin stále nejoblíbenější drogou v České republice. Pouze v Praze je v poslední době žádanější heroin. Mimo Efedrinu, který je nejčastější výchozí surovinou, se k jeho výrobě užívají i léky - Solutan, Modafen, Nurofen a nově Paralen plus. Z informací Národní protidrogové centrály vyplývá, že se opět zvýšila konspirace spojená s výrobou a distribucí pervitinu. Zcela zmizel dřívější trend, kdy pachatel vyráběl drogu v místě svého trvalého bydliště, nebo tam, kde se zdržoval. Nyní již nelze spojit místo výroby pervitinu s konkrétním jménem výrobce či distributora. Pro jeho výrobu jsou nájímány objekty zcela náhodně. Nejčastěji jde o odlehlá rekreační zařízení a laboratoř je po výrobě drogy demontována a přestěhovávána na další místo.

Ad b) Česká republika slouží stále jako domovská či azylová země organizátorů napojených na nelegální výrobu a distribuci drog. Z pozice kurýrů jsou v poslední době čeští občané vytlačeni občany EU, neboť mají v rámci EU snadnější pohyb. Zároveň dochází k stále větší uzavřenosti organizátorských skupin vůči nájímaným kurýrům.

Drogy a etnické skupiny pachatelů.

Spolu se stále narůstajícím zájmem okolních zemí, zejména SRN o metamfetamin, zvyšuje se i snaha ruskojazyčných skupin o větší kontrolu nad výrobou a obchodováním s touto drogou. Sílí také jejich snahy, aby se pro výrobu metamfetaminu na českém území získával efedrin v zahraničí - Ukrajině, Maďarsku, Rumunsku a Rakousku. V této souvislosti lze mluvit o organizovaném trhu pervitinu. Dobrá navázanost na české podsvětí, vysoká organizovanost, konspirativnost, disciplína, dynamičnost, značné kriminální zkušenosti a drzost jednotlivců umožňují ruskojazyčným pachatelům stále zvyšovat svou roli při nelegálním obchodu s OPL na českém území.

V souladu s celosvětovým trendem i v České republice narůstá počet uživatelů tzv. tanečních drog. Jde zejména o XTC a tekutou extázi. Do obchodování s těmito látkami jsou zapojeni především Češi, dále Arabové, Rusové a Ukrajinci.

Obchod s heroinem ovládají v ČR nadále kosovoalbánští pachatelé, dále skupiny pachatelů z Makedonie, Bulharska a Turecka. Na ně se napojují Arabové a Vietnamci. Ve velkých městech se na pouliční distribuci více podílí také rómské etnikum, které organizují převážně olaští Rómové. Kosovští Albánci se zapojují i do obchodu s kokainem a jsou napojeni na domácí výrobce pervitinu. Své zisky investují zejména do nemovitostí, které jsou však vedeny na jiné osoby, neboť tímto způsobem snižují riziko propadnutí majetku a případné odhalení jejich trestné činnosti.

Arabové jsou na našem území převážně z Alžíru a Tunisáné. Tunisáné mají velmi snadný přístup do Evropy a tradičně čilý cizinecký ruch s přímou leteckou linkou do Prahy. Pašují nejčastěji hašiš, zejména ke konzumaci v arabské komunitě. Starají se o pouliční

prodej heroinu. Dříve často najímali za provizi mladé narkomany. Pro zvýšené riziko jejich spolupráce s policií nyní prodejci častěji pracují sami, nebo jsou jejich spolupachatelé rodinní příslušníci či dlouholetí dobří známí. Alžířané - jejich bosové mají často české občanství, specializují se na heroin a prakticky monopolně hašíš, převážně po spotřebu vlastní komunity.

Asijské zločinecké skupiny se na našem území nespécializují na obchod s jedním druhem drogy, ale zajímají se o jakoukoliv lukrativní oblast. Obchodují s heroinem, pervitinem, kokainem, cannabiniody, a v poslední době zejména s XTC. Právě tyto osoby vyvíjejí značné úsilí o korupci státní správy, zvláště celníků a cizinecké policie. Asijské zločinecké skupiny, representované na našem území nejčastěji Vietnamci, soustředili prodej drog do příhraničních oblastí, přičemž využívají tržnic. Zde jsou drogy určeny Němcům a distribuovány v obalech CD případně cigaretách. S prokazováním organizované trestné činnosti těchto osob jsou spojeny nemalé problémy související především s jejich nedokonalou evidencí a možností často zaměnit exotická jména a příjmení. Mnoho z těchto osob má falešné doklady a jejich pravá identita je neztjistitelná. Problémy vyplývají i z odlišné kultury a nepředvídatelného chování. Peníze získané organizovanou trestnou činností investují přes zástupnou osobu do nemovitostí v ČR i ve Vietnamu. Tradičně k tomuto účelu využívají i stylové restaurace. Část prostředků je legalizována jako výdělek ve stánkovém prodeji.

Mezi hlavní dlouhodobě přetrvávající aspekty vytvářející v České republice vhodné podmínky pro nelegální obchod s OPL patří :

- relativně snadné podmínky k získání legálního pobytu na našem území.
- malé riziko spojené s legalizací zisku - tj. téměř optimální možnosti pro praní „špinavých „ peněz.
- jednoduché zakládání a nízké náklady na provoz krycích firem.

12. Krádeže automobilů

Krádeže aut a obchodování s odcizenými vozidly se v odhadech expertů objevují pravidelně mezi nejfrekventovanějšími aktivitami organizovaného zločinu na území ČR. S výjimkou let 1995 a 2000 zařadili dotazovaní experti krádeže a obchodování s odcizenými vozidly vždy na špici těchto aktivit, v uvedených letech pak s nepatrným odstupem do skupiny druhé (Cejp, 2003). Názory expertů jsou podporovány i statistickými údaji o počtu vozidel odcizených v ČR. Přestože krádeže automobilů přirozeně nelze paušálně přičítat na vrub organizovaného zločinu, dokládají obecně známé skutečnosti, pramenící především z poznatků policie, že se krádeže a obchodování s odcizenými vozidly staly skutečně jednou z oblastí, kde se organizovaný zločin v ČR významně uplatňuje, a která pro něj představuje velký zdroj zisků.

Pro sondu do problematiky aktivit organizovaného zločinu při krádežích a obchodování s odcizenými automobily byly použity údaje získané ze statistik Policie ČR, z odborného tisku, a jako pomocný pramen analýza informací publikovaných v denním tisku. V roce 2000 byl také uskutečněn řízený rozhovor s expertem - pracovníkem České pojišťovny, který se zabývá problematikou pojišťovacích podvodů.

K analýze denního tisku byly využity materiály shromažďované na základě monitorování tisku skupinou dokumentace a informatiky IKSP. Tisk byl analyzován za období leden 1996 - prosinec 2003 (v roce 2001 za období leden až září), a analýza se týkala celkem 7 deníků : Mladá Fronta Dnes (dále MFD), Právo, Lidové noviny (dále LN), Večerník Praha, Slovo, Telegraf, Práce. Jeden článek byl použit z internetových novin Neviditelný pes.

Celkem bylo za uvedené období analyzováno 217 zpráv, jejichž rozložení podle let a titulů ukazuje následující tabulka :

Tabulka 29

Analýza denního tisku – počty zpráv

	1996	1997	1998	1999	2000	I-X/2001	2002	2003	celkem
MFD	4	5	2	1	5	7	7	57	88
Právo	6	0	1	1	2	5	20	50	85
LN	1	0	4	1	1	3	2	10	22
Slovo	6	3	2	0	0	0	0	0	11
Telegraf	3	2	0	0	0	0	0	0	5
Práce	0	1	0	0	0	0	0	0	1
VP	0	1	0	3	0	0	0	0	4
N. pes	0	0	0	1	0	0	0	0	1
celkem	20	12	9	7	8	15	29	117	217

Analýza si nečiní nárok na úplnost zachycení všech publikovaných zpráv a článků týkajících se krádeží aut, nicméně tabulka i tak ukazuje na určitý pokles zájmu tisku o tuto problematiku po roce 1996 a opětný a výrazný vzestup po roce 2001. Potvrdilo se, že největším zdrojem informací jsou deníky Mladá Fronta Dnes a Právo, které tradičně věnují kriminalitě největší prostor (stranou je třeba nechat deníky, které v průběhu sledovaného období přestaly vycházet).

Poznatky publikované v odborných periodikách a analýzou denního tisku lze shrnout následujícím způsobem :

Již v roce 1996 bylo uváděno, že v Evropě je odcizeno ročně cca 1 milion automobilů (Právo 4.12.1996). Ke krádežím dochází především v metropolích, v lázeňských a rekreačních oblastech a v pohraničních regionech. Hlavním odbytištěm takto ukradených vozidel se stal po roce 1990 trh Východní Evropy; trasy odbytu odcizených aut však směřují i na Balkán a Blízký Východ. Za hlavní trasy mezinárodního obchodu s odcizenými vozidly jsou považovány :

- středoevropská ve směru Západní Evropa - Polsko, ČR, Maďarsko - země bývalého SSSR (trasa z ČR vede obvykle přes Polsko dále do Běloruska, méně častěji přes Slovensko buď na Ukrajinu nebo do Maďarska a z Maďarska dále na Balkán),
- balkánská ve směru Západní Evropa - Balkán - Blízký Východ; střední Evropa - Balkán
- italská ve směru Západní Evropa - Slovinsko - Itálie - Albánie, Řecko - Blízký Východ, případně Itálie - Slovinsko - Východní Evropa,
- severní ve směru Severní Evropa - Finsko - Pobaltí - Rusko,
- mořská ve směru Západní Evropa - Středomoří - Afrika (země Maghrebu) a Dálný Východ nebo Dálný Východ a Austrálie,
- mimoevropská „pacifická“ trasa - vozidla z USA ve směru Čína, Vietnam, Austrálie, arabské země (MFD 2.7.1996; Rak 1994).

Tabulka 30

Krádeže automobilů ve vybraných zemích (1995)

<u>ZEMĚ</u>	<u>Počet krádeží</u>	<u>Ukradená auta na 100 tis. ob.</u>
Rakousko	14 180	179
Belgie	30 024	300
ČR	25 059	243
Dánsko	35 652	699
Francie	287 052	603

Německo	129 652	162
Polsko	50 684	150
Maďarsko	12 132	131
Slovensko	7 696	144
Španělsko	98 847	252
Švédsko	39 708	451
Británie	509 100	874

Pramen : MFD 6.12.1996 (s odkazem na pramen OSN)

Uvedená tabulka má přirozeně pouze rámcovou informativní hodnotu, ukazuje však, že ČR byla krádežemi aut ve srovnání s jinými bývalými socialistickými zeměmi podstatně výrazněji zasažena již v polovině devadesátých let.

V ČR před rokem 1990 nepřesahoval počet krádeží automobilů 5000 ročně a objasňenost činila cca 75%. První vlna vzestupu krádeží motorových vozidel se objevila již v letech 1990-1991 v souvislosti s otevřením hranic, zvýšením dovozu automobilů do ČR a turistického ruchu, i snahou opatřit si za dostupnou cenu automobil západní značky. Od roku 1992 došlo k dalšímu téměř 100% nárůstu počtu krádeží. Počet krádeží aut v roce 1997 je sedminásobkem počtu z roku 1989, jak vysvítá z následující tabulky.

Tabulka 31

Krádeže automobilů v letech 1989 - 2002

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Případů	4561	11658	10849	20829	25522	25615	25059
Objasněno	3218	5140	3663	5190	5116	5021	5118
% objasnění	70,55	47,38	33,76	24,92	20,05	19,6	20,42
Škoda (v mil. Kč)	14,368	347,902	288,683	1031,208	3649,686	4252,744	3688,000
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Případů	27517	29422	27889	27092	23839	22139	24997
Objasněno	5105	5039	4590	4142	3429	3631	3703
% objasnění	18,55	17,13	16,46	15,29	14,38	16,4	14,82
Škoda (v mil. Kč)	3864,000	3807,983	3814,755	4775,509	4195,483	4010,724	4329,462

Pramen : www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/

Příčiny tohoto nárůstu lze spatřovat ve více oblastech. K základním jistě patří zvyšování počtu automobilů a vznik nových odbytišť pro odcizená vozidla na základě poptávky po autech ve východní Evropě a na Blízkém a Středním Východě. Zejména v zemích východní a střední Evropy po pádu socialismu výrazně vzrostl zájem o levnější ojeté automobily vzhledem k odstranění limitů omezujících možnosti nákupu osobních aut a změnám životního stylu na jedné straně, a na straně druhé vzhledem k nárůstu cen, který učinil pro velkou část zájemců koupi nového vozu nedostupnou. Vysoká poptávka po levnějších vozidlech bez ohledu na jejich původ v nových teritoriích odbytu, vedoucí k možnosti rychlého zisku, motivovala pachatele (pohybující se a vyrůstající v prostředí poznamenaném rozkolísáním hodnotového systému, narůstající konzumní orientací a obecným vzestupem kriminality). Auto samo představuje velmi mobilní objekt, schopný rychlé přepravy vlastní silou, což ve spojení s geografickou blízkostí odbytišť představuje další stimulační faktor. K snadnosti přepravy přispělo také uvolnění hraničního režimu (a řádový vzestup frekvence přepravy na hraničních přechodech). Rozšíření trhů a následné

problémy v mezinárodní spolupráci policejních a justičních orgánů včetně evidence a vyhledávání ukradených vozidel snížily rizika odhalení a stimulovaly internacionalizaci této formy trestné činnosti (Gherbetz 1994, Chmelík 1995, Holcr, Balga 1996).

V souvislosti s nárůstem krádeží motorových vozidel postupně klesalo zastoupení krádeží, motivovaných touhou mladistvých „se svézt“. V relativně krátké době došlo k rozšíření aktivit zahraničních organizovaných skupin zabývajících se krádežemi a pašováním motorových vozidel do ČR a napojených na české pachatele, kteří pro ně pracují zejména jako převažecí, pachatelé vlastních krádeží, upravovatelé dokladů a identifikačních znaků; uváděny jsou organizované skupiny pocházející z Bulharska, Polska, zemí bývalého SSSR, Jugoslávie (Šámal 1997). Prezentovány byly i informace o údajném rozdělení ČR na zájmová teritoria mezi jednotlivé národnostní skupiny pachatelů, tyto informace však nebyly nijak blíže doloženy.

Počty pachatelů stíhaných za krádeže osobních automobilů a zastoupení cizích státních příslušníků mezi nimi v období let 1995 – 2002 ukazují následující tabulky. Byly zpracovány na základě statistik Policie ČR a zachycují pouze pachatele, jimž bylo sděleno obvinění za krádež osobního automobilu dle § 247 (pokud se dopustili krádeže automobilu v souběhu s dalším trestným činem, pak jako za nejzávažnější trestný čin, jehož se dopustili), nezahrnují pachatele stíhané za neoprávněné užívání cizí věci dle § 249.

Tabulka 32

Počet pachatelů, jimž bylo sděleno obvinění za krádež automobilu dle § 247

Rok	pachatelé celkem	z toho			věk			ČR/cizinci	
		občané ČR	cizinci	do 15 let	15-17	18-30	nad 30 let		
1995	966	895	71	9/0	193/2	595/58	98/11		
1996	1025	970	55	32/0	156/2	662/40	120/13		
1997	1060	992	68	21/1	146/1	706/53	119/13		
1998	1042	991	51	26/0	139/3	673/37	153/11		
1999	830	786	44	17/0	97/1	544/34	128/9		
2000	739	712	27	9/0	98/1	488/15	117/11		
2001	729	704	25	10/0	73/0	453/18	168/7		
2002	795	763	32	19/0	79/1	530/20	135/11		

Zdroj : statistika Policie ČR (nestandardní sestavy)

Tabulka 33

Cizí státní příslušníci, jimž bylo sděleno obvinění za krádež automobilu dle § 247

Rok	Slovensko	Ukrajina	Bulharsko	Balkán	Polsko	Rusko	ost.státy býv. SSSR	SRN	Ostatní	součet
1995	23	7	8	3	24	4	0	2	3	74
1996	23	3	5	5	12	1	1	0	5	55
1997	18	15	12	7	7	2	4	0	5	70
1998	17	9	11	5	5	0	3	0	1	51
1999	13	15	4	5	2	0	5	0	0	44
2000	6	6	4	4	3	2	1	1	0	27
2001	10	5	3	0	4	2	1	0	0	25
2002	9	7	1	1	5	0	5	3	1	32
součet	119	67	48	30	62	11	20	6	15	378

Zdroj : statistika Policie ČR (nestandardní sestavy)

Označení Balkán zahrnuje státní příslušníky : Republika Bosna a Hercegovina, Makedonie, Slovinsko, Chorvatsko, Rumunsko, Svazová republika Jugoslávie
 Ostatní státy bývalého SSSR : Bělorusko, Arménie, Litva, Moldavsko, Kazachstán
 Ostatní : Maďarsko, Vietnam, Itálie, USA, Egypt

Tabulka 34

Počet objasněných případů a počet pachatelů, jimž bylo sděleno obvinění za krádež automobilu dle § 247, odst. 3 písm. a) (jako člen organizované skupiny)

Rok	Počet případů	Pachatelé ČR/cizinci	věk do 15 let	15-17	18-30	nad 30 let
1995	5	0	0	0	0	0
1996	14	10/0	0	1	9	0
1997	1	0	0	0	0	0
1998	3	0	0	0	0	0
1999	4	4/0	0	0	4	0
2000	14	2/0	0	0	1	1
2001	13	3/0	0	1	2	0
2002	5	0	0	0	0	0

Zdroj : statistika Policie ČR (nestandardní sestavy)

Z údajů je patrné, že vývoj počtu stíhaných pachatelů vcelku koresponduje s vývojem počtu objasněných případů krádeží automobilů. Ve věkové struktuře pachatelů jednoznačně dominují pachatelé mezi 18 a 30 lety. Zatímco v letech 1995-1997 bylo více pachatelů mezi 15-17 lety než pachatelů nad 30 let věku, od roku 1998 se tento poměr obrátil. Podíl cizinců na počtu stíhaných pachatelů se v uvedeném období pohybuje mezi 3,4 – 7,3%, přičemž v posledních letech spíše klesá. Pokud jde o státní příslušnost, pak po občanech Slovenska jsou nejpočetněji zastoupeni Ukrajinci, Poláci a Bulhaři, přičemž počet Poláků a Bulharů mezi stíhanými pachateli po období let 1996-1998 viditelně klesá. Počty případů i počty pachatelů stíhaných za krádež osobního automobilu spáchanou v organizované skupině jsou v poměru k celkovým počtům minimální.

Z informací o struktuře a dělbě činností v odhalených skupinách lze dovodit, že v rozvinutých organizovaných skupinách, zabývajících se krádežemi a obchodováním s vozidly, obvykle působí tipař (vybírá automobil k odcizení, často na základě konkrétní objednávky na značku, typ, barvu atd.), dále přímý pachatel krádeže (specialista - zámečnick, mechanik, elektrikář, technik schopný za pomoci elektronického vybavení - vlastní řídicí jednotky - překonat zabezpečovací zařízení automobilu), převažec (kurýr) dopravující vůz na místo určení, což je často do zahraničí. Tuto činnost vykonávají najatí spolupracovníci za odměnu; uvedená cifra 1000 DM (Slovo 20.8.1996) se však v porovnání s jinými tvrzeními o nízkých cenách, za které jsou ukradené vozy dodávány odběratelům, jeví jako pravděpodobně nadsazená.

Další členové skupiny pracují na voze, jsou-li na něm prováděny úpravy k zastření identifikačních znaků nebo pokud je určen k rozebrání na součástky. Organizátor skupiny kromě řízení její činnosti obvykle zajišťuje kontakty na zákazníky – odběratele a na spolupracující spolupachatele (majitele garáží a dílen, vrakovišť, autobazarů, zhotovitele falešných dokladů a dokumentů), případně (pomocí korupce) na pracovníky policie a celních orgánů. Kolem jádra skupiny se tak může rozvinout poměrně široká síť spolupachatelů a podílníků. Podíl policistů (především pracujících na dopravních inspektorátech) a celníků na činnosti těchto organizovaných skupin byl zjištěn opakovaně (Koníček, Kocábek 1997).

Auta jsou v převažujícím počtu případů získávána krádeží, při níž je na místě kvalifikovaně překonáváno zabezpečení vozidla (shoda panuje na tom, že žádný z užívaných způsobů zajištění vozidel proti krádeži neskýtá spolehlivou ochranu; naopak lze také vyslovit hypotézu, že rostoucí kvalita zabezpečení vozidel může působit na růst počtu pojišťovacích a leasingových podvodů i případů odcizení za použití násilí), následně vozidlo odjíždí po vlastní ose (někdy i doprovázeno dalším vozidlem pachatelů, které zabezpečuje přepravu a v případě potřeby se snaží odvést různými způsoby pozornost případné policejní kontroly). Může však být také odvezeno pomocí skříňového nákladního vozidla opatřeného nájezdem nebo fňgované nebo i skutečné najaté odtahové služby (k překonání zabezpečení pak dochází až následně v dílně či garáži). Druhým nejfrekventovanějším způsobem je pojišťovací podvod, kdy se buď majitel dohodne s pachatelem, kterému auto za určitou částku přenechá, a po bezpečné době (za kterou je vůz obvykle dopraven do zahraničí) ohlásí odcizení vozidla a inkasuje pojistné, nebo je auto pronajato od leasingové společnosti a po zaplacení prvních splátek vyvezeno, prodáno a ohlášeno jako odcizené. Nositel leasingu může být již předem za tímto účelem najat organizovanou skupinou jako „bílý kůň“ (Porada, Pršal, Chmelík 2001). Pokud jde o tento druhý způsob, byla publikována informace o leasingové společnosti, která přímo takto vyvážela svoje vozy na Ukrajinu prostřednictvím najatých „bílých koní“, kteří pak hlásili odcizení (Večerník Praha 26.4.1999; viz též Policejní postupy 2003).

Četnost těchto pojišťovacích podvodů, resp. jejich zastoupení mezi ohlášenými případy krádeží aut, je tiskem odhadována od 1/2 (Telegraf 5.11.1996) po cca 1/3 (MFD 7.9.1998; Právo 22.7.2000; LN 19.2.2003). V zahraničí se zastoupení pojišťovacích podvodů údajně pohybuje okolo 40% (Neviditelný pes 15.9.1999; viz též Koniček, Kocábek 1997).

Podle poznatků České pojišťovny se např. v roce 1999 týkalo 90% všech zjištěných pojišťovacích podvodů automobilů, v prvním čtvrtletí roku 2000 to bylo 80%. Poznatky České pojišťovny potvrzovaly jak účast majitelů vozidel na těchto podvodech, tak časté zastoupení vozidel na leasing (postup je např. takový, že klient uhradí pouze první splátku, předá vůz s doklady pachateli, který jej vyveze za hranice, poté vrátí klíčky a doklady majiteli, který oznamuje odcizení; tak např. postupovala mezinárodně propojená organizovaná skupina z jižních Čech, jejíž členové kontaktovali klienty leasingových společností a vozidla vyváželi do Rumunska).

Tabulka 35

Pachatelé, jimž bylo sděleno obvinění pro pojistný podvod dle § 250 a (předmět zájmu osobní automobil)

Rok	Počet případů	pachatelé celkem	ČR/cizinci	věk 18-30	nad 30 let
1998	1	2	2/0	1	1
1999	10	11	11/0	7	4
2000	21	18	18/0	11	7
2001	16	22	22/0	6	16
2002	25	22	20/2	9/0	11/2

Zdroj : statistika Policie ČR (nestandardní sestavy)

Údaje v tabulce dokládají především jednu skutečnost : pravděpodobnou vysokou latenci této formy trestné činnosti.

Existují i případy získání auta formou loupeže, kdy byl majitel na veřejném místě přepaden a donucen k vydání vozidla hrozbou zbraní nebo použitím násilí (Právo 17.3.2000; MFD 18.8.2001). Tyto případy byly před rokem 2001 zmiňovány pouze sporadicky

(v kontrastu s rozšířením této formy /armed car-jacking/ např. v USA); v posledních dvou letech však frekvence informací o odcizení auta na ulici, v garáži, na parkovišti za pomoci násilí nebo hrozby zbraní roste, což by mohlo nasvědčovat postupnému rozšiřování této násilné formy (Rak 1994; Právo 28.2.2002; MFD 27.2.2002, 8.9.2003; *tento poznatek se shoduje i s informací obsaženou v referátu zástupce ředitele EUROPOLU W.Bruggemanna na konferenci ve Freiburgu 13.-15.12.2001 o obecném nárůstu násilí při krádežích aut*). V ČR byla dokonce odhalena čtyřčlenná skupina (3 Jugoslávci a 1 občan ČR), která tyto loupeže páchala v nočních hodinách na silnici v převlečení za policisty (MFD 18.6.2003).

Růstu násilného chování u pachatelů by nasvědčoval i rostoucí počet informací o případech, kdy odcizené vozidlo nezastaví na výzvu policie, pachatel najíždí na policisty, případně nezastavuje ani po výstřelech. Tak došlo i k usmrcení pachatele prchajícího v odcizeném vozidle (MFD 18.1.2003). Uveden byl i případ pokusu odcizení vozidel převážených vlakem (MFD 24.5.2003).

Vozidla kradená v ČR jsou určena buď k rozebrání na součástky nebo k dalšímu prodeji buď na domácím trhu nebo v zahraničí. Pokud jsou určena k prodeji, dochází obvykle k pozměňování identifikačních znaků nebo i k větší přestavbě vozu, který je následně vybaven falešnými doklady (srv. Policejní postupy, 2003). Zůstává-li ukradený vůz zahraniční značky v ČR, může být vybaven např. doklady na vůz stejného typu dovezený ze zahraničí jako vrak. Padělány jsou doklady všech druhů, od technického průkazu a osvědčení o technickém průkazu přes celní doklady až po kupní smlouvy, darovací smlouvy a pod. včetně notářského ověření. Podle některých informací o konkrétních případech lze usuzovat na existenci specializovaných padělatelských dílen zajišťujících výrobu těchto dokumentů (případ odhalené padělatelské dílny v Děčíně, vyrábějící falešné doklady pro mezinárodní skupinu zlodějů a pašeráků aut (LN 13.11.1999).

Transport do zahraničí zajišťují obvykle najatí převažeci. Děje se buď přes legální hraniční přechody za použití falešných dokladů, případně úprav vozu nebo i přes „zelenou hranici“. Podle zpráv tisku z poloviny devadesátých let se tento způsob týkal zejména terénních vozů odcizených většinou v SRN a docházelo k tomu především na hranicích ČR s Polskem, a to i násilným způsobem (najíždění na pracovníky celní služby a pracovníky pohraniční policie - Slovo 9.10.1996; Telegraf 12.10.1996; Koníček, Kocábek 1997). Kromě přepravy po vlastní ose může být auto převezeno přes hranice i v kontejneru, kdy je obvykle deklarováno jako jiný náklad. Kontejnerová přeprava je využívána zejména při dopravě odcizených aut po moři, což se ovšem ČR bezprostředně netýká.

V tisku se objevily i zprávy o dalším určení odcizených vozidel, a to o jejich vracení majitelům za odměnu, kterou lze v tomto případě chápat jako určitou formu výpalného. Tyto zprávy nebyly příliš četné, nicméně dokládají, že i tato forma u nás existuje (Slovo 20.8.1996; Telegraf 15.3.1997; Neviditelný pes 15.9.1999; Koníček, Kocábek 1997).

Terčem útoků byly v ČR především starší vozy značky Škoda, které jsou určeny hlavně k rozebírání na náhradní díly. Je to evidentně dáno několika faktory – jejich dostupností (co do počtu i co do obvykle minimálního zabezpečení) a trhem pro odbyt získaných součástí. Vozidla střední třídy bývají určena pro domácí trh, vozidla vyšší třídy jsou spíše exportována do zahraničí (Rak 1997). Zájem o značky a typy kradených vozů je dán především poptávkou na východoevropském trhu. Tato poptávka vedla jednak ke zvyšujícímu se zájmu o novější typy škodovek, jednak k trvalému zájmu o západoevropské, zejména německé značky (Audi, VW, BMW, Mercedes) s tím, že luxusní vozy bývají kradeny na

konkrétní objednávku. Nejmenší zájem je projevován o japonské, resp. asijské vozy, pravděpodobně z důvodu řídké servisní sítě v hlavních odběratelských zemích, a tedy malé poptávky potenciálních zákazníků. Do zájmu se promítají i další faktory - např. vzestup počtu krádeží vozů Peugeot byl přičítán rostoucímu zájmu o automobily se vznětovými motory z důvodu nižší ceny nafty (viz Vokrouhliková, Rak 1998).

Tabulka 36

Počet odcizených vozidel podle značek za období 1992,1994,1996,1997,1999-2002

značka/rok	1992	1994	1996	1997	1999	2000	2001	2002	počet registrovaných aut 2002	počet ukradených na 1000 registrovaných
Audi	624	1262	868	903	1168	1189	1186	1176	32642	36,02
Mercedes	416	1130	489	651	830	851	731	828	30763	26,91
VW	1333	1776	1872	1866	2224	2469	2803	3158	140116	22,53
BMW	282	1100	676	679	698	634	525	543	27608	19,66
Peugeot	282	1092	1026	1417	1614	1468	1184	1465	141071	10,38
Fiat	681	1297	1008	1292	1491	1217	1238	1666	171145	9,73
Renault	172	614	950	1275	1496	1150	1049	1382	155174	8,90
Ford	341	762	740	792	982	1003	945	1032	187051	5,51
Škoda*	2350	2970	10544	11063	9320	8229	7868	9227	1798569	5,13
Opel	223	441	442	471	757	822	611	799	163368	4,89

* v letech 1992-94 pouze počty vozů Favorit a Forman, od r. 1995 veškeré vozy Škoda

Pramen : MFD 1.4.1998 a 7.9.1998, LN 13.5.1998, Právo 22.9.1998 (s odkazem na AUTO MOTO a Policii ČR), LN 19.2.2003

Ceny, za které jsou odcizená vozidla v zahraničí prodávána odběratelům (případně překupníkům), jsou dle údajů tisku velmi nízké (v zemích bývalého SSSR se údajně cena za Favorit pohybuje okolo 40 tis. Kč, za Felicii 80 tis., za Volkswagen Golf 130 tis. Kč - Telegraf 5.11.1996). Ceny na domácím trhu jsou údajně ještě nižší (Felicie 10-15 tis.Kč, Audi 50-80 tis. Kč - MFD 2.8.2001; LN 21.9.2001). Obdobně jsou uváděny nízké ceny při prodeji odcizených aut na vrakoviště a do servisů na součástky. Přesto byl zisk pachatelů odhadován za rok 2002 na cca 4 miliardy Kč (MFD 11.11.2003).

Odhalování, resp. omezování této formy kriminality činí obtížným především to, že v podstatě veškeré způsoby zabezpečení vozů jsou pachatelé schopni překonat, obvyklý časový náskok pachatelů, problémy se zaváděním evidence odcizených vozidel (od 1.1.2000 taková evidence funguje na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR – obsahuje údaje o odcizených vozidlech s možností vyhledání podle SPZ, čísla motoru, karosérie nebo VIN, což je sedmnáctimístný identifikační kód užívaný v řadě států a obsahující údaje mj. o datu výroby, vybavení, ale i zemi určení vozu) a jejím mezinárodním propojení. Kritika směřovala

k tomu, že majitelé autovrakovišť nemusejí evidovat totožnost osob, od nichž získávají součástky z aut, ani z jakého auta díly pocházejí. Kritizována byla i snadnost převodu aut a formálnost prováděných kontrol, absence výkonnější techniky na STK, která by umožňovala odhalit případné úpravy identifikačních znaků vozidel, malá ochrana dokladů k automobilům proti padělání, která se teprve postupně zlepšovala, to vše jako faktory, které činnost zlodějů vozidel a obchodníků s nimi až příliš usnadňují (Gherbetz 1994).

Uváděna je obtížnost dokazování s poukazem na legendy převažců nebo potíže při zajištění vozidla při podezření na krádež (odnětí věci podle § 79 trestního řádu), kde bylo nesprávně uváděno, že k zajištění vozidla je vždy nutný předchozí souhlas státního zástupce. Na druhé straně k účinnějšímu pátrání po odcizených vozidlech přispívá postupné zavádění a zdokonalování evidenčních a pátracích systémů v zahraničí, jako je Schengenský informační systém = pátrací evidence 10 zemí, ASF = evidence Interpolu, uvedená do zkušebního provozu v roce 1996, která v roce 1998 obsahovala již údaje o cca 0,5 mil. odcizených vozidel ze 30 členských států Interpolu; do této databáze přispívá i ČR údaji ze svého celostátního pátracího systému; Eucaris = European Car Registration and Information System, OCIS (Neviditelný pes 15.9.1999) a v ČR (LOOK - systém instalovaný především na hraničních přechodech, umožňující identifikaci vozidla a porovnání s údaji v centrální databázi a v databázi odcizených vozidel, pátrací systém SHERLOG, umožňující dálkové vyhledání vozidla, v němž je instalováno příslušné elektronické zařízení - LN 22.5.2002; MFD 9.6.2003; Klouparová, Havránek 1998).

Pro ilustraci lze uvést některé vybrané konkrétní případy odhalených skupin, o kterých tisk ve sledovaném období informoval.

- I. sedmičlenná skupina pachatelů z Prahy a Příbrami ve věku 21-34 let, odcizená vozidla rozebírali na součástky (Právo 21.10.1996);
- II. čtrnáctičlenná skupina českých pachatelů z Brna ve věku 17-24 let, zaměřená na starší škodovky (Právo 10.8.1996);
- III. skupina o 27 členech (z toho 3 ženy) z Ostravska, která přebírala kradená auta (odcizená buď v západoevropských zemích nebo v ČR od půjčoven) a prováděla jejich převoz přes Polsko do Běloruska s vyžíváním padělaných dokladů; u členů skupiny byla zjištěna i další trestná činnost (loupeže, padělání peněz, podvody, krádeže) (Slovo, MFD, Práce 4.4.1997);
- IV. dva čeští pachatelé (20 a 25 let), kteří odcizili postupně 16 vozů Favorit a Forman na náhradní díly (k tomu prokázáno i 7 vloupání - LN 26.6.1998);
- V. devítičlenná skupina pachatelů z Ostravska (16-24 let), celkem 24 krádeží starších škodovek, které buď přestavěli nebo rozebrali (LN 22.8.1998);
- VI. pětičlenná skupina z Prahy tvořená 4 Čechy a jedním Ukrajincem, u níž bylo zjištěno na 400 krádeží luxusních zahraničních aut na součástky i na prodej v ČR i v zahraničí (MFD 9.12.1999);
- VII. skupina o 25 členech (19-55 let, Češi a Rumuni, Českobudějovicko) - prodej pronajatých aut (s fingováním krádeže) objednatelům hlavně ze zahraničí, členové skupiny vyvíjeli i další trestnou činnost (vydírání, krádeže, loupež, držení drog - pervitinu - MFD 22.6.2000);
- VIII. sedmičlenná skupina (28-37 let) z Jižní Moravy provádějící na objednávku krádeže aut cizích značek (LN 21.9.2001);
- IX. patnáctičlenná skupina z Prahy (20-40 let, šéf ve věku 46 let), která odcizila za 4 roky na 700 aut (Felicia, Mercedes, Avia), auta byla skladována na vrakovistištích, rozebírána na součástky a dodávána autobazarům v okolí Prahy (MFD 2.8.2001);

- X. čtyřčlenná skupina z Prahy (25-51 let) tvořená mj. i otcem a synem zaměřená na zahraniční vozy (prokázáno na 50 aut a motocyklů); dva z členů skupiny byli recidivisté, byly u nich nalezeny i zbraně (Právo 17.8.2001);
- XI. skupina 12 lidí (Češi + Bulhar), kterým bylo prokázáno 34 krádeží aut se způsobenou škodou 12 mil. Kč; auta byla dál prodávána celá nebo na součástky, když ve skupině působil i majitel servisu a majitel vrakoviště. Výkonní členové provádějící vlastní krádeže byli ve věku do 30 let, organizátoři nad 30 let (LN 17.12.2002);
- XII. skupina o 35 osobách (z toho 6 cizinců), zaměřená na krádeže aut VW, Audi, BMW a také na výrobu drog (pervitin - Právo 24.4.2002);
- XIII. skupina o 11 členech, specializovaná na krádeže luxusních aut v Krkonoších s účinnou dělbou práce mezi pachateli (vlastní odcizení, změna identifikačních znaků, výroba falešných dokladů, následný prodej) za účasti celníka a policisty (MFD 10.6.2003).

Uvedené příklady dokumentují, že skupiny zaměřené na krádeže a pašování aut mohou být relativně velmi početné se zastoupením věkově starších pachatelů, obvykle na pozici organizátorů (i když převažují osoby ve věku do 30 let). Poznatky ze zahraničí hovoří o skupinách s počtem i přes 200 členů (Protivinský 1996). V některých případech byli mezi členy skupin zjištěni cizí státní příslušníci a také recidivisté, ale i pracovníci policie a celní správy. Je zřejmé, že u některých skupin (nebo jejich členů) dochází i k další trestné činnosti (držení zbraní a drog, násilná trestná činnost a ovšem k propojení s paděláním). Lze usuzovat, že při krádežích vozidel a obchodování s nimi se uplatňují jak vysoce profesionalizované a specializované skupiny s rozvinutou dělbou a širokou škálou jednotlivých činností, od vlastní krádeže až po následný prodej, tak méně rozvinuté menší skupinky a jednotliví pachatelé, hledající rychlý zisk a snažící se pak ukradené vozidlo za velmi nízkou cenu prodat v různých pokoutních autobazarech a vrakovištích.

Obranu proti krádežím vozidel a obchodování s nimi lze spatřovat v kombinaci legislativních, organizačních a technických opatření. V tomto ohledu byly ve směru k legislativě vysloveny návrhy na zvýšení pravomoci policie zadržet věc (auto) na časově limitovanou dobu v případě podezření, že pochází z trestné činnosti, a také na opatření znesnadňující nabídku a odbyt odcizených vozidel (ověřování původu vozidel při převodech, přihlašování do evidence atd.) Nezbytné je další zdokonalování a propojování evidenčních a pátracích systémů jednotlivých zemí ve spolupráci policejních orgánů, pojišťovacích společností, výrobců vozidel i obchodních a leasingových společností (Gherbetz 1994, Protivinský 1996, Šámal 1997).

Technická opatření spočívají především ve zdokonalování zařízení znesnadňujících odcizení a zařízení umožňujících odcizené auto vypátrat. Tato zařízení pak ovšem zvyšují cenu vozidel; proto existují i návrhy na pojistné bonusy pro lépe zabezpečená auta. Do oblastí technických opatření náleží i technika, umožňující účinněji odhalovat upravené vozy, resp. pozměňování jejich identifikačních znaků a kontrolní systémy na hraničních přechodech.

13. Organizovaný zločin a obchod se ženami

Obchodování s lidmi - většinou se jedná o obchodování se ženami - je ve střední a východní Evropě stále rostoucí problém. Problém není úplně nový, ale v posledních letech má obchodování s lidmi daleko širší dimenzi. Značnou měrou je přímým důsledkem nerovnováhy mezinárodních ekonomických vztahů.

Příčiny obchodování s lidmi jsou velice složité, jedná se o důsledky ekonomické situace v zemích původu, o porušování lidských práv, nerovnoprávnost pohlaví v zákonech a v praxi, o restriktivní migrační politiku a poptávku po levných sexuálních a domácích službách v cílových zemích.

Důvody, proč se rozvíjí obchod s lidmi:

Lidé v ekonomicky slabých a politicky nestabilních zemích jsou za cenu zlepšení svých životních možností (jakými je chudoba, nezaměstnanost, nedostatek vzdělání a přístup ke zdrojům), připraveni podstoupit riziko, že padnou do rukou obchodníků s lidmi. Zároveň v průmyslových zemích stoupá znepokojující trend využívání levných a nezdaněných pracovních sil, stejně jako vykořisťování žen a dětí v prostituci a pornografii. Zejména ženy jsou ve velmi zranitelném postavení co se týká pravděpodobnosti toho, že se stanou oběťmi obchodování - tomu napomáhá feminizace bída, gender diskriminace, špatný přístup ke vzdělání a profesním příležitostem v zemi původu, restriktivní migrační politika a porušování lidských práv.

Organizovaný zločin stále hledá a potřebuje pravidelný příjem pracovníků do komerčního sexuálního průmyslu. Levný sex, po kterém je poptávka především v zemích Evropské unie, byl do roku 1989 doménou prostitutek pocházejících především z Ruska, Ukrajiny, Bulharska. V současnosti se zvýšil podíl středoevropských prostitutek především z České republiky, Polska, Maďarska a Slovenska. Obchod s ženami a nucená prostituce zůstávají „nejvýnosnějším“ artiklem, který se dá srovnat snad jen s obchodem s drogami.

Přestože obchodování se ženami je vnitřně značně strukturovaným problémem, pozdější označení „obchod s bílým masem“ odkazuje výlučně na prostituci. Mezinárodními úmluvami je obchodování se ženami považováno za formu otroctví a vážné porušení lidských práv. Nedostatky sociálního systému a legislativy v jednotlivých zemích umožňují tuto formu porušování lidských práv.

Obchodníci samozřejmě využívají nerovnosti mezi ženami a muži, ať už v zemích původu nebo v tranzitních zemích, zároveň také využívají jakéhosi stereotypu, kdy jsou ženy vnímány jako sexuální objekty, jako bytosti, které lze využívat jako levnou nechráněnou pracovní sílu. Zisky obchodníků jsou značné, rizika nízká a ženy lze v podstatě znovu prodat, opakovaně využívat a lze se jich také velice snadno zbavit.

Charakteristický průběh trestného činu obchodování se ženami

Sjednání kontaktu v cizině

Součástí dohody je vždy předem stanovená finanční odměna pro „dodavatele“, příp. určení termínu. Organizátory této trestné činnosti jsou hlavně zahraniční skupiny složené převážně z občanů bývalé Jugoslávie, Němců, Řeků, Italů, Poláků a Rusů. Jejich spolupracovníky mohou být i Češi.

Pozvolna přibývají případy, kdy čeští kuplíři hledají a nalézají pro české dívky „odbytíště“ v zahraničí. Místem určení je především SRN, Rakousko, Itálie a Francie.

Získání vhodného objektu

Prvním krokem bývá průzkum „trhu“, tj. výběr žen zejména pro „lepší“ zákazníky, řídící se konkrétními požadavky na věk, typ, příp. i rasu.

Mají-li být dívky k prostituci získány podvodem, k prvnímu kontaktu jsou velmi často využívány inzeráty, příp. zprostředkovatelské agentury slibující ženám zajímavá a dobře placená místa v zahraničí. Někdy je dívkám předem vyplacena záloha s tím, že veškeré náklady na cestu a zprostředkování zaměstnání si uhradí později. Problém je v tom, že agentury podepisují s dívkami smlouvy, ve kterých opravdu slibují práci servírek, tanečnic, au-pair či zpěvaček. Smlouvy jsou právoplatné, a to, jak s dívkami někdo naloží v zahraničí, již není v našem zákoně postizitelné.

Objevují se i falešné seznamovací inzeráty, nabízející sňatek se seriózními muži z Německa, Francie, Kanady a USA. Diskrétnost a serióznost zaručena. Dopis a foto pak poslouží jako možný tip k únosu, či agentura „zprostředkuje“ cestu do zahraničí. Mezi další obvyklé způsoby získávání vhodného objektu patří :

- Dívky jsou (bez předchozího kontaktu) násilně uneseny „neznámými osobami“ a prodány do zahraničí.
- Dívky jsou odkoupeny od českých „pasáků“.
- Dívky jsou po předchozím provozování prostituce v České republice vyvezeny a prodány do zahraničí.
- Dívky jsou vytipovány, kontaktovány a s jejich souhlasem zjednány, aby provozovaly prostituci v zahraničí. Tyto dívky mají své cestovní pasy a mnohé se snaží, aby svým jednáním a vystupováním reprezentovaly profesi, kterou uvádějí - tj. umělkyni, vychovatelku atp.

Transport

Také zde, podle expertů, existuje několik základních variant :

1. dívka odjíždí do zahraničí dobrovolně, na platné cestovní doklady a není jí znám pravý účel cesty
2. dívka odjíždí do zahraničí dobrovolně za účelem provozování prostituce na platné cestovní doklady
3. dívka je do zahraničí dopravována ilegálně :
  - na falešné cestovní doklady

- přechází tzv. „zelenou“ hranici
  - je pašována v úkrytu v motorovém vozidle
4. dívka je do zahraničí dopravována proti své vůli.

V zemi určení ji převezme další organizátor a odveze ji na místo určení, event. do konkrétního podniku, kde ji předá další osobě. Je-li přepravováno více žen najednou, jsou nejprve na hranici rozděleny do menších skupinek a poté dopraveny na místo určení. S předáváním ženy je spojeno i proplácení odměny dodavateli.

Příprava ženy na výkon činnosti

Probíhá převážně až mimo území České republiky. Ženám jsou odebrány cestovní doklady a znemožněn volný pohyb. Negativní roli zde hraje neznalost cizího prostředí a často špatná či žádná znalost cizích jazyků. Ženě, které byla předem vyplacena záloha, je sděleno, že si ji musí „odpracovat“ prostitucí. K prostituci jsou ženy zpočátku nuceny násilím. K oblomení vůle se používá alkohol, drogy, a nebo jsou dívky postupně znásilňovány, mláceny, či jinak týrány.

Tento uvedený „charakteristický průběh“ je nutno chápat jen jako jeden z možných, ve skutečnosti se jednotlivé postupy různě obměňují a aktualizují podle vzniklé konkrétní situace.

Trasy obchodu

Existující cesty pro ilegální migraci a pašeráctví jsou stále velmi využívány, čemuž výrazně napomáhá jednoduchost a rychlost cestování po uvolnění hranic mezi východem a západem, a touha žen uniknout chudobě a sociální kontrole původního prostředí.

Obchodníci se ženami používají rozmanité metody k pohybu svých obětí. Někdy využívají zavedené pracovní agentury, cestovní kanceláře, zábavní společnosti nebo seznamovací kanceláře. K překročení státních hranic jsou často získány a užity pravé cestovní doklady - po překročení státních hranic však obchodovaná oběť zmizí nebo překročí dobu pobytu povolenou vízem. Obchodníci také často užívají falešné dokumenty k získání obvyklých cestovních dokladů, nebo užívají pozměněné nebo zfalšované doklady.

Obchod se ženami je podle definice trestný čin, který se dotýká více zemí : země původu, tranzitních zemí a cílové země. Některé státy jsou dokonce všemi typy takto nahlížených zemí..

Zprávy neziskových organizací (La Strada, IOM) ukázaly, že modely a trasy obchodu se ženami jsou velmi flexibilní a rychle se mění. Pod vlivem národního a mezinárodního vývoje se mohou země, původně náborové, velice rychle stát tranzitními nebo cílovými zeměmi.

Obchod se ženami dostává novou tvář - směr obchodu se přesunuje z původního východ - západ na východ - východ. Stále více žen je přiváděno ze zemí bývalého Sovětského svazu a ostatních zemí východní Evropy do zemí kandidujících na vstup do Evropské unie. Těmito zeměmi jsou především Polsko a Česká republika. Zatímco v minulých letech patřila naše republika spolu s Polskem a Maďarskem mezi státy tranzitní, dnes se stává zemí určení. To znamená, že současný obchod se ženami není jen mezinárodní migrační proces, jak uvádí jeho definice, ale může se odehrávat, a také se odehrává, na území jednoho státu.

Cena ženy

Z hlediska cenových relací se ceny mezi překupníky dohadují individuálně za každou ženu na základě:

- poslušnosti;
- množství obslužených zákazníků za noc;
- množství vydělaných peněz za zákazníka a noc.

Cena vzrůstá i tím, čím více osob se na „procesu obchodu“ podílí (až po potenciální „majitele“). Cena tedy souvisí nejen s „kvalitou ženy“, ale také se strukturou a organizovaností zločineckých organizací.

Pachatelé

Mezinárodní sítě organizátorů, pasáků a pašeráků jsou téměř identické svou strukturou. Celosvětově jde o celé spektrum organizovaných kriminálních skupin, od jakýchsi syndikátů po gangy, které jsou do větší či menší sítě propojené.

Lze je rozdělit na tři základní úrovně:

- a) organizace vysoce strukturované a hierarchicky uspořádané, s rozmanitými možnostmi - od najímání obětí až po jejich pohyb z jedné země do druhé. Tyto organizace mají přehled o možnostech a právních překážkách v jednotlivých zemích a jsou obeznámeny s právními prostředky, které jim umožňují dál provozovat obchod s lidmi (k tomuto účelu využívají cestovní kanceláře, seznamovací kanceláře, cestování v rámci uměleckých vystoupení apod.). Osoby zapojené do těchto organizací mají určitý stupeň napojení na sociální, politické a ekonomické struktury země původu obchodovaných žen. Ve většině případů využívají také korupce státních úředníků.
- b) druhým typem jsou organizace operující podobným způsobem jako organizace výše uvedené. Rozdíl je spojen s destinací žen. V prvním modelu, jakmile byl obchod dokončen, žena nebo mladá dívka je prodána překupníkům do země určení. Druhý model najímá ženy pro svůj vlastní „obchod“.
- c) třetí typ odpovídá malým organizacím, které nemají ani finanční prostředky, ani organizační strukturu k tomu, aby rozvinuly celý proces obchodování. Jejich obchod je postaven na lokálních překupnících, kteří se sami starají o to, aby jejich obchod trval a pokračoval.

Role pachatelů

- K získávání žen k prostituci jsou většinou najati občané příslušného státu, kteří jsou schopni si oběti vytipovat a poté je získat, někdy i násilím. Osoby a agentury, které ženy najímají, používají často podvodné a klamavé techniky;
- zkorumpovaní úředníci, kteří vystavují nebo opatřují pravé i zfalšované pasy, víza, pracovní povolení a jiné dokumenty, které jsou nezbytné, či osoby, které doklady padělají;
- k dopravě žen do jiných států jsou využívány zejména organizace, které se zabývají cestováním, zaměstnáváním lidí v zahraničí či zabývající se přímo pašováním lidí;
- žena je buďto před tím, nebo až po příjezdu prodána překupníkovi, či majiteli sexpodniku,

tj. do okruhu osob účastnících se na obchodování; sem patří také kriminální organizace, které jsou zapojeny v obchodování přímo nebo tím, že vyjednávají pro jiné subjekty do obchodu zapojené;

- majitelé veřejných domů a kriminální skupiny, které platí svým dodavatelům a sami potom ženy zaměstnávají;
- „ochranka“, která pomáhá zajišťovat, že se ženy nepokusí o útěk, a v případě, že se o útěk pokusí, takovou ženu trestají. Taková „ochrana“ zahrnuje celou škálu typů - od „svalovců“ až po ty, kteří uplatňují spíše než fyzickou, psychickou kontrolu;
- .korumpovaná policie a úředníci, kteří berou za hladký průběh „obchodu“ odměnu.

V souvislosti s prací orgánů činných v trestním řízení, s poptávkou po konkrétních službách a s počtem konkurentů se stává struktura jednotlivých gangů stále pružnější. Zapojení jednotlivců-specialistů, kteří odvedou konkrétní služby a mohou navíc stát mimo strukturu organizované skupiny, umožňuje takové skupině rychle reagovat na potřeby trhu. Mnohem častěji než dříve se vyskytuje také spolupráce jednotlivých organizovaných skupin, což dovoluje rychlou reorganizaci nelegálních aktivit.

Organizované kriminální skupiny se rychle adaptují na prostředí, nové příležitosti a trhy. Úroveň technologie jim umožňuje a usnadňuje páčání dalších kriminálních aktivit (podvody, padělání), které vyžadují menší specializaci, než která byla dříve nezbytná, a umožňují páčání rozmanitých forem trestné činnosti. Organizované zločinecké skupiny se změnilo z velkých, těžkopádných, hierarchicky uspořádaných jednotek na menší, flexibilnější struktury. Flexibilní struktura jednotlivých gangů a stále častější spolupráce jednotlivých organizovaných skupin dovoluje rychlou reorganizaci nelegálních aktivit v závislosti na hrozbách ze strany orgánů činných v trestním řízení, poptávce po službách a počtu konkurentů.

Obchodování s lidmi je často na vládních místech vnímáno jako něco, co je výrazně méně důležité než ostatní trestná činnost. Existuje jistá tendence přehlížet nadnárodní sítě a vnímat obchodování s lidmi jen jako jednotlivé případy. Státní úřady se také velice často zabývají stíháním obětí, místo aby se věnovaly skutečným viníkům.

Trestní statistiky a obchodování se ženami

Oficiální statistiky o obchodu se ženami lze jen velmi těžko vytvořit. Nejen, že obchod se ženami se odehrává v ilegalitě, ale z mnoha obětí obchodu se stávají pachatelky trestných činů, protože jako ilegální emigrantky překročily zákony země, ve které se nacházejí. Výsledkem tohoto přístupu je, že žena, oběť obchodu, z obavy ze státních orgánů odmítne podat trestní oznámení a výpověď. Tyto ženy jsou pak ve státních statistikách vedeny pouze jako ilegální migrantky.

Je-li v případě obchodování se ženami zahájeno trestní stíhání, policie čelí často nedostatku důkazů, neboť oběti se bojí vypovídat. Souhlasí-li se svojí rolí svědka v trestním stíhání, velmi často se stává, že svou výpověď během vyšetřování nebo ve stádiu řízení před soudem změní či stáhnou.

Obchodování se ženami se stává stále více problémem trestního práva a trestní justice.

Pro informaci uvádíme počty zjištěných skutků podle ust. § 246 tr.z. a počty stíhaných a vyšetřovaných osob (Statistiky Policejního prezidia ČR - z nestandardních sestav).

Tabulka 37

Výskyt trestného činu obchodování se ženami podle ust. § 246 tr.z.

Rok	Zjištěno skutků	Stíháno, vyšetřováno osob
1996	35	25
1997	13	16
1998	34	48
1999	15	15
2000	13	28
2001	27	26

Tabulka 38

Obchodování se ženami podle ust. § 246 tr.z.

Rok	Trestné činy celkem	Odsouzeno osob celkem
1996	10	10
1997	12	9
1998	9	5
1999	29	25
2000	16	16
2001	17	15

Pramen: Statistické Ročenky kriminality 1996 - 2001, Ministerstvo spravedlnosti

Počet objasněných trestných činů je poměrně nízký. Ve většině zemí neexistuje žádná jasná politika, jak zacházet s oběťmi obchodu se ženami, jsou-li objeveny. V důsledku toho jsou často okamžitě vyhoštěny, protože nemají povolení k pobytu. Tyto ženy jsou však klíčovými svědky trestných činů. Důsledkem takové politiky je, že zločinci zůstávají nepotrestáni.

Lze přepokládat, že s ohledem na rozsah prostituce a dalších jevů s ní souvisejících zůstává řada trestných činů v latentní kriminalitě, nebo se je nepodaří prokázat. Při objasňování této trestné činnosti dochází k řadě problémů, které znesnadňují prokazování a vyšetřování. Souvisí to nejen s vysokou konspirací ze strany organizátorů „obchodování“, ale i s utajováním ze strany poškozených, které nedůvěřují policejním orgánům, důvodně se obávají sankcí zločineckých organizací, případně morálního odsouzení svého okolí.

Trestní zákon České republiky znal původně trestný čin obchodování se ženami dle ustanovení § 246 tr. z. (tedy určit pohlaví potenciální oběti), nikoliv obchodování s lidmi. Samostatným trestným činem je kuplířství § 204 tr. z., tedy mj. kořistění z prostituce provozované jiným. Překročení státních hranic nedovoleně za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředním násilím spáchá trestný čin nedovoleného překročení státní hranice (§§171 a), 171 b), který je nezávislý na případných sexuálních důvodech tohoto překročení. Trestný čin zavlčení do ciziny § 233 tr. z. je též nezávislý na důvodu, proč je daná osoba do zahraničí zavlčena a nespojuje s obchodováním jako takovým.

Od 1. července 2002 nabyl účinnosti zákon č. 134/2002 Sb., ve kterém došlo k novelizaci ustanovení § 246 tr. z. - trestně postižitelné bude nadále „*obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku*“. Zásadní změnou je trestněprávní postih případů, kdy je obchodovanou obětí muž. Novela dále vyhovuje požadavku praxe, aby postižitelným bylo i jednání, jímž někdo zláká, najme nebo dopraví za účelem obchodování jiného z *ciziny* a nově postihuje pachatele, kteří tento čin spáchali s úmyslem získat majetkový prospěch.

Závěr

Mezi základní podmínky, umožňující pašování a obchod s lidmi lze zahrnout :

1. nerovnováhu mezinárodních ekonomických vztahů
2. nedostatečnou legislativu
3. nedostatek politické vůle situaci řešit a korupci
4. nedostatečnou kapacitu lidských i materiálních zdrojů,
5. nedostatečnou spolupráci na úrovni mezinárodní, i vnitrostátní.

V situaci, kdy stát vystupuje jako garant lidských práv a svobod, je nutné, aby obětem obchodování bylo fakticky přiznáno postavení, které jim, jako oznamovatelům a důležitým svědkům v trestním řízení náleží. Proto je třeba jim poskytnout širokou ochranu právní, zdravotní a terapeutickou, a dále pomoc při resocializaci a náhradě škod způsobených trestným činem spáchaným jinou osobou.

14. Ekonomická kriminalita v kontextu organizovaného zločinu

Ekonomická kriminalita je v kontextu organizovaného zločinu takovou trestnou činností, která je prováděna způsobem významně narušujícím mikroekonomické principy podnikání i makroekonomické hospodářské vztahy, a je definována jako opakující se a soustavná, tj. jako činnost prováděná prostřednictvím relativně stálých organizačních struktur, které jsou hierarchicky uspořádány. Při realizaci jednotlivých skutků pak zpravidla dochází i k jednání, které je pro organizovaný zločin charakteristické (vyhrožování konkurentům nebo partnerům, zakrývání a likvidace stop a dokumentů, apod.).

Pro dosavadní vývoj ekonomické kriminality páchané organizovanou formou jsou typické některé skutečnosti, které zde můžeme stručně zrekapitulovat. Podrobnější výklad je obsažen ve studiích Cejp, 1999; Kadeřábková, 2002.

Skutečností především je, že prokázat ekonomickou kriminalitu, která by byla spáchána - při naplnění všech definičních znaků - organizovanou formou, se zatím nepodařilo. Proto citelně chybí empirické poznatky o tomto druhu trestné činnosti. O organizované ekonomické kriminalitě v České republice však lze kvalifikovaně vyslovit dvě hypotézy, které se opírají o expertní názory. Na obě hypotézy odpovíme v závěru kapitoly.

První hypotézou je, že **restrukturalizace vlastnických vztahů v České republice v průběhu 90. let (privatizační proces, restituce) se stala příležitostí, která stimulovala ustavení skupin organizovaného zločinu a jejich aktivitu v organizované ekonomické kriminalitě.** Legislativní nestálost, funkční a personální změny uvnitř státních institucí, početní expanze finančních institucí spolu s nekontrolovaným zakládáním řady firem a společností a s jejich následným ekonomickým rozpadem - toto bylo prostředí, v němž měly organizované zločinecké skupiny řadu výhod (ve srovnání s odpovědnými finančníky a podnikateli, kteří se bez zkušenosti snažili prosadit ve vznikající tržní ekonomice), které jim umožnily zmocnit se některých částí národního hospodářství téměř jako „ve výprodeji“.

Druhou hypotézou je, že i v České republice probíhá **proces legalizace prostředků pocházejících z výnosů trestné činnosti prostřednictvím tří fází.** Přes složité prokazování je tato hypotéza považována v mnoha zemích za obecně platnou a vychází z odborných názorů expertů z mezinárodních organizací. Proces legalizace výnosů z organizované trestné

činnosti je popsán následovně: první fází je *umístění* výnosů (peněžní hotovosti) - na bankovní účty, prostřednictvím nebankovních směnárén, přes realitní kanceláře, obchody se starožitnostmi, kasina apod. Druhá fáze obstarává *rozvrstvení* prostředků prostřednictvím znepřehledňujícího počtu transakcí a převodů. Třetí fází je *integrace* legalizovaných prostředků do oficiální ekonomiky.

Aktuálními tématy v boji s organizovanou ekonomickou kriminalitou v posledních dvou letech byly zejména:

- * legalizace výnosů z trestné činnosti;
- * mezinárodní ekonomické transfery a tzv. offshore registrace, zejména v souvislosti s daňovými úniky;
- * korupce.

Tyto záležitosti se ocitly v popředí zájmu jak odborné veřejnosti, tak legislativních iniciativ. Jejich medializací bylo v neposlední řadě významně ovlivňováno i veřejné mínění, které vyslovuje rostoucí obavy z organizovaného zločinu, i když faktická rizika kontaktu s běžnou kriminalitou (krádeže, násilná kriminalita) jsou pravděpodobně vyšší.

Významnou ekonomickou trestnou činností, která je spojována s organizovaným zločinem, je **legalizace výnosů z trestné činnosti**. Jde o aktivitu, jejímž smyslem je legalizovat finanční prostředky získané nezákonným způsobem, tedy zisky z trestné činnosti, přičemž tato trestná činnost sama o sobě nemusí (ale také může) mít charakter ekonomické kriminality. Odhalené případy ukazují, že - na rozdíl od jiných zemí - nepochází většina peněz „praných“ v České republice z prostituce nebo obchodu s drogami, ale právě z trestné činnosti hospodářského charakteru, jako je kráčení daní, podvody, pašování apod. Nebezpečné je, že při zdařilém vyprání mívá průnik peněz z nelegální do legální sféry i další ekonomické důsledky: pokud dochází k masivnímu umisťování výnosů do určitých sektorů nebo komodit (nemovitosti, starožitnosti ap.), dochází zde k deformaci cen (např. pokud se z důvodu vyprání většího obnosu za nemovitost zaplatí násobek odhadu), nebo je stimulem vyvolané trestné činnosti (krádeže starožitností tzv. na objednávku a pak jejich legální nákup u příznivého starožitníka).

Podle policejních odhadů činil **celkový zisk zločineckých organizací** v České republice v roce 2001 celkem 418 mld Kč; to pro srovnání představuje zhruba 20 % hrubého domácího produktu. Vedle tohoto expertního odhadu vykazala policejní Služba pro odhalování korupce a závažné trestné činnosti údaj 55,7 mld Kč, což je souhrnná hodnota škody způsobené trestnou činností, kterou policie vyšetřovala; výrazná většina (44,1 mld Kč) pocházela z hospodářské trestné činnosti velkého rozsahu (privatizační, bankovní, úvěrové podvody, „tunelování“ apod.).

K dispozici jsou i odhady z oblasti finančnictví. Ministerstvo financí odhaduje **průměrný roční výnos z ekonomické kriminality** 170-180 mld Kč, z čehož se (opět podle odhadů) ročně „vypere“ 80-90 mld Kč. Odhady ministerstva financí vycházejí ze skutečnosti, že podle zákona č. 62/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, mají banky povinnost hlásit mu podezřelé (nestandardní) finanční transakce. Statistika Finančního analytického útvaru Ministerstva financí ČR vykazuje za rok 2002 celkem 1264 hlášení o takových transakcích; na jejich základě podalo ministerstvo 115 trestních oznámení, většinou na občany České republiky. Hodnota finančních transakcí pokrytá trestními oznámeními činila 15 mld Kč. Zhruba 20 % z počtu hlášení o podezřelých transakcích pochází z jiných zdrojů než od bank (přibližně 15 % od pojišťoven, 2-4 % od

směnáren, 2 % od ostatních subjektů).

Tabulka 39

Vývoj počtu hlášení podezřelých transakcí

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1-4/2003
Počet hlášení	1186	956	1169	1917	1750	1264	614
Podaná trestní oznámení	(údaje nejsou k dispozici)			104	101	115	32

Pramen: Kadeřábková, D.: Výskyt hospodářské trestné činnosti páchané organizovanou formou v ČR a jeho indikátory. IKSP, Praha, duben 2002. Údaje za 2000-2003 MF ČR FAÚ JV.

Odhady výše zisku z trestné činnosti a jejího podílu na hrubém domácím produktu obracejí pozornost k makroekonomickému dosahu kriminality. Je známo, že výnosy z trestné činnosti pachatelé jednak investují do další trestné činnosti, jednak je používají pro osobní potřebu, a v neposlední řadě jsou určité prostředky určeny k legalizaci "praním" - nejčastěji jsou voleny převody přes bankovní účty, dále se jedná o falešné celní pohyby zboží, nákupy nemovitostí, machinace s cennými papíry, a o zakládání firem. Vzhledem ke svému rozsahu působí legalizované výnosy z trestné činnosti v ekonomickém vývoji jako nerovnovážný faktor, jehož destabilizující účinky mohou být závažné až velmi závažné.

Je typické, že některé skutečnosti se projeví právě až na makroekonomické rovině. Příkladem může být pravděpodobná existence tajných továren na textil a výroben cigaret na území České republiky - důkazem pro to je objevení dílny, v níž se kompletovaly cigarety, při zátahu celníků na chebském tržišti Dragoun v červenci 2003. V rozsáhlé tržnici objevili celníci i tajnou šicí dílnu a místnost na vypalování CD disků a kopírování videokazet. Experti oddělení obchodních podvodů a pátrání Generálního ředitelství cel a Asociace textil, oděvy, kůže usuzují na určitý rozsah tajné výroby z vykázaného dovozu různých komponentů používaných při výrobě a rovněž z odhaleného pašování.

Většina nelegálně nabytého zboží pochází z nelegálního dovozu, a je tedy navíc spojena s daňovými úniky. Experti odhadují, že nelegální dovoz, výroba a prodej textilu připraví ročně státní rozpočet o 10 mld Kč. Omezení takového dovozu by při stejné koupěschopné poptávce znamenalo zvýšení zaměstnanosti v textilním průmyslu o 15 000 osob a zvýšení obratu tuzemských firem o 14,5 mld Kč. U pašovaných a zabavených cigaret znamenal daňový únik v roce 2002 přes 70 mil. Kč. Ilegální trh cigaret, který dnes v České republice existuje, je rozsáhlý. V roce 1998 zadržela celní správa 5 mil. cigaret, v roce 2002 to bylo již 58,3 mil. cigaret.

Další skutečností, která se projevila až na agregátní úrovni, je problém vývozu zlata z České republiky. V roce 2002 bylo podle celních deklarací vyvezeno 5 tun surového zlata, za něž byly řádně zaplacený celní poplatky. Není však možné jednoduše určit zdroj tohoto zlata, poněvadž oficiálně byla dovezeno pouze 1,2 tuny zlata všech typů. Obdobně již v roce 2001 bylo dovezeno 1,4 tuny a vyvezeny byly 4 tuny zlata. Zlato mohlo být na území státu vpašováno - smyslem řádně procleného vývozu je „vyprání“ peněz. Jinou možností je, že zlato fakticky neexistovalo a figurovalo v celních deklaracích fiktivně za účelem získání odpočtu DPH při vývozu. Může jít ovšem i o důsledek rozdílného statistického vykazování, kdy např. dovoz mincovního zlata není v oficiálních statistikách ČSÚ evidován. Záležitostí se

prozatím zabývá celní inspekce; pokud se potvrdí podezření ze spáchání trestného činu, bude zahájeno policejní šetření.

V dubnu 2003 byla v parlamentu intenzívně projednávána vládní novela zákona o boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Navrhuje rozšířit okruh povinných institucí, které mají hlásit podezřelé obchody, o advokáty, notáře, účetní, auditory a další. Novela se stala předmětem ostré nesouhlasné diskuse zejména v řadách advokátů, kteří zastávají stanovisko, že zásada zachovávat mlčenlivost o klientech by neměla být takovým požadavkem prolomena.

„... návrh upravuje i rozsáhlé kontrolní pravomoci Ministerstva financí nad advokátem. Návrh novely se v důvodové zprávě ani slovem nezmiňuje o tom, proč je tak zásadním způsobem likvidován institut advokátní mlčenlivosti, který se neodvážili prolomit ani komunisté. Odkazuje toliko na směrnice Rady Evropy, které však speciálně ve věci advokátů byly velmi opatrné a ponechaly značný prostor členským státům pro speciální úpravu. Pokusy omezit ochranu informací sdělených advokátovi jsou krátkozraké a v případě úspěchu přinesou mnohem víc škody než užitku. (...) Povinná advokátní mlčenlivost není výsadou advokátů, jak si mnozí myslí, ale výsadou klientů, neboť ti se doposud mohou obracet na své advokáty i s velmi citlivými otázkami. Advokáti jim zase naopak mohou vysvětlit, že jejich jednání buď přímo je, nebo by mohlo být kvalifikováno jako trestný čin. Zasahovat do tohoto institutu by mělo smysl v případě, kdy by skutečně existovalo reálné podezření, že advokáti institut mlčenlivosti hrubě zneužívají ve prospěch organizovaného zločinu nebo teroristů. Do dnešního dne ale Česká advokátní komora neneviduje jedinou stížnost Ministerstva financí na advokáta, který by si takovýmto způsobem počínal.“ (Sokol, 2003:9)

V zahraničí je v tomto směru vyvíjen velký tlak přímo na profesní organizace právníků, aby samy zasahovaly proti těm svým členům, kteří „nevidí a neslyší“. Ve Velké Británii se např. odhaduje, že právník nebo účetní figuruje ve zhruba polovině případů legalizace výnosů z trestné činnosti, ale z celkového počtu hlášení o podezřelých transakcích jich pouze 1,02 % podali advokáti a 0,35 % účetní.

V České republice se jako o možném opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti zvažuje stanovit horní limit při hotovostním placení (placení vysokých částek v hotovosti např. při privatizačních a investičních projektech je jedním z indikátorů možného nelegálního původu peněz). Představa, že toto opatření bude účinné, je nereálná. Přestože by omezení vysokých hotovostních plateb a zavedení povinnosti prokazovat legálnost finančního zdroje bylo v některých případech namístě, je velmi lehce možné takové omezení obejít rozložením celkové částky na několik plateb vždy marginálně nižších než arbitrární limit. Faktická realizovatelnost opatření je rovněž sporná. Na kupujícím nelze vynutit, jak má hradit platbu, a bylo by velmi problematické hotovostní platby sankcionovat. Rovněž je třeba připomenout, že v průběhu 90. let, kdy se množily případy podvodného jednání, při kterém nebyly uskutečňovány bezhotovostní převody z účtů za odebrané zboží, začali právě seriózní podnikatelé a obchodníci vyžadovat na svých klientech platby v hotovosti. Princip nadlimitních bezhotovostních plateb tedy nelze spravedlivě vnutit ani prodávajícím.

Druhým aktuálním tématem je existence **mezinárodních ekonomických transferů** a jejich souvislost s organizovaným zločinem. Ten využívá reality, že mezinárodní dimenze je v současnosti běžným rysem ekonomických aktivit. Vytváření nadnárodních společností je přitom přirozeným důsledkem koncentrace hospodářské moci, současně je také snadným prostorem pro realizaci případných nelegálních transakcí. Kontrola nadnárodních společností

je dosud velmi problematická, protože legislativy jednotlivých zemí upravují mezinárodní podnikání různě (co je v jedné zemi legální, v jiné je nelegální), a účinná mezinárodní opatření chybí. Problémovými resorty jsou zejména farmaceutický průmysl a produkce a distribuce tabákových výrobků. Neprůhlednost aktivit prováděných takzvaně „na hraně zákona“ je typická také pro bankovníctví. V České republice byla v souvislosti se vstupem strategických zahraničních partnerů z velkých bankovních a investičních domů do privatizace bankovního sektoru šetřena řada pochybných aktivit (IPB, Komerční banka, nově Union banka).

V souvislosti s mezinárodním prostředím se často hovoří i o „daňových rájích“, u nichž je však třeba rozlišovat právě mezi již nelegálními a ještě legálními postupy. Jsou země, které reálně umožňují daňové úniky, nedostatečně bojují s legalizací výnosů z trestné činnosti, popř. tolerují podobné podezřelé aktivity, které jsou i v dané zemi nelegální. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) sestavuje seznam, kterým upozorňuje na země, v nichž existuje zvýšené riziko při investování. Aktuálně je na seznamu zařazeno 15 zemí, např. Egypt, Nigérie, Barma, Filipíny, ale i Rusko a Ukrajina. Česká republika na seznamu OECD nefiguruje.

Odlišnou skupinou zemí jsou tzv. offshorové jurisdikce (off-shore, tedy mimo hranice vlastního státu), jejichž seznam čítá více než sto zemí. V nich založené servisní a dceřiné organizace pak mateřské firmě umožní nechat přes sebe plynout většinu aktivit, které jsou pak daněny apod. podle místně platné legislativy. Založit offshorovou společnost přitom není a nebude (ani po vstupu České republiky do Evropské unie) v rozporu se zákonem. Na právní podporu se orientuje řada poradenských firem a podle jejich odhadů využívá této možnosti v ČR již více než 1000 firem. Podle české společnosti Asset Tax & Company, která pracuje v oblasti daňové optimalizace a registrace firem v offshore jurisdikcích, je optimalizací možné dosáhnout až 70 % úspory.

„Ve většině offshore center se mohou legitimním způsobem vyhnout veškerým formám daní. Jde především o daně ze zisku, z kapitálu, z dividend, z převodu majetku a v neposlední řadě mnohdy i o daň z přidané hodnoty. (...) V některých jurisdikcích, například na Nauru, jsou právnické osoby osvobozeny ode všech forem zdanění, ať příjem pochází „z“ či „mimo“ území registrované společnosti. Jinde, třeba na Bahamách nebo na Grenadě, se zdaňuje pouze to, co pochází z místního podnikání. Za příklady zemí, kde právnické nebo fyzické osoby platí daň z příjmů, avšak ta je velmi malá, lze uvést Barbados nebo jeden z nejmladších daňových rájů, který teprve tuzemské firmy začaly objevovat - Černou Horu.

(...) Většina jurisdikcí zaručuje naprosté utajení vlastnictví offshore společností. (...) Jurisdikce mají řadu specifických právních norem na ochranu společností či zakladatelů offshore firem proti všem formám soudního vymáhání či soudních rozhodnutí z třetích zemí.“ (Kučera, 2003: 64)

Dalším významným problémem spojeným s organizovaným zločinem je **korupce**. Korupci můžeme charakterizovat jako úplatné jednání, které nadřazuje službu ve prospěch toho, kdo úplatek dává, nad aplikaci principu rovného a spravedlivého přístupu vůči všem účastníkům nějaké záležitosti (od bývalého podpultového prodeje až po dnešní výběrová řízení na lukrativní veřejné a státní zakázky). Hlavním problémem korupce je jednání ve shodě (ze strany korumpujícího i korumpovaného), kdy poškozeným je třetí strana. K negativním dopadům korupce patří oslabení důvěry ve veřejné instituce a v právní stát, vytváření paralelních nevolených a nedemokratických struktur. V současné době diskutuje odborná veřejnost nad novelou zákona o střetu zájmů, kterou vypracovala Transparency International ČR.

Při boji s korupcí má v České republice aktuálně pomoci návrh na možnost využívání testu integrity (zejména vůči pracovníkům státní správy), pro který mají být vytvořeny zákonné praktiky a kontrolní mechanismy. „*Institut, označovaný jako test integrity v užší formě, by měl umožnit provádět vůči zákonem přesně vymezenému okruhu osob předstíranou nabídku úplatku (tzv. zkoušku korumpovatelnosti). Tzv. širší verze testu integrity, zahrnuje i kontrolu majetkových poměrů zaměstnanců a dále může zahrnovat další opatření k testování ochoty zaměstnanců dodržovat zákonné povinnosti pro výkon jejich činnosti.*“ (Zpráva, 2003)

Na jaře roku 2003 byl podpůrně vytvořen nový policejní útvar na odhalování korupce a finanční kriminality, a to sloučením dosavadního útvaru pro odhalování korupce a závažné trestné činnosti a útvaru finanční kriminality a ochrany státu. Sloučení do jednoho celku s jednotným vedením sledovalo cíl rychleji a pružněji reagovat, být akceschopnější a výkonnější, ale v úvodním stadiu vedlo sloučení (podle názoru Nejvyššího státního zastupitelství) spíše ke zpomalení prací na rozkrývání velkých kauz - např. IPB, představenstvo Komerční banky, Kreditní průmyslová banka - , z nichž některým (kauzám z 90. let) hrozí promlčení.

Tabulka 40

Úplatkářství

Rok	§ 158 zneužívání pravomoci veř. činitele		§ 159 maření úkolu veř. činitele z nedbalosti		§ 160 přijímání úplatku		§ 161 podplácení		§ 162 nepřímé úplatkářství		úplatkářství celkem	
	zjištěno	objas.	zjištěno	objas.	zjištěno	objas.	zjištěno	objas.	zjištěno	objas.	zjištěno	objas.
1993	189	144	5	4	52	52	127	123	7	7	186	182
1994	321	299	21	20	54	53	138	138	2	2	194	193
1995	370	355	7	7	77	77	200	197	3	3	280	277
1996	334	325	23	23	51	50	185	185	6	6	242	241
1997	356	354	16	16	40	39	107	105	8	8	155	152
1998	365	346	16	15	49	50	138	137	4	4	191	191
1999	403	384	19	16	55	55	109	109	3	3	167	167
2000	367	350	18	18	38	37	133	131	3	3	174	171
2001	390	381	18	18	28	28	171	171	4	4	203	203
2002	376	269	33	31	48	38	116	109	7	6	171	153

Pramen: Zpráva o korupci v České republice v roce 2002 a o plnění harmonogramu opatření Vládního programu boje proti korupci. MV ČR, Praha 2003

Výzkumem korupce a mezinárodním srovnáním zemí se zabývá zejména Transparency International, která Českou republiku do svého šetření zahrnuje od roku 1996. Země jsou hodnoceny manažery, bankéři, pracovníky výzkumu a analytiky podle desetibodové škály, kde hodnocení 10 představuje ideální stav s naprostou absencí korupčního jednání a 0 znamená vysoký stupeň korupce.

Povědomí, že v určité zemi vládne korupční prostředí, poškozují pověst země v zahraničí. Z mezinárodního hlediska je Česká republika nezděděná hodnocena jako země, v níž se korupce rozmáhá - tomu se zdá nasvědčovat i neustálý pokles pozice ČR (viz tabulka č.41). Údaje, o které se hodnocení opírají, však často nejsou směrodatné a nemají objektivní vypovídací hodnotu, protože většinou vycházejí z šetření typu průzkumu veřejného mínění, kdy odbornost dotazovaných osob v jednotlivých šetřeních je různá, někdy jsou to manažeri

a jindy laická veřejnost. V nedávném průzkumu například uvedlo 53 % respondentů, že korupci považují za vážný problém, ani jeden z nich ale nepřiznal přímou zkušenost

Rok	Pořadí	Země	Index
1996	24	Polsko	5,6
	25	Česká republika	5,4
	26	Malajsie	5,3
1997	26	Belgie	5,3
	27	Česká republika	5,2
	28	Maďarsko	5,2
1998	36	Řecko	4,9
	37	Česká republika	4,8
	38	Jordánsko	4,7
1999	38	Itálie	4,7
	39	Česká republika	4,6
	40	Peru	4,5
2000	41	Peru	4,4
	42	Česká republika	4,3
	43	Bělorusko	4,1
2001	46	Brazílie	4,0
	47-49	Bulharsko	3,9
		Chorvatsko	3,9
		Česká republika	3,9
	50	Kolumbie	3,8
2002	51	Chorvatsko	3,8
	52-56	Česká republika	3,7
		Litva	3,7
		Maroko	3,7
		Slovenská republika	3,7
		Srí Lanka	3,7
	57	Kolumbie	3,6

s korupcí (Vnímání, 2003:2). Na výsledky šetření je proto třeba vždy pohlížet s realistickým odstupem.

Tabulka 41

Index vnímání korupce

Pramen: Transparency International Corruption Perceptions Index 1996- 2002

Jako aktivita organizovaného zločinu způsobuje korupce největší následné škody právě v ekonomické oblasti. Dochází k neefektivnímu rozdělování veřejných prostředků a k deformaci hospodářské soutěže. Korupce zřejmě figurovala i v pochybných zakázkách

čtyř resortů - zahraničí (zadávání zakázek na opravu budov českých zastupitelských úřadů v zahraničí), školství (předražený projekt Internet do škol), dopravy (výstavba dálnice D 47 na severní Moravě) a místního rozvoje. V těchto zakázkách byly státu způsobeny škody v řádu stovek milionů a Nejvyšší kontrolní úřad navrhuje několik trestních stíhání pro špatné nakládání se svěřenými prostředky.

Vedle uvedených klasických aktivit organizovaného zločinu, které narušují ekonomické vztahy, je nově přitahována pozornost společnosti k záležitostem, které významně hospodářsky poškozují stát a státní, resp. veřejné finance. Jejich aktéry jsou přitom samotní představitelé státních institucí. Výkon funkce těchto představitelů, ať už spočívá v jejich faktických úkonech nebo naopak v neschopnosti konat, v nekompetentnosti nebo nečinnosti, vedl v nedávné době k velkému rozsahu škod, který se vymyká realizaci běžného rizika, které nese každý, kdo rozhoduje. V případech jako bylo neochránění investice zahraničního investora (kauza TV Nova), nebo poškozování dobrého jména podnikatele (dosud neuzavřená kauza společnosti Diag Human), byly aktivity státu podrobeny mezinárodnímu legislativnímu zkoumání, bylo shledáno porušení zákona ze strany českého státu a došlo k vysokému finančnímu plnění, které ve svých důsledcích poškozuje občany. Tato škoda přitom není prokazatelně provázána osobním prospěchem osoby, která ji způsobila.

Přirozeně je třeba rozlišit nedbalost Rady pro televizní a rozhlasové vysílání (v kauze TV Nova) a ministra, resp. několika ministrů zdravotnictví (v kauze Diag Human), od porušování hospodářských norem bývalým ministrem financí v kauze tunelování podniku Liberta, které jemu a dalším zúčastněným přineslo prospěch v jejich soukromých ekonomických aktivitách. Nicméně jde už o *kvalitativní rozdíl daný enormní škodou* způsobenou státním financím (v případě Novy 10,5 mld Kč, u Diag Human 326 mil. Kč, penalizace za vypovězení smlouvy na výstavbu dálnice D 47 firmě Housing & Construction 630 mil. Kč), který činí z obdobných záležitostí téma vysoce aktuální a úzce navázané na ekonomickou kriminalitu. Citlivost občanů vůči těmto kauzám je velmi vysoká, s vážnými důsledky pro pocit vnímání spravedlnosti. Je nepochybné, že stát je organizací, v jejímž rámci (prostřednictvím státních institucí) došlo k významným pochybením se závažným finančním dopadem na společnost, a není výslovně definováno, jak budou původci těchto pochybení stíháni - zejména když miliardový rozsah škod je mimo myslitelné úvahy o náhradě.

Na **závěr** se pokusme odpovědět na hypotézy formulované v úvodu kapitoly (první hypotéza o vlivu restrukturalizace vlastnických vztahů v 90. letech na ustavování se a aktivitu skupin organizovaného zločinu; druhá o třífázovém procesu legalizace prostředků pocházejících z výnosu trestné činnosti). Průběžně se ukazuje, že řada konkursů, „tunelování“ podniků a bank, podvodná výběrová řízení spojená s korupcí, existence (a nezřídka likvidace) tzv. „bílých koní“ (např. naprosto nekvalifikovaných a do té doby nemajetných osob, z nichž se náhle stali majitelé nebo členové statutárních orgánů firem), často spojená s faktickým a dosud nelegálním pronikáním cizích státních příslušníků do vlastnických vztahů k určitým komoditám (např. pozemky), atd. svědčí o tom, že organizovaný zločin pronikl v České republice i do ekonomické sféry, že ji využívá svým standardním způsobem, uplatňuje své obvyklé prostředky a osvědčené metody. Obě hypotézy proto můžeme prozatím přijmout a dále se je pokoušet zpřesňovat a ověřovat v konfrontaci s výsledky policejních šetření i soudních řízení.

15. Organizovaná finanční kriminalita, projevující se v oblasti bankovníctví, kapitálových trhů, pojišťovnictví, pyramidových her, družstevních záložen ap.

V úvodu této subkapitoly je potřeba upozornit na následující fakt: organizovaný zločin podle interní definice, formulované týmem pro výzkum organizovaného zločinu, nebyl ve finanční kriminalitě v ČR zaznamenán. Částečně jde o metodologický a terminologický problém, který byl řešen již v roce 2000. Výsledky těchto úvah byly zveřejněny v periodiku *Kriminalistka* č. 3/2000 pod názvem „K definičnímu vymezení kriminální organizace“. Organizovaný zločin, ať vezmeme libovolnou definici, je delikventní jednání, které spíše organizace finančního sektoru, vyjmenované v zadání, využívá a zneužívá v zájmu legalizace výnosů (praní špinavých peněz). Je přirozeně možné, a ve světě byly již zaznamenány i případy, že finanční prostředky z „čistého“ organizovaného zločinu (tedy zisky z distribuce drog, prostituce, lichvy, převaděčství apod.) sloužily buď k ovládnutí existující instituce finančního trhu, nebo přímo k založení takovéto instituce (nemusí se jednat pouze o Rusko či méně vyvinuté státy - koneckonců např. Kajmanské ostrovy jsou pověstné propojením legálních, nelegálních a přímo ilegálních institucí finančního trhu (k termínům legální, nelegální a ilegální viz článek *Ekonomická kriminalita-definiční vymezení*, *Kriminalistika*, 1999). Jak se ukazuje, otázky definičního vymezení organizovaného zločinu jsou diskutovány i na mezinárodních forech, naposledy na 5th Colloquium on Cross-Border Crime, konaném v Ainringu ve dnech 18.- 19. 10. 2002 (viz Scheinost M.: Zpráva ze služební cesty, interní tisk IKSP).

V čem je tedy problém? Zásadní problém leží ve faktu, že finanční kriminalita, jakkoli sofistikovaná či nesofistikovaná, je již svou podstatou organizovaná, aniž by nutně šlo o organizovaný zločin (ať již je definičně vymezen jakkoli). Na rozdíl od závěrů cit. 5th Colloquia nezastávám názor, že nejvhodnější organizační formou pro páchaní obecně ekonomické kriminality je společnost s ručením omezeným, resp. tento názor platí u hospodářské kriminality, u finanční kriminality však selhává. Je pravdou, že zřízení společnosti s ručením omezeným je poměrně jednoduché, nevyžaduje velký počáteční kapitál (situace v ČR je v tomto ohledu zvláštní - obchodní zákoník, na jehož základě tyto společnosti mohou vznikat, platí od samotného počátku transformace společnosti a ekonomiky, počáteční vklad byl stanoven na 100 tis. Kč a dosud nebyl, přes poměrně značný inflační tlak, nikterak valorizován), a zejména - jak vyplývá z podstaty těchto organizací,

společníci ručí za závazky jen do výše svého vkladu. Připouštíme-li tento fakt, pak současně připouštíme i jistou míru organizovanosti: společnosti tohoto typu obecně mívají obvykle alespoň jakous takous organizaci. Nejsou však tak výjimečné: případy českých bank (např. Česká banka, Bohemia banka, Moravia banka a další), kdy došlo ke kriminální činnosti zevnitř banky (vlastník a management), přičemž banky jako takové nabývají ze zákona formu akciové společnosti. Právě tak (příklad ze světové ekonomiky) případ ENRON (tato akciová společnost, resp. její management, se dopouštěl trestné činnosti - manipulace s kursem akcií, zkraslování účetnictví a další delikty) existují a přesto, že se zatím obdoba tohoto typu deliktů v české ekonomice neprojevila, nevylučují její páčání v budoucnosti. Proto soudím, že neexistuje nic, co by vylučovalo účast i jiných organizačních forem na páčání organizované ekonomické kriminality. Navíc: akciové společnosti jsou již od samotných počátků svého působení obzvláště náchylné ke kriminalitě typu manipulací s kursem svých akcií (koneckonců jeden z prvních zákonů, upravujících jejich činnost, Bubble act z roku 1720 reagoval právě na tuto jejich „vlastnost“).

V souvislosti s tématem je tedy - jak bylo již v úvodu zmíněno - potřeba odlišit dva okruhy účasti skupin organizovaného zločinu podle legality podnikání:

1. stav, při kterém organizovaný zločin zneužívá existující struktury legálního podnikání (jako klasický příklad lze uvést zneužití libovolné instituce k legalizaci výnosů ze zločinu);
2. stav, při němž organizovaný zločin sám vytváří ilegální podnikání (lze uvést „podnikání“ typu lichvy, ilegálních makléřů apod.).

Ad 1. Legalizace výnosů ze zločinu (tzv. praní špinavých peněz) je téma, které bylo v předchozích etapách výzkumu organizovaného zločinu mnohokrát popsáno. V podstatě jde o fakt, kdy organizovaný zločin se snaží prostředky, které získal ilegálně, za pomoci finančních i jiných institucí, zlegalizovat. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin manipuluje zejména (ne-li výlučně) s hotovostními prostředky, je potřeba je nějakým způsobem očistit počátečním vkladem a následnými operacemi v legálním systému, přičemž to nemusí být výhradně bankovní systém - může jít o operace na trhu cenných papírů, různé formy realitní činnosti, nejrůznější „nákupy“ služeb (v této souvislosti je potřeba zmínit směrnici EU, která k těmto „službám“ řadí i služby z oblasti advokacie, notářské služby, služby daňových poradců apod.). Jak jsem se zmínil, jak samotná činnost, tak její způsoby byly v pracích IKSP mnohokrát popsány, takže bude, pro účely této zprávy, postačovat tato zmínka.

Ad 2. Ilegální podnikání organizovaného zločinu - je nutno opět opakovat úvodní konstatování o neexistenci takovéto formy ve finančním sektoru ČR. Činnosti typu zakládání ilegálních bank, o kterém je zmínka v materiálech cit. koloquia, v ČR nebyly dosud zaznamenány, nebo k nim organizovaný zločin nemusel zatím přistoupit; domnívám se, že je tomu tak proto, že v ČR je velice rozšířen systém plateb v hotovosti. Lze soudit, že poté, co i v ČR bude přijat běžný standard bezhotovostních plateb, bude „český“ organizovaný zločin postrádat ilegální „bankovní“ systém a vytvoří si jej.

Poznámka mimochodem: v této souvislosti je pro mě osobně nepochopitelný odpor zejména pravicových poslanců k uzákonění systému bezhotovostních plateb s odůvodněním existující podnikatelské platební nekázně - není přece dost dobře možné omlouvat nepřijetí velmi potřebného zákonného opatření existujícím nepořádkem ve vztazích v mikroekonomice.

Lichva

Co se ovšem v ČR rozvíjí, s čím si orgány činné v trestním řízení neví tak dalece rady, a co postihuje zejména minority, je lichva. Lichvu lze současně označit za zárodek jistého ilegálního bankovního systému a snad jenom to, že se zatím odehrává v prostředí zejména rómské minority, brání tomu, aby byl brán jako závažný projev organizovaného zločinu. Jde o to, že lichva (tuto činnost lze pojmenovat i jako ilegální poskytování půjček) je obecně považována za jednu z hlavních aktivit organizovaného zločinu. Je tomu snad proto, že v počátcích transformace ekonomiky byla dostupnost legálních úvěrů od bank poměrně značná (mezi „klienty“ a současně oběti lichvářů, zejména v USA, ale i v Itálii, patří i podnikatelské subjekty, které nemohou získat úvěr od legálních institucí - může tak docházet a dochází k průniku legálního podnikání a organizovaného zločinu) a občanské půjčky nebyly tak žádané, snad to má jiné příčiny; v ČR začaly totiž poměrně záhy operovat legální instituce typu Providential Financial, které poskytovaly hotovostní půjčky podstatně operativněji než banky (tuto službu si ovšem také nechávají patřičně zaplatit výší úroku); a v současné době poskytují operativně hotovostní půjčky i banky. Půjčky na nákup zboží poskytují navíc i další instituce (např. Home Credit) a mnohdy i samotné obchodní subjekty, takže je možné, že tento stav je příčinou naprosté absence lichvy v aktivitách organizovaného zločinu. Koneckonců, i v USA byla lichva zaznamenána spíše uvnitř minoritního etnika (Italové), než aby byla zaznamenána interetnicky.

Tento problém proto trápí spíše Radu vlády pro otázky menšin než orgány činné v trestním řízení, což je pochopitelné i proto, že není stanoveno, co je vlastně lichva, resp. jaký úrok lze považovat za lichvářský.

V této souvislosti si však dovoluji jakousi prognózu: české banky přistoupily k vytvoření rejstříku neplatičů (tedy zejména podnikatelských subjektů). Je tedy možné, že se ztížením podmínek pro poskytnutí legálního úvěru se tyto subjekty v nouzi obrátí k lichvářům. Nejen v této oblasti platí ekonomické pravidlo, že poptávka vyvolává nabídku.

Ilegální makléřské firmy

Závažný problém organizované finanční kriminality lze v ČR spatřovat v ilegálních operacích s kurzy měn či s cennými papíry. Jde o to, že česká populace ve své velké většině tento institut (tedy transakce s cennými papíry) dosud dopodrobna nezná a že zvolený systém privatizace - tedy privatizace pomocí investičních kupónů a jejich proměna na akcie - celou problematiku spíše zamlžil než objasnil. Pokud jde o manipulaci s kursy měn, je situace poněkud jiná: již v předlistopadovém období existovalo toto „odvětví“ finančního trhu pod označením „veksl“, je tedy možné, že část těchto bývalých „veksláků“ dnes, kdy přístup k cizím měnám není problém, začala podnikat v této inovované branži.

Navíc se prolínají krachy a podvody fondů, které mají „obhospodařovat“ tzv. kupónové akcie (a do nichž jsou mnohdy zapleteny i úctyhodné instituce typu bank, resp. bankovních investičních fondů - Agrobanka, IPB ap.) s úpadky investičních společností, obhospodařujících již přímé peněžní vklady (Private Investors), přičemž rozpoznat úmyslnou trestnou činnost od podstoupení nepřiměřeného rizika je obtížné i pro znalce tohoto segmentu finančního trhu. V tomto „nepřehledném terénu“ operují vysloveně ilegální tzv. makléřské společnosti, postupující podle tzv. **Ponziho schématu** (Ponziho hra, též pyramidová hra či **letadlo**): což je podle ekonomické teorie „podvodný investiční projekt, v němž se vkladů pozdějších investorů používá k zaplacení uměle vysokých zisků původním investorům, což přitahuje další vklady“. U podvodů zmíněného typu však nevydělají ani původní investoři, v tomto typu podvodů jsou poškozeni všichni.

Tyto podvodné makléřské společnosti vystupují pochopitelně poměrně důvěryhodně: registrace obchodníka nejčastěji ve Velké Británii (zejména na ostrově Man, což sice je

britské území, nikoli však korunní ; jde o známý daňový ráj, kde za malý poplatek zaregistrují ve svém obchodním rejstříku kohokoli), název, navozující transakce s cizími měnami či obchod s cennými papíry, osoba, vystupující jako osobní makléř, zařízená kancelář vč. počítačového vybavení, stažená internetová stránka Reuterse, Bloombergu či jiné společnosti, zobrazující „aktuální“ stav světových burz či kurzy světových měn ap. Podmínkou bývá přístup na Internet, neboť tyto společnosti nabízejí své služby zejména prostřednictvím internetových stránek; v některých případech jsou prostřednictvím těchto stránek najímáni i dealeři, kteří si své proškolení na „makléře“ musí navíc zaplatit. Postup je téměř klasický: do určité doby jsou klientovi virtuálně připisovány výnosy z jeho investice, poté je vyzván, aby se buď účastnil většího obchodu s potřebou dodatečné investice, nebo aby poskytl další investici s cílem ochrany investice původní. Aby nedošlo k omylu: nejde o klienty z nižších vrstev společnosti, čemuž koneckonců svědčí i minimální počáteční vklad, který bývá 10 tis. USD; klienti obdobných společností bývají studenti, podnikatelé, lékaři a dokonce i advokáti: celý postup bývá velice věrohodný vč. mandátní smlouvy; ta bývá psána v angličtině s použitím směsice ustanovení českého a britského obchodního práva. Konec celého takového podvodu je nasnadě: po exploataci dané klientely firma mizí, zůstává pouze adresa pronajatých prostor.

Celý systém vznikl v jihovýchodní Asii, organizují jej lidé odtud s občanstvím některých západoevropských států, ale velmi úspěšně se do této sféry „podnikání“ tlačí i Ukrajinci a Rusové (výše uvedená poznámka o české účasti na těchto obchodech je - připouštím - pouze můj odhad). Pro představu, jaké částky se v systému „točí“: jen jedna taková firma, jejíž činnost již prošetřuje policie ČR, připravila své klienty o 150 mil. Kč a podobných firem jsou v ČR údajně desítky. Problém je, že do momentu „odsunu“ firmy nemají klienti sebemenší podezření a orgány činné v trestním řízení se o podobných aktivitách dozvídají ex post. Vzato kol a kolem, jde o klasický podvod, byť i organizovaný, ovšem v ČR jde navíc o to, že jsou zvažovány žaloby na stát, resp. na ČNB, že podobným aktivitám (pokud jde o devizové operace) nezabránila. Komise pro cenné papíry postupuje přece jenom aktivněji: zveřejňuje at' tiskem, či na svých internetových stránkách přehledy takovýchto ilegálních organizací.

Pokud by spory s poškozenými ČNB prohrála, lze očekávat postup obdobný, jaký zaznamenáváme např. u spořitelních a úvěrových družstev: tedy že škody půjdou k tíži veřejných rozpočtů.

Nigerijská mafie

Dalším případem, kdy na území ČR proniká mezinárodní organizovaný zločin operující v oblasti financí, jsou případy tzv. nigerijské mafie. Ačkoli tento modus operandi je znám již od první poloviny 90. let a prodělával zjevně přechodnou stagnaci, znovu se rozšířil zejména s používáním Internetu a služby e-mailů. Jde o podvodnou transakci, spočívající v převodu poměrně značných částek v USD z mateřské africké země (v poslední době již nejde pouze o Nigerii) do Evropy; za zprostředkování je žadatel ochoten poskytnout peněžní plnění cca 10% (obvykle se nabídky pohybují mezi 5 %-15%). Uvědomíme-li si, že jde o částky v řádu milionů USD, pak jde o značně „lukrativní“ nabídku. Další postup je jednoduchý až primitivní: adresát je požádán o nacionále, hlavičkový bílý papír firmy s razítkem a podpisem a číslo účtu, poté následuje transakce, při které jsou z tohoto účtu vybrány veškeré prostředky, přičemž banka zjistí až ex post, že šlo o fingovaný příkaz. Je nutno dodat, že tento typ podvodu nemá v ČR příliš naděje na úspěch: většina českých bank si obdobné transakce telefonicky ověřuje (alespoň podle sdělení odpovědného činitele české Bankovní asociace).

Jiný modus operandi spočívá v tom, že žadatel požaduje po českém subjektu určitou úhradu předem na nezbytné transakční náklady.

Další možný modus operandi počítá i s osobními kontakty osoby z africké země u nás: odhlédnouc od požadavku úhrady nákladů pobytu je výsledkem podobného kontaktu opětovná žádost o poskytnutí úhrady předem na náklady transakce; jiná varianta pak počítá s přímou návštěvou představitelů české firmy v mateřské zemi s předem vyžádanými prostředky na úplatky buď v peněžní formě, či v snadno zpeněžitelných komoditách (české sklo apod.). Ačkoli to zní neuvěřitelně, údajně se z milionu odeslaných e-mailů podaří jednoho až dva oslovené podnikatele nachytat (koneckonců případ z roku tuším 2000, kdy čtyři čeští podnikatelé „naletěli“ na starý trik s „rozmožováním“ peněz, svědčí o naprosté lidské naivitě až hlouposti plynoucí ze ziskuchtivosti).

Aktuálně (červenec 2003) se objevila inovace těchto e-mailů: byly posílány s podpisem syna svrženého iráckého diktátora U. Husajna (je známo, že Saddám Husajn odvezl z irácké cedulové banky velice značnou částku v US dolarech). Snad proto se tyto podvodníci domnívali, že podpis jeho syna na e-mailu by mohl zvýšit důvěryhodnost celého podvodu.

Pyramidové hry

S ohledem na to, že považují za sporné, nakolik jsou pyramidové hry podle shora uvedeného Ponziniho schématu aktivitou organizovaného zločinu, je nesporné, že tyto hry porušují trestní zákon a současně vyžadují organizaci.

„Česká“ varianta organizované finanční kriminality

Česká forma transformace ekonomiky pochopitelně nepočítala, a ani nemohla počítat s tím, že jisté nedokonalosti zákonů využijí určité subjekty k páčání trestné činnosti. Co je nicméně potřeba vyčítat odpovědným institucím, je až neuvěřitelně dlouhá doba od výskytu prvních signálních informací o trestné činnosti k zásahu, který mnohdy byl pouze administrativní bez jakýchkoli vyvolaných nákladů (mám konkrétně na mysli opatření v kauze LTO či opatření v rámci novely zákona o spořitelních a úvěrových družstvech). Pomalá reakce zejména v kauze LTO pak pochopitelně vyvolává podezření z korupce státních úředníků, zejména uvědomíme-li si, jaké částky byly těmito ilegálními obchody získávány, že v této souvislosti došlo dokonce k řadě násilných činů vč. vražd apod.

Opět aktuálně: podle signálních informací statistiky je možné a pravděpodobné, že ČR je cílovou zemí pašování pohonných hmot; rafineriím totiž poměrně značně poklesl prodej, přičemž automobilový provoz se ani v nejmenším nesnížil a navíc začala motoristická sezóna (dovolené).

V souvislosti s úvodním konstatováním o organizovanosti jako *conditio sin qua non* finanční kriminality je možno hovořit o organizované finanční kriminalitě zejména v peněžním sektoru (tedy u činnosti bank a spořitelních a úvěrových družstev - dále jen SÚD) a v sektoru operací na kapitálovém trhu. Abstrahuji tedy od jevu, který bych nazval zneužitím finanční instituce; mám na mysli konkrétní případ Baraka Alona, který různými finančními instrumenty podvodně vylákal na tehdy ještě polostátní Komerční bance značné částky. Abstrahuji od tohoto případu přesto, že se objevily zprávy o napojení Baraka Alona na mezinárodní organizovaný zločin apod.; jde totiž o to, že byly použity standardní finanční instrumenty, čímž se obdobné skutky dostávají spíše do kategorie čistě ekonomické kriminality a navíc byl tento případ popsán v minulé etapě prací.

V této souvislosti je nicméně zajímavé, že aktivity organizované finanční kriminality se zcela vyhnuly pojišťovněm, a to přesto, že založit pojišťovnu bylo stejně snadné (ne-li snazší), jako

založit banku. Snad tomu bylo proto, že masivně a rychle vytunelovat pojišťovnu je přece jenom obtížnější už proto, že transakce pojišťoven jsou jiné (zejména neposkytují úvěry).

V peněžním sektoru (tedy banky a SÚD) došlo k masivnímu zneužití možností zakládat, vlastnit a řídit (či získat nad činností instituce kontrolu). Analýzou krachů zejména malých soukromých bank (Česká banka, Bohemia Banka, Podnikatelská banka, Moravia banka apod.) lze konstatovat, že modus operandi byl v podstatě totožný: skupina osob buď danou instituce přímo založila či se v průběhu její existence zmocnila kontroly, zneužila toho, že banka jako ekonomická kategorie obhospodařuje majetek řádově vyšší, než jsou vklady zakladatelů, a buď přímo sobě či firmám jednajícím ve shodě, přidělovala úvěry. Tyto úvěry nebyly spláceny a banka končila přes nucenou správu (uvalenou bankovním dozorem ČNB) v likvidaci. Pominu-li psychologické dopady tohoto jednání na celý peněžní sektor (ten je založen především na důvěře), došlo dalším vývojem k tomu, že výplatu poškozených vkladatelů na sebe v podstatě převzal stát formou náhrad ze státního rozpočtu: eo ipso stát (resp. Česká národní banka) tuto činnost svou opožděnou reakcí zavinil, stát tedy nese i důsledky. O dalších ekonomických dopadech pak svědčí rostoucí zadlužení a vyvolaná a v současnosti probíhající reforma veřejných financí.

V podstatě totéž - s určitým časovým posunem - probíhalo v případě SÚD. Ty vznikaly až po prvních pádech bank, bylo proto možno mít za to, že občané jsou varováni. Došlo však k pravému opaku: vkladatelé (lépe řečeno členové družstva) snad proto, že již nevěřili bankám a že tzv. kampeličky měly svou dobrou pověst ještě z dob rakousko-uherské monarchie, svěřovali své prostředky do SÚD poměrně bezstarostně, k čemuž přispěla i masivní reklamní kampaň mnohých SÚD za účasti známých osobností uměleckého i politického života. Zákon umožňoval těmto SÚD zřizovat tzv. dceřiné společnosti, což se posléze ukázalo být kardinálním problémem: prostředky družstevníků byly převedeny na tyto dceřiné společnosti, odkud mizely do již zcela soukromých rukou. SÚD sice byly povinny zřídit a informovat Úřad pro dohled nad družstevními záložnami, nicméně tento úřad byl personálně špatně obsazen a byl vybaven jen velice malými pravomocemi. Hospodaření některých SÚD probíhalo zcela na principu již výše zmíněných pyramidových her, první družstevníci se skutečně dočkali nepoměrně (na stav obvyklý v peněžním sektoru) vysokých výnosů v podobě premií a úroků, aby posléze přišli i oni o své vklady. Toto konstatování není zcela přesné - opět díky politikům se odškodnění „přelévá“ do státního rozpočtu a tím i na všechny daňové poplatníky.

V sektoru kapitálového trhu (obchodování s cennými papíry - dále jen CP) se zcela nepochybně projevovaly stejné negativní tendence, jako v sektoru peněžním. Výzkum, či jen pouhý popis kriminality v tomto sektoru, je však poněkud obtížný: za prvé proto, že zvolená cesta privatizace kupónovou metodou do značné míry teoreticky i prakticky zamlžila podstatu kapitálového trhu, za druhé proto, že samotné pochopení fungování kapitálových trhů vyžaduje rozsáhlé teoretické ekonomicko-finanční znalosti, jejichž vysvětlení se zcela vymyká rozsahu a zaměření této studie. Ostatně lze se domnívat, že pochopitelná neznalost právě u této formy finanční kriminality vedla a stále vede k tomu, že vyšetřování případů delikvence je zdouhavé a často vede, tak řečeno, do ztracena. Navíc zde působí i další faktor: libovolná operace na kapitálových trzích je (snad s výjimkou operací s dluhopisy) značně riziková, a hranice mezi ještě povoleným rizikem, nepřiměřeným rizikem a již delikventním jednáním je velice křehká. Připomeňme v této souvislosti pochopitelné zaváhání finančně analytického útvaru MF v případě převedení miliardy Kč z CS fondů do zahraničí: kdyby se dodatečně ukázalo, že operace byla legální, musel by tento útvar (resp. MF) uhradit značnou částku jako pokutu za zmaření operace (bylo nutno rozhodnout v reálném čase bez možnosti

přezkumu). Aktuální soudní přelíčení s tzv. dealery ČSOB, kteří připravili banku o miliardu, a byli odsouzeni, to pouze dokazuje: počáteční operace byla ztrátová, oba zaměstnanci se snažili ztrátu nahradit a podnikali stále riskantnější operace s konečným ztrátovým výsledkem. Ačkoli nejsem právník, domnívám se, že trestní projednávání tohoto konkrétního případu nebylo na místě, a případné odvolání odsouzených má značnou naději na úspěch (netýká se povinnosti nahradit škodu, což je ale do značné míry iluzorní při výši částky, o kterou jde).

S ohledem na to, že stejná problematika je řešena v rámci úkolu Ekonomická kriminalita - Finanční kriminalita (ukončení konec r. 2003), kde budou popsána i teoretická východiska, soudím, že pro účely této zprávy postačí jistý souhrn: Obdobně jako u bank i investiční společnosti ze zákona nabývají formu společností akciových; jinak řečeno, existuje jistá vnitřní hierarchická uspořádanost. Pokud se takováto společnost dopustí úmyslné delikvence (resp. její management či zaměstnanci), pak nepochybně půjde o organizovanou finanční kriminalitu. Problém nicméně je prokázat onen úmysl: ačkoli případ Milana Šreibera a jeho fondů skončil osvobozujícím rozsudkem (po stížnosti ministra spravedlnosti pro porušení zákona jako mimořádného opravného prostředku), soudím, že se pouze nepodařilo státnímu zástupci a vyšetřovatelům prokázat nad vší pochybnost právě onen úmysl. Jsou-li totiž transakce s cennými papíry prováděny mezi třemi spřízněnými subjekty s výsledkem obohacení soukromého subjektu na úkor akcionářů, přičemž podle znalců obhajoby šlo o záchranu majetku akcionářů, pak ať tak či tak byl konečný výsledek obohacení soukromého subjektu. Lze se tak oprávněně domnívat, že se orgánům činným v trestním řízení nepodařilo prokázat zásadu „komu to prospívá, v čí prospěch“.

Obávám se, že stejný „osud“ čeká řízení proti managerům Private Investors, kde navíc šlo o průnik zvyklostí trhu s cennými papíry v ČR a USA. Nepochybné zavinění managementu spočívalo v tom, že důsledně nebyly odděleny prostředky klientů, kteří dali souhlas s obchodováním v USA od ostatních klientů PI. Je však současně třeba dodat, že investice byly z hlediska kapitálového trhu USA poměrně mizivé a že US makléřská firma vyžadovala určitý minimální objem investice. Šlo o spekulaci na vzestup akcií odvětví tzv. nové ekonomiky (tedy internetové obchodování), které v té době zaznamenávalo značný růst. Šlo o nedbalost, podstoupení nepřiměřeného rizika či trestnou činnost? Ať tak či tak, úhradu na sebe opětovně převezme stát, neboť tzv. Garanční fond obchodníků s CP nemá dostatek prostředků.

Zmiňovat se v této souvislosti o kauze Harvardského průmyslového holdingu (byť i tato kauza je signifikantní pro českou cestu privatizace) je zhola zbytečné, neboť situace je zcela nepřehledná - existují dvě skupiny drobných akcionářů, které na sebe podávají žaloby a protižaloby, existují dokonce i dva likvidátoři, kteří se vzájemně obviňují z nekalých praktik; soudy zatím v této kauze definitivně nerozhodly.

Závěrem této subkapitoly pouze konstatování: chápu, že nepřináší nic objevného, nicméně jsem se soustředil spíše na naznačení problémů, které činí spojování aktivit organizovaného zločinu s organizovanou finanční kriminalitou. Jde o naprosto zásadní problém definic, a pokud nebude tento problém vyřešen, bude vždy existovat paralelní kriminologický výzkum delikvence v této oblasti: tedy „čistá“ ekonomická (finanční) kriminalita a organizovaná ekonomická (finanční) kriminalita, přičemž hranice mezi oběma bude téměř nezatelná. To by měla být výzva celému kriminologickému zkoumání: lze se obávat, že skutečný organizovaný zločin, pokud tak již nečiní, brzy vstoupí - se svými

neomezenými finančními možnostmi - i do sféry finančního podnikání, a to se všemi svými průvodními znaky: masivní korupcí, násilím apod.

Shrnutí

Na začátku 21. století představuje organizovaný zločin jedno z největších bezpečnostních rizik současného světa. Neškodí pouze tím, že někdy bezprostředně ohrožuje občany, ale největší ohrožení způsobuje celému společenskému systému - veřejnému i soukromému sektoru. Podrývá autoritu státních institucí, vnáší do ekonomiky nelegální praktiky, do života lidí implantuje patologické jevy. V globálním světě ohrožuje nadnárodní organizovaný zločin veškeré lidstvo.

Mezinárodní společenství, zejména OSN, RE a EU, iniciují řadu protiopatření. Zároveň koordinují činnost národních iniciativ v jednotlivých zemích. Důvodem je to, že trestné činy, jako je praní špinavých peněz, korupce, obchod s lidmi, pašování zbraní a obchodování s drogami, představují vážné problémy. Tyto problémy se stupňují při procesech globalizace a při uplatnění moderních technologií. Organizované skupiny se posilují a mají transnacionální charakter. Toto vše pak vyžaduje transnacionální řešení. V boji proti organizovanému zločinu se uplatňuje celá řada mezinárodních iniciativ. Na půdě OSN vznikly úmluvy proti nelegálnímu obchodu s drogami (Vídeňská Úmluva z roku 1988), byly činěny pokusy přijmout úmluvy proti terorismu. V roce 1994 se konala světová ministerská konference o efektivním postupu proti organizovanému zločinu v Neapoli. Následoval Celosvětový akční plán proti organizovanému transnacionálnímu zločinu. V roce 1996 započala příprava Úmluvy proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Valné shromáždění OSN schválilo Úmluvu 15. listopadu 2000. Následovala konference v Palermu, kde Úmluvu podepsalo v první vlně 120 členských států OSN. Do konce roku 2002 ji podepsalo celkem 147 států. (Česká republika podepsala Úmluvu a dva protokoly již při slavnostní příležitosti v Palermu, k ratifikaci těchto dokumentů však dosud nedošlo.)

OSN připravila některé další dokumenty, které řeší vybrané specifické aktivity organizovaného zločinu. Jde o Úmluvu OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988, Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu z roku 1990 a o Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích z roku 1997. (Uvedené Úmluvy OSN Česká republika podepsala a ratifikovala.)

Evropské země se podílejí na aktivitách OSN. Kromě toho vyvíjejí vlastní iniciativy. V roce 1990 přijali ministři spravedlnosti členských zemí RE Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu. Na 21. konferenci evropských ministrů spravedlnosti, která se konala v roce 1997 v Praze, bylo mj. doporučeno, aby byla vypracována mezinárodní úmluva proti korupci. Pro Českou republiku vstoupila Úmluva v platnost 1. července 2002. Evropská unie vypracovala v roce 1998 společný postup proti účasti ve zločinecké organizaci. Pro členské státy EU i pro země, které měly k EU přistoupit, byly stanoveny úkoly týkající se organizovaného zločinu v Předvstupním paktu o potírání organizovaného zločinu. Pakt byl schválen 28. května 1998. Jednou z prozatím posledních iniciativ byla konference v Dublinu, konaná v posledním čtvrtletí roku 2003. Na ní byla dohodnuta spolupráce veřejného a soukromého sektoru v boji proti organizovanému zločinu.

Před rokem 1989 nebyl organizovaný zločin na území České republiky v rozvinuté podobě registrován. Po roce 1990 se nepochybně objevil - zaznamenali ho policisté, od roku 1993 kriminologický výzkum, značnou pozornost mu věnovali novináři, a zřejmě i díky jim byla znepokojena také veřejnost. Nutno říci, že zpočátku podcenili nebezpečí organizovaného zločinu politici. Až na základě aktivit mezinárodních společenství došlo v polovině 90. let k postupnému zlomu. Politická reprezentace i státní orgány začaly vnímat organizovaný zločin jako nebezpečný fenomén a začaly proti němu podnikat konkrétní kroky. V roce 1996 byla nutnost boje s organizovaným zločinem výslovně zmíněna v programovém prohlášení vlády České republiky. Následně pak byla přijata vládní koncepce, která zahrnovala široký soubor legislativních a správních opatření, a ve které byl opakovaně zmiňován význam kriminologického výzkumu. Bylo zdůrazněno, že pro přípravu příslušných opatření musí být k dispozici komplexní analýza stavu a trendů organizovaného zločinu. Koordinační úlohou byla pověřena Bezpečnostní rada České republiky. Koordinace spočívala nejen ve spojení národních sil, ale zejména v návaznosti na úkoly vyplývající z mezinárodních závazků vůči RE, EU a OSN. S tím souviselo i ustavení některých speciálních útvarů Policie ČR. Od 1.1.1994 byla zřízena Služba policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti (SPOK). Od 1.1.1995 zahájil činnost Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ). Jeho součástí byla i Národní protidrogová centrála, která byla v roce 2001 vyčleněna jako samostatný útvar. Od 1.1.1995 byl v rámci Úřadu vyšetřování ČR vytvořen speciální odbor zaměřený na vyšetřování organizované trestné činnosti. S problematikou organizovaného zločinu souvisí i činnost Mezinárodní protidrogové komise, která působila v letech 1993 - 1994 v gesci ministerstva vnitra ČR a od 1.1.1996 pracuje přímo jako poradní orgán vlády. V roce 1996 byl ustaven Finančně analytický útvar ministerstva financí, zabývající se neobvyklými finančními operacemi.

Novela zákona o Policii České republiky z roku 2002 vedla k některým podstatným změnám v organizační struktuře. Dosud autonomní Úřady vyšetřování byly začleněny do nově vytvořené Služby kriminální policie a vyšetřování. Do této služby byl zařazen i Útvar pro odhalování organizovaného zločinu a Národní protidrogová centrála. Součástí Služby se v roce 2002 stal také Útvar pro odhalování korupce a finanční kriminality. Po roce 2000 byly na úrovni Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství vytvořeny specializované odbory pro závažnou hospodářskou kriminalitu. Důležité úkoly plní BIS, která se zabývá organizovaným zločinem z hlediska bezpečnostních zájmů státu. Finančně analytický útvar Ministerstva financí ČR sleduje neobvyklé finanční operace. Celní správa spolupracuje zejména v boji proti pašování zboží, včetně drog.

V souladu s politikou mezinárodních společenství byly od roku 1995 v České republice provedeny významné legislativní změny. V roce 1995 byl např. trestní zákon doplněn o účast ve zločinném spolčení, bylo přijato ustanovení o účinné lítosti, zajištěna beztrestnost skrytého agenta, byl zaveden institut anonymního svědka. V roce 1995 podepsala vláda České republiky Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a zabavování zisků ze zločinu. Novelou zákona o Policii ČR se rozšířily možnosti použití speciálních pátracích prostředků včetně možnosti využití skrytého agenta a předstíraného převodu věci. V roce 2001 byl přijat zákon o ochraně svědků.

Při aplikaci právních ustanovení jsme se setkali s řadou problémů. Ukázalo se, že je obtížné prokázat tzv. zločinné spolčení, možnost konfiskovat zisky se ukázala jako omezená (řeší se až od roku 2004), problematické bylo použití skrytého agenta, zejména rozsah jeho oprávnění. Nedostatky byly i při použití institutu anonymního svědka. Bude nezbytné, aby na základě dosavadních zkušeností byly provedeny další úpravy. Ty by měly proběhnout v rámci rekodifikace trestního zákona.

Jedním z významných prvků politiky zaměřené proti organizovanému zločinu je kriminologický výzkum. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin má většinou mezinárodní charakter, je i výzkum založen na mezinárodní spolupráci. Jednotlivé země mapují situaci na svém území, data jsou v rámci Evropy a postupně i v rámci celého světa porovnávána. Je zjišťováno, co je obecně platné a co je specifické pro některé země nebo skupiny zemí.

Soustavná výzkumná činnost probíhá od roku 1993 též v České republice. Téměř výhradně je zajišťována Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Od roku 1993 vznikla řada souhrnných i specificky zaměřených publikací. Na téma organizovaného zločinu uspořádal Institut dva mezinárodní semináře, výsledky jsou prezentovány na zahraničních konferencích i na akcích v České republice. Pracovníci Institutu se podíleli na práci Skupiny pro trestní právo a kriminologické otázky organizovaného zločinu při RE, poskytli data pro expertní šetření OSN, zúčastnili se jednání k Předvstupnímu paktu EU v Bruselu a jednání o textu Úmluvy OSN.

V závěrečné zprávě předkládáme výsledky třetí etapy výzkumu, která se realizovala v letech 2000 - 2003. V této etapě jsme se zaměřili na sledování základních ukazatelů týkajících se struktury skupin a jejich aktivit. Podrobněji jsme analyzovali některé nejfrekventovanější činnosti na území České republiky: drogy, obchodování se ženami, krádeže motorových vozidel, ekonomickou a finanční kriminalitu. Zabývali jsme se některými průřezovými tématy: použitím násilí, pohybem finančních prostředků uvnitř skupin v rámci světa zločinu, a mezi světem zločinu a ostatním světem. V neposlední řadě jsme vyhodnotili účinnost právních prostředků proti organizovanému zločinu, porovnali čs. normy se zahraničními a navrhli některé úpravy.

Při výzkumu organizovaného zločinu nemůžeme uplatnit plný rejstřík výzkumných metod. Jde o prostředí, které je z hlediska bezprostředního poznání nedostupné a jsme proto z valné většiny odkázáni pouze na nepřímé poznatky. V čs. podmínkách je navíc situace komplikovaná v tom, že až do roku 1998 nebyly evidovány žádné případy účasti na zločinném spolčení (§ 163a tr. z.). Až po roce 1998 se začaly počty stíhaných a obžalovaných pohybovat v desítkách, v roce 2002 se přiblížily stovce osob, ale odsouzen byl v roce 1999 jeden pachatel a v roce 2001 dva.

Při rozborech některých specifických činností organizovaného zločinu jsme se pokusili analyzovat konkrétní uzavřené spisy z oblasti násilí a obchodování se ženami. Zvláště u násilné kriminality bylo využito 32 spisů o trestných činech vražda a vydírání - což je dosti slušný počet. I v těchto případech jsme však mohli vytěžít pouze doplňující údaje k dokreslení hypoteticky vyjádřených modelových situací, ale nemohli jsme si udělat obrázek o celku. Na to jsme znali příliš malou část reality.

Stejná omezení poskytovala i statistika. Je-li evidována jen nepatrná část případů, musíme při interpretaci statistických dat postupovat s vědomím značné omezenosti našeho poznání. Podařilo se nám však získat některé dílčí údaje o specifických aktivitách z Policejního prezidia ČR, a o tzv. realizaci z Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, a ty jsme využili. Pokud se týká dokumentů, bylo možno využít též oficiální analýzy, zejména zprávu o bezpečnostní situaci. Cenným zdrojem poznatků jsou i sborníky z mezinárodních konferencí a souhrnná data z expertních šetření RE, EU a OSN. Při zhodnocení účinnosti právních prostředků jsme využili možnost porovnání s ostatními zeměmi a se záměry mezinárodních organizací. Do určité míry bylo možné využít i poznatky z prací zabývajících se analýzou a prognózou vývoje společnosti. Využitelné byly i některé výsledky výzkumů veřejného mínění. (Např. při výzkumu obětí trestné činnosti lze zachytit i latentní kriminalitu.)

I když jsme si vědomi některých omezení expertních šetření, spočívalo těžiště výzkumné činnosti (asi z poloviny) v expertízách. Vycházeli jsme z předpokladu, že lidé, kteří v rámci služebních povinností bezprostředně přicházejí s organizovaným zločinem do kontaktu, nám mohou poskytnout vlastní zkušenosti o faktech, která jsou pro nás nedostupná. Mohou podat zobecněnou informaci i o poznacích ze spisů, ke kterým my, jako výzkumníci, nemáme přístup. V rámci třetí etapy výzkumu organizovaného zločinu jsme využili spolupráci s několika expertními týmy. Prostřednictvím expertního dotazníku jsme získávali informace o struktuře organizací či o jejich aktivitách. (Počet expertů se pohybuje mezi 25 - 30.) Tato data sledujeme pravidelně od roku 1993, takže máme k dispozici trendy. Z nich můžeme pozorovat změny, případně odvodit možný příští vývoj. U specifických forem činnosti organizovaného zločinu jsme vytvořili menší expertní skupiny a rozhovory zde proběhly přímo. Tato situace je výhodnější v tom, že je možné rozhovory usměrňovat a více se zabývat detaily, zdůvodněním a rozvedením sdělených názorů, což nepřipadá při anonymním písemném dotazování širšího okruhu expertů v úvahu. Jsme si vědomi toho, že expertní šetření přinášejí pouze odhady, jsou vyjádřením názoru, který může být někdy i dosti subjektivně motivován. I když lze subjektivitu eliminovat tím, že se vyjadřuje 20 - 30 expertů, neprezentujeme tyto názory jako skutečnost, ale pouze jako odhad skutečnosti. (Ostatně index vnímání korupce, který provádí Transparency International, je také odhadem a podobně jsou na odhadech založena i mezinárodní expertní šetření.) Přitom chceme v maximální možné míře kombinovat odhady s konkrétními, nezvratnými fakty. Protože však těchto faktů máme jen nepatrný zlomek, nemůžeme tento zlomek vydávat za celek.

Součástí metodologie je definiční vymezení organizovaného zločinu a určení jeho vztahu k těm způsobům trestné činnosti, které mají v některých rysech podobný charakter. Jak ve vstupní studii z roku 1992, tak při zpracování této třetí etapy prací, jsme se podrobně zabývali tím, jak definovali a definují organizovaný zločin světové kriminologové a oficiální dokumenty mezinárodních společenství.

Kriminologické definice a posléze i právní vymezení se od konce roku 1992, kdy jsme se začali touto problematikou zabývat, vyvíjely. Vždy však šlo o kombinaci dvou přístupů.

Organizovaný zločin byl vymezován jednak podle určitých znaků páchaní trestné (případně zabezpečovací) činnosti, a jednak podle určitých znaků skupiny nebo organizace, která tuto činnost provozuje. Aktivitu lze rozdělit na základní - ziskové, zabezpečovací a krycí, a na činnosti, u nichž dochází k legalizaci výtěžků z trestné činnosti. Z kvalitativního hlediska je nutné, aby šlo o opakující se soustavnou závažnou trestnou činnost. Z hlediska struktury skupiny by mělo být patrné rozdělení rolí, určitá hierarchie (v rozvinuté podobě třístupňová, kdy nejvyšší vedení se na vlastní trestné činnosti skupin vůbec nepodílí), autoritativní charakter řízení s přesně stanovenými normami chování, s uplatněním sankcí.

Pro třetí etapu prací v letech 2000 - 2003 jsme si pracovním vymezení této definici. Organizovaný zločin je opakující se (soustavné) páchaní cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s vícestupňovou vertikální organizační strukturou) a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách).

V průběhu řešení úkolu došlo v mezinárodním kontextu k určitému posunu. Konvence OSN v podstatě rozšířila charakteristiku organizovaného zločinu na všechny závažné trestné činy páchané v organizované skupině. Tím se rozšířily i možnosti pro zahrnutí organizačně méně strukturovaných útvarů do sféry organizovaného zločinu. V krajním případě by bylo možné sem zahrnout i volné sítě jednotlivců, pokud je jejich činnost organizovaná a pokud jde o činnost závažného charakteru. Určité uvolnění přinesla také konference v Dublinu, konaná na konci roku 2003. V deklaraci této konference nebyla dokonce definice do preambule uvedena z toho důvodu, že přesné vymezení může být omezující, může signalizovat skupinám organizovaného zločinu, kde vidí civilizovaný svět hranic.

Rozlišení toho, co je společné, a čím se liší organizovaný zločin a jiné formy trestné činnosti, je složité. Také v tomto směru zaznamenáváme značný vývoj. Např. organizovaný zločin a ekonomická kriminalita mají společné to, že jde o soustavnou, závažnou, organizovanou trestnou činnost, která působí značné finanční škody a škodí i společenskému systému. Pokud se týká rozdílů mezi organizovaným zločinem a ekonomickou kriminalitou, lze přijmout jeden ze závěrů naší zprávy, kdy rozdíl je spatřován v tom, že organizovaný zločin proniká do ekonomického systému proto, aby rozšířil nabídku nelegálního zboží a služeb. Naproti tomu ekonomická kriminalita postihuje ekonomický systém, obvykle nemá zákazníka, pouze parazituje, žádné služby a zboží nenabízí.

Organizovaný zločin má řadu styčných ploch a podobných rysů s terorismem. Podstatný rozdíl je v tom, že pro organizovaný zločin je základním motivem dosahování maximálního zisku s minimem rizika, zatímco pro terorismus jsou primárním motivem ideologické či politické pohnutky. Terorismus potřebuje zisk jako prostředek pro dosažení ideologických a politických cílů, pro organizovaný zločin je zisk hlavním cílem. Pro organizovaný zločin je násilí prostředkem, pro terorismus je cílem. Organizovaný zločin se snaží postupovat skrytě, terorismus se většinou zveřejňuje. Organizovaný zločin chce stávající společenský systém zneužívat, terorismus ho chce zničit. Řada velice rozdílných znaků nebrání tomu, aby se někdy organizovaný zločin s terorismem spojoval. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin nechce působit okázale, a manifestované násilí by mu spíše zisky snižovalo, nebude z jeho strany zřejmě snaha o spojení nabývat trvalého charakteru. Spíše terorismus bude sám používat praktiky, které využívá organizovaný zločin pro získání prostředků pro hlavní činnost. Prostředky může např. získat distribucí drog, obchodováním se zbraněmi, s lidmi apod.

Při odlišení organizovaného zločinu od jiných skupin z hlediska struktury je důležité oddělit zejména ty skupiny, které jsou sice organizované, ale jejichž činnost není založena na systematické nabídce nelegálních služeb, je v nich sice dělba úkolů, ale nejsou hierarchicky uspořádány, činnost není příliš sofistikovaná, realizuje se nahodile a na omezeném teritoriu. Odlišit tyto skupiny je často dosti obtížné a v praxi bývají někdy do oblasti organizovaného zločinu zahrnovány i skupiny s nižším stupněm organizace (např. ÚOOZ jim věnuje poměrně velkou pozornost). Stejně tak lze za poněkud nižší formu organizovaného zločinu považovat gangy.

Podle expertních odhadů operuje na území České republiky asi 50 - 70 skupin organizovaného zločinu. Dohromady mají asi 2000 členů. Plně rozvinutých skupin s hierarchickou třístupňovou strukturou, kdy mezi nejvyšším vedením a řadovými členy je ještě několik podskupin (tzv. střední článek), je něco přes jednu třetinu. Přibližně polovinu členů tvoří externisté, kteří jsou přizvááni, aby zajišťovali specifické úkoly. Odhaduje se, že asi 15 % členů tvoří ženy. Ženy se nejčastěji podílejí na obchodování se ženami, obchodování s omamnými a psychotropními látkami, na nelegální migraci. Často se objevují u korupce, zakládání podvodných firem, praní peněz, finančních podvodů, celních podvodů. Podílejí se i na krádežích všeho druhu a specificky na krádežích uměleckých předmětů. Ženy se rovněž angažují v servisních službách: při zajišťování ubytování, při zprostředkovávání kontaktů, při styku s orgány státní správy, při obstarávání dokladů. V organizovaném zločinu jsou často využíváni nezletilí. Nejčastěji je účast dětí mladších 15 let spojena (a to vědomě) s dětskou pornografií a dětskou prostitucí. Děti se podílejí i na krádežích a na distribuci drog.

V organizovaném zločinu provozovaném na území České republiky se zúčastňují jak čs. občané, tak cizinci. Poměr mezinárodního a domácího prvku je od roku 1993 přibližně stejný s tím, že mezinárodní je těsně nad polovinou, domácí těsně pod ní. Ze zahraničí jsou nejvíce zastoupeni Ukrajinci. Za nimi následují Rusové. Do roku 1999 patřili do této nejsilnější skupiny i občané z bývalé Jugoslávie a do roku 1997 Číňané. Za Ukrajinci a Rusy jsou ve druhé skupině Vietnamci, Číňané, Albánci. Následují Arabové a pak s odstupem Bulhaři (ti byli až do roku 2000 zastoupeni velice silně), Bělorusové. Ojedinele se vyskytují Izraelci, Chorvati, Rumuni, Němci, Afghánci, Poláci (ti byli do roku 1997 rovněž silně zastoupeni), Rakušané, Italové, Turci, Srbové, Dagestánci.

Pokud se týká aktivit, které skupiny organizovaného zločinu na čs. území nejvíce provozují, pak mezi nejrozšířenější trvale patří krádeže motorových vozidel, organizování prostitutek a obchod se ženami, výroba, pašování a distribuce drog (tato aktivita nebyla ještě při prvním šetření v roce 1993 příliš rozšířena, mezi nejrozšířenější se dostala až v roce 1995). Od roku 1997 náleží mezi nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu organizování nelegální migrace. S výkyvy se občas mezi nejrozšířenější dostávají daňové podvody. Pokles jsme naopak zaznamenali u krádeží uměleckých předmětů, které patřily v letech 1993-4 k nejrozšířenějším.

Mezi silně rozšířené aktivity organizovaného zločinu na čs. území patří překupnictví odcizených předmětů, padělání CD a nelegální výroba videokazet, vydírání, celní podvody, zakládání fiktivních firem, nezákonné vymáhání dluhů, krádeže uměleckých předmětů. Objevují se zde i krádeže vloupáním, krádeže zboží z kamionů, bankovní podvody, praní peněz, podvodné vylákání peněz. Nepříliš rozšířené jsou vraždy a ostatní násilné aktivity, korupce ze strany organizovaného zločinu, padělání dokumentů, šeků, peněz, mincí, obchodování se zbraněmi a výbušninami, bankovní loupeže, hazardní hry.

Od roku 1999 systematicky sledujeme, jakým aktivitám se nejčastěji věnují zahraniční skupiny. Pro ukrajinské a ruské skupiny jsou charakteristické: vydírání, násilná kriminalita, nelegální obchodování se zbraněmi a výbušninami, organizování prostitutek, krádeže aut, v posledních 2 - 3 letech drogy. Podobně jako Ukrajinci a Rusové si v menším rozsahu vedou Bělorusové. Ruské skupiny se od ukrajinských liší větším důrazem na ekonomickou kriminalitu. Vietnamci se specializují na podvodné podnikání s padělaným zbožím. Přitom pašují a zároveň porušují ochrannou známku. Zaměřují se i na vydírání, drogy, násilí a organizování prostitutek. Číňané mají jako ústřední aktivitu organizování nelegální migrace, zejména pro své krajiny. Při té příležitosti využívají vytvořené sítě rovněž k pašování drog, k obchodování s lidmi. Na migraci se též zaměřují Afghánci. Albánské, arabské, turecké skupiny se orientují na drogy, prostituci, obchod se zbraněmi. Bulharské a polské skupiny na krádeže aut. (To však v posledních letech od Poláků a Bulharů přejímají skupiny české.)

V rámci třetí výzkumné etapy jsme v letech 2000 - 2003 řešili dvě dílčí průřezová témata. Zajímalo nás pohyby finančních prostředků a použití násilí a vydírání. U obou témat jsme sledovali jejich používání uvnitř skupin, v rámci světa organizovaného zločinu i mezi světem organizovaného zločinu a ostatním světem.

Musíme si uvědomit, že způsob pohybu finančních prostředků je různorodý podle toho, jakým typem činnosti se skupina zabývá. Obecně však platí, že finanční toky ve společenské organizaci i mimo ni probíhají podobným způsobem jako běžné finanční toky podnikání nelegálního. Základní forma vychází z ekonomiky provozu a prodeje. Jde o následující položky: prodej výrobků a služeb, nákup materiálu, mzdy a ostatní osobní náklady, nakupované služby, spotřeba energií, odpisy, zisky a ztráty.

Specifickým problémem, souvisejícím s finančními toky, je otázka výnosů z trestné činnosti. Organizovaný zločin své výnosy tají a musí proto provádět jejich legalizaci. Kromě toho lze předpokládat, že může mezi zločineckými skupinami existovat cenová válka. Její součástí mohou být nejen konflikty, ale i snaha o vymezení sfér vlivu a o cenové dohody. U položky nakupovaný materiál záleží na tom, jak finančně náročný je nákup a export zboží. Organizovaný zločin chce hodně vydělat, nakupuje tedy co nejlevněji a prodává s obrovským ziskem. Výše mzdových nákladů a ostatních osobních nákladů záleží na stupni organizovanosti skupin. Kmenoví členové jsou placeni přímo, u externistů, kteří tvoří více než polovinu skupin, jsou zřejmě nakupovány externí služby.

Pokud se týká prodeje, liší se ekonomika zločineckých organizací tím, že buď vychází z potřeby, která je do značné míry patologická (drogy, prostituce, hazard), nebo z nouze (lichva), případně z krajní nouze (převaděčství). Nelegální zboží a služby, které zločinecké organizace nabízejí, vycházejí z potřeb. Jde tedy o tzv. „nabídku taženou poptávkou“. Aby byly dosahovány co nejvyšší zisky, je však občas potřeba vysokou poptávku po tomto zboží a službách uměle stimulovat.

Enormní zisky alokuje organizovaný zločin do nákupů luxusního spotřebního zboží, automobilů, nemovitostí, hotelů, starožitností. Některé volné finanční prostředky jsou tezaurovány v bankách. Zločinecké organizace věnují vysoké finanční částky na korupci. Uplácení státních, veřejných a volených orgánů ze strany organizovaného zločinu je zřejmě značné. Jde o získání řady výhod: informací o zásahu policie nebo celníků, urychlené provedení administrativního úkonu, lobování.

Odhalení toho, kam byly zisky umístěny, je obtížné zejména proto, že dochází k prorůstání světa zločinu, a světa velkého byznysu se světem politiky. Kromě toho umožňuje akciová forma vlastnictví zakrýt, kdo danou společnost ovládá. Organizovaný zločin má nadbytek volných finančních prostředků, v legálních ekonomických strukturách tyto prostředky chybí. Důsledkem této nerovnováhy bude, že organizovaný zločin bude investovat čím dále tím více do legální ekonomiky s tichým souhlasem vlád, kterým tak pomůže řešit ekonomické a sociální krize, které by mohly přejít v krize politické.

Násilí nepatří mezi hlavní aktivity organizovaného zločinu. Je užíváno jako prostředek, který může přispět k zefektivnění jeho činnosti. Pokud dochází k fyzické likvidaci, tak se týká členů vlastních, případně konkurenčních skupin. Může též docházet k likvidaci svědků trestního jednání. Navenek je však násilí uplatňováno nejčastěji ve formě zastrašování.

U najatých vražd jsou pachatelé, případně návodci, převážně občané České republiky. Cizinci jsou jako pachatelé oproti čs. občanům v menšině, ale najatých vražd se dopouštějí častěji než jiné trestné činnosti. Totéž platí i pro oběti. Jak pachatelé, tak oběti jsou téměř výlučně mladí muži, výjimkou není útok vedený více než jedním pachatelem proti více než jedné oběti. Jsou-li oběťmi podnikatelé, pak jsou to velmi často osoby, které mají určité vazby na jednotlivce či skupiny zapojené do organizovaných zločineckých skupin nebo přímo do organizovaného zločinu. Často jsou oběťmi tzv. bílí koně.

V rámci vražd, které byly zkoumány, šlo vždy o vraždy připravené (byť ne vždy dokonané) s častým užitím střelných zbraní. Vzhledem k tomu, že mezi zkoumanými případy převažovaly vraždy na objednávku, převažovala i ziskuchtivá motivace k provedení činu. Následovalo řešení problémů s nesplácením dluhů, likvidace bílých koní a nepohodlných osob. Potvrdila se zvyšující se brutalita vražedných útoků, užití kombinace prostředků a druhů útoku, snaha zvýšit utrpení napadeného po dobu umírání. U pachatelů byl zaznamenán výrazný nedostatek citu a soucítění s obětí. Převážně se jednalo o pachatele s normálním či vyšším IQ a vyšším než základním vzděláním. Pokud byli vraždám přítomni svědci, snažili se následně vyhnout svědeckým výpovědím, a to nejen z obavy o své bezpečí, ale i proto, že jejich úloha při útoku byla občas nejasná.

V případech vydírání se vždy jednalo o milionové částky: zisky či dluhy. I zde bylo uplatňováno násilí, které mohlo vyústit ve vraždu a v jednom případě i vyústilo. Oběti byly fyzicky týrány. Způsoby provedení, charakter pachatelů i obětí ukazuje, že vydírání a vraždy prováděné organizovaným zločinem se od sebe příliš neliší.

Ve výzkumu organizovaného zločinu, prováděném v letech 2000 - 2003, jsme se zaměřili na některé z nejfrekventovanějších činností podrobněji. Zabývali jsme se výrobou, pašováním a distribucí drog, krádežemi motorových vozidel, obchodováním se ženami a organizováním prostituce, organizovanou finanční kriminalitou.

Organizovaná trestná činnost, zaměřená na omamné a psychotropní látky, je jedním z priorit mezinárodních zločineckých organizací ve světě i v ČR. Drogová scéna v ČR se od 90. let v mnoha ukazatelích změnila a na začátku 21. století zaznamenáváme řadu nových skutečností. Distribuce OPL se rozšiřuje i do menších měst. Dochází k nárůstu téměř všech druhů, zejména pak syntetických drog spojených s hudební a taneční scénou. Zvýrazňují se rozdíly v kvalitě jednotlivých OPL, s tím pak souvisí i časté snižování koncentrace účinných látek. Narůstají případy experimentování s těkavými látkami. Pachatelé se diferencují, často podle etnických skupin. Někteří se specializují na distribuci pervitinu,

jiní na ostatní OPL. Do obchodování se zapojují stále více osoby mladší 15 let, které jsou pod hranicí trestní odpovědnosti. Narůstá tzv. opatřovací kriminalita.

Ke změnám dochází i ve způsobu pašování a distribuce. V důsledku zpřísnění zákona o držení určitého množství drogy dochází ke snižování množství jak při distribuci přes hranice, tak zejména u dealerů při pouličním prodeji. K prodeji se většinou používají předplacené karty, mobilní telefony, hojně se využívá internet a používány jsou internetové kavárny. K distribuci jsou mnohem častěji využívána vozidla z půjčoven.

V rámci drogové scény se hojně uplatňují cizí státní příslušníci. Obchod s OPL ovládají v České republice kosovo-albáňští pachatelé, pachatelé z Makedonie, Bulharska, Turecka, Arabové a Vietnamci. Zvyšuje se snaha ruskojazyčných skupin o větší kontrolu nad výrobou a obchodováním s metamfetaminem. Na pouliční distribuci se podílí rómské etnikum, zejména olaští Rómové.

Česká republika slouží jako domovská či azylová země organizátorů. K tomu přispívají zejména relativně snadné podmínky k získání legálního pobytu, malé riziko spojené s legalizací zisku, jednoduché zakládání a nízké náklady pro provoz krycích firem

Krádeže aut a obchodování s odcizenými vozidly, případně se součástkami z nich, patří v České republice od počátku 90. let stabilně k nejrozšířenějším aktivitám organizovaného zločinu. Tato aktivita je rozšířena po celé Evropě. Pro organizovaný zločin je výnosná zejména proto, že se vytvořila nová odbytiště ve východní Evropě a na Blízkém a Středním Východě. Zároveň došlo k uvolnění hraničního režimu.

Skupiny, které se zaměřují na krádeže a pašování automobilů, jsou dosti početné. Pokud jde o organizovanou trestnou činnost, existuje ve skupinách výrazná dělba úkolů. Obvykle se v nich vyskytuje tipař, specialista na opravy a úpravy vozů, převažec. Organizátor najímá členy skupiny a udržuje kontakty se zákazníky, často má také kontakty s pracovníky policie a celních orgánů. Pachateli této trestné činnosti jsou většinou lidé do 30 let, značný podíl mají 15 - 17 letí. Organizátoři jsou většinou lidé vyššího věku. Dosti často se na krádežích automobilů podílejí cizinci: nejčastěji občané ze Slovenska, Ukrajinci, Poláci, Bulhaři. (Podíl Poláků a Bulharů se v druhé polovině 90. let snižuje. V některých případech byli ve skupinách zaregistrováni policisté či celníci.

Vozidla jsou nejčastěji získávána krádeží - v některých případech i loupeží. Poté jsou přepravena - buď po vlastní ose nebo na speciálních skříňových nákladních vozidlech - do místa určení. Často je odcizení vozidla fingované a je použito k pojistnému podvodu. Fingovaně mohou být také „odcizena“ auta pronajatá od leasingových společností. Vozidla kradená v České republice - či součástky z nich - jsou prodávána buď na domácím trhu nebo v zahraničí. Často přitom dochází k padělání dokladů k vozidlu. Ve speciálních padělatelských dílnách je vyroben: technický průkaz, osvědčení o technickém průkazu, celní doklady, kupní a darovací smlouvy i notářská ověření.

Kromě obchodování s drogami a krádeží automobilů patří mezi tři nejrozšířenější aktivity organizovaného zločinu na území České republiky obchodování se ženami za účelem sexuálního vykořisťování. Ženy jsou často získávány k této činnosti podvodem - příslibem pracovní příležitosti, prostřednictvím seznamovacího inzerátu. Většinou jsou vyvezeny do zahraničí. Žena, která se stane obětí obchodování, je vystavena zcela nesvobodným

podmínkám života. Nemůže se volně pohybovat, jsou jí odebrány doklady, odevzdává výtěžky, je neustále kontrolována a sledována, zastrášována a nucena k prostituci.

Organizace, které obchodují se ženami, jsou většinou hierarchicky uspořádané. Některé se specializují na nábor, jiné na provoz, některé zahrnují obojí. Jde o dobře organizovaný průmysl, který disponuje značnými finančními zdroji a hojně využívá korupci. Často zakládá fiktivní krycí firmy, jejichž prostřednictvím se perou peníze a legalizují nelegální aktivity. Organizátory jsou hlavně cizinci: Jugoslávci, Němci, Řekové, Italové, Poláci, Rusové. Češi vystupují jako spolupracovníci. V České republice provozují prostituci zejména Slovenky, Ukrajinky, Bulharky, Thajky.

K eliminaci prostituce je především nezbytné dlouhodobě usilovat o zmírnění nerovnováhy v ekonomických a sociálních podmínkách jednotlivých zemí. Musí být rovněž dostatek politické vůle a spolupráce příslušných institucí na úrovni národní i mezinárodní. Soustavně se má eliminovat korupce, jejímž prostřednictvím organizátoři nezákonného obchodování se ženami dosáhnou všeho, čeho dosáhnout chtějí. Zneužívaným ženám (v některých případech i mužům) je třeba poskytnout dostatečnou právní ochranu a zdravotní i terapeutickou pomoc, jakož i pomoc při resocializaci a náhradě škod.

Organizovaný zločin pronikl v ČR i do ekonomické sféry. Restrukturalizace, která se uskutečnila v České republice v průběhu 90. let zejména formou privatizace a restituce vlastnických vztahů, se stala příležitostí pro aktivitu organizovaného zločinu v této oblasti. Využívány byly přitom standardní metody a prostředky. Projevila se řada pochybných konkursů, „tunelování“ podniků a bank, podvodná výběrová řízení spojená s korupcí, existence (a nezřídka i likvidace) tzv. „bílých koní“.

Celkový zisk zločineckých organizací činil podle policejních odhadů v roce 2001 418 miliard Kč, tj. 20 % HDP. Ministerstvo financí odhaduje průměrný roční výnos z ekonomické kriminality na 170 - 180 miliard Kč. Jedním z hlavních problémů jsou nestandardní finanční transakce. Jenom hodnota finančních transakcí pokrytá trestními oznámeními činila 15 miliard Kč. Značné škody působí výroba a dovoz nelegálně vyrobeného zboží. V České republice byly objeveny tajné továrny na kompletování cigaret, na šití oděvů, na vypalování CD disků a kopírování videokazet. Experti odhadují, že nelegální dovoz, výroba a prodej tabáku připraví ročně rozpočet o 10 miliard Kč. Kromě toho připravuje toto nelegální obchodování podle odhadu v textilním průmyslu o práci 15 tisíc osob. Daňový únik u pašovaných a zabavených cigaret je přes 70 milionů Kč.

S organizovaným zločinem souvisí i některé mezinárodní ekonomické transfery. Příležitost k nim vzniká v souvislosti s činností nadnárodních společností. Jejich aktivity jsou dosud problematické hlavně proto, že legislativy jednotlivých zemí upravují mezinárodní podnikání různě a chybí účinná legislativní opatření. Problémem je zejména farmaceutický průmysl, produkce a distribuce tabákových výrobků a bankovníctví.

V souvislosti s organizovaným zločinem se uplatňuje také korupce. Korupční jednání vede ke vzniku nerovných podmínek soutěže. Enormní částky, které organizovaný zločin může do získání neoprávněných výhod investovat, umožňují přístup k informacím, zajištění beztrestnosti, vytváření různých výhodných spojení na patřičných místech.

Finanční kriminalita je vždy nějakým způsobem organizována. Ne vždy ji však lze zařadit do oblasti organizovaného zločinu. (Hranice se pohybuje a bude pohybovat spíše

podle změn v definičním vymezení organizovaného zločinu.) Na jedné straně skupiny organizovaných zločinců zneužívají existující struktury legálního podnikání. Prostřednictvím legálních institucí se pokoušejí legalizovat výnosy ze zločinu. Na straně druhé organizovaný zločin sám nelegálně podniká. Za nejrozšířenější typy v druhém případě můžeme označit lichvu, působení ilegálních makléřských firem, pyramidové hry.

Lichva je v podstatě zárodkem ilegálního bankovního systému. V oblasti organizovaného zločinu se může uplatnit za předpokladu, že banky budou odmítat poskytnutí úvěru méně solventním klientům. Ti se pak mohou v nouzi obracet na organizovaný zločin. Ilegální makléřské firmy mohou provozovat nekalé machinace s kursy měn a s cennými papíry. Také pyramidové hry vyžadují značný stupeň organizace.

V čs. podmínkách dochází příliš často ke krachu malých soukromých bank a spotřebních a úvěrových družstev. Podobné tendence se projevily i v kapitálovém trhu. Banky a investiční společnosti mají určitou formu organizace. Jestliže se dopustí úmyslně delikvence, pak jde nade vše pochybnost o organizovanou finanční kriminalitu. Do oblasti finanční kriminality můžeme též zahrnout tzv. nigerijské případy. Nigerijci i občané jiných afrických zemí nabízejí určité procento z podvodného převodu značných finančních prostředků do Evropy. V souvislosti s tím požadují po českém klientu zálohu na transakční náklady nebo předání úplatku.

Summary

At the beginning of the 21st century, organised crime represents one of the greatest security risks for today's world. Not only is it detrimental in that it sometimes directly threatens ordinary citizens, but the greatest threat it poses is to the entire social system, both the public and the private sector. It undermines the authority of state institutions, introduces illegal practices into the economy, and implants pathological effects in people's lives. In today's global world supranational organised crime threatens the entire human race.

The international community, in particular the United Nations (UN), the Council of Europe (CoE), and the European Union (EU), has initiated a number of counter-measures. These organisations are also coordinating national initiatives in individual countries. The reason is that crimes such as money laundering, corruption, human trafficking, arms smuggling, and the drugs trade represent serious problems. These problems are intensified by the globalisation process and the use of modern technology. Organised groups grow stronger and have a transnational character. All this then requires transnational solutions. A whole series of international initiatives is being brought to bear in the fight against organised crime. The UN has approved a convention against illegal drug trafficking (the Vienna Convention of 1988), and attempts have been made to adopt a convention against terrorism. In 1994 a world ministerial conference on effective measures against organised crime was held in Naples. This gave rise to the Global Action Plan against Organised Transnational Crime. In 1996 work was started on preparing a Convention against Transnational Organised Crime. The UN General Assembly approved this Convention on 15 November 2000. This was followed by a conference in Palermo, where the Convention was signed by 120 UN member states. By the end of 2002 it had been signed by a total of 147 countries. (The Czech Republic signed the Convention and its two protocols at the ceremony in Palermo, but they have not yet been ratified.)

The UN has prepared a number of other documents that deal with selected specific organised crime activities. These include the UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988), the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime (1990), and the Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (1997). (These UN conventions have all been signed and ratified by the Czech Republic.)

The countries of Europe play their part in the activities of the UN. In addition, they also develop their own initiatives. In 1990 the ministers of justice of the CoE member countries adopted the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. At the 21st conference of the European ministers of justice, which took place in Prague in 1997, the recommendation was made that an International Convention against Corruption be drawn up. This Convention came into force for the Czech Republic on 1 July

2002. In 1988 the EU prepared a common approach against involvement in criminal organisations. Tasks relating to organised crime were specified for EU member states and for countries who were planning to join the EU in the Pre-Accession Pact on Organised Crime. The pact was approved on 28 May 1998. One of the most recent initiatives for the time being was a conference held in Dublin towards the end of 2003, at which agreement was reached on cooperation between the public and private sectors in the fight against organised crime.

Before 1989 organised crime was not registered on the territory of the Czech Republic in a developed form. After 1990 it certainly appeared: it has been recorded by the police and since 1993 by criminological research, journalists have devoted considerable attention to it, and evidently as a consequence the public, too, has become concerned. It has to be said that at the beginning politicians underestimated the danger posed by organised crime. A change in their attitude only began to take place in the mid-1990s as a result of the activities of the international community. Politicians and state agencies started to regard organised crime as a dangerous phenomenon and started to undertake specific steps against it. In 1996 the need to fight against organised crime was explicitly mentioned in the government manifesto. Subsequent to this a government strategy was adopted which included a wide range of legislative and administrative measures and in which the importance of criminological research was repeatedly mentioned. It was stressed that in order to prepare appropriate measures a comprehensive analysis of the state of organised crime and trends within it must be available. A coordinating role was entrusted to the Security Council of the Czech Republic. This coordination consisted not only in linking up Czech forces, but in particular in tasks arising out of the country's international obligations towards the CoE, the EU, and the UN. In connection with this, a number of special sections of the Police Force of the Czech Republic were established. On 1 January 1994 the Police Service for Uncovering Corruption and Serious Economic Crime (Czech acronym SPOK) was set up. On 1 January 1995 the Section for Uncovering Organised Crime (ÚOOZ) commenced operations. One of its subsections was the National Anti-Drugs Central Office, which was made an independent section in 2001. On 1 January 1995 a special section aimed at investigating organised crime was created within the Office for Investigation of the Czech Republic. Also connected with the organised crime issue is the activity of the International Anti-Drugs Commission, which operated in 1993-1994 under the control of the Ministry of the Interior, and which has functioned since 1 January 1996 as a direct advisory body to the government. In 1996 a Financial Analysis Section was set up at the Ministry of Finance to deal with unusual financial operations.

An amendment to the Law on the Police Force of the Czech Republic in 2002 introduced several important changes to the organisational structure of the Force. The previously autonomous Offices for Investigation were incorporated into the newly created Service of Criminal Police and Investigation. The Section for Uncovering Organised Crime and the National Anti-Drugs Central Office were also integrated into this Service. In 2002 the Section for Uncovering Corruption and Financial Crime also became part of the Service. After 2000 special departments for serious economic crime were created at the level of the Supreme Public Prosecutor's Office and the High Public Prosecutor's Office. An important role is played by the Czech Security Information Service, which deals with organised crime from the viewpoint of the security interests of the country. The Financial Analysis Section of the Ministry of Finance monitors unusual financial operations. The Customs Service cooperates, in particular, in the fight against smuggling, including drug smuggling.

In line with the policy of the international community, important legislative changes have been introduced in the Czech Republic since 1995. In 1995, for example, the new crime of complicity in a criminal conspiracy was added to the Criminal Code, and provisions on effective repentance, backed up by immunity from prosecution for undercover agents, and the concept of anonymous witnesses were introduced. In 1995 the government of the Czech Republic signed the CoE Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. An amendment to the law on the Police Force of the Czech Republic extended the possibilities of using special detection methods including the use of undercover agents and the feigned transfer of items. In 2001 a law on the protection of witnesses was adopted.

In applying these legal provisions, we encountered a number of problems. It has proved to be difficult to demonstrate the existence of a "criminal conspiracy", the possibility of confiscating profits has turned out to be limited (attempts to resolve this problem have only started in 2004), and the use of undercover agents has also presented difficulties, especially as regards the extent of their authorisation. There are also flaws in the concept of anonymous witnesses. On the basis of these experiences, it will be necessary to introduce further amendments. It is planned that this will take place as part of the planned recodification of the Criminal Code.

One of the most important elements in policies directed against organised crime is criminological research. Since organised crime has a largely international character, this research is also based on international cooperation. Individual countries map out the situation on their territory and the data are compared on the European level, and eventually on the world level. In this way it is possible to ascertain which features are general and which are specific to particular countries or groups of countries.

Systematic research activity has been taking place in the Czech Republic, too, since 1993. It is carried out almost exclusively by the Institute for Criminology and Social Prevention. Since 1993 a number of publications have been issued on both general and specific aspects. The Institute has held two international seminars on the theme of organised crime and the results have been presented at conferences both in the Czech Republic and abroad. Staff from the Institute have been involved in the work of the Group of Specialists on Criminal Law and Criminological Aspects of Organised Crime attached to the CoE, have provided data for UN expert enquiries, and have taken part in negotiations on the EU Pre-Accession Pact in Brussels and on the text of the UN Convention.

In a concluding report we present the results of the third stage of this research, carried out in 2000-2003. In this stage we concentrated on monitoring the basic indicators relating to the structures of groups and their activities. We analysed in more detail some of the most common activities in the Czech Republic: drugs, trafficking with women, the theft of motor vehicles, and economic and financial crime. We covered several themes that are common to all these areas: the use of violence, and the movement of funds within the group, within the criminal world, and between the criminal and non-criminal worlds. Last but not least, we evaluated the effectiveness of legal instruments against organised crime, compared Czech legal norms with those in other countries, and proposed some changes.

In researching organised crime we cannot make use of the full range of research methods. This is a milieu which is inaccessible in terms of direct information and so we are

to a large extent dependent on indirect information. In the Czech setting the situation is further complicated by the fact that up until 1998 no cases of complicity in a criminal conspiracy were recorded under § 163 a) of the Criminal Code. The number of people prosecuted and charged with this crime after this could be numbered in dozens, and by 2002 the figure was approaching 100, but the only ones to be convicted were one person in 1999 and two in 2001.

In analysing some specific organised crime activities we tried to base ourselves on concrete cases that had been closed, relating to violence, trafficking with women, and car theft. So far as violent crime went, in particular, we made use of 32 cases relating to the crimes of murder and extortion, which is quite a reasonable number. Even here, however, we were only able to obtain additional data to flesh out hypothetically expressed model situations, but we were unable to get a total picture. We knew too little of the overall reality for that.

The statistics were subject to similar limitations. If only a very small proportion of cases is recorded, we must be aware of this considerable limitation to our knowledge when interpreting the statistical data. Nevertheless, we were able to acquire some partial data on specific activities from the Police Headquarters of the Czech Republic and on "realisation" from the Section for Uncovering Organised Crime, and we made use of these sources. In terms of documents we were also able to use official analyses, in particular the report on the security situation. A further valuable source of information are the proceedings of the international conferences and the summary data of the CoE, the EU and the UN. In assessing the effectiveness of legal instruments we made use of comparison with other countries and with the aims of international organisations. To some extent it was possible to use information from studies dealing with the analysis of and predictions for developments in society. Some results of public opinion surveys could also be used. (For example, from surveys of victims of crime it is possible to obtain a picture of latent crime.)

Although we are aware of certain limitations on expert investigations, a large part of our research activity (about half of it) concentrated on expert reports. We worked on the assumption that people who come into direct contact with organised crime as part of their work can provide us, through their own experience, with facts that are inaccessible for us. They can also give general information acquired from documents to which we, as researchers, do not have access. In the third stage of our research into organised crime we worked together with several teams of experts. By using a questionnaire for experts we obtained information about the structures of criminal organisations and their activities. (The number of experts consulted was around 25-30.) We have been monitoring these data regularly since 1993 and so are able to identify trends. We can thus observe changes or forecast possible future developments. For specific forms of organised crime activity we set up small groups of experts, in which direct discussions took place. This approach is more advantageous in that it is possible to direct the course of the discussions and pay more attention to details and to the justification and development of the opinions given, which is not possible with an anonymous written questionnaire circulated among a larger group of experts. We are aware that expert investigations only provide estimates and express opinions, which can have a fairly subjective motivation. Although this subjective element can be eliminated by taking the opinions of 20-30 experts, we do not present these opinions as reality, but simply as an estimate of reality. (Incidentally, the corruption index drawn up by Transparency International is also an estimate, and international expert investigations are likewise based on estimates.) At the same time we want as far as possible to combine

estimates with concrete, irrefutable facts. But as we only have a mere fraction of the facts available, we cannot pretend that this fraction represents the entire picture.

Part of the methodological approach is to delimit organised crime and determine its relationship to other forms of crime that have some similar features. Both in the initial study in 1992 and in working on this third stage of the study, we took into account how organised crime has been and is defined by criminologists in other countries and in the official documents published by international bodies.

The criminological and legal definitions of organised crime have developed since 1992, when we started to examine the issue. However, a combination of two approaches has always been used. Organised crime has been delimited, on the one hand by certain characteristic features of the criminal (or security) activities perpetrated, and on the other by certain characteristic features of the group or organisation carrying out these activities. The activities can be broken down into basic (profit-making) activities; security and concealment; and activities aimed at legalising the income from the criminal activities. From a qualitative point of view, repeated, systematic crime of a serious nature must be involved. In terms of the structure of the group, the following features should be evident: a division of roles, a certain hierarchy (in the more developed form on three levels, with the top level not being involved in the criminal acts themselves in any way), and an authoritarian way of running the group with carefully defined norms for behaviour backed up by the use of sanctions.

For the third stage of our study we have drawn up this working definition: organised crime is the repeated and systematic perpetration of deliberately targeted, coordinated, serious criminal acts (and activities supporting these acts), carried out by criminal groups or organisations (mostly with a vertical organisational structure on several levels), whose principal objective is to obtain the maximum illegal profit while minimising the risk (achieved through contacts with the decision-making structures in society).

While this task was being carried out, a certain shift in the international context occurred. The UN Convention effectively expanded the characteristics of organised crime to include all serious crimes perpetrated in an organised group. In this way it extended the possibilities for including in the domain of organised crime units with a less structured organisation. In extreme cases it would be possible to include loose networks of individuals, provided their activities were organised and provided serious crime was involved. A certain freedom in this respect also came with the conference held in Dublin in 2003. The declaration issued by this conference went so far as not to include a definition of organised crime in the preamble, on the grounds that an exact definition could be limiting and could give a signal to organised criminal groups as to where the civilised world drew the dividing line.

The question of what organised crime has in common with other forms of crime and in what ways it differs is a complicated one. Here, too, we have noted a substantial development. For example, organised crime and economic crime are both systematic, serious, organised criminal activity, which cause substantial financial harm and damage the social system. So far as the differences are concerned, we can accept one of the conclusions of our report, where the difference is seen in the fact that organised crime penetrates the economic system in order to expand the supply of illegal goods and services. By contrast, economic crime affects the economic system of the customer and is merely parasitic, but does not offer any goods or services.

Organised crime has a number of points of contact with and similar features to terrorism. The essential difference is that the basic motive for organised crime is to obtain the maximum profit with the minimum risk, whereas for terrorism the primary motive lies in ideological or political causes. Terrorism needs to make money as a means to attain its ideological and political ends, while for organised crime making money is the primary end in itself. For organised crime violence is a means, for terrorism it is an end. Organised crime tries to proceed in secret, terrorism usually seeks publicity. Organised crime seeks to take advantage of the existing social system, terrorism seeks to destroy it. A whole series of very different characteristics has not prevented organised crime from joining forces with terrorism at times. In view of the fact that organised crime does not want to operate openly, and publicised violence would tend rather to reduce its profits, it seems unlikely that attempts to ally itself with terrorism will be of a permanent nature. It is more probable that terrorism will make use of organised crime practices in order to gain funds for its main activities. It can acquire funds, for example, by distributing drugs, selling arms, human trafficking, etc.

When distinguishing organised crime from other groups in terms of structure it is important to keep separate, in particular, those groups that are admittedly organised but whose activity is not based on the systematic supply of illegal services, that do have a division of tasks but are not organised in a hierarchical way, and whose activity is not very sophisticated, and takes place on an ad hoc basis and is not limited to a certain territory. It is often quite difficult to distinguish these groups and in practice groups with a lower degree of organisation are sometimes included in the sphere of organised crime. (For example, the Section for Uncovering Organised Crime devotes quite a lot of attention to them.) In the same way, gangs can be considered to be a somewhat lower form of organised crime.

According to expert estimates there are some 50 to 70 groups of organised criminals operating on the territory of the Czech Republic. Altogether they have about 2000 members. Slightly more than one third of them are fully developed groups with a hierarchical structure on three levels, where there are several sub-groups (known as the middle link) between the top leadership and the ordinary members. Roughly half of the members are "external", and are called in to carry out specific tasks. It is estimated that approximately 15% of members are women. Women are most often involved in trafficking with women, trafficking in narcotic and psychotropic substances, and illegal migration. They often appear in cases of corruption, setting up fraudulent companies, money-laundering, financial fraud, and customs fraud. They also take part in theft of all kinds and in particular the theft of works of art. Women are also involved in back-up services: in finding accommodation, mediating contacts, in contacts with state agencies, and in providing documents. Minors are often made use of in organised crime. The involvement of children under 15 most often takes place (knowingly) in connection with child pornography and child prostitution. Children also take part in theft and in distributing drugs.

Both Czech citizens and foreign nationals are involved in the organised crime that is carried out on the territory of the Czech Republic. The proportion of international and domestic elements has remained about the same since 1993, with the international element representing slightly more than half, and the Czech element slightly less. Among foreign nationals the largest number are Ukrainians, followed by Russians. (Until 1999 citizens from the former Yugoslavia also figured in this group of those foreign nationals who were most heavily involved in organised crime activities, and until 1997 so did Chinese citizens.) After the Ukrainians and the Russians comes a second group consisting of

Vietnamese, Chinese, and Albanians. These are followed by Arabs and then at some distance by Bulgarians (who were very heavily represented until 2000) and Belorussians. Among other nations occasionally involved in organised crime are Israelis, Croatians, Romanians, Germans, Afghanis, Poles (also strongly represented up until 1997), Austrians, Italians, Turks, Serbs, and Dagestanis.

So far as the activities carried out by organised crime groups in the Czech Republic are concerned, among the most widespread have consistently been the theft of motor vehicles, the organisation of prostitution and trafficking with women, and the manufacture, smuggling and distribution of drugs (during the first investigation in 1993 this last activity was not too widespread, only becoming part of the group of most widespread activities in 1995). Since 1997 the organisation of illegal migration has also figured among the most widespread activities. At times tax fraud also falls into this category. By contrast, the theft of works of art, which was one of the most widespread forms in 1993-94, is now less common.

Other widespread organised crime activities in the Czech Republic include the resale of stolen goods, the illegal manufacture of CDs and videocassettes, extortion, customs fraud, setting up fictitious companies, illegal debt recovery, and the theft of works of art. Other activities include burglary, the theft of goods from lorries, bank fraud, money laundering, and obtaining money by fraud. Less widespread are murder and other acts of violence, corruption through organised criminals, the forgery of documents, cheques, money and coins, trafficking with arms and explosives, bank robbery, and gambling.

Since 1999 we have been systematically monitoring which groups of foreign nationals have concentrated on which activities. Characteristic activities for Ukrainian and Russian groups are: extortion, violent crime, illegal trafficking with arms and explosives, organising prostitution, stealing cars, and in the last two or three years dealing in drugs. Belorussians concentrate on the same areas as Ukrainians and Russians, but to a lesser extent. Russian groups differ from Ukrainian ones in that they lay greater emphasis on economic crime. The Vietnamese specialise in fraudulent business activities with counterfeit goods. They are also involved in smuggling and the violation of trade mark rights. They also concentrate on extortion, drugs, violence and organising prostitution. For the Chinese the main activity is organising illegal migration, especially for their compatriots. They also use the networks they have set up for drug-smuggling and human trafficking. Afghanis also concentrate on migration. Albanian, Arabic and Turkish groups are oriented towards drugs, prostitution, and the arms trade, and Bulgarian and Polish groups towards stealing cars. (Although in recent years Czech groups have taken over this activity from the Poles and Bulgarians.)

During the third stage of our research in the period 2000-2003 we dealt with two partial aspects that cut across the spectrum of organised crime activities: the flow of funds and the use of violence and extortion. In both cases we examined their use within the group, within the world of organised crime, and in the links between that world and the rest of the world.

We need to be aware that the way in which the flow of funds takes place varies according to the type of activity the group is involved in. Generally speaking, however, the flow of funds within criminal organisations and externally to them occur in a similar way to normal practice in legal business activities. The basic pattern is derived from the economics of operation and sales and consists of the following items: the sale of goods and services,

the purchase of materials, wages and other expenditure on personnel, the purchase of services, energy consumption, depreciation, and profit and loss.

A specific problem relating to the flow of funds is that of the proceeds from criminal activity. Organised crime keeps its profits secret and therefore needs to legalise them in some way. In addition it can be assumed that price wars may take place between criminal groups. These may involve not only conflicts, but also attempts to limit spheres of influence and to reach agreements on prices. With the "purchase of materials" item, much depends on how expensive is the purchase and export of goods. Organised crime aims to make a lot of money, and therefore purchases as cheaply as possible and sells at an enormous profit. The size of wages and other expenditure on personnel depends on the degree to which the group is organised. Regular members of the group are paid directly, while external workers, who form more than half of the group, are probably paid for the specific external services they provide.

The economy of criminal organisations differs from that of legal ones in that the goods and services they sell meet a demand that is to a large extent pathological (drugs, prostitution, gambling) or arises out of necessity (money-lending) or extreme necessity (illegal migration). The illegal goods and services that are supplied by criminal organisations do meet a need. It is in other words a normal case of supply and demand. However, in order to achieve the highest possible profits, it is necessary to artificially stimulate a high demand for these goods and services.

Organised crime uses its enormous profits to purchase luxury consumer goods, cars, real estate, hotels, and antiques. Some of their available funds are accumulated in banks. Criminal organisations invest large sums in corruption. Substantial bribery of state, public, and elected officials by criminal organisations would appear to take place. By this means they acquire a number of advantages: information about police or customs operations, speeding up administrative procedures, lobbying, etc.

It is difficult to discover where these profits have been placed, in particular because the criminal world has penetrated the worlds of big business and politics. In addition, ownership by shares makes it possible to conceal who actually controls a given company. Organised crime has a surplus of available funds, whereas in legal economic structures they are lacking. The result of this imbalance will be that organised crime will come increasingly to invest in the legal economy, with the acquiescence of governments, who will thus be helped to resolve economic and social crises that might otherwise develop into political ones.

Violence is not one of the main activities of organised crime. It is used as a means to help make organised crime activities more effective. If physical liquidation takes place, then it is usually the liquidation of members of the group or of rival groups. The liquidation of witnesses to crimes can also occur. Outside the group, however, violence is most often used as a form of intimidation.

With contract killings the perpetrators or their abettors are mostly Czech citizens. But although there are fewer foreign nationals than Czechs who act as hired killers, foreign nationals carry out contract killings more often than other crimes. The same applies to the victims. Both perpetrators and victims are almost exclusively young men. There are also cases of attacks by more than one perpetrator on more than one victim. If the victims are businessmen, then very often they are people who have connections with individuals

or groups that are involved in organised criminal groups or directly in organised crime. The victims are often what are known in Czech as "white horses" (people who are made use of for dishonest business practices and then eliminated).

The murders that were investigated were always murders that had been prepared beforehand (though not always very well) and often made use of firearms. Since most of the cases examined were contract killings, the profit motive was the most common motive for carrying out the killings. This was followed by resolving problems with unpaid debts, and the liquidation of "white horses" and troublesome people. The research revealed an increasing brutality in the murderous attacks, the use of a combination of methods and types of attack, and the attempt to increase the suffering of the victim before he died. The perpetrators were characterised by a substantial lack of feeling and compassion for the victim. Most of the perpetrators had an average or high IQ and had been educated beyond the basic level. If witnesses were present at the murders, they usually tried to avoid testifying afterwards, not only because they were afraid for their own safety, but also because their role during the attack was not always very clear.

In cases of extortion the sums involved, whether profits or debts, were always numbered in millions. Here, too, violence was used, which might escalate into murder, and in one case did so. The victims were physically ill-treated. Cases of extortion and of murder carried out by criminal organisations do not differ a great deal from one another in terms of the methods used and the character of the perpetrators and the victims.

In the research into organised crime that we carried out in 2000-2003 we concentrated on some of the commonest activities in more detail. These were the manufacture, smuggling and distribution of drugs, the theft of motor vehicles, trafficking with women and organised prostitution, and organised financial crime.

Organised crime directed at narcotics and psychotropic substances is one of the priorities of criminal organisations in the world and in the Czech Republic. Many features of the Czech drug scene have changed since the 1990s, and at the beginning of the 21st century a whole series of new facts can be noted. The distribution of drugs is expanding into smaller towns. There is an increase in virtually all types of drugs, in particular synthetic drugs linked to the music and dance scene. The differences in quality of individual drugs is more marked, often related to a reduction in the concentration of the active components. There is an increase in cases of experimentation with volatile substances. The perpetrators concentrate on certain sectors of the market, often depending on their ethnic group. Some specialise in the distribution of pervitin, others on other drugs. More and more young people aged under 15 (who are under the age of criminal responsibility) are becoming involved in drug trafficking. What is known as procurement crime is on the increase.

Changes are also taking place in the way drugs are smuggled and distributed. As a result of the stricter laws on possession of a certain quantity of a drug, the quantities distributed across the borders and in particular those held by street dealers have decreased. In selling drugs pre-paid cards and mobile phones are mostly used, considerable use is made of the internet, and internet cafes are also used. Hired cars are used much more frequently for distribution.

Many foreign nationals are involved on the drugs scene. The drugs trade in the Czech Republic is dominated by Kosovo Albanians, Macedonians, Bulgarians, Turks, Arabs,

and Vietnamese. Russian-language groups are increasingly trying to gain greater control over the manufacture of and trade with metamphetamine. Members of the Romany ethnic group are involved in distribution on the streets, especially Olah Romanies.

Most of the organisers of criminal groups have their place of residence in the Czech Republic or have been granted asylum there. This is due to the relatively easy conditions for being granted legal residence status, the low risk associated with legalising profits, and the fact that it is easy to set up a covering company and the costs of operating it are low.

Since the beginning of the 1990s car theft and trafficking with stolen vehicles or with their parts has consistently been one of the most widespread organised crime activities. This activity is spread throughout Europe. It is particularly profitable for organised crime because new markets have now opened up in Eastern Europe and in the Near and Middle East. In addition, border formalities are less strict than they were.

There are quite a large number of groups that concentrate on stealing and smuggling cars. In cases where organised crime is involved, the division of tasks within the group is fairly well developed. They usually include people who provide tip-offs, specialists in repairing and converting cars, and those who take them across the borders. The organisers hire the members of the group and maintain contacts with customers. They often have contacts with police and customs officers, too. Those who perpetrate this type of crime are usually aged under 30, with 15- to 17-year-olds being heavily involved. The organisers are usually older. Foreign nationals are frequently involved in stealing cars: most often Slovaks, Ukrainians, Poles and Bulgarians. (The proportion of Poles and Bulgarians went down in the second half of the 1990s.) In some cases police or customs officers have been recorded as members of groups.

The vehicles are usually acquired by stealing them, and in some cases by taking them from the owner by force. Then they are transferred to their destination, either being driven directly or in special container vehicles. Often the theft of a vehicle is faked for the purpose of insurance fraud. The "theft" of vehicles leased from leasing companies can be faked in the same way. Vehicles stolen in the Czech Republic – or their parts – are sold either on the domestic market or abroad. Often forged documents are provided for the vehicles. Special forgery workshops exist in which the following documents are forged: vehicle registration documents, certificates of roadworthiness, customs documents, sales agreements and deeds of gift, and authentication by notaries.

Together with drug trafficking and car theft, trafficking with women for the purpose of sexual exploitation is one of the three most widespread activities of organised crime in the Czech Republic. Women are often acquired for this activity by fraudulent means, such as the promise of work or a lonely hearts advertisement. Usually they are taken out of the country. Women who become the victims of trafficking are subjected to a total lack of freedom. They are unable to move around freely, their documents are taken away from them, they have to give up the money they earn, they are constantly under surveillance and control, intimidated and forced into prostitution.

Organisations that are involved in trafficking with women are usually organised in a hierarchical way. Some of them specialise in recruitment, some in operation, and others cover both. It is a well-organised industry that has substantial financial resources at its disposal and makes considerable use of corruption. Fictitious cover companies are often set

up to launder the proceeds and legalise illegal activities. The organisers are mostly foreign nationals: Yugoslavians, Germans, Greeks, Italians, Poles, and Russians. Czechs are involved as co-workers. Among women operating as prostitutes in the Czech Republic the largest groups are Slovaks, Ukrainians, Bulgarians and Thais.

In order to eliminate prostitution it is necessary above all to make a long-term effort to reduce the imbalance in the economic and social conditions in different countries. Sufficient political will and cooperation between the relevant institutions on a national and international level are also called for. A systematic attempt should be made to eliminate corruption, by means of which the organisers of illegal trafficking with women achieve everything that they want to. The women (and in some cases men) who have been exploited should be provided with sufficient legal protection and health and therapeutic care, and also help with re-socialisation and compensation.

Organised crime in the Czech Republic has penetrated into the economic sphere as well. The restructuring that took place in the country during the 1990s, in particular in the form of privatisation and the restitution to its original owners of property nationalised by the Communists, provided a good opportunity for organised crime to become active in this area. It made use of standard methods and means. Among other frequently-occurring practices were dubious bankruptcy proceedings, siphoning off the assets of companies and banks, fraudulent tender procedures connected with corruption, and the existence (and not infrequently liquidation) of "white horses".

The total profit made by criminal organisations in 2001, according to police estimates, came to 418 billion Kč, i.e. 20% of the country's GDP. The Ministry of Finance estimates the average annual proceeds from economic crime at 170-180 billion Kč. One of the main problems is non-standard financial transactions. The value of the financial transactions represented by crimes reported to the police alone came to 15 billion Kč. Considerable losses are caused by the manufacture and import of illegally manufactured goods. Secret factories have been discovered in the Czech Republic for the production of cigarettes from raw materials, the manufacture of clothing by seamstresses, burning CDs, and copying videocassettes. Experts estimate that the illegal import, production and sale of tobacco products costs the state 10 billion Kč a year. Furthermore, it is estimated that illegal trading of this kind deprives 15,000 people in the textile industry of work. Tax evasion for smuggled and confiscated cigarettes comes to over 70 million Kč.

Some international economic transfers are also connected with organised crime. The opportunity for this arises in connection with the activities of transnational corporations. The main reason for problems associated with these activities is that so far the laws of different countries regulate international business activities in different ways and effective legislative measures are lacking. Particular problems are related to the pharmaceutical industry, the production and distribution of tobacco products, and banking.

Organised crime makes widespread use of corruption. Corrupt practices lead to unfair competition. The enormous sums that organised crime is able to invest in obtaining illegal advantages facilitate access to information, exemption from punishment, and the creation of various favourable connections in suitable places.

Financial crime is always organised in some way. However, it cannot always be classified under the heading of organised crime. (The dividing line fluctuates and will

probably continue to fluctuate due to changes in the definition of organised crime.) On the one hand groups of organised criminals take advantage of the existing structures for legal business activities. They try to legalise the proceeds from crime by means of legal institutions. On the other hand organised crime itself is engaged in illegal business activities. Among the most widespread examples are money-lending, illegal brokerage firms, and pyramid games.

Money-lending is effectively an illegal banking system in embryo form. Organised crime makes use of it on the assumption that banks will refuse to grant credit to less solvent clients, who in cases of extreme need can turn to organised crime groups. Illegal brokerage firms carry out dishonest machinations with currency exchange and with securities. More extensive pyramid games require a substantial degree of organisation.

In Czech conditions the bankruptcy of small private banks, consumer cooperative societies, and credit associations occurs too often. Similar tendencies are to be seen on the capital market. Banks and investment companies have a certain form of organisation. If they deliberately commit offences, then there can be no doubt that this is a case of organised financial crime. We can also include so-called "Nigerian cases" under the heading of financial crime. Nigerians and nationals of other African countries offer a certain percentage of considerable sums of money that are to be fraudulently transferred to Europe. But first of all they ask the Czech client for a deposit to cover the costs of the transaction or for a bribe.

As organised crime is continuing with its activities in the Czech Republic, so we, too, are continuing in the research that we began in 1993. The results of this research are used both in Czech policy planning in the criminal sphere and in the work of special sections of the Ministry of Justice and the Ministry of the Interior. The attempts of international organisations to counter organised crime, as one of the greatest security risks of the 21st century, are also continuing. A significant component of this coordinated endeavour consists of analysis carried out in research centres in Europe and throughout the world. We would also like to play our part in this.

In the period 2004-2007 we want to examine organised crime together with economic crime, corruption and terrorism as serious forms of criminal activity. In addition to ongoing monitoring of tendencies and analysis of specific cases we want to concentrate primarily on the threat posed to society by organised crime and the measures that society can adopt against it. Under the threat category we want to examine the factors that can be taken advantage of by organised crime in different areas of the life of society. We hope to ascertain how and why organised crime threatens different sections of the social system. In terms of defence against organised crime we intend to analyse the programmes and strategies of different parties involved in combating organised crime. We want to compare the current and real state of affairs and likewise where appropriate to recommend new and more effective solutions.

Závěr

Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin pokračuje na území České republiky ve svých aktivitách, pokračujeme i my v jeho výzkumu, který jsme započali v roce 1993. Výsledky výzkumu jsou využívány, jak při koncipování trestní politiky v České republice, tak při činnosti speciálních útvarů ministerstva spravedlnosti a ministerstva vnitra. Pokračuje i snaha mezinárodních společenství, která se snaží organizovanému zločinu, jako jednomu z největších bezpečnostních rizik 21. století, čelit. Významnou součástí tohoto koordinovaného evropského i světového úsilí jsou analýzy realizované výzkumnými pracovišti v Evropě i ve světě. K tomuto úsilí chceme přispívat i my.

V průběhu jedenácti let výzkumu jsme postupovali několika směry. Jeden směr vedl od základních poznatků k odhalování dalších a dalších rovin. Po odhadech počtu a struktury skupin a aktivit, kterými se tyto skupiny zabývají, jsme se detailněji věnovali některým aktivitám, např. obchodování s drogami, nelegální migraci, organizování prostitutek, krádežím aut, vydírání, krádežím uměleckých předmětů, finančním podvodům a některým dalším. Věnovali jsme se i specifickým tématům, např. použitím násilí, tokům peněz, trestné činnosti cizinců, trestné činnosti čs. občanů. Průběžně jsme sledovali účinnost právních prostředků. Postupně jsme začali hledat širší souvislosti. Analyzovali jsme podmínky života společnosti a hledali jsme v nich kriminogenní faktory, které mohou umožňovat organizovanému zločinu realizaci jeho aktivit, získávání spolupracovníků i odbyt pro nelegální zboží a služby.

Druhý směr výzkumu spočíval ve sledování změn. Díky opakovaným šetřením jsme zaznamenávali trendy ve složení skupin, pokles či vzestup některých aktivit organizovaného zločinu. Měnil se i přístup mezinárodních společenství a realizovala se nová opatření v rámci České republiky. Toto vše jsme zaznamenali jako tendence. Abychom mohli tyto změny náležitě doložit, museli jsme ve všech výzkumných etapách, které od roku 1993 proběhly, neustále rekapitulovat dosavadní vývoj alespoň v základních rysech. Vzhledem k tomu, že jsme měli data o vývoji za více než desetileté období, pokusili jsme se i o určitou předpověď.

Jestliže jsme v prvním směru rozlišovali poznatkovou základnu a ve druhém registrovali změny, chtěli jsme třetí směr zaměřit na prohlubování dosavadních poznatků. Dosud zjištěná data, která byla založena převážně na kvalifikovaných odhadech, jsme chtěli verifikovat na základě konkrétních případů. Konkrétních uzavřených případů však bylo stále příliš málo na to, abychom z nich mohli vyvozovat obecnější závěry. V tomto směru máme poměrně velké dluhy. Situace se však v poslední době začíná měnit, a lze předpokládat, že v příštích letech bude možné tento směr prohloubit.

V období let 2004 - 2007 chceme organizovaný zločin zkoumat spolu s ekonomickou kriminalitou, korupcí a terorismem jako závažné formy trestné činnosti. Kromě průběžného sledování tendencí a analýzy konkrétních případů se chceme zaměřit hlavně na ohrožení, která organizovaný zločin společnosti působí a na opatření, která může společnost proti organizovanému zločinu využít. V rámci ohrožení chceme zkoumat faktory, které mohou být v jednotlivých oblastech života společnosti ze strany organizovaného zločinu zneužity. Chceme zjistit, jakým způsobem a proč organizovaný zločin jednotlivé součásti společenského systému ohrožuje. V rámci obrany chceme u jednotlivých aktérů, kteří proti

organizovanému zločinu vystupují, analyzovat jejich programy a strategie. Chceme porovnat aktuální a skutečný stav a případně rovněž doporučit nová efektivnější řešení.

Použitá literatura

- Aronowitz, A.: **Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive It and The Organisations that Promote It.** In: European Journal on Criminal Policy and Research. Vol.9, No.2, Summer 2001.
- Abadinsky, H.: **Organized Crime.** Nelson-Hall, Chicago, 1985
- Adamoli, S., DiNicola, A., Savona, E., Zoffi, P.: **Organised Crime Around the World,** HEUNI, Helsinki 1998. In : Organizovaný zločin a odpověď mezinárodního společenství. IKSP, Praha 1999
- Aktualizovaná **Koncepce boje proti organizovanému zločinu,** dokument vlády ČR č. 1044/1997.
- Albanese, J.: **Where Organized and White Collar Crime Meet: Predicting The Infiltration of Legitimate Business.** In: Albanese, J. (ed.), Contemporary Issues in Organized Crime. Criminal Justice Press, Monsey, New York, 1995
- Anvelt, A.: **Organised crime as real negative power – possibility in transitional economies,** referát na konferenci „Trans-national organised crime: New threats and new responseses ?“. Wilton Park 29.-31.1.2001
- Baloun,V.: **K ekonomickým příčinám korupce: popis jevu a definice,** Kriminalistika 4/1999
- Baloun,V.: **K definičnímu vymezení kriminální organizace,** Kriminalistika 3/2000, str. 213-226
- Baloun,V., Scheinost, M.: **Economy and Crime in the Society in Transition: The Czech Republic Case,** in: van Duyne, P., von Lampe, K., Passas, N., eds., Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime, 43-60. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2002
- Baloun,V., Scheinost, M.: **Financial crime in the Czech Republic: its features and international extension.** In: vanDuyne,P.C., von Lampe,K., Newel,J.L., Criminal Finances and Organising Crime in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2003
- Baloun,V.: **Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky.** Praha, IKSP 1999
- Boj proti organizovanému zločinu,** Kapitola 3.8.3.2. in: Národní program přípravy ČR na členství v EU, dokument vlády ČR, str. 232-4, 2001
- Brabcová, I., Cejp, M., Scheinost, M.: **Pravděpodobné modely organizované kriminality.** Praha, IKSP 1994
- Butterweck, B.: **The Trafficking of White Meat.** In: One Year La Strada, Results of the First Central and East European Program on Prevention of Traffic in Women, 1997
- Cejp, M. a kolektiv: **Výzkum organizovaného zločinu v České republice II.** IKSP, Praha 1999.
- Cejp, M. a kol.: **Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality.** Praha, IKSP 2001
- Cejp, M.: **Společenské příčiny a důsledky organizovaného zločinu,** Praha, IKSP 1999
- Cejp, M.: **Druhy a formy činností organizovaného zločinu.** Praha, IKSP 1996
- Cejp, M.: **Nástin přístupu k problematice výzkumu organizovaného zločinu.** In: K organizované zločinnosti. Praha, IKSP 1993
- Eördögh, A.: **The long way from Crime to Organised Crime. What is in between?,** referát na konferenci „Trans-national organised crime: New threats and new responseses ?“. Wilton Park 29.-31.1.2001

- European Committee on Crime Problems (CDPC). **Committee of Experts on Criminal Law and Criminological Aspects of Organised Crime (PC-CO)**. Strasbourg, Summary report 1997
- Fendrych, M., Souček, J.: **Aktualizace koncepce Ministerstva vnitra v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti a doktríny Policie ČR**, Kriminallistika, 1/1997
- Fijnaut, C.: **Organized crime: A comparison between the United States of America and Western Europe**. British Journal of Criminology, 1990,30 (3), pp. 321-340.
- Gawlik, L.: **Krádeže starožitností a uměleckých děl v kontextu organizovaného zločinu**. Praha, IKSP 1995
- Gawlik, L.: **Tranzit drog na českém území**. Praha, IKSP 1994
- Gherbetz, J.: **Základní teze komplexního řešení problematiky krádeží a vykrádání motorových vozidel v ČR**. Odborná sdělení KÚ 3/1994, str. 1-5
- Gilinskij, J.: **Organized Crime in Russia: International Aspect**, referát na East-West Colloquium on Cross-Border Crime in Europe. Praha, 27.-28.9. 1999
- Holcr, K., Balga, J.: **Niekoľko poznámok ku kriminogénnym faktorom krádeží motorových vozidiel**. Justičná revue 8-9/1996, str. 31-36
- Hýbnerová, S., Scheu, A.: **Legal Study on the Combat of Trafficking in Women for the Purpose of Forced Prostitution, Czech Republic**, Country Report. Vienna, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights 1999
- Chambliss, B.: **Theories of organized and white collar crime: spot the difference ?**, referát na XIII. světovém kriminologickém kongresu, Rio de Janeiro, 2003
- Chmelík, J.: **Krádeže automobilů**. Odborná sdělení KÚ 2/1995, str. 11-14
- Ianni, F., Ruess-Ianni, E.: **The crime society: Organized crime and corruption in America**. New York, Times-Mirror 1976
- Incidence léčených uživatelů drog a prevalence léčených uživatelů drog v ČR za r. 2002**
- Kadeřábková, D.: **Výskyt hospodářské trestné činnosti páchané organizovanou formou v ČR a jeho indikátory**. Praha, IKSP duben 2002
- Kadeřábková, D.: **Hospodářská trestná činnost a její projevy**. Praha, IKSP 1999
- Karabec, Z.: **II. Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí**. Kriminallistika, roč. XXXV/2002, č.2
- Karabec, Z.: **K právnímu vymezení organizovaného zločinu**. Kriminallistika, roč. XXXIII/2000, č.1
- Karabec, Z.: **Účinnost právních prostředků proti organizovanému zločinu**. Praha, IKSP 1999
- Karabec, Z., Diblíková, S., Zeman, P.: **Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe : Česká Republika**, Praha, IKSP 2002
- Kenney, D.J., Finckenauer, J.O.: **Organized Crime in America.**, Wadsworth, Belmont, California 1995
- Klouparová, J., Havránek, D.: **Schůzka expertů v oblasti kriminality motorových vozidel**. Kriminallistický sborník 3/1998, str. 62-66
- Koníček, T., Kocábek, P.: **Konference k zabezpečení, sledování a vyhledávání vozidel**. Policista 9/1997, příloha str. 1-8
- Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu**. IKSP, Praha 2001
- Kosík, S., Souček, J., Zátorský, J.: **Organizovaný zločin v České Republice**, Kriminallistika, 1/1996
- Kučera, J.: **Útěk do daňových rájů**. Ekonom, 12.6.2003
- Maltz, M.: **On defining organized crime**. Crime and Delinquency, 22, pp. 338-346
- Marešová, A.: **Etiologie násilných projevů organizované kriminality**. Praha, IKSP 1996

- Marešová, A.: **Úmyslné zkrácení daní - analýza vybraných trestných činů a jejich pachatelů**. Praha, IKSP 1999
- Markets that Drive It and The Organisations that Promote It**. In: European Journal on criminal Policy and Research. Vol.9, No.2, Summer 2001. ISSN 0928-1371
- Musil, J.: **Právní nástroje boje proti organizovanému zločinu v mezinárodním srovnání**, in: Budka, I. et al., **Organizovaná kriminalita**, 108-119. Praha: Policejní akademie ČR 1997
- Němec, M.: **Organizovaný zločin**. Praha, Naše vojsko 1995
- Němec, M.: **Mafie a zločinecké gangy**. Eurounion 2003
- Nožina, M.(ed): **Mezinárodní organizovaný zločin v České republice**. Praha, KLP 1997
- Nožina, M.: **Mezinárodní organizovaný zločin v ČR**. Themis 2003
- Pikna, B.: **Evropská unie - vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem)**. Praha, Linde 2002
- Podkladové materiály ze semináře o implementaci **Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu**, pořádaném Úřadem OSN pro prevenci drog a zločinu - Střediskem pro prevenci mezinárodního zločinu (CICP), Praha, 15.-17. července 2003
- Policejní postupy při řešení a předcházení trestných činů krádeží vozidel a krádeží věci z vozidel. Příloha Kriminalistického sborníku 3/2003
- Porada, V., Pršal, V., Chmelík, J.: **Nové formy páchání pojistných podvodů v souvislosti s fingovanými krádežemi motorových vozidel**. Bezpečnostní teorie a praxe, sb. Policejní akademie ČR, zvl.číslo/2001
- Problems and dangers posed by organised transnational crime in the various regions of the world**, dokument světové ministerské konference o organizovaném transnacionálním zločinu v Neapoli 1994. OSN, E/CONF.88/2, odst. 11
- Profile of Victims of Trafficking from the Czech Republic: Background Study Prepared for the IOM Information Programme to Prevent Trafficking in Women from the Czech Republic**. Technical Cooperation Centre for Europe and Central Asia, October 1999
- Protivinský, M.: **Mezinárodně organizovaný vývoz nelegálně nabytých motorových vozidel z Německa**. Kriminalistický sborník 1/1996, str. 33-36
- Rak, R. a kol.: **Krádeže vozidel. Odhalování, vyšetřování a prevence**. Brno, CERM 2001
- Rak, R., Vokrouhliková, V.: **Zloději oblíbené automobily**. Policista 8/1997, str. 8-9
- Rak, R.: **Krádeže motorových vozidel. A co dál ?**.Kriminalistický sborník 7/1994, str. 286-295
- Rak, R.: **Kritické tovární značky vozidel**. Kriminalistická společnost 1/1997, str. 11-12
- Rak, R.: **Několik praktických poznámek k číslu VIN**. Odborná sdělení KÚ 2/1995, str. 15-17
- Scheinost, M. ed.: **Dokumenty EU a OSN k organizovanému zločinu**. IKSP, Praha 1998, (Český překlad dokumentu)
- Scheinost, M. ed.: **Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu**. Praha, IKSP 2001, (Český překlad dokumentu)
- Scheinost, M. ed.: **Legislativa a policie v boji proti organizovanému zločinu**, Praha, IKSP 1997
- Scheinost, M., Cejp, M., Musil, J., Brabcová, I., Budka, I.: **Výzkum struktury, forem a možností postihu organizovaného zločinu v České Republice**, Praha, IKSP 1997
- Scheinost, M.: **Organizovaná trestná činnost občanů ČR**, Praha, IKSP 1999
- Scheinost, M.: **Organizovaný zločin - problematika jeho vymezení a vývoj opatření mezinárodního společenství k jeho postihu**. In : Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám, usp. Musil,J., Vanduchová,M. Praha, CODEX Bohemia 1998, str.199-211

- Scheinost, M.: **Transnational Organised Crime and Cross-Border Trafficking in Human Beings in the Czech Republic**, in: P.C.van Duyne, V. Ruggiero, M. Scheinost and W. Valkenburg, eds., *Cross-Border Crime in a Changing Europe*, 33-48. Huntington, New York, Nova Science Publishers 2001
- Scheinost, M.,ed.: **Závěry neapolské konference k organizovanému zločinu**, Praha, IKSP 1996
- Scheinost, M.: **Nelegální migrace a převaděčství jako jedna z aktivit organizovaného zločinu**. Praha, IKSP 1995
- Sokol, T.: **Mlčenlivost advokátů je právo občanů**. Hospodářské noviny, 22.4.2003
- Společný postup EU z 21.12.1998 k trestnosti účasti ve zločinecké organizaci**. In: Konvence
- Sutherland, E.: **White collar crime**. New York 1949
- Šámal, V.: **Krádeže a převozy motorových vozidel**. In: Nožina, M. (ed.), *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*, ÚMV Praha 1997, str. 147-153
- Šturma, P. et al: **Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu**. 1. vydání. Praha, C.H. Beck 2003, 378 str.
- Šturma, P.: **Na okraji Světové ministerské konference o organizovaném transnacionálním zločinu**. Právník, 1995, č. 5, s. 493 -502.
- Trafficking and Prostitution: The Growing Exploitation of Migrant Women from Central and Eastern Europe**. Geneva, IOM 1995.
- Transparency International Corruption Perceptions Index 1996- 2002**
- Trávníčková, I.: **Prostituce jako jedna z možných aktivit organizovaného zločinu (vč. obchodování se ženami)** . Praha, IKSP 1995
- Van Duyne, Petrus C., Von Lampe, Klaus, Newell James. L.: **Criminal Finances and Organising in Europe**, Universiteit Tilburg 2003
- Victims of Trafficking in the Balkans. A study of trafficking in women and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan Region**. IOM International Organization for Migration, 2001.
- Vnímání hospodářské kriminality v ČR**. PricewaterhouseCoopers, Praha 2003
- Vokrouhlíková, V., Rak, R.: **Krádeže rychlých kol + Analýza složení odcizených vozidel**. Policista 10/1998, str. VII-XII a XIII-XVI
- Vold, G.K., Bernard, T.J., **Theoretical Criminology**. Oxford University Press, 1986
- Vrtěl, P.: **K Úmluvě OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu**. Trestní právo č. 3/2002 str.2 - 13
- Výroční zpráva Národní protidrogové centrály Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR za r. 2002**
- Williams, P., Savona, E.U.: **The United Nations and Transnational Organized Crime**. Frank Cass, London-Portland, 1996
- Zezulová, J.: **K problematice odcizených motorových vozidel**. Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 34-40
- Zpráva o korupci v České republice v roce 2002 a o plnění harmonogramu opatření Vládního programu boje proti korupci**. Praha, MV ČR 2003

ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V ČESKÉ REPUBLICE III

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3
Praha 5

Dáno do tisku: květen 2004

Vydání: první

Náklad: 190 výtisků

ISBN 80-7338-027-7